

Analize, raziskave in razvoj
ISSN 1581 - 6567

Poročilo o razvoju 2005

Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj
dr. Janez Šušteršič, direktor

<http://www.gov.si/umar/>

Urednika: Ana MURN, Luka ŽAKELJ

Tehnična urednica: Ema Bertina KOPITAR

Izdelava grafikonov: Marjeta ŽIGMAN

Lektoriranje: Slavica REMŠKAR

Naslovnica, oblikovna zasnova: Sandi RADOVAN, studio DVA

Tisk: SOLOS, Ljubljana

Naklada: 350

Ljubljana, 2005

Poročilo o razvoju 2005

Urednika:

Ana MURN

Luka ŽAKELJ

Avtorji:

Bednaš Maja (Makroekonomska stabilnost), **Hafner Marjan** (Finančni sektor), **Kajzer Alenka** (Izobraževanje in usposabljanje), **Kersnik Maja**, **Kidrič Dušan** (Socialni razvoj), **Kušar Janez** (Spremembe gospodarske strukture), **Lavrač Ivo** (Prostorsko skladen razvoj), **Murn Ana** (Predgovor, Uravnoteženost gospodarskega, socialnega in okoljskega razvoja, Zaključevanje institucionalnih reform tranzicije, Regionalni razvoj, Okoljski razvoj), **Povšnar Jure** (Infrastruktura), **Rojec Matija** (Povečanje konkurenčnosti podjetniškega sektorja), **Stare Metka** (Raziskave, tehnološki razvoj in inoviranje, Uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije), **Šušteršič Janez** (Izboljšanje učinkovitosti države), **Vendramin Mojca** (Okoljski razvoj).

Avtorji indikatorjev:

Bednaš Maja (Deželno tveganje), **Chiaiutta A. Andreij** (Nacionalna konkurenčnost po WEF), **Hafner Marjan** (Bilančna vsota bank, Zavarovalne premije, Tržna kapitalizacija), **Javornik Jana** (Indeks človekovega razvoja), **Jurančič Slavica** (Stroški dela na enoto proizvoda, Tržni delež), **Kajzer Alenka** (Stopnja dolgotrajne brezposelnosti), **Kersnik Maja** (Prebivalstvo v gospodinjstvih brez delovno aktivnih članov, Tveganje revščine), **Kondža Jasna** (Ravnovesje sektorja država, Javnofinančni odhodki), **Kovač Mateja** (Intenzivnost kmetovanja, Intenzivnost poseka lesa), **Kraigher Tomaž** (Stopnja brezposelnosti, Stopnja zaposlenosti, Produktivnost dela, Povprečno število let šolanja delovno aktivnega prebivalstva, Delež prebivalstva z vsaj srednjo izobrazbo, Pričakovano trajanje življenja in umrljivost dojenčkov), **Kušar Janez** (Delež bruto investicij v osnovna sredstva v BDP), **Markič Jože** (Plačilnobilančno ravnovesje, Bruto zunanji dolg), **Mičković Slaven** (Dolg države), **Murn Ana** (Državne pomoči), **Pečar Janja** (Medregionalne variacije v stopnji brezposelnosti, Medregionalne variacije v bruto domačem proizvodu), **Povšnar Jure** (Energetska intenzivnost, Delež cestnega v blagovnem prometu, Obnovljivi viri), **Rojec Matija** (Neposredne tuje investicije), **Stare Metka** (Raba interneta), **Tavčar Branka** (Bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči, Realna rast bruto domačega proizvoda), **Trampuž Aco**, **Zajc Katarina** (Sodni zaostanki), **Vasle Boštjan** (Inflacija), **Zakotnik Ivanka** (Faktorska struktura blagovnega izvoza, Delež "umazanih industrij" v predelovalnih dejavnostih), **Zver Eva** (Javni izdatki za izobraževanje), **Žakelj Luka** (Število raziskovalcev na tisoč aktivnih prebivalcev, Bruto domači izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost, Inovacijsko aktivna podjetja in število patentnih prijav na Evropskem patentnem uradu na milijon prebivalcev).

Kratice držav A-Avstrija, B-Belgija, BG-Bolgarija, BY-Belorusija, CH-Švica, HR-Hrvaška, CZ-Češka, CY-Ciper, DK-Danska, D-Nemčija, E-Španija, EE-Estonija, EL-Grčija, F-Francija, FIN-Finska, HU-Madžarska, I-Italija, IRL-Irska, L-Luksemburg, LT-Litva, LV-Latvija, NL-Nizozemska, MT-Malta, NO-Norveška, PL-Poljska, P-Portugalska, RO-Romunija, RU-Rusija, S-Švedska, SI-Slovenija, SK-Slovaška, TR-Turčija, UA-Ukrajina, UK-Velika Britanija.

KAZALO

Predgovor	7
Povzetek glavnih ugotovitev	9
POROČILO O RAZVOJU	15
1. Rezultati razvoja	17
1.1. Uravnoteženost gospodarskega, socialnega in okoljskega razvoja	17
1.2. Spremembe gospodarske strukture	20
2. Predpogoji uresničevanja razvojne strategije	24
2.1. Makroekonomska stabilnost	24
2.2. Zaključevanje institucionalnih reform tranzicije	27
3. Mehanizmi uresničevanja razvojne strategije	31
3.1. Prehod na družbo, temelječo na znanju	31
3.2. Krepitev konkurenčnosti gospodarstva	35
3.2.1. Povečevanje konkurenčnosti podjetniškega sektorja	35
3.2.2. Finančni sektor	40
3.2.3. Infrastruktura	43
3.3. Izboljševanje učinkovitosti države	46
3.4. Regionalno in prostorsko skladni razvoj	50
4. Okoljski razvoj	54
5. Socialni razvoj	57
6. Uresničevanje ciljev Lizbonske strategije	61
Literatura in viri	65
Analitična priloga - Indikatorji	69

Predgovor

Osnovni namen Poročila o razvoju (v nadaljevanju Poročilo) **je spremljanje uresničevanja Strategije gospodarskega razvoja Slovenije (SGRS)**, sprejete julija 2001. Poročilo ocenjuje, ali razvoj države sledi cilju trajnostnega povečevanja blaginje prebivalcev in prebivalk Slovenije ter koliko uspevamo krepiti v SGRS opredeljene razvojne dejavnike oziroma mehanizme. Poročilo se je doslej že uveljavilo tako znotraj vlade kot v strokovni javnosti.

Poročilo sloni večinoma na rezultatih nabora kazalnikov za spremljanje razvoja, ki smo ga začeli oblikovati že v času priprave SGRS. Pri izboru smo prvenstveno izhajali iz vsebine SGRS in iz podatkov, ki jih zagotavlja Statistični urad Republike Slovenije (SURS), obenem pa smo uporabljali tudi druge vire. Skušali smo doseči tudi največjo možno usklajenost izbora kazalnikov s strukturnimi indikatorji, ki jih je Evropska komisija v istem času razvijala za spremljanje Lizbonske strategije. Letošnji nabor kazalnikov ni bistveno drugačen od nabora preteklih let. Nekaterih kazalnikov ne pripravljamo vsako leto, ker nimamo na voljo novih razpoložljivih podatkov ali ker so prekompleksni za letno ažuriranje. Lanskemu izboru kazalnikov letos dodajamo tri nove: inovacijsko aktivna podjetja in število patentnih prijav na Evropskem patentnem uradu na milijon prebivalcev; javni izdatki za izobraževanje in stopnja dolgotrajne brezposelnosti.

Z vstopom Slovenije v Evropsko unijo je postalo aktualno vprašanje umestitve slovenske nacionalne razvojne strategije in prioritet v kontekst Lizbonske strategije. Osnovni slovenski strateški dokument na področju gospodarskega razvoja je leta 2001 sprejeta Strategija gospodarskega razvoja Slovenije 2001–2006 (SGRS). Na ravni Evropske unije je primerljiv dokument Lizbonska strategija, sprejeta leta 2000 in dopolnjevana na nekaj naslednji sestankih Sveta Evropske unije (npr. v Goeteborgu z usmeritvami na področju okolja, v Barceloni z usmeritvami na področju raziskovalne dejavnosti itd.). Ob tem se zastavljata dve temeljni vprašanji. Prvo se nanaša na primerljivost med obema dokumentoma, drugo pa na to, kaj mora Slovenija storiti, da postavi nacionalno strategijo v kontekst Lizbonske strategije, pri čemer naj bi posebej poudarila, kaj so s slovenskega stališča najpomembnejši elementi Lizbonske strategije in kakšen je naš “nacionalni interes” pri njenem izvajanju. Problema rešujemo z novo strategijo (Strategija razvoja Slovenije, osnutek za javno razpravo, 2004).

Odločitev za pripravo nove Strategije razvoja Slovenije (SRS) je Vlada sprejela že julija 2003. Razlogov za to je bilo več. Prvi razlog je bil v boljši implementaciji, saj so vsa do sedaj pripravljena Poročila ugotavljala, da se sprejeta SGRS ne uresničuje v celoti. Boljšo implementacijo usmeritev in ciljev razvoja naj bi dosegli z natančnejšo opredelitvijo kratkoročnih prioritet in nosilcev njihovega izvrševanja. Podoben proces poteka tudi na evropski ravni s pripravo prenovljene in bolj osredotočene Lizbonske strategije, ki jo bo Svet Evropske unije sprejel na svojem marčnem zasedanju in s tem skušal dati nov zagon njenemu uresničevanju. Drugi razlog je izhajal iz potrebe po pripravi celovite strategije razvoja, ki se ne bi več osredotočala predvsem na gospodarsko razsežnost razvoja. Tretji razlog pa je izhajal iz dejstva, da je z vstopom v Evropsko unijo v Sloveniji formalno dokončano obdobje

tranzicije in da mora Slovenija zato opredeliti svoje nacionalne cilje in strategijo za obdobje prvega desetletja članstva v Evropski uniji.

Strategija razvoja Slovenije bo predvidoma sprejeta v prvi polovici leta 2005 in takrat bo nadomestila obstoječo SGRS. Na njeni osnovi bo vlada jeseni pripravila tudi nacionalni Lizbonski akcijski načrt in vzpostavila ustrezen institucionalni mehanizem za uresničevanje razvojne strategije. Po njenem sprejetju bodo aktivnosti UMAR usmerjene k razvoju ustreznih metodoloških orodij za spremljanje uresničevanja zastavljenih ciljev in prioritet. Večina kazalnikov, ki so bili razviti za spremljanje SGRS, metodološko ustreza tudi spremljanju SRS. Na področjih, ki jih SGRS ne pokriva, pa bo treba razviti nove. Način poročanja o doseganju ciljev in prioritet razvoja bo predvidoma ostal bolj ali manj nespremenjen - z vsakoletnim *Poročilom o razvoju*.

Letos Poročilo pripravljamo že četrto leto zapored. Po vsebini predstavlja predvsem s kazalniki merjeno izhodiščno stanje nove strategije (SRS) in hkrati pomeni zaključno poročilo uresničevanja SGRS. Vsebin, ki pojasnjujejo napredke pri strukturnih reformah, je bistveno manj, saj smo konec preteklega leta po metodologiji Evropske unije že drugo leto zapored pripravili posebno "*Poročilo o strukturnih reformah*", zato jih tu prikazujemo bistveno skrženo. Poročilo tudi ne opredeljuje usmeritev za uresničevanje ciljev in prioritet, saj bodo te sestavni del Strategije razvoja Slovenije.

Pri pripravi Poročila smo uporabili zadnje uradne podatke, ki pokrivajo različna časovna obdobja (večinoma pa leti 2002 in 2003), zato Poročilo ne podaja presečnega stanja dogajanj v izbranem trenutku. V analitični prilogi smo upoštevali zadnje razpoložljive podatke z mednarodnimi primerjavami, besedilo Poročila pa smo obogatili tudi z najnovejšimi nacionalnimi podatki in z njimi pojasnili tendence gibanj v primerjavi z izkazanim mednarodno primerljivim stanjem. Obdobje, na katerega se Poročilo nanaša, je tako določeno s stanjem razpoložljivih podatkov do 28. 2. 2005.

Povzetek glavnih ugotovitev Poročila o razvoju

Zaradi dvojne narave Poročila, o katerih smo govorili v predgovoru, smo vsebino letošnjega Poročila v primerjavi s preteklimi leti nekoliko spremenili. Osrednji del Poročila je tako kot v preteklih letih namenjen prikazu dosežene ravni razvoja in uresničevanja usmeritev ter ciljev SGRS. Na koncu smo Poročilu na novo dodali še poglavje o tem, kako slovenski razvoj spremlja Evropska komisija preko strukturnih indikatorjev, ter oceno o tem, kako Slovenija uresničuje cilje Lizbonske strategije. S takšnim pristopom se spremljanje razvoja na nacionalni ravni povezuje z ocenjevanjem doseganja ciljev, opredeljenih na nadnacionalni ravni.

1. Uresničevanje SGRS

Podobno kot v preteklih letih lahko tudi letos ugotovimo, da se **koncept uravnoveženega gospodarskega, socialnega in okoljskega razvoja** ne uresničuje v celoti (Tabela 1). Raven gospodarske razvitosti se vztrajno povečuje, Slovenija postopno zmanjšuje razvojni zaostanek za povprečjem držav evropske petnajsterice, vendar je to zmanjševanje zaostanka počasnejše kot v nekaterih državah, novih članicah Evropske unije. Gospodarski razvoj v Sloveniji spremljajo razvojne in strukturne slabosti na različnih področjih, ki se le počasi odpravljajo. Rezultati socialnega razvoja so ugodni na številnih področjih, na nekaterih se dosežene stopnje razvitosti že približujejo najrazvitejšim evropskim državam. Okoljski razvoj je počasnejši, saj je spreminjanje gospodarskih struktur in sprememb načinov proizvodnje ter obnašanja prebivalstva, ki negativno vplivajo na okoljski razvoj, dolgotrajno, vendar so na določenih področjih že opazne pozitivne spremembe.

V **gospodarskem razvoju** so na področju zagotavljanja **makroekonomske stabilnosti** doseženi ugodni rezultati. Realna rast bruto domačega proizvoda se je v letu 2004 okrepila in v prvih devetih mesecih dosegla 4,5 % v primerjavi z enakim obdobjem 2003. Spodbujala jo je visoka izvozna aktivnost in nadaljnja rast domače potrošnje. Krepitev gospodarske rasti je ugodno vplivala tudi na razmere na trgu dela. Ugodna konjunktura gibanja so potekala v stabilnem makroekonomskem okolju. Usklajeno delovanje makroekonomskih politik Vlade in Banke Slovenije, zlasti stabilizacija tečaja po vstopu v ERM II, je vplivalo na nadaljnjo upočasnitev rasti cen življenjskih potrebščin, ki se je med letom znižala s 4,6 % na 3,2 %. Primanjkljaj tekočega računa plačilne bilance se je ob pospešeni rasti izvoza in uvoza le nekoliko povečal. Primanjkljaj sektorja države je leta 2004 po oceni ostal na približno enaki ravni kot leta 2003. Na trgu dela pa je ob znižanju brezposelnosti prišlo tudi do strukturne spremembe v smeri povečevanja deleža iskalcev prve zaposlitve in žensk.

Strukturne spremembe so počasne, kar je predvsem posledica prepočasnega izvajanja tranzicijskih in drugih strukturnih reform. Šele ob koncu devetdesetih let so bili nadoknadeni zaostanki za državami, ki so reforme izvajale najbolj intenzivno, po letu 2001 pa se je izvajanje reform glede na druge države ponovno upočasnilo.

Glavni zaostanki so na področjih reform nebančnega finančnega sektorja in uvajanja politike konkurence. To se odraža tudi na gospodarski strukturi, merjeni s strukturo bruto dodane vrednosti. Prepočasi se zmanjšujeta deleža kmetijstva in industrije v korist rasti deleža storitev, zato se razkorak med gospodarskima strukturama Slovenije in Evropske unije pogloblja. Pri storitvah je občutno prenizka rast tržnih storitev, predvsem poslovnih, finančnih in informacijsko-komunikacijskih. V predelovalnih dejavnostih pa so prepočasni procesi prestrukturiranja v smeri krepitve tehnološko bolj intenzivnih panog. Razlogov za prepočasne strukturne spremembe je več, prednjači pa neustrezen razvoj ključnih razvojnih dejavnikov, to je človeških virov, razvojno-raziskovalnih aktivnosti, inovacij in podobnih faktorjev, ki pospešujejo razvoj. Na neugodne strukturne spremembe v Sloveniji opozarjata tudi EBRD in WEF. Slednji ugotavlja, da po stopnji nacionalne konkurenčnosti Slovenija sicer napreduje, vendar jo postopno prehitevajo države, ki so bile v preteklih letih uvrščene nižje, kar je resno opozorilo, da se relativno ugodni trendi ekonomskega in socialnega razvoja brez pospešitve strukturnih reform lahko prekinejo.

Ključni razvojni dejavniki so po opredelitvi SGRS oblikovanje družbe, temelječe na znanju, povečanje konkurenčnosti gospodarstva, liberalizacija infrastrukture in spremenjena vloga države v gospodarskem razvoju. Pri razvoju **družbe, temelječe na znanju**, dosežki kažejo, da Slovenija kljub napredku na nekaterih področjih (npr. veliko povečanje vpisa v terciarno izobraževanje, izdatki poslovnega sektorja za razvojno-raziskovalno dejavnost, dostop do interneta) le počasi zmanjšuje zaostanek za evropsko petnajsterico. Na področju izobraževanja in usposabljanja so pomanjkljivosti zlasti na področju učinkovitosti in kakovosti, na področju razvojno-raziskovalne dejavnosti pa na področju inovacijske aktivnosti podjetij in v nedorečenosti institucionalne organiziranosti in vsebinske prenove, kar zavira tudi tehnološko posodabljanje gospodarstva. Takšni rezultati ne omogočajo bolj ambicioznega razvojnega dohitevanja vodilnih držav na področju na znanju temelječe družbe. Pri **konkurenčnosti podjetniškega sektorja** analiza dejavnikov konkurenčnosti tudi kaže na prepočasnost strukturnih reform. Kljub ugodnim trendom na določenih področjih so zlasti procesi prestrukturiranja v smeri krepitve proizvodnje z višjimi dodanimi vrednostmi premalo intenzivni za dolgoročno krepitev mednarodne konkurenčnosti in znižanje stroškov dela na enoto proizvoda. Obstoječe stroške dela lahko prenesejo le proizvodi z višjo dodano vrednostjo. Podjetništvo, ki prinaša dinamične strukturne spremembe, ni dovolj razvito, število podjetij se po letu 1999 naglo znižuje, motiviranost prebivalstva za podjetništvo je na nizki ravni, stopnja neuspešnosti na novo ustanovljenih podjetij je v samem svetovnem vrhu. **Finančni sistem** ostaja še nadalje slabo razvit. Po večletnem postopnem zmanjševanju zaostanka za razvitejšimi članicami Evropske unije je v zadnjem letu prišlo celo do njegovega povečanja. Banke še ne opravljajo v celoti svoje vloge v gospodarskem razvoju. Nekoliko manjši, čeprav še vedno velik razvojni razkorak je tudi na področju zavarovalništva. V razvitosti zaostaja tudi kapitalski trg. Za večjo učinkovitost finančnega sistema bo treba vzpostaviti stabilno lastniško strukturo glavnih finančnih posrednikov. Pri liberalizaciji in privatizaciji **infrastrukture** v preteklem letu ni bilo napredka. Po oceni Evropske komisije so procesi liberalizacije in privatizacije, predvsem energetike in plina v vseh državah, novih članicah, občutno prepočasni. EBRD pa za Slovenijo izpostavlja še problem omejene konkurence v telekomunikacijskem sektorju, posebno v fiksni telefoniji. Pri **vlogi države** se na področju pravic ekonomskega delovanja nadaljuje sorazmerno

hitro zmanjševanje sodnih zaostankov v celoti ter tudi na področju zemljiške knjige, še vedno pa kritično naraščajo zaostanki na gospodarsko izjemno pomembnem področju izvršbe. Slabo je urejeno tudi področje politike konkurence. Na področju upravljanja ekonomskih virov se je zaustavilo naraščanja javnofinančnih odhodkov, ne pa tudi naraščanje odhodkov za plače in transferje. Znižanje fiskalnega primanjkljaja po letu 2000 je bilo doseženo skoraj izključno s povečanjem deleža prihodkov v bruto domačem proizvodu, torej s povečanjem fiskalne obremenitve, kar pa je nasprotju z usmeritvami SGRS. V strukturi državnih pomoči je prišlo do nekaterih pozitivnih premikov, vendar je z razvojnega vidika še vedno prešibka zastopanost pomoči, ki bi neposredno podpirale razvojne usmeritve. Na področju učinkovite organizacije in delovanja države je bilo doseženo izboljšanje tako glede kakovosti javnih institucij kot glede kakovosti poslovnega okolja.

Medregionalne razlike v stopnji razvitosti so v Sloveniji v primerjavi z državami Evropske unije majhne, v zadnjem obdobju so v globalu nespremenjene. Med najbolj in najmanj razvito slovensko regijo so se razlike v gospodarski razvitosti sicer nekoliko povečale, razlike v stopnji brezposelnosti pa se že nekaj časa znižujejo. Tako po doseženi stopnji razvoja kot po številu brezposelnih so največji problemi še vedno v Pomurski regiji, razvojni zaostanki pa se poglobljajo tudi v Zasavski in

Tabela 1: Zbirna ocena doseženega razvoja po področjih

PODROČJE	IZBOLJŠANJE	SLABOSTI
Trajnostno povečevanje blaginje	Zniževanje razvojnega zaostanka pri gospodarskem razvoju, ugoden socialni razvoj.	Prepočasno izboljševanje na področju okoljskega razvoja.
Spremembe gospodarske strukture (merjeno s strukturo bruto dodane vrednosti)	Postopno povečevanje deleža storitev.	Prevelik delež industrije; zaostajanje poslovnih in finančnih storitev; prepočasne spremembe v predelovalnih dejavnostih v smeri povečevanja dodane vrednosti in tehnološko intenzivnih proizvodov.
Makroekonomska stabilnost	Ugodna gospodarska rast, upočasnjena rast cen življenjskih potrebščin, uravnotežena plačilna bilanca.	Nerazvojna naravnost javnofinančnih odhodkov, gospodarska rast bi lahko bila hitrejša, povečevanje fiskalne obremenitve; nizka stopnja zaposlenosti mladih in starejših.
Tranzijske reforme	Reforme poslovnega okolja za podjetništvo, ki pa so še prepočasne.	Prepočasnost reform na področjih finančnega sektorja, politike konkurence in pravne države.
Družba, temelječa na znanju	Izobrazbena raven prebivalstva in vključenost v izobraževanje, povečano vlaganje poslovnega sektorja v raziskave in tehnološki razvoj, uporaba interneta.	Slaba učinkovitost in kakovost izobraževanja, institucionalna organiziranost raziskovalno-razvojne dejavnosti, počasno uvajanje konkurence na trgu elektronskih komunikacij, nizka inovativna aktivnost podjetij.
Konkurenčnost gospodarstva	Povečanje produktivnosti in povečanje tržnih deležev na najpomembnejših tujih trgih, ki pa se upočasnjujejo.	Nezadostno prestrukturiranje podjetij v smeri višje dodane vrednosti in tehnološko zahtevnejše proizvodnje; dolgoročno neustreznost sedanjih strukture izvoza; nizka stopnja podjetništva.
Finančni sektor	Ustvarjanje možnosti za povečevanje konkurenčnosti sektorja; rast vzajemnih skladov.	Vzpostavitev učinkovite lastniške strukture bank in zavarovalnic in šibek razvoj trga kapitala.
Infrastruktura	Povečanje investicij v infrastrukturo.	Neučinkovite javne službe s področja komunalnih dejavnosti, liberalizacija tovornega železniškega prometa.
Država	Zmanjševanje sodnih zaostankov pri najpomembnejših zadevah, zaustavitev rasti javnofinančnih odhodkov, izboljšanje kakovosti javnih institucij in poslovnega okolja.	Sodni zaostanki, pomembni za delovanje gospodarskih subjektov (izvršbe), politika konkurence, rast plač in socialnih transferjev v javnofinančnih odhodkih.
Regionalni razvoj	Primerjalno majhne razvojne razlike med regijami. Zmanjševanje razlik v stopnji brezposelnosti.	Razvojni zaostanek Pomurske regije ter povečevanje razvojnega zaostanka v Zasavski in Savinjski regiji.
Okoljski razvoj	Institucionalna izgradnja in implementacija, ekološko kmetovanje, ugoden delež obnovljivih virov energije.	Energetska intenzivnost, naraščanje okoljsko obremenjujočih proizvodov, intenzivnost kmetijstva, emisije toplogrednih plinov.
Socialni razvoj	Socialna povezanost in zniževanje revščine, relativno majhna neenakost dohodkov nasploh in med spoloma, dokončanje večine reform socialnega varstva.	Počasnost priprav reforme zdravstva, nizka zaposlenost starejših oseb.

Vir podatkov: UMAR.

Savinjski regiji. Najbolj razvita je Osrednjeslovenska regija, ki dosega že 98% povprečne razvitosti evropske petnajsterice.

Strukturne spremembe pri gospodarskem razvoju še vedno neugodno vplivajo na *okoljski razvoj*. Številni ukrepi tako na področju okolja, ki so bili sprejeti v zadnjem obdobju, še ne dajejo ustreznih rezultatov, kar je povsem posledica premajhne koordinacije med gospodarskim in okoljskim razvojem. Slovenijo bremeni visoka energetska intenzivnost, ki se le počasi znižuje, povečevanje deleža industrij, ki so najbolj obremenjujoče za okolje, ter nadpovprečna intenzivnost kmetijstva po porabi gnojil, ki pa se vendarle zmanjšuje. V primerjavi z Evropsko unijo so boljši rezultati pri obremenjenosti okolja s prometom, naraščanju ekološkega kmetijstva in pri obnovljivih virih energije.

Rezultati *socialnega razvoja* so ugodni, saj se podaljšuje življenjska doba, znižujejo se tudi stopnja tveganja revščine pred socialnimi transferji in po njih ter dohodkovna neenakost. Sredstva, ki jih država namenja za blagostanje prebivalstva preko sistemov obveznega socialnega, zdravstvenega in pokojninsko-invalidskega zavarovanja ter drugih sistemov javnega financiranja, postopno rastejo, vendar so nižja od povprečja Evropske unije, hkrati pa posamezni kazalniki (npr. razlika med stopnjo revščine pred socialnimi transferji in po njih) kažejo na še premajhno ciljno učinkovitost transferjev. Učinki pokojninske reforme se odražajo v povečanju povprečne starosti upokojevanja in v znižanem razmerju med pokojnino in plačo.

2. Uresničevanje ciljev Lizbonske strategije

Po *doseženih rezultatih razvoja, izkazanih s strukturnimi indikatorji*, ki večinoma slonijo še na podatkih za leti 2002 in 2003, je Slovenija manj razvita od povprečja Evropske unije, predvsem pa od držav evropske petnajsterice; bolj razvita pa je v primerjavi s povprečno razvitostjo držav, novih članic Evropske unije. Med posameznimi kazalniki Slovenija povprečje Evropske unije prehitava po stopnjah izobraženosti mladih, dolgotrajne brezposelnosti in po tveganju revščine po socialnih transferjih, po poslovnih naložbah in po obsegu tovarnega prometa. Zaostanki Slovenije za evropskim povprečjem so pri splošnih gospodarskih kazalnikih, na področjih inovacijske in raziskovalne dejavnosti, trga dela in varstva okolja.

Pri kazalnikih, kjer so izkazani zaostanki za povprečjem Evropske unije, je Slovenija v zadnjem letu, za katero so na voljo podatki, uspela zmanjšati razvojni zaostanek pri splošnih kazalnikih gospodarskega razvoja. Razvojni zaostanki pa so se povečali na področjih trga dela, inovacijske in raziskovalne dejavnosti in varstva okolja. Gibanja na področju trga dela so bila v letu 2004 v Sloveniji bistveno ugodnejša kot leta 2003, zato je Slovenija izkazani razvojni zaostanek dejansko tudi že zmanjšala.

Stopnje uresničevanja posameznih ciljev Lizbonske strategije so, podobno kot v drugih državah članicah, tudi v Sloveniji različne. Slovenija je uspešna pri uresničevanju ciljev zaposlenosti žensk, dostopu do interneta, prenosu lizbonskih direktiv in deležu obnovljivih virov energije v porabi primarne energije. Nekatere od teh ciljev je tudi že dosegla. Pri uresničevanju drugih ciljev je manj uspešna, vendar so cilji z nadaljevanjem ugodnih trendov v prihodnje realno uresničljivi.

Ciljev, kot so: zaposlovanje starejših oseb, podaljševanje povprečne starosti ob upokojitvi in višina bruto domačih izdatkov za razvojno-raziskovalno dejavnost pa Slovenija ob nadaljevanju sedanju trendov, ki so sicer pozitivni, vendar občutno prepočasni, ne bo dosegla.

3. Sklep

Poročilo o razvoju je bilo zasnovano tako, da s pomočjo krovnega sistema kazalnikov spremlja predvsem uresničevanje postavljenih ciljev in prioritete razvoja SGRS. Tako kot v zadnjih treh letih tudi letos lahko ugotovimo, da se s SGRS postavljeni koncept uravnoteženega gospodarskega, socialnega in okoljskega razvoja ne uresničuje predvsem na področju sprememb gospodarske strukture. Na eni strani se prepočasno povečuje delež dejavnosti z višjo dodano vrednostjo, po drugi pa so prepočasne tudi spremembe v smeri okolju prijaznejših proizvodenj. Slovenijo tako bremenijo predvsem problemi, ki so posledica prepočasne tranzicije; ta je pustila sorazmerno nizko stopnjo konkurenčnosti in podjetniške iniciative, ki sta temeljna vzvoda hitrejše gospodarske rasti in razvoja.

Razloge za prepočasno uresničevanje prioritet in strukturnih sprememb lahko iščemo tako znotraj poslovnega sektorja samega, ki se je premalo angažiral pri prestrukturiranju in iskanju poslovnih priložnosti, kot tudi znotraj aktivne razvojne politike države, ki je bila razdrobljena in šibko koordinirana. **Izboljšanja in slabosti dosedanjega gospodarskega, socialnega in okoljskega razvoja, kot izhajajo iz krovnega sistema indikatorjev SGRS in strukturnih kazalnikov Evropske komisije, predstavljajo izhodišča za postavljanje prioritet nove Strategije razvoja Slovenije,** ki bo (poleg upoštevanja nadnacionalnih ciljev) v ospredje postavila nacionalne cilje, med katerimi na vidno mesto sodijo cilji hitrejšega strukturnega prilagajanja in odpravljanja razvojnih zaostankov za povprečno razvitimi sedanjimi članicami Evropske unije (cilj razvojnega dohitevanja) in cilji, ki še pospešujejo razvojno prepoznavnost Slovenije na področjih, kjer ima razvojne prednosti pred drugimi (sedanjimi in novimi) članicami Evropske unije.

Ocenjevanje vloge države zgolj skozi rezultate razvoja je prešibko vsaj iz dveh razlogov. Prvi je nedvomno ta, da so med ukrepi države in doseženimi rezultati časovni zamiki. Drugi razlog je, da bi bilo treba ocenjevati tudi povezavo med izvedenimi ukrepi in učinki ter prilagodljivost ukrepov na ugotovljeno stanje oziroma dosežene spremembe. Treba bi bilo preverjati tudi medsebojno usklajenost ukrepov, saj imajo nekateri tako pozitivne kot negativne učinke (npr. nekateri socialni ukrepi imajo negativne učinke na motiviranost za gospodarsko aktivnost, pospeševanje razvoja "umazanih" in energetske intenzivnih dejavnosti negativno vpliva na okolje ipd.). **Temeljna usmeritev za izboljšanje razvojne vloge države** je (i) postavitev najpomembnejših kratkoročnih aktivnosti in ukrepov po posameznih prioritetah in z jasno opredeljenimi nosilci v novi Strategiji razvoja Slovenije, (ii) izvedbena razčlenitev in medsebojna koordiniranost ukrepov v prenovljenem Državnem razvojnem programu, (iii) postavitev sistema spremljanja ukrepov in merjenja učinkov vsaj na glavne komponente razvoja, (iv) koordinacija razvojne politike na ravni vlade in (v) redno poročanje o doseženih rezultatih razvoja ter učinkovitosti posameznih ukrepov.

Poročilo o razvoju

Urednica:
Ana MURN

1. Rezultati razvoja

Spremenjeno razumevanje razvoja, začrtano z dokumentom **Slovenija v novem tisočletju: trajnost, konkurenčnost, članstvo v EU**: Strategija gospodarskega razvoja Slovenije 2001–2006 (SGRS) je podano v dveh, med seboj različnih delih. Prvi del je osredotočen na dolgoročni koncept uravnoveženega razvoja različnih, vendar med seboj neločljivo povezanih vidikov razvoja in je deklarativno podan v novi razvojni paradigmi. Drugi del dokumenta pa podaja začrtano smer gospodarskega razvoja za srednjeročno obdobje (do leta 2006) in potrebne ukrepe za postopno približevanje stopnji razvitosti in doseganje gospodarskih struktur, značilnih za razvite ekonomije.

1.1. Uravnoveženost gospodarskega, socialnega in okoljskega razvoja

OPREDELITVE SGRS: V SGRS začrtana nova razvojna paradigma izhaja iz enakovrednega obravnavanja gospodarske, socialne in okoljske razsežnosti blaginje in trajnostnega razvoja, ki omogoča zadovoljevanje potreb današnjih generacij, ne da bi omejevali možnosti prihodnjih pri vsaj enako uspešnem zadovoljevanju njihovih potreb. Trajnostni razvoj se izraža strukturno (skozi tri vire oziroma sestavine blaginje), časovno (medgeneracijsko) in prostorsko (s poudarkom na regionalni skladnosti razvoja). Glede na dosežena razmerja razvitosti med tremi sestavinami blaginje zahteva trajnostna usmeritev SGRS prednostno zniževanje razvojnega zaostanka na področju gospodarstva, vendar doseženo tako, da se ne bodo povečali zaostanki na področju socialnega in okoljskega razvoja, kjer so relativno manjši.

UGOTOVITVE: Gospodarska rast se vztrajno povečuje, Slovenija postopno zmanjšuje razvojni zaostanek za povprečjem držav evropske petnajsterice in petindvajseterice. Gospodarski razvoj pa pestijo še številni strukturni problemi, ki na določenih področjih zaostanek Slovenije za razvitimi državami celo povečujejo. Gospodarski razvoj je bil v zadnjem letu kot tudi v predhodnem dosežen ob hkratnem socialnem razvoju, vendar počasnejšem okoljskem razvoju. Regionalne razlike ostajajo v globalu nespremenjene.

ANALIZA:

Pri **gospodarskem razvoju** Slovenija postopno zmanjšuje zaostanek za evropskim povprečjem, kar kažejo sintezni kazalnik in posamezni analitični kazalniki. Po sinteznem kazalniku, bruto domačem proizvodu na prebivalca po kupni moči,¹ je Slovenija dosegla velik gospodarski napredek, saj se je v obdobju zadnjih sedem let (1995–2003) razvitost povečala od 61 % na 71 % povprečja evropske petnajsterice.

¹ Standard kupne moči (SKM) je umetna splošna referenčna valuta, ki se v Evropski uniji uporablja za izražanje obsega ekonomskih agregatov. Obseg dobimo z deljenjem njihovih originalnih vrednosti v nacionalni valuti s pripadajočimi standardi kupne moči (valutni pretvorniki, ki izločajo vplive različnih ravni cen). Ker so standardi kupne moči statistični »izračuni«, ki so rezultat določenih konceptualnih predpostavk, metodoloških opredelitev in izvedbenih postopkov, je možno kazalnik uporabljati z upoštevanjem okoli 5-odstotne napake.

Po znižanju evropskega povprečja zaradi povečanega članstva (bruto domači proizvod po kupni moči na prebivalca se je v evropski petindvajseterici znižal na 92 % povprečja evropske petnajsterice) je v letu 2003 Slovenija dosegla 77 % povprečja evropske petindvajseterice in s tem presegla prag najmanj razvitih regij (držav) v Evropi². Po doseženi stopnji razvitosti je Slovenija med državami evropske petnajsterice prehitela Portugalsko, zaostala pa za Grčijo, ki je bila v letih 1999–2001 uvrščena za Slovenijo. Med novimi državami članicami je od Slovenije boljši le Ciper (83 % evropskega povprečja). Razvoj Slovenije je bil v obdobju 1995–2003 hitrejši od evropskega povprečja, vendar počasnejši od razvoja, ki so ga med novimi članicami dosegle Estonija, Latvija, Litva in Madžarska.

Podobne rezultate gospodarskega razvoja kažejo tudi analitični kazalniki (Tabela 2), ki poleg razvoja kažejo tudi večja ali manjša razvojna nesorazmerja na posameznih področjih, ki so odraz iz leta v leto bolj zaostrenih strukturnih problemov. Kazalniki trga dela, ki so za leto 2003 kazali zmanjšanje števila zaposlenih in povečanje brezposelnih, so se v letu 2004 znatno izboljšali.

Pri **socialnem razvoju**, merjenem s sinteznim indeksom človekovega razvoja,³ novi izračuni za leto 2002, prinašajo glede na prejšnja leta pozitivne spremembe. Slovenija je v letu 2002 dosegla tako višjo vrednost indeksa kot boljšo uvrstitev (z 29. na 27. mesto med 177 državami). Porasle so tudi vrednosti podindeksov, ki tvorijo indeks človekovega razvoja; največja pozitivna sprememba je pri podindeksu izobrazbe, nekoliko nižja pa pri podindeksu bruto domačega proizvoda po kupni moči na prebivalca. Slovenija je po podindeksih še vedno najnižje (na 33. mesto) uvrščena po pričakovani dolžini življenja. Primerjava z državami evropske petindvajseterice kaže, da je Slovenija po indeksu človekovega razvoja uvrščena za Portugalsko (26. mesto) in pred vsemi drugimi novimi članicami. Sledijo ji Ciper, Malta ter Češka (razvrščene od 30. do 32. mesta). Druge države iz skupine novih držav članic Evropske unije vztrajno izboljšujejo vrednost indeksa, vendar ne dovolj hitro, da bi se uvrstile višje kot pretekla leta. Socialni razvoj še natančneje podajajo analitični kazalniki (Tabela 2), ki kažejo na postopen, vendar vztrajen razvoj in upadanje tveganja revščine.

Okoljskega razvoja in trajnostne opredelitve SGRS tudi v letošnjem letu ne izražamo s sinteznim indikatorjem⁴, temveč z zbirom različnih, parcialnih kazalnikov (Tabela 2). Tako kot leto poprej okolje v Sloveniji še vedno obremenjujeta visoka in le

² Države članice dosegajo med 40 % in 215 % povprečja Evropske unije. Nove države članice so v povprečju precej manj razvite od držav evropske petnajsterice in dosegajo 53 % povprečja Evropske unije.

³ Indeks človekovega razvoja (HDI) je mera razvoja, ki, kljub nekaterim metodološkim omejitvam, v najširšem smislu prikazuje stopnjo socialnega razvoja v državi. HDI sestavljajo podindeksi, ki odsevajo dosežke držav na različnih področjih in razvojnih ravneh. Izbrani podindeksi niso najbolj ustrezni. Izboljševanje kvalitete življenja bi morda lahko nekoliko bolje osvetlil indeks revščine, vendar ga še vedno preračunavajo zgolj za 17 držav OECD. Vedno večjih kritik je deležen tudi podindeks izobrazbe, ki ne upošteva neprimerljivosti šolskih sistemov in ne ponuja vpogleda v dejansko (ne)pismenost populacije.

⁴ Pri pripravi Poročil smo doslej uporabili dva sintezna indikatorja. V prvem poročilu (Poročilo o razvoju, 2002) smo uporabili posebni indeks uravnoveženega razvoja, ki je sicer dober pokazatelj, vendar ga je zaradi kompleksnosti (sestavljen je iz okoli 150 kazalnikov) smiselno uporabljati v daljših časovnih presledkih. Indeks uravnoveženega razvoja smo nadomestili z indeksom pristnega varčevanja (Poročilo o razvoju 2003, 2003), ki pa nima ustrezne izrazne moči okoljskega razvoja, zato smo njegovo uporabo opustili.

Tabela 2: Kazalniki razvoja

Kazalniki razvoja	Enota mere	2000	2001	2002	2003	2004
1. GOSPODARSKI RAZVOJ						
Bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči	EU 25 = 100	73	75	75	77*	-
Rast bruto domačega proizvoda	Realna letna rast (v %)	3,9	2,7	3,3	2,5	-
Stopnja brezposelnosti	Anketna brezposelnost (v %)	7,0	6,4	6,4	6,7	6,3
Stopnja zaposlenosti	Anketna zaposlenost (v %)	62,9	63,9	63,4	62,5	65,6
Izobrazbena struktura delovno aktivnega prebivalstva	Povprečno število let šolanja po anketi o delovni sili	11,4	11,4	11,5	11,6	-
Prebivalstvo z vsaj srednjo izobrazbo	Delež prebivalstva v starostni skupini 25–64 let z vsaj srednje šolsko izobrazbo (v %)	75,5	76,2	77,5	78,3	-
Raziskovalci	Število raziskovalcev na tisoč aktivnih prebivalcev	4,5	4,6	4,7	5,0	-
Javni izdatki za izobraževanje	Javni izdatki v primerjavi z BDP (v %)		6,1	6,0		-
Izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost	Bruto izdatki v primerjavi z BDP (v %)	1,44	1,56	1,53	1,53	-
Produktivnost dela	Realna rast produktivnosti dela (v %)	3,1	2,2	3,7	2,8	-
Stroški dela na enoto proizvoda	Rast stroškov dela na enoto BDP (v %)	3,2	0,1	-2,0	-0,5	-
Tržni delež	Delež izvoza v uvozu v pomembnejših trgovin. partnericah (v %)	0,478	0,500	0,528	0,531	0,541
Faktorska struktura blagovnega izvoza	Visoko tehnološko intenzivni proizvodi (v %)	15,3	15,9	16,5	18,1	17,6
Bruto investicije v osnovna sredstva	V primerjavi z BDP (v %)	25,1	24,5	23,3	23,9	-
Neposredne tuje investicije	Vhodne investicije v primerjavi z BDP (stanje, v %)	15,1	13,5	16,9	20,7	-
Bilančna vsota bank	Aktiva v primerjavi z BDP (v %)	75,1	81,4	85,7	88,0	-
Zavarovalne premije	V primerjavi z BDP (v %)	4,6	4,9	5,1	5,2	-
Tržna kapitalizacija	Delež tržne kapitalizacije v BDP (v %)	16,6	17,9	23,2	23,3	-
2. OKOLJSKI RAZVOJ						
"Umazane" industrije v predelovalnih dejavnostih	Rast obsega proizvodnje v "umazanih" industrijah (indeks)	108,2	105,4	104,8	107,6	111,8
Energetska intenzivnost	Poraba primarne energije (v toe/mio EUR)	332,8	336,7	333,5	327,6	-
Obnovljivi viri	Delež porabe v celotni porabi primarne energije (v %)	11,9	11,7	11,2	10,8	-
Obremenitev okolja s prometom	Delež cestnega v blagovnem prometu v tkm (v %)	64,8	65,8	65,8	65,8	-
Intenzivnost kmetovanja	Poraba NPK gnojil (v kg/ha)	172,3	166,4	162,3	155,9	-
Intenzivnost poseka lesa	Etat v primerjavi s prirastom (v %)	38,0	37,7	37,3	41,2	59,2
3. SOCIALNI RAZVOJ						
Indeks človekovega razvoja	Vrednost indeksa	0,879	0,881	0,895	-	-
Pričakovano trajanje življenja	Moški, število let	71,9	72,1	72,3	73,2	-
Umrljivost dojenčkov	Na tisoč živorojenih (v %)	4,9	4,2	3,8	4,0	-
Ogroženost z revščino	Prebivalstvo v gospodinjstvih brez delovno aktivnih članov (v %)	10,1	9,9	8,1	-	-
Tveganje revščine	Stopnja tveganja revščine po socialnih transferjih (v %)	13,0	12,9	11,9	-	-
4. REGIONALNI RAZVOJ						
Medregionalne variacije v bruto domačem proizvodu	Koeficient variacije (v %)	23,9	24,4	25,0	-	-
Medregionalne variacije v brezposelnosti	Koeficient variacije (v %)	31,2	33,5	34,8	33,9	30,7
5. NACIONALNA KONKURENČNOST						
Nacionalna konkurenčnost - indeks sposobnost rasti	Vrednost indeksa		4,70	4,64	4,70	4,75

Vir podatkov: Indikatorji razvoja.

Opomba: Vsi prikazani rezultati so podrobneje obrazloženi pri posameznih področjih, še natančneje pa v Analični prilogi. Za leti 2003 in 2004 nekateri podatki še niso popolni ali dokončni. Prazno polje v tabeli predstavlja, da s podatkom še ne razpolagamo.

počasi padajoča energetska intenzivnost ter previsoka uporaba gnojil in pesticidov v kmetijstvu, ki pa se tudi znižuje. Delež cestnega v celotnem blagovnem prometu je še vedno sorazmerno nizek in že tri leta stabilen. Zelo ugodna uporaba obnovljivih virov v uporabi energije se znižuje, vendar se na drugi strani povečuje posek lesa.

S sprejetjem različnih ukrepov za zmanjšanje onesnaževanja so izpolnjeni le nekateri pogoji za čistejše okolje, večje spremembe lahko prinese le strukturna preobrazba proizvodnje v smeri ekološko prijaznejših tehnologij in proizvodov.

Medregionalne razlike⁵, izražene z bruto domačim proizvodom na prebivalca po kupni moči, so primerjalno nizke in se zelo počasi povečujejo. Koefficient variacije⁶ kaže, da so se med letoma 2000 in 2002 povečale za 1,1 odstotno točko (2000: 23,9 %; 2001: 25,0 %) in ostajajo relativno majhne tudi v mednarodnem merilu. Njegova mednarodna primerjava kaže (za obdobje od leta 1995–1999, stara metodologija⁷), da sodi Slovenija med države (Švedska, Grčija in Nizozemska), kjer so medregionalne razlike najmanjše. V letu 2003 je bilo prekinjeno tudi povečevanje medregionalnih razlik v brezposelnosti. Koefficient variacije, ki je v letu 2002 znašal še 34,8 %, se je do konca leta 2004 znižal na 30,7 %.

1.2. Spremembe gospodarske strukture⁸

OPREDELITVE SGRS: Strategija neposredno ne posega na področje sektorskih politik, kljub temu pa ob upoštevanju procesov globalizacije, integracije evropskih trgov, intenzivnega tehnološkega napredka ter prehoda v družbo, temelječo na znanju, nakazuje osnovne spremembe v proizvodni strukturi bruto domačega proizvoda, ki naj bi jih prinesel nadaljnji gospodarski razvoj Slovenije skupaj z vključevanjem v Evropsko unijo.

UGOTOVITVE: V strukturi bruto dodane vrednosti za obdobje 1995–2003 se je zmanjšal delež kmetijstva, povečal pa delež storitev. Slovenija ima v primerjavi z Evropsko unijo v letu 2003 večji delež industrije in manjši delež storitev, razkorak med gospodarskima strukturama Slovenije in Evropske unije se je od leta 1995 do leta 2003 še povečal. Zaskrbljujoče je, da je razvojni zaostanek Slovenije največji v deležu poslovnih in finančnih storitev. Hkrati ugotavljamo, da je bil v letu 2000 (z novjšimi podatki ne razpolagamo) delež na znanju temelječih »tržnih« storitev v Sloveniji precej manjši kot v evropski petnajsterici. Pozitivni strukturni premik (v letu 2003) je bil v predelovalnih dejavnostih, kjer se je povečal delež tehnološko bolj zahtevnih panog. Tu so bile strukturne spremembe precej intenzivnejše kot v

⁵ Regionalni razvoj je posebej predstavljen v točki 3.4. Regionalno in prostorsko skladen razvoj.

⁶ Koefficient variacije je definiran kot razmerje med standardnim odklonom in povprečjem, pri čemer je formula modificirana še z upoštevanjem različne velikosti regij.

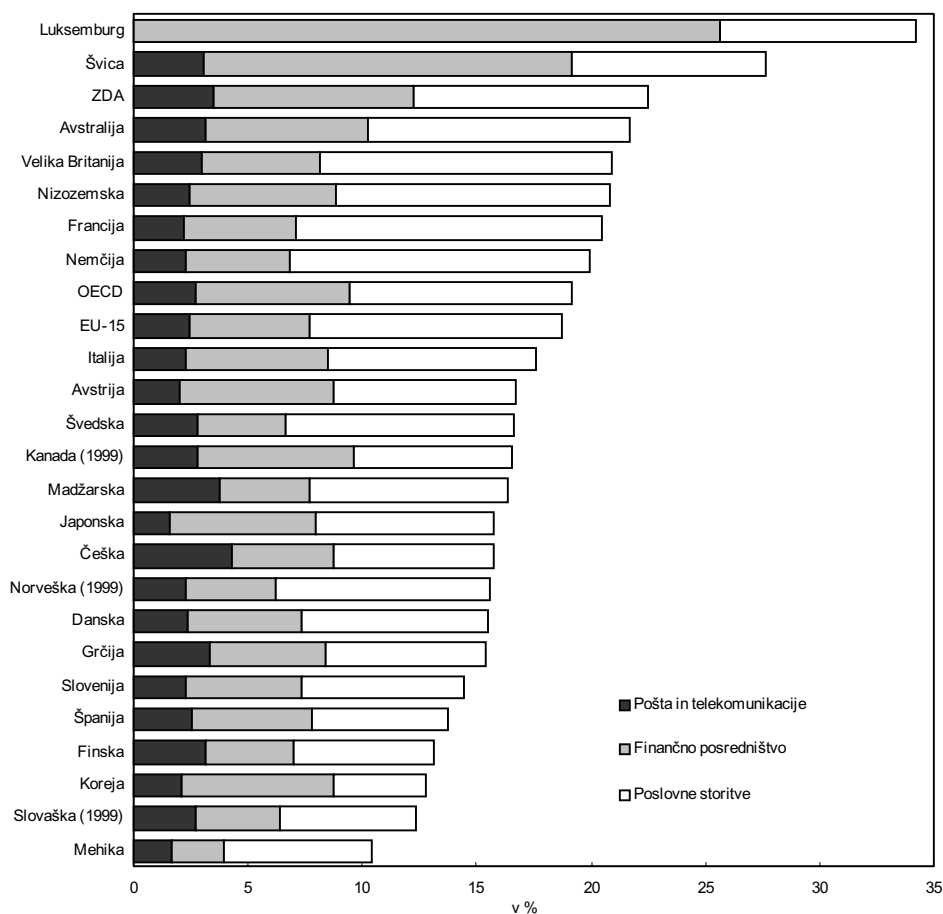
⁷ Predvidevamo, da tudi primerjava po revidirani metodologiji izračuna bruto domačega proizvoda ne bo kazala bistveno drugačnih razmerij med Slovenijo in drugimi državami članicami Evropske unije.

⁸ Spremembe gospodarske strukture lahko spremljamo z različnih vidikov. V tem poglavju se osredotočamo na spremembe v proizvodni strukturi bruto dodane vrednosti, ki pa ne odražajo vseh strukturnih sprememb v gospodarstvu. Z nekaterimi od teh se ukvarjamo v drugih delih Poročila (spremembe v faktorski strukturi izvoza, v porabi električne energije ipd.).

predhodnih letih, vendar z vidika povečevanja bruto dodane vrednosti še vedno prepočasne.

ANALIZA: V preteklih desetih letih se je v **strukturi bruto dodane vrednosti** Slovenije povečal delež storitev, zmanjšal delež kmetijstva, delež industrije pa se je približno ohranil. Kmetijstvo je v obdobju 1995–2003 znižalo delež v celotni dodani vrednosti slovenskega gospodarstva za 1,7 strukturne točke, storitve pa so se okrepile za 1,9 strukturne točke in so v letu 2003 predstavljale 63,1 % celotne dodane vrednosti. Delež industrije se je sicer zmanjšal za 0,3 strukturne točke, vendar pa je to predvsem povezano z zniževanjem ekonomskega pomena rudarstva (znižanje za 0,5 strukturne točke). Delež predelovalnih dejavnosti se je znižal le za 0,1 strukturne točke, vendar pa se je pomembno spremenila struktura znotraj same dejavnosti. Povečal pa se je pomen gradbeništva (za 0,3 strukturne točke), kar je predvsem posledica gradnje prometne infrastrukture. V letu 2003 se je glede na predhodno leto zmanjšal delež kmetijstva (zaradi neugodnih vremenskih razmer), povečal pa delež industrije.

Slika 1: Delež na znanju temelječih "tržnih" storitev v celotni ustvarjeni dodani vrednosti, leto 2000

Vir: OECD Science, Technology and Industry Scoreboard, 2003.

V primerjavi z Evropsko unijo ima Slovenija precej večji delež industrije, zaostaja pa predvsem pri finančnih in poslovnih storitvah. V letu 1995 je bil delež industrije v Sloveniji za 6,4 strukturne točke večji od primerljivega v evropski petindvajseterici, v letu 2003 pa je ta razlika znašala že 9 strukturnih točk. Na drugi strani ima Slovenija precej nižji delež finančnih in poslovnih storitev. Leta 1995 je bil zaostanek 5,8 strukturnih točk, v letu 2003 pa se je povečal na 7,1 strukturnih točk.

V letu 2000 je bil **delež na znanju temelječih »tržnih« storitev**⁹ v Sloveniji precej manjši kot v evropski petnajsterici (Slika 1). V celotni ustvarjeni dodani vrednosti je znašal 14,5 %, v evropski petnajsterici pa je bil ta delež 18,7-odstoten. Razlika v veliki meri izhaja iz relativno nerazvitega sektorja poslovnih storitev, saj je bil zaostanek le-teh v primerjavi z evropsko petnajsterico 3,9 strukturne točke¹⁰.

Po relativno počasnih strukturnih spremembah v **predelovalnih dejavnostih** v obdobju 2000–2002, so se v letu 2003 le-te pospešile¹¹. Izračuni so pokazali, da je bila intenzivnost prestrukturiranja v predelovalnih dejavnostih, merjena s spremembami v strukturi zaposlenosti in dodane vrednosti, v letih 2001 in 2002 na zelo nizki ravni (vrednosti indikatorja so se gibale med 0,14 in 0,33),¹² v letu 2003 pa se je proces strukturnega prilagajanja intenziviral (vrednost indikatorja, merjena s spremembami v strukturi dodane vrednosti, se je povzpela na 1,02, merjena s spremembami v strukturi zaposlenosti pa ni bistveno odstopala od povprečja predhodnih let).

V letu 2003 se je povečal delež tehnološko bolj zahtevnih panog. V skladu s splošno uveljavljeno metodologijo OECD glede razdelitve panog oziroma podpodročij po tehnološki zahtevnosti (Hatzichronoglou, 1997, str. 6–23), se je izdatneje povečal

⁹ OECD definira na znanju temelječe »tržne« storitve (knowledge intensive »market services«) na podlagi input-output tabel, podatkov o raziskavah in razvoju ter o usposobljenosti delovne sile. Po metodologiji OECD so na znanju temelječe »tržne« storitve naslednji oddelki SKD klasifikacije: oddelek 64: pošta in telekomunikacije, oddelki 65–67: finančno posredništvo in oddelki 71–74: poslovne storitve (brez poslovanja z nepremičninami).

¹⁰ Z mednarodno primerljivimi podatki za naslednja leta sicer ne razpolagamo, vendar ocenjujemo, da se vrzel do leta 2003 ni zmanjšala oziroma se je celo povečala. Razlika v deležih poslovnih in finančnih storitev (ki največ prispevajo k na znanju temelječim »tržnim« storitvam) med Slovenijo in evropsko petnajsterico se je v obdobju 2000–2003 še povečala. Ob tem je potrebno opozoriti, da je nižji delež v Sloveniji lahko tudi posledica manjšega obsega zunanje izvajanja (»outsourcing«) teh storitev.

¹¹ Indikator intenzivnosti strukturnih sprememb (Landesmann, 2000, str. 21): (*S*) odraža dinamiko prilagoditvene sposobnosti in mobilnosti proizvodnih dejavnikov posameznih podpodročij v okviru predelovalnih dejavnosti v določenem časovnem obdobju.

$$S = \sqrt{\sum_{i=1}^m \left[(sh_{i,t+k} - sh_{i,t})^2 \cdot \left(\frac{sh_{i,t}}{100} \right) \right]}$$

sh_i: delež *i*-tega izmed *m* podpodročij v celotni dodani vrednosti ali zaposlenosti predelovalnih dejavnosti (pri izračunih smo v skladu z SKD področje predelovalnih dejavnosti razdelili na 14 podpodročij)
t: bazno leto oz. obdobje; *k* = 1.....*n*

¹² Če je vrednost indikatorja nizka (blizu 0), je intenzivnost strukturnih sprememb predelovalnih dejavnosti v času majhna. In obratno, kolikor višja je vrednost indikatorja, toliko intenzivnejše so strukturne spremembe.

delež visoko in srednje-visokotehnoloških podpodročij (s 37,6 v letu 2002 na 40,4 % v letu 2003), delež srednje-nizkotehnoloških podpodročij je s 26,4 % v letu 2003 ostal na ravni predhodnega leta, delež nizkotehnoloških podpodročij pa se je v letu 2003 v primerjavi s predhodnim letom znižal za 2,5 strukturne točke na 33,3 %. Na spremembe je v največji meri vplival močno povečan delež proizvodnje kemikalij in kemičnih izdelkov, ki sodi v prvo skupino, znižal pa se je delež proizvodnje vlaknin, papirja in založništva ter proizvodnje tekstilnih in usnjenih izdelkov, ki sodijo v skupino nizkotehnoloških podpodročij.

Spremembe v strukturi zaposlenosti po podpodročjih predelovalnih dejavnosti glede na tehnološko zahtevnost niso bile tako ugodne. Delež visoko in srednje-visokotehnoloških podpodročij je v letu 2003 znašal 31,9 % in se je v primerjavi s predhodnim letom izboljšal le za 0,7 strukturne točke, delež srednje-nizkotehnoloških podpodročij je s 27,4 % ostal na ravni preteklega leta, delež nizkotehnoloških podpodročij (2003: 41,7 %) pa se je v primerjavi z letom 2002 znižal za 0,9 strukturne točke.

2. Predpogoji uresničevanja razvojne strategije

Med predpogoje uresničevanja razvojne strategije uvršča SGRS zagotavljanje makroekonomske stabilnosti in zaključek institucionalnih reform. Prvi se uresničuje s klasičnimi makroekonomskimi politikami (monetarno, dohodkovno in fiskalno), drugi pa pomeni vzpostavitev in učinkovito delovanje tržnega gospodarstva.

2.1. Makroekonomska stabilnost

OPREDELITVE SGRS: Stabilnost osnovnih makroekonomskih okvirov je temelj za uspešno uresničevanje ciljev SGRS, njihovo doseganje pa je med osnovnimi nalogami klasičnih makroekonomskih politik, to je denarne in dohodkovne ter politike javnih financ. Temeljni cilj na področju denarne politike je postopno zniževanje inflacije na raven, ki bo omogočala vključitev v evropsko monetarno unijo. V skladu z makroekonomskimi omejitvami in tudi Širšimi smernicami ekonomske politike Evropske unije je cilj dohodkovne politike počasnejša realna rast bruto plač na zaposlenega od rasti produktivnosti dela, kar naj bi prispevalo k zaviranju inflacije in ustvarjanju razmer, ki bodo podjetjem omogočale povečanje vlaganj v tehnologijo, trge in človeški kapital ter tako krepitev konkurenčnosti in povečevanje zaposlenosti. Osnovna strateška usmeritev fiskalne politike je prestrukturiranje javnofinančnih odhodkov in prihodkov, ki bo spodbudno vplivalo na konkurenčnost gospodarstva in bo v srednjeročnem obdobju omogočilo tudi postopno uravnovešanje javnih financ brez povečanja deleža prihodkov v bruto domačem proizvodu.

UGOTOVITVE: Realna rast bruto domačega proizvoda se je v letu 2004 okrepila in v prvih devetih mesecih dosegla 4,5 % v primerjavi z enakim obdobjem 2003. Spodbujala jo je visoka izvozna aktivnost in nadaljnja rast domače potrošnje. Krepitev gospodarske rasti je ugodno vplivala tudi na razmere na trgu dela. Ugodna konjunkturna gibanja so potekala v stabilnem makroekonomskem okolju. Usklajeno delovanje makroekonomskih politik Vlade in Banke Slovenije, zlasti stabilizacija tečaja po vstopu v ERM II, je vplivalo na nadaljnjo upočasnitev rasti cen življenjskih potrebščin, ki se je v letu 2004 znižala s 4,6 % na 3,2 %. Primanjkljaj tekočega računa plačilne bilance se je ob pospešeni rasti izvoza in uvoza le nekoliko povečal. Primanjkljaj sektorja države je leta 2004 po oceni ostal na približno enakih ravni kot leta 2003. Na trgu dela pa je prišlo do sprememb v strukturi registrirane brezposelnosti v smeri povečevanja deleža iskalcev prve zaposlitve in žensk.

Gospodarska aktivnost je po nekaj letih razmeroma skromne rasti, ki je sovpadala z manj ugodnimi gospodarskimi razmerami v mednarodnem okolju, v letu 2004 začela ponovno pospešeno naraščati. **Realna rast bruto domačega proizvoda** je v prvih treh četrtletjih 2004 znašala 4,5 % na medletni ravni (2,5 % v celotnem letu 2003), temeljila pa je na pospešeni rasti izvoza in ohranjanju visoke rasti domače potrošnje. Na visoko rast izvoza so močno vplivali enkratni učinki pred vstopom v Evropsko unijo, dodatno spodbudo izvozni dejavnosti je dalo tudi oživljanje gospodarske rasti v Evropski uniji. Na enkratni učinek opozarja četrletna dinamika izvoznih

gibanj, saj je bila dosežena rast (13,7 % medletno) najvišja v drugem četrtletju pred vstopom v Evropsko unijo, hkrati pa nadaljevanje visoke izvozne aktivnosti v tretjem četrtletju (11,9 %) kaže tudi na pozitiven vpliv izboljšanja razmer v mednarodnem gospodarskem okolju v letu 2004. Pri tem pa je nekoliko zaskrbljujoče, da je bila gospodarska rast v nekaterih najpomembnejših trgovinskih partnericah (Nemčija, Italija) kljub pospešitvi v primerjavi z letom 2003 razmeroma skromna. Ob ugodni tuji konjunkturi so bila tudi domača konjunktura pozitivna. Med investicijami so se močneje krepile predvsem investicije v opremo in stroje ter stanovanjske objekte, slednje kot posledica pričakovanih učinkov zaključka prve nacionalne varčevalne sheme. Na visoki ravni so se ohranjale tudi investicije v izgradnjo avtocest. Rast domače potrošnje je podpirala tudi okrepljena kreditna aktivnost bank, ki so jo deloma spodbudile nižje obrestne mere, deloma pa so jo omogočile tudi spremembe v denarni politiki Banke Slovenije po vstopu v ERM II, saj se je postopno začel zmanjševati delež centralnobančnih vrednostnih papirjev v strukturi aktive slovenskih bank, ki je bil v preteklosti povezan s sterilizacijo deviznih pritokov in ohranjanjem deprecijacije tolarja¹³. Najhitreje so naraščala dolgoročna tolarška posojila prebivalstvu in devizni krediti, ki so jih podjetja najemala pri domačih bankah. V strukturi rasti domače potrošnje so bili opazni tudi nekateri enkratni učinki, vezani na ugodna pričakovanja ob vstopu v Evropsko unijo ter na spremembe zunanjetrgovinskega in davčnega režima, ki so se odrazili v visokem prispevku rasti zalog h gospodarski rasti. Kljub temu pa v letu 2004 po razpoložljivih podatkih ni prišlo do prekomerne rasti domače potrošnje kot posledice zniževanja nominalnih obrestnih mer. Spremembe realnih obrestnih mer so bile namreč relativno majhne, saj se je hkrati z nominalnimi obrestnimi merami zniževala tudi inflacija. Poleg tega so neobrestni stroški najemanja kreditov ostali na visoki ravni, k ohranjanju zmerne rasti zasebne potrošnje pa je prispevala tudi skromna realna rast bruto plače na zaposlenega, ki je bila v letu 2004 le 2-odstotna.

Gibanja na trgu dela v letu 2004 so sledila ugodnim konjunktornim gibanjem, saj je višja gospodarska rast omogočila ponovno rast zaposlenosti in upadanje števila brezposelnih. **Stopnja zaposlenosti** se je leta 2004 tako povišala z 62,5 % leta 2003 na 65,6 % (podatki za drugo četrtletje). **Stopnja anketne brezposelnosti** je upadla s 6,7 % v letu 2003 na 6,3 % v drugem četrtletju 2004, **stopnja registrirane brezposelnosti** pa z 11,2 % na 10,6 %. Po panogah se je lani najhitreje krepila zaposlenost v poslovnih storitvah, relativno močno je naraščala tudi v javni upravi, zdravstvu, finančnem posredništvu, izobraževanju in tudi kmetijstvu, še naprej pa je upadala v industriji in prometu. Med predelovalnimi dejavnostmi je upadalo število zaposlenih predvsem v delovno intenzivnih panogah oziroma panogah, na katere so najmočneje vplivale spremembe po vstopu v Evropsko unijo (tekstilna, usnjarska in živilsko-predelovalna), povečalo pa se je predvsem v panogah, za katere po predhodnih podatkih o strukturi izvoza v prvih desetih mesecih leta ocenjujemo, da so zabeležile tudi visoko rast prodaje na tuje trge (proizvodnja vozil in plovil, strojev in naprav ter izdelkov iz gume in plastičnih mas, nekoliko manj izrazito tudi v proizvodnji kemikalij in kemičnih izdelkov). K upadanju brezposelnosti so poleg ugodnejših gospodarskih gibanj pomembno prispevali tudi ukrepi aktivne politike zaposlovanja, ki so s ciljno usmeritvijo na težje zaposljive brezposelne omogočili

¹³ Na to opozarja tudi študija Jazbec B., Masten I. (2004): Razvoj slovenskega bančno-finančnega sektorja z vidika vstopanja v EMU: pričakovani učinki na makroekonomsko stabilnost in gospodarsko rast.

pozitiven premik v strukturi brezposelnih. Tako sta se znižala deleža starejših in dolgotrajno brezposelnih, zaradi povečane ponovne vključenosti brezposelnih v izobraževanje pa tudi delež brezposelnih brez izobrazbe.

Ugodna konjunktura gibanja so potekala v stabilnem makroekonomskem okolju, k čemur je ključno prispevalo koordinirano delovanje makroekonomskih politik, skladno z usmeritvami Programa vstopa v ERM II in prevzema evra, ki sta ga novembra 2003 sprejeli Vlada in Banka Slovenije. Stabilno makroekonomsko okolje in kredibilnost v programu začrtanih usmeritev ekonomske politike so Sloveniji tudi omogočile zgoden vstop v mehanizem deviznega tečaja ERM II v prvi skupini držav (poleg Estonije in Litve) že konec junija 2004. Med dosežki makroekonomske politike v letu 2004 je ključno nadaljnje zniževanje **inflacije**, ki se je pospešeno začelo že v letu 2003. Ob koncu leta 2004 je bila skupna rast cen življenjskih potrebščin 3,2-odstotna oziroma 1,4 odstotne točke nižja kot leta 2003. Po tem, ko so v letu 2003 k znižanju inflacije največ prispevali ukrepi na področju politike reguliranih cen in fiskalne politike, je k njenemu nadaljnjemu zniževanju v letu 2004 ključno prispevala stabilizacija tečaja tolarja ob vstopu v ERM II. Sočasno je Vlada nadaljevala z izvajanjem Načrta povišanja reguliranih cen v letih 2004 in 2005 ter usklajenim spreminjanjem fiskalnih obremenitev. Osnovni cilj politike reguliranih cen (zagotoviti skladno rast reguliranih cen z rastjo prostih cen) za razliko od leta 2003 sicer ni bil dosežen, razlog za hitrejšo rast reguliranih cen pa je bil predvsem posledica zunanjih dejavnikov (naraščajoče cene nafte na svetovnem trgu). Vlada je njihov negativni vpliv na nihanja cen blažila z acikličnim prilagajanjem trošarin, tako da je bil prispevek višjih cen naftnih derivatov¹⁴ k inflaciji relativno manjši, kot bi izhajalo zgolj iz povišanih cen nafte. Poleg tega sta vstop v Evropsko unijo in ERM II ugodno vplivala na umiritev inflacijskih pričakovanj, pozitiven pa je bil tudi vpliv znižanja cen hrane zaradi odprave carin po vstopu v Evropsko unijo, ki je bil na zgornji meji pričakovanj. Nadaljevanje koordiniranega delovanja makroekonomskih politik bo ključnega pomena za nadaljnje postopno umirjanje inflacije v letu 2005 in približevanje maastrichtskemu konvergenčnemu kriteriju v referenčnem obdobju za prevzem evra z začetkom leta 2007.

V letu 2004 se je **primanjkljaj tekočega računa plačilne bilance** (-179 mio evrov) nekoliko povečal, vendar ostal pod 1 % bruto domačega proizvoda. Nadaljevanje rasti izvoza tudi v drugi polovici leta nakazuje, da stabilizacija tečaja na izvozna gibanja ni imela negativnega vpliva, ohranjanje nizkega primanjkljaja na tekočem računu plačilne bilance pa tudi, da centralni tečaj tolarja do evra, določen ob vstopu v ERM II, ne odstopa bistveno od ravnovesne ravni. **Bruto zunanji dolg** se je v devetih mesecih 2004 povečal za okoli 1.5 mlrd evrov, kar je približno polovico več kot v enakem obdobju leta 2003. Podobno kot leto poprej je v tem prevladovalo zadolževanje poslovnih bank v tujini, ki so ta sredstva v veliki meri plasirala na domačem trgu v obliki deviznih kreditov podjetjem. Kazalniki likvidnosti in solventnosti so v primerjavi z letom 2003 poslabšali in so približno na enaki ravni kot leta 2001, nekoliko slabša je bila tudi neto dolžniška pozicija Slovenije, pri čemer se je nekoliko izboljšala neto dolžniška pozicija podjetij in drugih nebančnih sektorjev, poslabšala pa neto pozicija bančnega sektorja.

¹⁴ Višje cene nafte oziroma tekočih goriv za prevoz in ogrevanje so k inflaciji v letu 2004 prispevale 1,0 odstotne točke oziroma 71 % skupnega povišanja reguliranih cen.

Po predhodnih ocenah se **primanjkljaj sektorja države**, ki se je od leta 2000 do leta 2003 znižal s 3,4 % na 2,0 % bruto domačega proizvoda (po metodologiji ESA 95), v letu 2004 (1,9% bruto domačega proizvoda) ni bistveno spremenil. Kot kažejo izračuni makroekonomskega modela UMAR, so k temu, ob bistveno višji gospodarski rasti v primerjavi z letom 2003, prispevale tudi spremembe drugih ključnih makroekonomskih agregatov, predvsem nižja stopnja inflacije od predvidene v Proračunskem memorandumu. Drugačna gibanja makroekonomskih agregatov od predvidenih ob pripravi proračuna so se namreč v veliki meri odrazila le na javnofinančnih prihodkih, proračunski odhodki, ki so v 80 do 90 % zakonsko določeni že ob pripravi proračuna, pa se spremembam makroekonomskih agregatov med letom veliko težje prilagajajo. Delež skupnih odhodkov države je tako ostal na podobni ravni kot leta 2003 (48,2 % bruto domačega proizvoda po metodologiji ESA 95), delež prihodkov (46,1 %) pa se je rahlo znižal. K temu so prispevali tudi nižji prihodki od carin, kar je povezano z vstopom Slovenije v Evropsko unijo, in počasnejša rast prihodkov iz obveznih prispevkov za socialne dajatve, ki je sledila rasti plač v letu 2004. Hkrati so se leta 2004 relativno (v primerjavi z bruto domačim proizvodom) povečali prihodki od davka na dobiček pravnih oseb in prihodki od trošarin.

Dolg države se je v letu 2003 podobno kot tudi leta 2002 nominalno povišal v glavnem zaradi rasti dolga neposrednih uporabnikov državnega proračuna in državnih skladov, v primerjavi z letom poprej pa je bil višji tudi dolg lokalnih skupnosti in skladov socialnega zavarovanja. Hkrati se je v primerjavi z bruto domačim proizvodom dolg države v letu 2003 zmanjšal za 0,1 odstotne točke, na 29,4 %. V letu 2003 so se nadaljevali trendi v spremembi strukture dolga države glede na instrument zadolžitve. Tako se je tudi v letu 2003 delež posojil v dolgu zmanjšal, naraščal pa je delež vrednostnih papirjev. Delež instrumentov financiranja s fiksno obrestno mero je še naprej naraščal, prav tako tudi delež dolga v tolarjih.

2.2. Zaključevanje institucionalnih reform tranzicije

OPREDELITVE SGRS: Zaradi nedokončanih institucionalnih reform tranzicije se v Sloveniji ohranjata pretiran neposredni politični vpliv v gospodarstvu ter pretirana reguliranost posameznih gospodarskih sektorjev in segmentov trga dela. Takšne razmere ohranjajo okolje za implementacijski deficit¹⁵. Za dokončanje institucionalnih reform tranzicije je SGRS predvidela dokončanje tranzicijskega prestrukturiranja podjetniškega in finančnega sektorja, dokončanje reform javnih gospodarskih služb, trga dela, pokojninske reforme, reforme javne uprave, regionalne politike ter drugih pomembnih reform, kjer so bili ugotovljeni deficiiti.

UGOTOVITVE: Slovenija sodi med države s sorazmerno počasnim tempom izvajanja tranzicijskih reform in je šele ob koncu devetdesetih let nadoknadila del zaostanka za tistimi državami, ki reforme izvajajo najbolj intenzivno. V zadnjih letih se je njihovo izvajanje glede na druge države ponovno upočasnilo, tako da nekatere reforme še vedno niso končane. V letu 2004 v primerjavi z letom poprej napredka ni bilo. Glavni zaostanki so na področjih reform nebančnega finančnega sektorja in

¹⁵ Implementacijski deficit je razlika med formalno sprejetim in dejansko funkcionalnim uresničevanjem sprejetega, med formalno normirano in dejansko vplivnostjo različnih družbenih akterjev.

uvajanja politike konkurence. Počasnost izvajanje reform se odraža tudi na nacionalni konkurenčnosti, ki se postopno izboljšuje, vendar se lahko, zaradi nesorazmerij v razvoju, relativno ugodni trendi prekinejo.

ANALIZA: Analiza posameznih kazalnikov, vključenih v izračun **indeksa tranzicije**¹⁶ (Tabela 3), je pokazala, da so v letu 2004 *glavni zaostanki* Slovenije na področjih reform nebančnega finančnega sektorja in uvajanja politike konkurence, le nekoliko manjši pa na področju privatizacije velikih podjetij ter reform podjetniškega sektorja in infrastrukture. Od leta 2000 do leta 2003 indeks izkazuje izboljšanje na področjih liberalizacije cen in pri reformi podjetniškega sektorja. V letu 2004 pa v primerjavi z letom poprej do sprememb ni prišlo. Raven tržnega gospodarstva (najvišji možni indeks) je dosežena na področjih liberalizacije mednarodne trgovine in sistema deviznega tečaja ter privatizacije malih podjetij, kjer so bili tranzicijski procesi praktično končani že leta 1995.

Primerjava *povprečnega letnega indeksa tranzicije* (kot neponderirane aritmetične sredine devetih kazalnikov) med osmimi najbolj naprednimi tranzicijskimi državami¹⁷ kaže, da se je v letu 2004 ravni razvitega tržnega gospodarstva najbolj približala Madžarska (vrednost indeksa 3,8), najmanj pa Slovenija (z vrednostjo indeksa 3,4).

Tabela 3: Vrednosti EBRD indeksov za Slovenijo

	1991	1995	2000	2003	2004
Liberalizacija cen	3,0	3,0	3,3	4,0	4,0
Sistem deviznega tečaja in liberalizacija trgovine	3,0	4,0	4,3	4,3	4,3
Privatizacija malih podjetij	3,0	4,0	4,3	4,3	4,3
Privatizacija velikih podjetij	1,0	2,7	3,0	3,0	3,0
Reforma podjetniškega sektorja	1,0	2,7	2,7	3,0	3,0
Politika konkurence	1,0	2,0	2,7	2,7	2,7
Reforma bančnega sektorja	1,0	3,0	3,3	3,3	3,3
Reforma nebančnih finančnih institucij	2,0	2,7	2,7	2,7	2,7
Infrastrukturalna reforma	-	1,7	3,0	3,0	3,0
Pravna pokritost ¹	-	-	4,0	-	-
Pravna učinkovitost ²	-	-	3,7	-	-
POVPREČJE LETNIH VREDNOSTI EBRD INDEKSOV	1,9	2,9	3,4	3,4	3,4

Vir podatkov: EBRD Transition Report 2000, 2002, 2003 in 2004.

Opombe: ¹legal extensiveness - indikator pove, koliko zakonodaja dosega minimalne mednarodne pravne standarde; ²legal effectiveness - indikator pove, ali so pravno priznane pravice tudi dejansko izterljive oziroma izožljive. Za leti 2003 in 2004 za oba kazalnika ni podatkov.

¹⁶ Potek tranzicijskih reform v 27 državah, v katerih deluje, od leta 1994 ocenjuje Evropska banka za obnovo in razvoj (EBRD) s posebnim indeksom tranzicije (transition index). Indeks tranzicije s pomočjo 11 kazalnikov pokrije 6 ključnih področij reform (liberalizacijo, privatizacijo, podjetja, infrastrukturo, finančne institucije in pravno okolje). Vsak posamezen kazalnik je sintetična ocena napredka, ugotovljenega na podlagi različnih podatkov, deskriptivnih informacij o reformah in njihove analize. Kazalniki zavzemajo cele vrednosti od 1 do 4, lahko pa je osnovni vrednosti dodan še plus ali minus. V takih primerih za potrebe kvantitativnih analiz osnovni vrednosti indeksa dodamo ali odzhamemo 0,3. Indeks z vrednostjo 1 vsebinsko pomeni, da je država v tej dimenziji tranzicijskega procesa še vedno na ravni centralnoplanskega gospodarstva, indeks z vrednostjo 4,3 pa pomeni, da je država dosegla raven tržnega gospodarstva.

¹⁷ Primerjava zajema Češko, Estonijo, Latvijo, Litvo, Madžarsko, Poljsko, Slovaško in Slovenijo.

Še leta 2001 je bila Slovenija uvrščena pred Slovaško, Litvo in Latvijo, v zadnjih treh letih pa so bile reforme v vseh treh državah intenzivnejše, zato so posledično Slovenijo tudi prehiteli. Za celotno obdobje tranzicije lahko ugotovimo, da Slovenija sodi med države s sorazmerno počasnim tempom izvajanja reform. Od vsega začetka je po doseženi ravni reform zaostajala za Madžarsko in Poljsko, od leta 1994 pa tudi za Estonijo. Leta 1997 je ujela in prehitela Slovaško, dve leti kasneje pa je raven reform dosegla Češko in tudi povprečno raven vseh osmih držav. V zadnjih štirih letih so vse države z izvedenimi reformami Slovenijo prehiteli.

Prednosti sinteznih indikatorjev so vsekakor v mednarodni primerljivosti, slabosti pa so običajno v ne povsem nesporni zgradbi kazalnikov, zato je treba **reforme, posebno tiste, ki vplivajo na konkurenčnost, podrobneje osvetliti**. Za povečanje konkurenčnosti gospodarstva so ključne nekatere šibkosti Slovenije, med katerimi Evropska banka za obnovo in razvoj (EBRD, 2004, str. 178) posebej izpostavlja reforme nebančnega finančnega sektorja in politike konkurence, ki jim pogosto dodaja tudi opozorila o slabi učinkovitosti sodstva. Najpomembnejše reforme razvršča v štiri skupine.

Prvo skupino tvorijo *reforme na področju liberalizacije in privatizacije*, kjer so posebej izpostavljene slabosti v počasni privatizaciji velikih državnih podjetij, bank in največje zavarovalnice in v visokem deležu cen pod različnimi oblikami regulacije (po podatkih EBRD 18 %, po podatkih UMAR¹⁸ 16,1 % vseh cen, zajetih v indeksu cen življenjskih potrebščin). Drugo skupino tvorijo *reforme poslovnega okolja in konkurence*, kjer je kot napredek ocenjena reforma davčnega sistema ter drugi potenciali za nadaljno izboljševanje konkurenčnosti, kot pogloblitve ovire pa so opredeljeni dolgi postopki registriranja novih poslovnih subjektov in izbrisi iz registrov ter visoki stroški registriranja, ki so celo višji, kot jih imajo v povprečju države OECD. Tretjo skupino tvorijo *reforme liberalizacije mrežnih dejavnosti*, kjer je posebej opozorjeno na počasnost liberalizacije energetskega sektorja in na distorznost cen električne energije, saj so le-te za velike, energetske intenzivne državne porabnike krepko nižje od cen za druge uporabnike. Na področju liberalizacije telekomunikacijskega sektorja je pozitivno ocenjen napredek pri liberalizaciji, opozorjeno pa na omejeno konkurenco, posebno v fiksni telefoniji, in na neoblikovanje cen na osnovi stroškov. V četrti skupini je opredeljen *socialni sektor*, med reformami, ki jih je Slovenija pripravljala v obdobju 2003–2004, pa je izpostavljena reforma zdravstvenega sistema. Evropska banka za obnovo in razvoj posebej opozarja na finančni cilj reforme (odprava deficita in stabilizacija vseh izdatkov za zdravstvo na raven 9 % bruto domačega proizvoda), spremembe pri prispevkih za prostovoljno zdravstveno zavarovanje in na spremembe pri plačevanju storitev v bolnicah. Spremembe pri plačevanju storitev v bolnicah se tudi že izvajajo.

Institucionalne reforme delno izraža tudi **nacionalna konkurenčnost**, merjena z WEF-ovima¹⁹ indeksoma sposobnosti rasti in poslovne konkurenčnosti (WEF Global Competitiveness Report 2003/2004). Po indeksu sposobnosti rasti se je uvrstitev Slovenije, kljub hitrejši rasti vrednosti indeksa kot v evropski petindvajseterici in petnajsterici, znižala že dve leti zapored, vendar leta 2004 za mesto manj kot v

¹⁸ Pomladansko poročilo 2004, 2004, str. 89.

¹⁹ Svetovni gospodarski forum (World Economic Forum).

predhodnem letu. Med članicami Evropske unije je Slovenija bolj konkurenčna od Litve, Madžarske, Grčije, Cipra, Češke, Slovaške, Latvije, Italije in Poljske. Uvrstitev Slovenije je poslabšana tudi po indeksu poslovne konkurenčnosti, med članicami Evropske unije pa je Slovenija bolj konkurenčna od držav, ki jih presega že po vrednosti predhodnega indeksa, in od Malte in Portugalske. Že drugo leto zapored se je povečal tudi razkorak med rangoma poslovne konkurenčnosti in bruto domačim proizvodom po standardih kupne moči na prebivalca, kar WEF zaznava kot nevarnost, da mikroekonomski temelji v Sloveniji ne podpirajo dosežene ravni dohodka.

Poslabšanje uvrstitve Slovenije po indeksu sposobnosti rasti v letu 2004 je posledica nižje vrednosti indeksov tehnološke konkurenčnosti ter makroekonomskega okolja. Pri tehnološki konkurenčnosti je Slovenija uvrščena med inovativno periferne države, vzroki (izraženi s kazalniki) so v nizkih neposrednih tujih investicijah in tehnoloških transferjih, neustrezni državni tehnološki politiki, skromni konkurenci pri internetnih storitvah, prešibki državni promociji informacijsko-telekomunikacijske tehnologije ter v nezadostni absorpciji tehnologije med podjetji. Poslabšanje makroekonomskega okolja pa izhaja predvsem iz potencialne neučinkovitosti javnih izdatkov.²⁰

²⁰ V originalu se podindeks imenuje "Government waste" in je sestavljen iz treh komponent: obsega subvencij z negativnim vplivom na konkurenčnost, prerazdelitve javnih sredstev, javnega zaupanja v finančno poštenost politikov (Poročilo o razvoju 2004, 2004).

3. Mehanizmi uresničevanja razvojne strategije

Skupno izhodišče temeljnih mehanizmov uresničevanja razvojne strategije je koncept kompleksne konkurenčnosti države. V SGRS so bili predvideni temeljni mehanizmi za povečanje kompleksne konkurenčnosti, ki se nanašajo na usmeritve aktivne strukturne in razvojne politike na področjih: (i) prehoda v družbo, temelječo na znanju, (ii) krepite konkurenčne sposobnosti gospodarstva, (iii) učinkovitosti države, (iv) učinkovite vključitve v notranji trg Evropske unije in (v) regionalno in prostorsko uravnoveženega razvoja.

3.1. Prehod v družbo, temelječo na znanju

OPREDELITVE SGRS: Družbo, temelječo na znanju, opredeljuje vrsta medsebojno prepletenih dejavnikov. Ti dejavniki so predvsem ustvarjanje in prenos znanja v vse segmente gospodarstva in družbe (vlaganje v izobraževanje, raziskave, tehnološki razvoj, inoviranje, prenos raziskovalnih rezultatov v prakso in uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije). Samo vzporedno razvijanje vseh omenjenih dejavnikov lahko na dolgi rok ustvarja družbo, temelječo na znanju, to pa pomeni tudi prispevek k uresničevanju trajnostnega razvoja, kot ga opredeljuje SGRS.

UGOTOVITVE: Dosežki na področju različnih dejavnikov, ki vplivajo na prehod v družbo, temelječo na znanju, kažejo, da Slovenija, kljub napredku na nekaterih področjih (npr. veliko povečanje vpisa v terciarno izobraževanje, izdatki poslovnega sektorja za razvojno-raziskovalno dejavnost, dostop do interneta), le počasi zmanjšuje zaostanek za evropsko petnajsterico. To ne omogoča bolj ambicioznega dohitevanja najbolj razvitih pri prehodu v družbo, temelječo na znanju, niti hitrejšega tehnološkega posodabljanja gospodarstva, kar se najbolj izrazito odraža na področju inovacijskih aktivnosti v podjetjih in posledično tudi na področju prijave patentov, kjer so zaostanki Slovenije za povprečjem evropske petindvajseterice zelo veliki. Na področju izobraževanja in usposabljanja so pomanjkljivosti zlasti na področju učinkovitosti in kakovosti, čeprav se tudi kvantitativni kazalniki izboljšujejo prepočasi. Nedorečenosti na področju institucionalne organiziranosti in vsebinske prenove raziskovalno-razvojne dejavnosti ter prepočasno uresničevanje sprejete zakonodaje na področju uvajanja konkurence na trgu elektronskih komunikacij dodatno ovirajo hitrejši napredek pri uresničevanju družbe znanja. Nadaljevanje podobnih trendov, posebej na področju nizke inovacijske aktivnosti podjetij, ogroža razvojne možnosti Slovenije v razširjeni Evropski uniji.

ANALIZA: Izobraženost in usposobljenost prebivalstva sta najpomembnejša dejavnika uresničevanja družbe znanja, ki je tesno povezano in odvisno od komplementarnih dejavnikov (vlaganja v raziskave in tehnološki razvoj, prenos raziskovalnih dosežkov v prakso, uvajanje inovacij ter široka uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije). Človeški viri so temelj vseh razvojnih sprememb, na njihov razvoj pa največ vpliva izobraževanje in usposabljanje. Znanje (izobrazba)

je v enaindvajsetem stoletju postalo ključni razvojni dejavnik. Mnogi strokovnjaki trdijo, da je izobraževanje in usposabljanje edini možni odgovor na izzive tehnoloških in strukturnih sprememb in tudi na problem staranja prebivalstva, saj lahko le vseživljenjsko učenje omogoči potrebno dolgo delovno aktivnost. Po zadnji raziskavi Eurostata o vključenosti odraslih v izobraževanje in usposabljanje na osnovi Evropskega vzorca se Slovenija v letu 2003 s 15,1 % vključenih odraslih prebivalcev uvršča visoko nad povprečje Evropske unije (9 %) in presega cilj Lizbonske strategije na tem področju (12,5 %). Zaradi metodološke neprimerljivosti teh podatkov s podatki pred letom 2003 in 2004 ne moremo sklepati o velikem napredku Slovenije. Tudi preliminarni rezultati raziskave Andragoškega centra kažejo na bistveno manjši napredek.

S povečevanjem vključenosti mladine v izobraževanje na sekundarni in terciarni ravni in z večjim zaposlovanjem bolj izobraženih se počasi izboljšuje **izobrazbena struktura delovno aktivnega prebivalstva**, vendar je napredek, merjen s povprečnim številom let šolanja po letu 2000, skromen. Delovno aktivni s terciarno izobrazbo se najbolj zaposlujejo v izobraževanju in javni upravi. Slovenija ima relativno visok delež odraslega prebivalstva s srednjo izobrazbo, zaostaja pa po deležu prebivalstva s terciarno izobrazbo, ki se v ekonometričnih analizah dejavnikov gospodarske rasti pogosto kaže kot pomemben dejavnik razvoja (npr. Gemmell, 1996). Po izobraženosti odraslega prebivalstva (25–64 let) Slovenija s 17,7 % terciarno izobraženih zaostaja za povprečjem evropske petnajsterice (21,2 %). ZDA z 38,1 % odraslih z zaključeno terciarno izobrazbo močno prekašajo Evropsko unijo, kjer imajo najvišje deleže Finska in Švedska (33,2 %), Danska (31,9 %) in Velika Britanija (30,6 %) (EIS, 2004, str.11). Čeprav je število študentov (rednih in izrednih) na 1000 prebivalcev v Sloveniji že preseglo 50, je v terciarnem izobraževanju še vedno problem velik osip in dolgotrajnost študija. Prehodnost med prvim in drugim letnikom po podatkih o vpisu je v obdobju 1991–2001 znašala med 60 in 68 % (Zgaga, 2004, str. 44), kar kaže na ne najbolj racionalno porabo javnega denarja za terciarno izobraževanje. Slednjemu je kljub ocenam o skromnih javnih sredstvih namenjeno sorazmerno veliko denarja (1,36 % bruto domačega proizvoda), kar je na ravni povprečja Evropske unije. Na problem dolgotrajnosti študija opozarjata Bevc in Ložar (2001), ki v longitudinalni analizi učinkovitosti študija ugotavljata, da v osmih letih študij konča samo 50 % generacije študentov, 6 % jih doštudira po več kot osmih letih, 44% pa je neuspešnih. Vzroke dolgega študija lahko iščemo tudi v ugodnostih, ki izhajajo iz statusa študenta. Sorazmerno veliki so tudi celotni javni izdatki za izobraževanje v Sloveniji, saj presegajo 6 % bruto domačega proizvoda, kar je več kot znaša povprečje Evropske unije. Več javnih izdatkov za izobraževanje so po podatkih za leto 2001 namenjale samo Danska, Finska, Švedska, Norveška in Ciper.

Problem pomanjkljive kakovosti znanja, ki ga daje slovenski izobraževalni sistem, je prisoten na vseh ravneh, kar kažejo rezultati raziskave o **funkcionalni pismenosti** iz leta 1998 kot tudi novejša raziskava (TIMSS 2003) o trendih v znanju matematike in naravoslovja med deset- in petnajstletniki. Raziskava o doseženi ravni pisnih spretnosti je pokazala, da v Sloveniji kar 65–75 % prebivalcev (v starosti 15–65 let) ne dosega tretje ravni pismenosti, oziroma nima tistih spretnosti, ki omogočajo iskanje in razumevanje informacij iz različnih pisnih virov in njihovo uporabo v novih okoliščinah (Bevc, 2001, str. 30). Podobno vzbuja skrb zadnja Mednarodna

primerjava v doseganju mejnikov znanja otrok iz matematike in naravoslovja (TIMSS 2003), saj je delež otrok, ki je dosegel mejnik najvišje ravni znanja matematike v Sloveniji, 4-krat nižji od mednarodnega povprečja, 7-krat nižji od ustreznega deleža v Angliji in 5-krat nižji od deležev v Rusiji, Belgiji, Litvi, Latviji in na Madžarskem (MŠŠ, 2004)²¹.

Rezultati omenjenih analiz in obseg sredstev za izobraževanje kažejo, da je problem slovenskega izobraževalnega sistema predvsem v **neučinkoviti uporabi sredstev in v nezadostni kakovosti**. Zato je treba reforme izobraževalnega sistema usmeriti zlasti v reševanje teh problemov. Ker je za oceno rezultatov devetletke še prezgodaj, je potrebno tako na področju osnovnega kot srednjega šolstva izboljšati kvaliteto pedagoškega dela in kvaliteto znanja, ki ga učenci dobijo. Prav tako še ni jasno, kakšni bodo učinki uveljavljanja bolonjske deklaracije na povečanje učinkovitosti študija in kakovosti terciarnega izobraževanja.

V obdobju po letu 1996 je Slovenija povečevala izdatke za **raziskovalno-razvojno dejavnost (RRD)**, izraženo v odstotkih bruto domačega proizvoda, razen v letih 1997 in 2002, ko je beležila stagnacijo v primerjavi s preteklim letom. Hkrati je počasi zmanjševala zaostanek za evropsko petnajsterico, kar ni zadostovalo za bolj korenit zasuk v smeri dohitevanja povprečja evropske petnajsterice in še manj doseganja ciljev SGRS (2 % bruto domačega proizvoda do leta 2006) ali barcelonskih ciljev (3 % do leta 2010). Slovenija sicer na področju izdatkov za RRD v bruto domačem proizvodu in po številu raziskovalcev na tisoč aktivnih prebivalcev prehitava nove pa tudi nekatere stare članice evropske petindvajseterice, vendar pa to ne zadostuje, da bi hitreje dohitevala najbolj razvite članice Evropske unije. V strukturi financiranja izdatkov za raziskovalno-razvojno dejavnost so bile spremembe v omenjenem obdobju bolj ugodne, saj se je **povečal predvsem delež poslovnega sektorja**, ki je v letu 2002 financiral 60 % celotnih izdatkov za raziskovalno-razvojno dejavnost. Če upoštevamo izdatke poslovnega sektorja za raziskovalno-razvojno dejavnost kot delež v bruto domačem proizvodu, je ta še vedno precej manjši kot v evropski petnajsterici. Poleg tega je delež raziskovalcev, zaposlenih v poslovnem sektorju, premajhen, kljub njegovemu povečanju med leti 1996 in 2003.

Čeprav so finančna sredstva, namenjena raziskovalno-razvojni dejavnosti, samo eden od dejavnikov, ki vplivajo na uvajanje **inovacijske dejavnosti** v podjetjih, pa je očitno, da tudi drugi dejavniki ne delujejo v smeri vzpodbujanja inovacijske dejavnosti. Ti dejavniki vključujejo mehanizme za prenos znanja iz raziskovalnega v poslovni sektor (vključno z zaščito pravic intelektualne lastnine), razpoložljivost visoko usposobljenih kadrov v podjetjih, spodbudno okolje za razvoj podjetništva in razpoložljivost vrste podpornih storitev, ki omogočajo transformacijo invencije v inovacijo, ki se bo potrdila na trgu. Posledica premalo vzpodbudnega vpliva omenjenih dejavnikov je zelo nizek delež podjetij, ki so inovacijsko aktivna. V primerjavi z evropsko petnajsterico, kjer je 44 % vseh podjetij inovacijsko aktivnih, je v Sloveniji delež takšnih podjetij še enkrat nižji (21,1 %) in zaostaja za vsemi državami evropske petnajsterice in mnogimi novimi članicami. Čeprav je zaostanek

²¹ Rezultati raziskave TIMSS odpirajo tudi vprašanja kakovosti pouka naravoslovja in zanimanja za študij naravoslovja pri nas, ki je z vidika bodočega razvoja in potreb gospodarstva premajhno. Poleg tega rezultati raziskave kažejo, da so potencialni dolgoročni emigranti iz vrst slovenskih raziskovalcev predvsem s področja tehničnih, pa tudi naravoslovnih, medicinskih in biotehničnih ved (Bevc, 2004, str. 84).

Slovenije za evropsko petnajsterico velik v vseh velikostnih razredih podjetij in v različnih sektorjih, pa je kritičen zlasti pri majhnih podjetjih in v storitvenih dejavnostih (European Trend Chart on Innovation, Slovenia, 2004). To kaže ne samo na potrebo po korenitih spremembah v smeri vzpostavljanja bolj vzpodbudnega inovacijskega okolja, temveč tudi na nujnost posebnih ukrepov, usmerjenih v pospeševanje inovacijske dejavnosti v majhnih in v storitvenih podjetjih. Z ozirom na dejstvo, da delež storitvenih dejavnosti v bruto domačem proizvodu še naprej raste, je s stališča pospeševanja bodočega razvoja nujno upoštevati tudi netehnične spremembe (organizacijske spremembe, novi poslovni modeli, novi načini distribucije), ki še posebej vplivajo na inovacijsko aktivnost v storitvah (EIS, 2004).

Intenzivnost inovacijske aktivnosti se delno odraža prek **patentov**. Tudi na tem področju Slovenija opazno zaostaja za evropsko petindvajseterico, saj je v letu 2002 na Evropskem patentnem uradu prijavila komaj četrtno povprečnega števila patentnih prijav na milijon prebivalcev v primerjavi z evropsko petindvajseterico. Čeprav Slovenija prehitava vse nove in nekatere stare članice Evropske unije, brez bistvenih sprememb na tem področju ne more pričakovati hitrejšega napredka v smeri tehnološke preobrazbe.

Država sicer spodbuja tehnološki razvoj in inovacijsko dejavnost z različnimi ukrepi, vendar je evalvacija pokazala, da so sredstva za te namene preveč razdrobljena, kar onemogoča osredotočenost ukrepov na ključne prioritete, ter da je preveč različnih programov, kar slabi njihovo preglednost. Po drugi strani se je pokazala koristnost teh ukrepov, saj se več kot polovica projektov²² ne bi realizirala brez razvojnih podbud (Zaključno poročilo, 2004). Nadaljevanje podpore razvojno usmerjenim projektom tudi v prihodnje je ključno za premik v smeri hitrejšega tehnološke posodobitve in povečenja dodane vrednosti na zaposlenega.

Nedorečenosti na **področju institucionalne organiziranosti in vsebinske preнове raziskovalno-razvojne dejavnosti** dodatno ovirajo hitrejši napredek na tem področju. Čeprav je bil že leta 2002 sprejet nov zakon o raziskovalno-razvojni dejavnosti, po katerem naj bi ustanovili dve agenciji z nalogo pospeševanja raziskovalne dejavnosti in tehnološkega razvoja, je bila jeseni 2004 ustanovljena samo Agencija za znanost. Reorganizacije ministrstev in dolgotrajno vzpostavljanje Agencije za tehnološki razvoj bodo zamaknile ureditev institucionalnega okolja za spodbujanje RRD in inovacij. Dodatna ovira je, da po več kot dveh letih priprav in usklajevanj še vedno ni ustreznega nacionalnega dokumenta na področju raziskovalno-razvojne dejavnosti, ki naj bi določil vsebinske prioritete ter spodbujevalne ukrepe, kar zmanjšuje možnosti Slovenije za doseganje barcelonskih ciljev Evropske unije.

Slovenija je v zadnji letih dosegla relativno dobre rezultate pri vzpostavitvi sodobne telekomunikacijske infrastrukture in pri **uporabi informacijsko-komunikacijske tehnologije** (Stare, Kmet, Bučar, 2004). Dostop gospodinjstev do interneta je na podobni ravni kot v evropski petnajsterici, Slovenija pa zaostaja pri deležu posameznikov, ki dostopajo do interneta. Eden od razlogov za to zaostajanje je nižji

²² To se nanaša predvsem na tehnološke mreže, grozde, tehnološke centre, tehnološke parke in inkubatorje, investicije v nove tehnologije, tehnološko prenovu podjetij, podjetniške inkubatorje na univerzah.

delež populacije s terciarno izobrazbo, ki najbolj intenzivno uporablja internet. Napredek pri uvajanju e-poslovanja med različnimi akterji je zelo počasen, kar je razvidno zlasti pri poslovanju med podjetji, med državo in podjetji, je pa Slovenija bolj uspešna pri uvajanju e-storitev za državljane.

Kljub ugodnim gibanjem Slovenija na nekaterih področjih uvajanja informacijsko-komunikacijske tehnologije po letu 2000 nazaduje (npr. zniževanje deleža investicij v informacijsko-komunikacijsko tehnologijo v bruto domačem proizvodu - EIS, 2004), napreduje prepočasi (npr. pri uvajanju e-poslovanja) ali pa ne uresničuje sprejete zakonodaje (npr. na področju uvajanja konkurence na trgu elektronskih komunikacij, EC, 2004). Posledično so potenciali informacijsko-komunikacijske tehnologije v Sloveniji zaenkrat izkoriščeni le v omejenem obsegu, čeprav analize potrjujejo njihov vpliv na povečanje učinkovitosti na makro, sektorski in podjetniški ravni (OECD, 2003a).

Tako kot nezadostna razpoložljivost visoko usposobljenih kadrov slabi inovacijsko sposobnost podjetij, je povečanje izobrazbene ravni populacije ključno tudi za širšo uporabo informacijsko-komunikacijske tehnologije, kar potrjuje prepletenost in odvisnost dejavnikov pri uresničevanju družbe znanja.

3.2. Krepitev konkurenčnosti gospodarstva

V skladu z opredelitvami SGRS obsega krepitev konkurenčnosti gospodarstva: (i) oblikovanje konkurenčnega *podjetniškega sektorja*, sposobnega hitrega odzivanja na spremembe v tehnologiji in na svetovnem trgu, ki bo konkurenčnost dosegal s povečanjem intenzivnosti proizvoda glede uporabe visoko usposobljenih človeških virov in z znižanjem intenzivnosti uporabe energije in naravnih virov, (ii) internacionalizacijo podjetniškega sektorja, (iii) povezovanje malih in srednje velikih podjetij, (iv) razvoj učinkovitega *finančnega sistema*, (v) oblikovanje učinkovitega *javnega sektorja* s povečevanjem vloge zasebnih ponudnikov storitev ter individualizacijo ponudbe, (vi) oblikovanje učinkovitega *nemenjalnega sektorja* s cenovno regulacijo, licenciranjem in koncesijami.

3.2.1. Povečevanje konkurenčnosti podjetniškega sektorja

USMERITVE SGRS: SGRS daje naslednje usmeritve za dvig konkurenčnosti podjetniškega sektorja: (i) dokončati tranzicijsko prestrukturiranje s konsolidacijo lastništva, z vzpostavitvijo učinkovite lastniške strukture in z uveljavljanjem "pravih" dolgoročnih lastnikov v podjetjih, (ii) dokončno rešiti problem izgubarskih podjetij brez perspektive, (iii) oblikovati možnosti za ofenzivni razvoj konkurenčnega podjetniškega sektorja, zlasti s pospeševanjem novih domačih in tujih vstopov na trg, odpravljanjem administrativnih ovir za naložbe, spodbujanjem internacionalizacije gospodarstva in spodbujanjem razvoja majhnih in srednje velikih podjetij.

UGOTOVITVE: Analiza dejavnikov konkurenčnosti podjetniškega sektorja, ki so vključeni v Poročilo o razvoju, potrjuje ugotovitve o prepočasnosti strukturnih reform

podjetniškega sektorja. Kljub rasti slovenskih tržnih deležev v tujini od leta 2000 naprej in kljub postopnemu povečevanju produktivnosti so procesi prestrukturiranja v slovenskem podjetniškem sektorju premalo intenzivni za odločnejšo dolgoročno krepitev njegove mednarodne konkurenčnosti. Sicer padajoči, vendar med državami Evropske unije najvišji stroški dela na enoto proizvoda kažejo, da je obstoječa slovenska struktura izvoza vse manj vzdržna. Obstoječe stroške dela lahko prenesejo le proizvodi z višjo dodano vrednostjo, kar seveda zahteva pospešitev procesov prestrukturiranja. Prepočasne strukturne spremembe in nizka konkurenčna sposobnost podjetniškega sektorja ne privabljajo neposrednih tujih investicij, tudi vstopanja novih domačih podjetij na trg ni, oziroma število podjetij že od leta 1999 pada, med novonastalimi podjetji pa je podpovprečno malo takšnih, ki se uveljavijo na trgu.

ANALIZA: Povečevanje **konkurenčnosti podjetniškega sektorja** je ključna determinanta realne konvergence slovenskega gospodarstva z Evropsko unijo. Trendi v konkurenčnosti podjetniškega sektorja se odražajo predvsem v gibanjih produktivnosti, v tržnih deležih na tujih trgih ter v intenzivnosti in smereh strukturnih sprememb. Kljub nedvomnim dosežkom Slovenije na tem področju, postopnemu povečevanju produktivnosti in tržnih deležev ter spreminjanju strukture slovenskega podjetniškega sektorja vse več analiz (na primer: WEF, 2004; IMD, 2004; Rojec, Šušteršič, Vasle, Bednaš, Jurančič, 2004) nakazuje, da so ti procesi prepočasni, zato ogrožajo prihodnjo konkurenčnost slovenskega gospodarstva in podjetniškega sektorja še posebej. Med šestdesetimi državami, ki jih spremlja IMD, je v obdobju 2000–2004 Slovenija po poslovni učinkovitosti padla s 36. na 51. mesto (IMD, 2004), med 93 državami, ki jih spremlja WEF, pa je Slovenija po indeksu poslovne konkurenčnosti padla s 27. mesta leta 2002 na 30. mesto leta 2004 (WEF, 2004). Dostopne analize Sloveniji predlagajo pospešitev strukturnih reform, nadaljnjo internacionalizacijo gospodarstva, intenzivnejše povezovanje med gospodarstvom in raziskovalno sfero, dokončanje privatizacije v storitvenem sektorju itd. Morda najbolj prepričljivo pa strukturno nevdržnost slovenskega podjetniškega sektorja kažejo stečajni in odpuščanja v delovno intenzivnih podjetjih.

Med **kazalniki konkurenčnosti** je **produktivnost dela** eden od temeljnih indikatorjev konkurenčne sposobnosti gospodarstva. Relativno visoki rasti produktivnosti dela v obdobju 1995–2000 (v povprečju 4,7 % letno, v predelovalnih dejavnostih pa 6,9 % letno) je v obdobju 2001–2003 sledilo ciklično nihanje rasti produktivnosti (od 2,2 % v letu 2001, 3,7 % v letu 2002 in 2,8 % v letu 2003). Cikličnost je predvsem posledica odložene reakcije dinamike zaposlovanja glede na dinamiko gospodarske rasti. Ocenjujemo, da je bila rast produktivnosti v letu 2004 okrog 3,6 %. Zaostajanje Slovenije za povprečno produktivnostjo v Evropski uniji se še naprej zmanjšuje (Slovenija je v letu 2001 dosegla 52,0 % povprečne produktivnosti evropske petindvajseterice, leta 2003 pa 56,3 %). **Stroški dela na enoto proizvoda** kot alternativni kazalnik konkurenčnosti kažejo precej bolj problematično sliko. V obdobju 1995–1999 se je razmerje med stroški dela in bruto domačim proizvodom na zaposlenega v slovenskem gospodarstvu izrazito izboljšalo, v obdobju 2000–2003 pa smo priča nihanjem in le še skromnemu zmanjševanju stroškov dela na enoto proizvoda (povečanje za 3,2 % v letu 2000 in za 0,1 % v letu 2001, zmanjšanje za 2,0 % v letu 2002 in za 0,5 % v letu 2003). Pri tem je značilno, da je bilo upadanje stroškov dela na enoto dodane vrednosti v predelovalnih dejavnostih vseskozi

bistveno hitrejša kot v ostalem slovenskem gospodarstvu (pretežno nemenjalne dejavnosti). To kaže na nedokončane reforme nemenjalnega sektorja ob istočasni zaščiti tega sektorja (prepočasna liberalizacija, deregulacija in privatizacija)²³, ki mu dopušča dvigovanje stroškov dela in cen, medtem ko konkurenca sili predelovalne dejavnosti v stalno zniževanje stroškov (Rojec, Šušteršič, Vasle, Bednaš, Jurančič, 2004). Primerjave trendov v stroških dela na enoto proizvoda z drugimi državami Evropske unije kažejo dvoje. Prvič, da se je hitro izboljševanje konkurenčnosti slovenskega gospodarstva iz druge polovice devetdesetih let v letih 2001–2003 bistveno upočasnilo; v prvem obdobju so stroški dela na enoto proizvoda v Sloveniji povprečno letno padali za 2 odstotni točki hitreje kot v evropski petindvajseterici, v drugem obdobju pa le še za 0,7 odstotne točke hitreje. Drugič, v letu 2003 so bili med članicami Evropske unije stroški dela na enoto proizvoda v Sloveniji med najvišjimi. Delež plač v dodani vrednosti je v Sloveniji 60 % (povprečje za evropsko petnajsterico je 56 % in za nove države članice 49 %), kar je posledica tudi višje davčne obremenitve plač (vsi podatki za 2002, *Revue Regionale*, 2004, str. 2).

Po padanju **tržnega deleža** Slovenije v najpomembnejših trgovinskih partnericah od 0,58 % leta 1996 na 0,48 % leta 2000, je le-ta spet začel rasti in je v prvih devetih mesecih leta 2004 znašal 0,54 %. Rast tržnega deleža v obdobju zadnjih štirih let kaže, da je bila v razmerah močnega umirjanja gospodarske aktivnosti v naših najpomembnejših trgovinskih partnericah še vedno relativno visoka rast slovenskega blagovnega izvoza po letu 2000 (letno realno v povprečju za 6 %) posledica izboljšanja izvozne konkurenčnosti slovenskega gospodarstva. Slovenija je bila v obdobju 2001–2003 po rasti tržnega deleža tako na svetovnem trgu kot na trgu Evropske unije v zgornji polovici članic evropske petindvajseterice. Rast njenega tržnega deleža je bila hitrejša v primerjavi z večino članic z evro območja, za rastjo velikega dela preostalih držav, še posebno novih članic Evropske unije, pa je precej zaostajala.

Med **kazalnike strukturnih sprememb** je uvrščen kazalnik **investicijske aktivnosti**. Po koncu tranzicijske depresije leta 1993 se je investicijska aktivnost v Sloveniji znatno okrepila in dosegla višek v letu 1999, ko je delež bruto investicij v osnovna sredstva v bruto domačem proizvodu znašal 26,3 % oziroma kar 5,7 strukturnih točk več kot leta 1995. V obdobju 2000–2003 je delež bruto investicij v osnovna sredstva v bruto domačem proizvodu padal in leta 2003 znašal 23,9 %. Gibanja v tehnični strukturi bruto investicij v obdobju 1995–2003 kažejo naslednje: (i) delež bruto investicij v stroje in opremo se je po znatnem dvigu v letih 1999–2001 nato spet ustalil na ravni 10,5 % bruto domačega proizvoda, (ii) podobno velja tudi za investicije v stanovanja, ki so se po povečanju v obdobju 1996–2001 spet spustile na raven 3,4 % (ta se je v letu 2004 verjetno povečala, vendar uradnih podatkov še ni), (iii) delež investicij v nestanovanjsko gradnjo v bruto domačem proizvodu se je v obdobju 1995–2000 stalno zviševal in se po padcu v 2001–2002 v letu 2003 povečal na rekordnih 9,1 % (v letu 1995 le 6,2 %). Delež bruto investicij v osnovna sredstva v bruto domačem proizvodu je v Sloveniji v primerjavi z razvitejšimi državami sicer večji, zaostaja pa predvsem pri stanovanjskih investicijah in investicijah v informacijsko-komunikacijsko tehnologijo. Delež investicij v opremo in stroje je višji kot v razvitejših državah, kar je pričakovano. Relativno nizek delež

²³ To potrjuje tudi točka 2.2. Zaključevanje institucionalnih reform tranzicije.

stanovanjskih investicij pa je presenetljiv, glede na relativno nizko število stanovanj²⁴ in glede na to, da je Slovenija sredi uresničevanja Nacionalne stanovanjske varčevalne sheme. Probleme nizke stanovanjske gradnje moramo torej iskati drugje, verjetno pa v visokih cenah, rizikih in skromni ponudbi zemljišč.

Analiza **faktorske strukture blagovnega izvoza** kaže na nekatere pozitivne premike, ki pa niso zadostni za zmanjševanje strukturnega zaostanka Slovenije za državami Evropske unije. Pozitivno je, da zmanjšuje delež proizvodov z intenzivno rabo naravnih virov, ki je že na ravni evropske petindvajseterice. Pozitivno je tudi, da je Slovenija močno zmanjšala delež delovno intenzivnih proizvodov (s 25,6 % leta 1995 na 17,9% v prvem devetmesečju leta 2004), manj pozitivno pa je, da je delež teh proizvodov v slovenskem izvozu še vedno neprimerno večji kot v evropski petindvajseterici. Strukturni presežek Slovenije v izvozu delovno intenzivnih proizvodov v primerjavi z evropsko petindvajseterico se je v obdobju 1995–2002 zmanjšal le za 3,8 strukturne točke. Glede na tehnološko intenzivnost proizvodov velja, da se je močno povečal izvozni delež visoko- (od 14,8 % leta 1995 na 17,6 % v prvih devetih mesecih leta 2004) in srednjetehtnološko intenzivnih proizvodov (od 31,9 % na 37,7 % v istem obdobju), vendar se je nekoliko povečal tudi delež nizkotehtnološko intenzivnih proizvodov (od 9,7 % na 11,6 % v istem obdobju). Ti načeloma pozitivni trendi skrivajo v sebi tudi manj pozitivne vidike, predvsem to, da je Slovenija v obdobju 1995–2002 povečala strukturni zaostanek za evropsko petindvajseterico pri izvozu visokotehtnološko intenzivnih proizvodov. Istočasno se je povečala strukturna prednost Slovenije pred evropsko petindvajseterico v izvozu srednjetehtnološko intenzivnih proizvodov. Ugotovimo lahko, da v evropski petindvajseterici prestrukturiranje poteka v smeri visokotehtnološko intenzivnih proizvodov, v Sloveniji pa bolj v smeri srednjetehtnološko intenzivnih proizvodov. Usmeritve SGRS v povečevanje izvoza, ki temelji na ustvarjenih dejavniki konkurenčnosti, se torej uresničujejo predvsem skozi zmanjševanje deleža delovno intenzivnih proizvodov in povečevanje deleža visoko- in srednjetehtnološko intenzivnih proizvodov, vendar strukturni zaostanek za evropsko petindvajseterico ostaja in se odraža predvsem z ohranjanjem bistveno višjega deleža delovno intenzivnih proizvodov in s povečevanjem strukturnega zaostanka v visokotehtnološko intenzivnih proizvodih. Povečevanje slovenskega strukturnega zaostanka za evropsko petindvajseterico v izvozu visokotehtnološko intenzivnih proizvodov lahko med drugim povežemo tudi z zaostajanjem Slovenije pri deležu inovacijsko aktivnih podjetij²⁵.

Tudi **analiza strukturnih sprememb v domačih in tujih podjetjih v predelovalnih dejavnostih** Češke, Estonije, Madžarske, Poljske, Slovenije in Slovaške kaže, da je Slovenija med tistimi, ki se prestrukturirajo relativno počasi, in predvsem med tistimi, ki so v te procese relativno najmanj vključile neposredne tuje investicije. Analiza kaže, da so procesi prestrukturiranja predelovalne dejavnosti v analiziranih državah v veliki meri prav posledica dejavnosti podjetij s tujim kapitalom, ki so bistveno bolj kot domača podjetja angažirana v srednje-visoko- in visokotehtnološko

²⁴ Po podatkih UNECE (United Nations Economic Commission for Europe) je bilo v Sloveniji v letu 2000 število stanovanj na 1,000 prebivalcev nižje kot v večini ostalih držav Evropske unije. Od 18 držav Evropske unije, za katere imamo podatke, je število stanovanj na 1,000 prebivalcev manjše kot v Sloveniji le na Irskem, Slovaškem in Poljskem. Podobno je Slovenija po raziskavi Kvaliteta življenja v Evropi (Russell, Whelan, 2004) po številu sob na prebivalca v letu 2003 na samem repu držav Evropske unije.

²⁵ Ugotovitve so podane v točki 3.1. Prehod v družbo, temelječo na znanju.

intenzivnih dejavnostih. V obdobju 1993–2001 se je strukturni delež visoko tehnološko intenzivnih industrij v dodani vrednosti predelovalnih dejavnosti analiziranih držav pri domačih podjetjih povečal za 1,3 strukturne točke, pri tujih podjetjih pa za 14,3 strukturne točke (v Sloveniji le za 1,7 strukturne točke), strukturni delež srednje- visokotehnoloških industrij pa za 1,5 strukturne točke pri domačih in za 7,9 strukturne točke pri tujih podjetjih (v Sloveniji se je zmanjšal za 12,7 strukturne točke). Med vsemi analiziranimi državami je bila prav Slovenija tista, ki je najmanj izkoristila potencial neposrednih tujih investicij (Damijan in Rojec, 2004).

SGRS obravnava internacionalizacijo dejavnosti kot nujno za razvoj in povečevanje konkurenčnosti podjetniškega sektorja. **Deleži izvoza in uvoza ter vhodnih in izhodnih neposrednih tujih investicij (NTI)** v bruto domačem proizvodu so najbolj osnovni *kazalniki internacionalizacije* gospodarstva. Delež stanja vhodnih NTI v bruto domačem proizvodu se je v obdobju 1995–2003 povečal od 9,5 % na 20,7 %, delež stanja izhodnih NTI v bruto domačem proizvodu pa od 2,6 % na 7,5 %. Po velikem povečanju prilivov neposrednih tujih investicij v Slovenijo v letih 2001 in 2002, ki so bili posledica nekaterih večjih tujih prevzemov, so se prilivi v letih 2003 in 2004 spet vrnili na raven pred letom 2001. Odlivi neposrednih tujih investicij iz Slovenije se stalno povečujejo, tako da je bila Slovenija v letih 2003 in 2004 neto neposredni investitor v tujino, kar za državo na naši stopnji razvoja ni normalna situacija. Vse to sicer kaže na povečevanje pomena neposrednih tujih investicij za vhodno in izhodno internacionalizacijo slovenskega gospodarstva, vendar pa se je ponovno potrdilo dejstvo, da Slovenija ni sposobna pritegniti novih (*“greenfield”*) neposrednih tujih investicij. Primerjava z državami Evropske unije kaže, da Slovenija ostaja med državami z najnižjim deležem stanja vhodnih NTI v bruto domačem proizvodu. Nekoliko bolje je Slovenija uvrščena v primerjavi z drugimi novimi članicami Evropske unije na področju izhodnih NTI. Torej, kljub hitremu naraščanju NTI v letih 2001 in 2002, Slovenija še vedno ostaja med državami z relativno nizko stopnjo internacionalizacije preko neposrednih tujih investicij (2003: po svetovnem stanju vhodnih NTI 0,0769 %, izhodnih NTI pa 0,0282 %). Bistveno močnejše pa je internacionalizirana oziroma integrirana v svetovno gospodarstvo z izvozom, saj je bil leta 2003 delež Slovenije v svetovnem izvozu 0,1699-odstoten. V letu 2003 v primerjavi z letom poprej je Slovenija povečala deleže pri vseh treh kazalnikih.

Uspešnost neke države v pritegovanju neposrednih tujih investicij merimo s tem, kako uspešno izkorišča svoje potenciale za njihovo pritegovanje. To uspešnost pa razberemo iz primerjave med rangom posamezne države po indeksu potenciala za pritegovanje neposrednih tujih investicij in rangom po indeksu uspešnosti pritegovanja. Dejanska uspešnost Slovenije v pritegovanju neposrednih tujih investicij vseskozi ogromno zaostaja za našimi potenciali za njihovo pritegnitev. Rang Slovenije po potencialu za pritegovanje med 140 državami se je v obdobju 1995–2002 izboljšal od 45. na 27. mesto, istočasno se je rang Slovenije po uspešnosti v pritegovanju neposrednih tujih investicij poslabšal od 94. mesta na 109. mesto; izboljšal (na 59. mesto) se je šele v letu 2002, vendar le kot posledica enkratnih dogodkov, ki so v letu 2002 privedli do zelo velikih prilivov neposrednih tujih investicij (nekaj večjih tujih akvizicij) (UNCTAD, 2004; Stanovnik in Rojec, 2004).

Podjetniško okolje pa ni naklonjeno le neposrednim tujim investicijam, temveč tudi **nastajanju novih domačih podjetij**. Še več, po letu 1999 se Slovenija srečuje celo

z upadanjem števila podjetij, saj se je njihovo število od leta 1999 do leta 2003 zmanjšalo za 10.000 oziroma za dobrih 8 %. Posebna raziskava GEM²⁶ (Rebernik et al., 2004, 2005) o podjetništvu je pokazala, da je Slovenija po TEA²⁷ indeksu v letu 2004 (Slovenija: 2,6) uvrščena šele na 33. mesto med 34 državami sveta, ki so vključene v raziskavo. Kvocient »smrtnosti«²⁸ podjetij je v letu 2004 v Sloveniji znašal 2,72 (v letu 2002 2,14), kar pomeni, da od 2.72 nastajajočih podjetij prva tri leta in pol v povprečju preživi le eno podjetje. Nizka podjetniška aktivnost in visoka "smrtnost" podjetij, ki Slovenijo uvrščata med podjetniško nerazvite države v evropskem in svetovnem merilu, kažeta po eni strani na previsoka oziroma nerealna podjetniška pričakovanja, po drugi pa na visoke ovire v podjetniškem okolju, s katerimi se srečujejo slovenski podjetniki.

3.2.2. Finančni sektor

OPREDELITVE SGRS: Postopni pristop k izvajanju reform je značilen tudi za reforme finančnega sektorja, kjer v zadnjih letih deluje že zaviralno. Osnovni cilj tega procesa je povečanje mednarodne konkurenčnosti finančnega sistema, ki bo omogočala uspešno integracijo in delovanje na skupnem evropskem finančnem trgu. Za doseg tega cilja potrebujemo uravnovešen razvoj vseh delov finančnega trga. Ukrepe za nadaljnje prestrukturiranje SGRS deli na tri skupine: (i) vzpostavitev konkurenčne strukture in zaključek procesa prestrukturiranja, vključno s privatizacijo; (ii) dokončanje procesa vzpostavitve regulacije in nadzora ter (iii) uskladitev zakonodaje s pravnim redom Evropske unije.

UGOTOVITVE: Slovenija po osnovnih kazalnikih razvitosti finančnega sistema spada med razvitejše nove države članice Evropske unije, a še vedno precej zaostaja za razvitimi državami članicami. Po večletnem postopnem zmanjševanju zaostanka je v zadnjem letu prišlo celo do njegovega povečanja. Slovenija po razvitosti finančnega sektorja zaostaja za nekaterimi po razvitosti primerljivimi državami (Grčija, Portugalska, Češka, Ciper, Malta). V slovenskem finančnem sistemu dominirajo banke kot ključni finančni posredniki, vendar pa vrednost kazalnika bilančne vsote glede na bruto domači proizvod ne dosega niti tretjine povprečja evropske petindvajseterice. Nekoliko manjši, čeprav še vedno velik razkorak, je tudi na področju zavarovalništva, pri čemer je razkorak merjen z višino premij v primerjavi z bruto domačim proizvodom. V razvitosti zaostaja tudi kapitalski trg, kjer je v letu 2003 prišlo do umika delnic nekaterih večjih podjetij, kar je precej znižalo rast vrednosti kazalnika tržne kapitalizacije glede na bruto domači proizvod. Reforme se uspešno izvajajo le na področjih regulacije, nadzora in usklajevanja pravnega reda z direktivami Evropske unije. Za večjo učinkovitost finančnega sistema pa bo nujno potrebno nadaljevati proces privatizacije in s tem vzpostaviti stabilno lastniško strukturo glavnih finančnih posrednikov.

²⁶ Global Entrepreneurship Monitor.

²⁷ S TEA indeksom (Rebernik et al., 2004, str. 14 in 46) merimo delež odraslega prebivalstva med 18 in 64 leti, ki so bodisi v procesu ustanavljanja podjetja bodisi so lastniki ali menedžerji mladega podjetja, ki ne izplačuje plač dlje kot 42 mesecev.

²⁸ Kvocient smrtnosti (Rebernik et al., 2004, str. 14 in 46) izhaja iz razmerja med TEA nastajajoča in TEA nova podjetja.

ANALIZA: Čeprav **kazalniki razvitosti slovenskega finančnega trga** naraščajo iz leta v leto, pa je na tem področju še vedno prisoten precej velik razvojni zaostanek za razvitejšimi državami, le-ta se je pri bilančni vsoti glede na bruto domači proizvod v primerjavi s preteklim letom celo nekoliko povečal. Da je slovenski finančni sektor slabo razvit, dokazuje tudi zaostajanje vrednosti kazalnikov za nekaterimi po razvitosti primerljivimi državami (Grčija, Portugalska, Češka, Ciper, Malta). Najpomembnejši finančni posrednik v Sloveniji so banke, vendar vrednost kazalnika bilančne vsote glede na bruto domači proizvod ne dosega niti tretjine povprečja evropske petindvajseterice. Najmanjši razvojni razkorak je na področju zavarovalništva, kar je posledica visokega deleža neživljenjskih zavarovanj v celotni premiji. V razvitosti zaostaja tudi trg kapitala, kjer je v letu 2003 prišlo do umika delnic nekaterih večjih podjetij, kar je precej znižalo rast vrednosti kazalnika tržne kapitalizacije glede na bruto domači proizvod. Opazen je premik varčevalnih navad prebivalstva, saj bančne vloge beležijo izjemno nizke stopnje rasti, naložbe v vzajemne sklade in življenjska zavarovanja pa naraščajo po visokih stopnjah. Reforme se uspešno izvajajo na področju regulacije, nadzora in usklajevanja pravnega reda z direktivami Evropske unije. Za večjo učinkovitost finančnega sistema je nujno potrebno nadaljevati proces privatizacije in s tem vzpostaviti stabilno lastniško strukturo glavnih finančnih posrednikov.

Banke so konec leta 2003 predstavljale skoraj 60 % bilančne vsote celotnega finančnega sektorja. Vrednost kazalnika obsega bilančne vsote bank v primerjavi z bruto domačim proizvodom se v Sloveniji iz leta v leto povečuje, v letu 2003 je dosegla raven 88 % in tako bila za 2,3 odstotne točke višja kot leto poprej. V letu 2001 in 2002 so rast bilančne vsote napajale naložbe v vrednostne papirje (predvsem v vrednostne papirje centralne banke), v letih 2003 in 2004 pa so bilančno vsoto bank ponovno krepili krediti strankam, ki niso banke (devizni krediti podjetjem in drugim finančnim organizacijam ter tolarski krediti prebivalstvu). Obseg vrednostnih papirjev je pričel v letu 2004 upadati, kar je v veliki meri posledica spremenjene denarne politike Banke Slovenije, povezane z vstopom v ERM II. Okrepljena kreditna dejavnost je v veliki meri posledica zniževanja obrestnih mer²⁹, ki se znižujejo že vse od druge polovice leta 2002, ko je bila odpravljena indeksacija za kratkoročne obveznosti in terjatve, indeksacija pri obrestovanju dolgoročnih obveznosti in terjatev pa se še vedno uporablja. Vseeno pa so upadle tudi dolgoročne obrestne mere, saj je vrednost indeksacijskega faktorja (TOM-a) precej pod ravno iz preteklih let, k dodatnemu upadu pa je prispevalo tudi zniževanje realnega dela obrestnih mer. Takšno gibanje obrestnih mer je vplivalo na upad obrestnih prihodkov in zmanjšalo priliv prihrankov v banke. Kot odziv na ta gibanja pa banke v zadnjih letih poleg klasičnih bančnih storitev intenzivno razvijajo tudi ponudbo investicijskega bančništva, različnih novih oblik varčevanja, elektronskih bančnih storitev, bančnih storitev preko telefona in bančnozavarovalniških storitev. Tako se skladno s tem spreminja struktura prihodkov slovenskih bank, kjer se povečuje delež neobrestnih prihodkov, nove oblike varčevanja pa tudi omogočajo bankam zbiranje dolgoročnejših virov, kar je velikega pomena pri usklajevanju ročnostne strukture bilanc bank. Bančne storitve se vse bolj združujejo s storitvami preostalih dveh segmentov finančnega posredništva (zavarovalništvo in trg kapitala). V letu 2003

²⁹ Poleg tega pa sta v letu 2004 na okrepljeno zadolževanje prebivalstva vplivala tudi Nacionalna stanovanjska varčevalna shema ter odplačilo kreditov, najetih v letu 1999, in s tem začetek novega cikla zadolževanja.

je tako bil delež zavarovalnih premij, zbranih v bankah, na ravni 5,8 %, banke pa so tudi opravile več kot polovico prometa na Ljubljanski borzi.

Med novimi članicami Evropske unije je imela Slovenija v letu 2003 s 5,2 % najvišjo vrednost kazalnika obsega **zavarovalnih** premij glede na bruto domači proizvod (izmed ostalih držav članic imata nižjo vrednost tudi Luksemburg in Grčija), a vseeno dosega le približno 60 % povprečja Evropske unije. Primerjava kaže, da je v Sloveniji dobro razvito področje neživljenjskih zavarovanj, ki dosega raven 4 % bruto domačega proizvoda (110 % evropskega povprečja), vrednost življenjskih zavarovanj pa dosega le 1,2 % bruto domačega proizvoda (približno četrtno evropskega povprečja). Obseg tovrstnih zavarovanj že vrsto let narašča hitreje od neživljenjskih in je v zadnjih desetih letih v povprečju realno rastlo po skoraj 20-odstotni stopnji (neživljenjsko zavarovanje pa po 9,6-odstotni stopnji), njihov delež se je v tem obdobju povešal za 9,5 odstotne točke, in sicer na 23,5 %. Tudi v prihodnje lahko pričakujemo krepitev deleža življenjskih zavarovanj, predvsem zaradi vse večjega pomena varčevanja za starost, okrepljene ponudbe tujih zavarovalnic ter povezovanja bančnih in zavarovalniških storitev. Postopek preoblikovanja lastništva največje zavarovalnice se je pričel leta 2003³⁰. Preko privatizacije pa bo potrebno vzpostaviti tudi stabilno lastniško strukturo, ki bo zagotovila dovolj potrebnega kapitala, za hitrejši razvoj in s tem povezano večjo konkurenčnost in učinkovitost slovenskega zavarovalniškega sektorja znotraj finančnega sistema Evropske unije.

Tudi razvitost slovenskega **trga kapitala** zaostaja za ravnijo, ki jo dosega Evropska unija. Vrednost kazalnika tržne kapitalizacije glede na bruto domači proizvod je leta 2003 dosegla dobro tretjino povprečja evropske petindvajseterice in je tako bila na ravni 23,3% bruto domačega proizvoda, kar je le za 0,1 odstotne točke več kot leto pred tem. Po vrednosti kazalnika se Slovenija uvršča v spodnjo polovico novih držav članic. Višjo vrednost so tako dosegle Estonija, Malta, Ciper, Latvija in Češka. Glavni razlog za nižjo rast vrednosti kazalnika kot v preteklih letih je umik delnic nekaterih prevzetih podjetji; rast pa je zavrlo tudi zniževanje vrednosti delnic v prvi polovici leta, tako da je bila ob koncu leta medletna rast tržne kapitalizacije na ravni 8,6 %. Še slabše je razvit primarni trg kapitala, kjer v veliki meri prevladujejo državni vrednostni papirji, izdaj delnic, ki niso bile ponujene vnaprej znanim investitorjem, ni bilo. Za obstoj in uspešen razvoj slovenskega kapitalskega trga bo treba vzpostaviti povezave s tujimi institucijami, pospešiti razvoj primarnega trga in na borzo uvrstiti delnice tistih podjetij, ki tega še niso storila, kar bi omogočilo institucionalnim vlagateljem več možnosti naložb na domačem trgu kapitala.

Pomemben del finančnega sektorja (banke in zavarovalnice) je še vedno v državni lasti, začete postopke privatizacije je treba pospešiti in s tem vzpostaviti tudi možnosti hitrejše rasti učinkovitosti sektorja. Nadaljevati pa je treba tudi z reformami, povezanimi z vzpostavitvijo enotnega finančnega trga Evropske unije³¹ (predvsem na področju regulacije in nadzora). Reforme morajo omogočiti maksimalno izkoriščanje prednosti, ki jih prinaša evropska denarna unija.

³⁰ Na podlagi Zakona o lastninskem preoblikovanju zavarovalnic je Vlada v letu 2003 izdala dve odločbi, in sicer odločbo o uskladitvi kapitalskih razmerij v Zavarovalnici Triglav ter odločbo o ugotovitvi kapitalskih deležev v nenominiranem kapitalu Zavarovalnice Triglav in upravičencev do teh deležev.

³¹ Leta 1999 je bil sprejet Financial Services Action Plan, v katerem so zapisani ukrepi, ki so pomembni za vzpostavitev enotnega finančnega trga. Evropska komisija polletno spremlja uresničevanje tega načrta.

3.2.3. Infrastruktura

OPREDELITVE SGRS: Strateški cilj razvoja slovenske gospodarske infrastrukture je zagotoviti zanesljivo in stroškovno učinkovito oskrbo s storitvami na področju energetike, prometa in telekomunikacij ter komunalnih storitev. Prioritetne smeri ukrepanja so: (i) nadaljevanje programov izgradnje gospodarske infrastrukture, (ii) liberalizacija in privatizacija infrastrukture, (iii) vključevanje zasebnega kapitala v izgradnjo in financiranje infrastrukture ter (iv) zagotavljanje kvalitetne oskrbe podjetij in prebivalstva s storitvami gospodarske infrastrukture.

UGOTOVITVE: Po letih upočasnjene izgradnje infrastrukture so se investicije v infrastrukturo, predvsem v cestno (v letu 2003) ponovno povečale. V izgradnjo in financiranje investicij se privatni kapital še ne vključuje, tečejo pa priprave zbiranja privatnih sredstev z obveznicami. Pri liberalizaciji in privatizaciji infrastrukture v preteklem letu ni bilo napredka, vendar so po oceni EBRD procesi reform v Sloveniji v povprečju tako intenzivni kot v drugih državah, novih članicah Evropske unije. Vzpostavljeni neodvisni regulatorji (agencije) v večini že delujejo, vendar se srečujejo še z začetnimi težavami, zato njihovo delovanje še ni dovolj učinkovito. Rezultati liberalizacije in privatizacije še ne kažejo bistvenih učinkov na kvaliteto oskrbe in povečanje konkurenčnosti.

ANALIZA: V preteklih letih je Slovenija pričela z liberalizacijo mrežnih dejavnosti³², ki naj bi na eni strani poskrbela za večje število konkurentov in tako potrošnikom omogočila širšo izbiro, na drugi pa prisilila podjetja v racionalizacijo, izboljšanje kakovosti storitev in v znižanje cen.

V Sloveniji je trg **telekomunikacij** relativno majhen in je v letu 2002 dosegal le 2,6 % bruto domačega proizvoda, kar je najnižji delež med vsemi desetimi novimi članicami Evropske unije³³. Med letoma 2001 in 2003 se je obseg trga povečal za okoli 8 %³⁴. Zlasti naglo se je razvijal segment mobilne telefonije, saj je bil v letu 2004 delež uporabnikov mobilne telefonije že 93 % prebivalcev, v fiksni telefoniji pa je bilo 41 priključkov na 100 prebivalcev.³⁵ Penetracija mobilne telefonije je v Sloveniji za okoli 10 odstotnih točk višja kot v Evropski uniji in le v šestih državah članicah je mobilna telefonija bolj razširjena kot v Sloveniji. Po deležu gospodinjev, ki imajo dostop do interneta, je Slovenija izenačena s povprečjem evropske petnajsterice. Cene pogovorov v fiksni telefoniji so v Sloveniji v primerjavi z drugimi državami Evropske unije med nižjimi, pod evropskim povprečjem pa so tudi cene v mobilni telefoniji. Konkurenca obstaja na vseh segmentih telekomunikacijskega trga, razen v fiksni telefoniji za notranje klice, kjer je bil institucionalno monopol sicer odpravljen, vendar se v praksi konkurence šele vzpostavlja. Dovoljenje za opravljanje

³² Reforme so podrobneje opisane v Poročilu o strukturnih reformah, oktober 2004, str. 8–13.

³³ 4th Report on Monitoring of EU Candidate Countries, 2003.

³⁴ European Electronic Communications Regulation and Markets, 2004.

³⁵ Uporaba IKT v gospodinjstvih in po posameznikih IKT, 2004.

³⁶ Opremljenost prebivalstva z napravami informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT) v letu 2004: 98 % gospodinjev je bilo opremljenih s televizijskim sprejemnikom, 90 % s fiksnim telefonskim priključkom, 87 % z mobilnim telefonom, 58 % z osebnim računalnikom, 55 % s kabelsko televizijo, 47 % gospodinjev pa je imelo dostop do interneta.

teh storitev sta že v letu 2002 pridobila dva, po uveljavitvi sistemskega Zakona o elektronskih komunikacijah aprila 2004 še pet novih operaterjev. Pomembna konkurenca Telekomu Slovenije so postali ponudniki govornih storitev preko internetnega protokola (VoIP; 22 operaterjev) in operaterji mednarodnih prenosnih omrežij s ponudbo posredovanja mednarodnih klicov (11 operaterjev). Na področju mobilnih telekomunikacijskih storitev ima Slovenija tri operaterje (dva imata pomembno tržno moč). Največji dosega 76-odstotni tržni delež, kar je z izjemo Cipra (100 %) bistveno več od drugih držav Evropske unije, kjer v povprečju glavni ponudnik mobilne telefonije zaseda manj kot polovični delež trga. Na področju ozkopasovnega dostopa do interneta deluje deset ponudnikov (nihče nima večinskega tržnega deleža, novi operaterji imajo 56-odstotni delež), širokopasovni dostop pa je mogoč preko ADSL (Siol z dvotretjinskimi tržnimi deležem) in kabelskih TV omrežij. Kabelski internetni dostop ima že okoli 8 tisoč naročnikov.

Poleg Pošte Slovenije, ki je večinski in hkrati tudi edini ponudnik univerzalnih **poštnih storitev**, deluje na trgu še približno 20 drugih izvajalcev poštnih storitev (večina na področju kurirskih storitev). Po številu km² in številu prebivalcev na poštno enoto sodi Slovenija med najboljše pokrite evropske države, saj poštna enota v Sloveniji (Poštni razgledi, 2004) pokriva 3.585 prebivalcev in 36,4 km², povprečno v Evropski uniji³⁷ pa 4.943 prebivalcev in 66,2 km². V letu 2002 je z Zakonom o poštnih storitvah (in njegovimi kasnejšimi spremembami in dopolnitvami) Slovenija uskladila slovenski pravni red z evropskim. Liberalizirala je trg z odpravo vseh pravnih ovir za vstop konkurence in zagotovila javno službo nad univerzalnimi poštnimi storitvami, ki se kot pomembna socialna kategorija zagotavljajo vsem uporabnikom po dostopni ceni. Naloge neodvisnega regulatorja opravlja preoblikovana Agencija za pošto in elektronske komunikacije.

Obvezne **državne** gospodarske **javne službe varstva okolja** so službe za ravnanje z radioaktivnimi odpadki, sežiganje komunalnih odpadkov, ravnanje z živalskimi odpadki, zbiranje, predelavo ali odstranjevanje določenih drugih vrst odpadkov, izvajanje meritev, pregledovanje in čiščenje kurilnih naprav, dimnih vodov in zračnikov ter spremljanje hidroloških, erozijskih, geoloških, seizmoloških ter drugih geofizikalnih pojavov in spremljanje stanja okolja. Izvajalci državnih služb varstva okolja so koncesionarji. Zagotavljanje izvajanja **komunalnih storitev** je naloga lokalnih skupnosti. Občinske javne službe varstva okolja, ki se ukvarjajo z oskrbo s pitno vodo, odvajanjem in čiščenjem komunalnih odpadnih in padavinskih voda ter ravnanjem s komunalnimi odpadki in odlaganjem preostankov komunalnih odpadkov, je v zadnjih nekaj letih v povprečju opravljalo 62 izvajalcev (od tega 51 vse štiri javne službe). Večina izvajalcev je organizirana kot javno podjetje ali kot režijski obrati, preostali pa kot koncesionarji v privatni ali v mešani lastnini. Sedanja organiziranost javnih služb ni ustrezna, kar se kaže zlasti v neracionalni organizaciji in prevelikem številu podjetij, ki se hkrati ukvarjajo z vsemi lokalnimi gospodarskimi javnimi službami. Pogoje za zvišanje učinkovitosti in večjo strokovnost izvajalcev bo možno ustvariti predvsem z boljšim nadzorom nad stroškovno učinkovitostjo ter z usmerjanjem občin v skupne investicije in povečevanje območja izvajalca javne službe. Poleg opravljanja lokalnih javnih služb večina izvajalcev v Sloveniji izvaja še druge (dobičkonosne) dejavnosti, kar velikokrat pomeni nezadostno preglednost nad izvajanjem javnih služb. Konec leta 2004 izdani Pravilnik o oblikovanju cen

³⁷ Poslovno poročilo Pošte Slovenija, 2002.

storitev obveznih občinskih gospodarskih javnih služb varstva okolja naj bi z natančnejšim razločevanjem med stroški tržne in javne dejavnosti razreševal tudi to problematiko.

Deregulacija **elektroenergetskega sektorja** je ločila dejavnosti proizvodnje, prenosa, distribucije in oskrbe. S 1. julijem 2004 se je trg električne energije odprl za vse odjemalce, razen gospodinjskih. Število upravičenih odjemalcev, ki si lahko prosto izbirajo dobavitelja in jih je bilo do tedaj okoli 8.000, se je močno povečalo. Poraba upravičenih odjemalcev se je s pridružitvijo novih, manjših s skoraj 68 % povečala na okoli 75 % celotne slovenske porabe električne energije, kar predstavlja stopnjo odprtosti trga. Polovico proizvodnje električne energije zagotavlja Holding Slovenske elektrarne³⁸, okoli 40 % Nuklearna elektrarna Krško, preostalih 10 % pa dve sistemski termoelektrarni in več manjših kvalificiranih proizvajalcev. V Sloveniji imamo eno podjetje za prenos in pet podjetij za distribucijo električne energije, ki so območno razmeščena. V letu 2003 je na razpisih dobilo dostop do čezmejnih prenosnih poti 16 upravičenih odjemalcev in 5 proizvajalcev električne energije (naknadno so bile še nekaterim dodeljene t. i. nezagotovljene zmogljivosti). Slovenski del prenosnih zmogljivosti je bil razdeljen skladno z objavljenimi pravili, po metodi sorazmernega razdeljevanja zmogljivosti (pro-rata), ki bo po spremembi regulative Evropske unije v uporabi do 1. julija 2007. Cene električne energije za upravičene odjemalce³⁹ so se v letih 2003 in 2004 pri nekaterih velikostnih skupinah porabnikov povečale, pri drugih pa zmanjšale. Cene za tarifne odjemalce so se 1. maja 2003 povečale za 3,9 %, lani s 1. februarjem pa še za 4,0 %. Povprečna slovenska cena električne energije brez davka za gospodinjskega porabnika s 3500 kWh letne porabe je bila januarja 2004 za 6,4 % nižja od povprečne netehtane v državah evropske petindvajseterice, za industrijskega porabnika z 2000 MWh letne porabe pa je cena za 0,7 % presegala evropsko povprečje (Povšnar, 2004). V letu 2003 so se trgovane količine na dnevnem organiziranem trgu (borzi) glede na leto 2002 povečale za 45 % in so predstavljale 3,1 % slovenske porabe.

S sprejemom sprememb in dopolnitev Energetskega zakona v aprilu 2004 je Slovenija ustrezno prenesla zahteve iz direktive o notranjem trgu z **zemeljskim plinom** v svoj pravni red. Na podlagi sprememb Energetskega zakona bo pravno in funkcionalno ločena dejavnost sistemskega operaterja prenosnega omrežja zemeljskega plina od drugih tržnih dejavnosti. Dostop do omrežja ni več izpogajan, ampak reguliran. Metodologijo za določitev in obračun omrežnine na prenosu in distribuciji je že določila Javna agencija za energijo (regulator) v soglasju z Vlado. S 1. julijem 2004 so postali upravičeni odjemalci zemeljskega plina vsi negospodinjski odjemalci, gospodinjski odjemalci pa bodo pridobili to pravico 1. julija 2007. Kljub 50-odstotni odprtosti trga od 1. januarja 2003 še vedno obstaja na področju večjih industrijskih odjemalcev in distribucij en sam dobavitelj, ki pa od 1. januarja 2005 ne opravlja več hkrati tudi nalog sistemskega operaterja prenosnega omrežja. Večina večjih odjemalcev ima s tem dobaviteljem sklenjeno dolgoročno pogodbo o dobavi zemeljskega plina do leta 2007.

³⁸ Od poletja 2001 poslujejo sistemske (velike, javne) hidroelektrarne in dve termoelektrarni v okviru Holdinga Slovenske elektrarne.

³⁹ Podatkovna baza SI-STAT, SURS.

Pri **železniškem prometu** se tovorni promet izvaja kot tržna dejavnost, notranji potniški pa kot javna gospodarska služba. V obsegu, kot velja v Evropski uniji, je sproščen dostop in pristop na javno železniško infrastrukturo. Licence za opravljanje železniškega prevoza, izdane v Evropski uniji, so priznane v Sloveniji. Javno podjetje Slovenske železnice, ki se je preoblikovalo v Holding Slovenske železnice, pa je v praksi še vedno edini prevoznik v Sloveniji. Registrirane so bile tri zakonsko določene hčerinske družbe - za potniški promet, za tovorni promet ter družba za upravljanje in vzdrževanje javne železniške infrastrukture. Izpeljana je bila tudi poslovna sanacija Holdinga Slovenske železnice. Direkcija za železniški promet se je preoblikovala v Javno agencijo za železniški promet in postala infrastrukturni upravitelj. Tudi pri **cestnem prometu** se tovorni promet izvaja kot tržna dejavnost, z vstopom Slovenije v Evropsko unijo pa slovenski prevozniki delujejo na enotnem evropskem trgu veliko bolj konkurenčno in brez številnih ovir ter omejitev kot v preteklosti⁴⁰. Na področju javnega potniškega prometa je bila v letu 2004 sprejeta uredba o koncesijah za opravljanje javne gospodarske službe za izvajanje javnega linijskega prevoza potnikov v notranjem cestnem prometu, pri čemer so bile za obdobje do leta 2008 že podpisane koncesijske pogodbe s prevozniki. Le-ti so dobivali do konca leta 2004 dodatek na prevoženi kilometer v višini 50 tolarjev (0,2 evrov, kar je več kot dvakratno povečanje glede na prejšnjo subvencijo), od januarja 2005 pa je višina dodatka odvisna od razlike med stroški in prihodki na posameznih linijah, preračunano na prevoženi kilometer. S tem je Slovenija prešla s sistema subvencioniranja javnega potniškega prometa na sistem izvajanja in sofinanciranja gospodarske javne službe za izvajanje teh prevozov. V letu 2004 je začela delovati družba za vodenje navigacijskih služb **zračnega prometa** v lasti države, s čimer so bile ločene regulatorne naloge od izvajanja javnih služb. Na področju **pomorskega prometa** je bila z letom 2003 za koprsko pristanišče sklenjena prva koncesijska pogodba o upravljanju, vodenju, razvoju in rednem vzdrževanju pristaniške infrastrukture z obstoječim izvajalcem pristaniških storitev, podjetjem Luko Koper.

3.3. Izboljšanje učinkovitosti države

OPREDELITVE SGRS: Država uresničuje svoje razvojne naloge v treh osnovnih vlogah: (i) določa in uveljavlja osnovna pravila ekonomskega delovanja, tako da skrbi za varstvo pravic ekonomskih subjektov in izvršljivost pogodb (ekonomske učinkovit pravni red) ter da vzpostavlja okvir za učinkovito delovanje trgov (politika konkurence); (ii) upravlja z ekonomski viri neposredno kot lastnica ali nadzornica javnih in mešanih podjetij, kot upravljavka javnih sistemov (zdravstvo, šolstvo, itd.) in kot upraviteljica javnih virov (javnofinančni prejemki in izdatki) ter posredno s predpisi in finančnimi instrumenti, s katerimi uravnava svobodno gospodarsko pobudo in vpliva na alokacijo resursov; (iii) skrbi, da je sama notranje usposobljena za učinkovito vodenje in koordinacijo ekonomske in razvojne politike ter da deluje s kar najmanjšimi stroški.

UGOTOVITVE: Na področju pravil ekonomskega delovanja se nadaljuje sorazmerno hitro zmanjševanje sodnih zaostankov v celoti ter tudi na področju zemljiške knjige, na katerega smo opozarjali v predhodnih poročilih. Obenem pa še vedno kritično

⁴⁰ Dovolilnice in druga dovoljenja, prepoved kabotaže ipd.

naraščajo zaostanki na gospodarsko izjemno pomembnem področju izvršbe. Na področju politike konkurence so se povečale pristojnosti Urada za varstvo konkurence, še vedno pa ostaja to področje institucionalno preslabo urejeno. Na področju upravljanja ekonomskih virov se je zaustavilo trendno naraščanje javnofinančnih odhodkov, ne pa tudi naraščanje odhodkov za plače in transferje, kar je na drugi strani izsililo razvojno nespodbudno zniževanje investicijskih odhodkov. V strukturi državnih pomoči je prišlo v letu 2003 do pomembnih pozitivnih premikov z zmanjšanjem pomoči za kmetijstvo in povečanjem pomoči za horizontalne cilje, zlasti raziskave in razvoj, ter industrijo. Slabost ostaja premajhna izkoriščenost regionalnega cilja in prešibka zastopanost pomoči, ki bi neposredno podpirale razvojne usmeritve. Na področju učinkovite organizacije in delovanja države, ki je bilo lani izpostavljeno kot kritično za nacionalno konkurenčnost, je bilo doseženo izboljšanje tako glede kakovosti javnih institucij kot glede kakovosti poslovnega okolja.

ANALIZA: Pravila ekonomskega delovanja. V letu 2003 se je nadaljevalo zmanjševanje sodnih zaostankov pri pomembnejših zadevah (za 10 %, kar je podobno znižanje, kot je bilo doseženo že leto prej). Pozitivna sprememba je, da so se prvič zmanjšali tudi zaostanki na področju zemljiške knjige, kar je verjetno predvsem rezultat informatizacije. Vendarle pa se ohranja tudi zaskrbljujoči trend povečevanja nerešenih manj pomembnih zadev, zlasti pa povečanja zaostankov na gospodarsko izjemno pomembnem področju izvršbe, ki predstavljajo že skoraj polovico vseh sodnih zaostankov. Kakor je bilo izpostavljeno že v prejšnjih poročilih, tako veliki sodni zaostanki na področju izvršb povečujejo transakcijske stroške in zmanjšujejo pravno varnost, kar vpliva na zmanjševanje obsega transakcij v ekonomiji in posledično na znižanje blaginje. Ocenjujemo, da je neposredni strošek zaostankov na področju izvršbe približno 0,3 % bruto domačega proizvoda⁴¹.

Učinkovitost sodstva je povezana z njegovo institucionalno ureditvijo. Reševanje zadev v sodstvu se je v devetdesetih letih, predvsem od reforme sodstva leta 1995, bistveno upočasnilo. Hkrati se je v tem obdobju precej zmanjšalo število sodnikov na sodiščih. Stanje z začetka devetdesetih let - kljub pozitivnim gibanjem pri reševanju pomembnejših zadev po letu 1998 - še vedno ni doseženo. Zato je pomembno, da so bile sredi leta 2004 sprejete zakonske spremembe, ki bi lahko pripomogle k nadaljnjemu zmanjšanju zaostankov. Novela zakona o sodiščih uvaja sodniške pomočnike, ki bodo pomagali sodnikom pri »nesodniškem« delu; okrepilo naj bi se tudi pravno sredstvo nadzorstvene pritožbe in s tem vzpodbuda za reševanje zadev v razumnem času; ustanovljen bo Center za izobraževanje v pravosodju, ki naj bi pomagal pri stalnem in celovitem izobraževanju zaposlenih v pravosodnih organih. Novela zakona o sodniški službi pa je predpisala največ dvakratno dodelitev sodnika, saj se je v praksi pokazalo, da večkratne dodelitve povzročajo nepotrebne zastoje pri odpravi sodnih zaostankov. Ker ugotavljamo tudi precejšnje razlike v učinkovitosti med posameznimi sodišči, ki so povezane tudi s tem, da se zaposlitve (po vrstah sodišč) ne realizirajo dovolj v skladu z gibanjem povpraševanja po njihovih storitvah, bi bilo smiselno razviti orodje za napovedovanje gibanja novih zadev ter tako bolje razporejati sredstva in človeške vire pri obvladovanju zadev na sodiščih.

⁴¹ Izračuni so predstavljeni v Analitični prilogi, kazalnik Sodni zaostanki.

Na področju politike konkurence kljub postopnim izboljšavam še vedno ostajajo v veljavi ugotovitve o institucionalni nerazvitosti tega področja tako z vidika zmožnosti kot tudi pristojnosti ustrezne državne institucije. Pozitiven premik je prinesla novela zakona o prekrških, s katero je Urad za varstvo konkurence dobil tudi pristojnost izrekanja sankcij. V okviru postopkov je večji del še vedno namenjen presoji koncentracij podjetij. V letu 2003 je bilo tako od 63 sprejetih odločb urada 54 s področja koncentracij. Struktura obravnavanih primerov se postopno spreminja, večji poudarek je namenjen presoji zahtevnejših kršitev konkurenčne zakonodaje, kot so kartelni sporazumi in zlorabe prevladujočega položaja.

Upravljanje ekonomskih virov. Tudi letos ni na voljo novih podatkov o deležu javnega sektorja v gospodarstvu, ocenimo pa lahko, da se posredni vpliv države v gospodarstvu ni bistveno spremenil, saj ni bilo večjih prodaj državnega premoženja ali institucionalnih sprememb. Tudi delež nadzorovanih cen v indeksu življenjskih potrebščin se ni spremenil.

Delež javnofinančnih odhodkov v primerjavi z bruto domačim proizvodom je lani ostal praktično nespremenjen, kar je po precejšnjem povečanju v letu 2003 pozitivna sprememba. Raven odhodkov se je tako od leta 2001 povečala le za 0,1 odstotno točko, v obdobju od 1996 do 2001 pa se je povečala kar za 2,9 odstotne točke. Kljub tej pozitivni spremembi pa takšna javnofinančna gibanja niso v skladu s cilji SGRS. Ta je za višino javnofinančnih odhodkov opredelila mejo do 43 % bruto domačega proizvoda, čemur bi – glede na kasnejše metodološke spremembe v izračunu bruto domačega proizvoda – danes ustrezala raven okrog 41 %. Hkrati je strategija predvidela, da bo do uravnoteženja javnih financ prišlo brez povečevanja skupne fiskalne obremenitve, v resnici pa je bilo zniževanje primanjkljaja države po letu 2000 doseženo skoraj izključno s povečevanjem deleža prihodkov v bruto domačem proizvodu.

Ob zaustavitvi naraščanja javnofinančnih odhodkov glede na bruto domači proizvod je v zadnjih letih prišlo tudi do njihovega precejšnjega prestrukturiranja. Povečevali so se zlasti odhodki za plače, tudi še v letu 2004, in to kljub realnemu zmanjšanju povprečne plače na zaposlenega, kar odraža še vedno visoko rast zaposlovanja. Še vedno se povečuje tudi delež odhodkov za transferje prebivalstvu. Lani so se med odhodki prvič pojavila tudi vplačila v proračun Evropske unije v višini 0,7% bruto domačega proizvoda. Največje breme prilagoditve so prevzeli izdatki države za blago in storitve, razmere pa so olajšali tudi rezultati pokojninske reforme, saj se delež izdatkov za pokojnine vztrajno zmanjšuje že od leta 2000. Lani so se za nekoliko znižali tudi izdatki za investicije, prvič pa vsaj nekoliko tudi vplačila obresti. Vsebinsko gledano takšno prestrukturiranje izdatkov ni razvojno spodbudno in kaže, da zgolj s spremembami uskladitvenih obrazcev ni mogoče reševati problematike odhodkov za plače in transferje kot glavnih razlogov za povečevanje odhodkov. Zato bo potrebno povečati prilagodljivost zaposlovanja v javnem sektorju, določanje plače v večji meri povezati z učinkovitim upravljanjem s človeškimi viri, povečati ciljno učinkovitost socialnih transferjev, investicije pa v večji meri financirati s pomočjo evropskih sredstev in javno-zasebnega partnerstva.

Kakovost javnih financ in razvojne politike lahko presojamo tudi z analizo državnih pomoči. Ob rahlem povečanju v letu 2003 so bile spremembe v njihovi strukturi

večinoma pozitivne in so odražale tudi opozorila iz predhodnih Poročil o razvoju. Po večletnem naraščanju so se tako znižale državne pomoči kmetijstvu, povečale pa so se pomoči za predelovalno industrijo in transportni sektor. Dodatno se je povečal tudi delež horizontalnih pomoči, ki jih je že več kot 75 %, s čimer krepko presegamo povprečje evropske petnajsterice, kjer jih je polovica. Glede na namen so se okrepile zlasti pomoči za reševanje in prestrukturiranje, za raziskave in razvoj, majhna in srednje velika podjetja ter okolje. Slabost ostaja premajhna uporaba regionalnega kriterija pomoči (samo 3,7 %), znotraj predelovalne industrije pa njihova prevelika osredotočenost na nizkotehnološko intenzivne dejavnosti. To sicer kaže, da se je država odzvala na težave nekaterih panog zaradi nezadostne konkurenčnosti ob vstopu v Evropsko unijo, vendar bo Slovenija hitrejše prestrukturiranje gospodarstva lahko spodbudila le s preusmeritvijo dela pomoči k razvojno bolj perspektivnim dejavnostim.

Z vidika usmeritev SGRS k oblikovanju družbe, temelječe na znanju, so najbolj razvojno spodbudne državne pomoči, ki so namenjene za usposabljanje, raziskovanje in razvoj in razvoj informacijsko-komunikacijske tehnologije. Do pozitivnih premikov je prišlo zlasti na področju pomoči za raziskave in razvoj, naraščajo pa tudi pomoči, usmerjene v visokotehnološko intenzivno panogo telekomunikacij.⁴²

Z vidika usmeritve SGRS k povečanju konkurenčnosti gospodarstva pa so najpomembnejše državne pomoči za investicije, majhna in srednje velika podjetja ter odpiranje novih delovnih mest. Pomoči za investicije so zelo skromne,⁴³ prav tako pomoči za majhna in srednje velika podjetja. Neugodno sliko kažejo tudi pomoči za odpiranje novih delovnih mest.⁴⁴ Namesto pomoči, ki bi pospeševale konkurenčnost, so se predvsem v letu 2003 spet pojavile pomoči podjetjem v zatonu, torej pomoči, ki z vidika konkurenčnosti in gospodarske rasti niso učinkovite.

Za uresničenje strateških ciljev bo zato treba ohraniti sedanjo višino državnih pomoči, strukturo pomoči pa spremeniti. Razvojna naravnost državnih pomoči bo zahtevala zmanjšanje pomoči za sektorske cilje in namene, ki ne podpirajo ciljev konkurenčnosti in gospodarske rasti (reševanje in prestrukturiranje, neciljno usmerjene davčne oprostitve in olajšave, kritje raznih izjemnih stroškov in druge namene, ki predstavljajo bodisi dohodkovne podpore ali druge oblike pomoči rednemu poslovanju) in povečanje sredstev za namene, ki pospešujejo konkurenčnost in gospodarsko rast (raziskovanje in razvoj, usposabljanje delovne sile, majhna in srednje velika podjetja, začetne investicije in odpiranje novih delovnih mest predvsem na območjih, kjer je stopnja brezposelnosti visoka). Z vidika prejemnikov pomoči

⁴² Pomoči za raziskovanje in razvoj so v strukturi vseh državnih pomoči porasle od 4,9 % (2001) na 8,6 % (2003). Delež pomoči za temeljne raziskave se je znižal od 52 % (2001 in 2002) na 49,5 % (2003) v korist industrijskih raziskav in drugih raziskovalnih aktivnosti, ki so bolj povezane s proizvodnjo. Ugodnejši je tudi delež raziskovalnih sredstev, ki ga dobijo podjetja (v letu 2001 le četrtino, leta 2003 tretjina), preostala sredstva pa so še vedno plasirana v raziskovalne, visokošolske in zdravstvene institucije. Pomoči za usposabljanje, ki zajema tako pomoči za splošno in posebno usposabljanje zaposlenih v podjetjih kot svetovalne storitve, pa so v strukturi državnih pomoči minimalne (od 1,7 % v letu 2001 do komaj 1,3 % v letu 2003).

⁴³ 2001: 6,1 %, 2002: 2,8 % in 2003: 4,9 % vseh pomoči.

⁴⁴ Pomoči za ta namen so se v strukturi vseh pomoči znižale od 4,8 % (2001) na komaj 2,7 % (2003), kar je posledica predvsem znižanja pomoči, dodeljenih z oprostitvami plačila socialnih prispevkov.

pa bi bilo smiselno, da se večina pomoči usmeri v razvojno najbolj perspektivne dejavnosti. Na področju storitev so to dejavnosti poslovnih, finančnih in informacijskih storitev ter turizma, na področju predelovalne industrije pa podjetja iz panog visoko- in srednje-visokotehnološko intenzivnih dejavnosti in perspektivna podjetja na nižji stopnji tehnološke intenzivnosti. Pri raziskovanju in razvoju je treba sredstva v večji meri usmeriti v projekte/mehanizme, ki spodbujajo sodelovanje med raziskovalnimi, visokoškolskimi in zdravstvenimi institucijami ter podjetji in na ta način pospešiti prenos znanja v podjetja ter njihovo inovacijsko aktivnost.

Učinkovita organizacija in delovanje države. Neučinkovitost delovanja države v letu 2003 je bila odločilni razlog za poslabšanje mednarodne konkurenčnosti Slovenije po analizi WEF, v letu 2004 pa je na tem področju prišlo do izboljšanja. Vrednost indeksa kakovosti javnih institucij se je močno izboljšala, tako da smo na tem področju pridobili štiri mesta. Močno se je izboljšala ocena glede korupcije, področje pravne in pogodbene varnosti pa ostaja kritična slabost. Za dve mesti se je izboljšala tudi kakovost poslovnega okolja. Hkrati pa zadnje poročilo opozarja predvsem na zaostajanje na področju tehnološkega razvoja in inovativnosti. Ta problematika je seveda tesno povezana z učinkovitostjo države pri preusmerjanju državnih podpor v aplikativne raziskave na osnovi jasno opredeljenih prioritet.

3.4. Regionalno in prostorsko skladen razvoj

OPREDELITVE SGRS: SGRS kot del integralnega razvojnega cilja opredeljuje tudi uravnotežen regionalni in prostorsko skladen razvoj. Osnovna strateška usmeritev na področju regionalnega razvoja je, da je nacionalni razvoj pogojen z regionalno skladnostjo, temeljni cilj regionalne politike pa je izboljšanje lokalno nadzorovanih razvojnih potencialov, usmerjenih v povišanje blaginje prebivalcev vseh slovenskih regij, s prednostnim delovanjem na področjih, kjer so odstopanja od tega cilja trenutno največja. Osnovna usmeritev na področju razvoja prostora je aktiviranje prostora kot proizvodnega dejavnika in hkrati njegova zaščita pred neracionalno rabo z ustreznimi sistemskimi, institucionalnimi in instrumentalnimi podlagami.

UGOTOVITVE: Medregionalne razlike v stopnji razvitosti so v Sloveniji v primerjavi z državami Evropske unije majhne, v zadnjem obdobju so praktično nespremenjene. Med najbolj in najmanj razvito slovensko regijo so se razlike v bruto domačem proizvodu nekoliko povečale, razlike v stopnji brezposelnosti pa se od leta 2002 znižujejo. Tako po doseženi stopnji razvoja kot po številu brezposelnih so največji problemi še vedno v Pomurski regiji, zaostanek v razvitosti pa se je povečal tudi v nekaterih drugih regijah, zlasti v Zasavski in Savinjski. Najbolj razvita je Osrednjeslovenska regija, ki dosega že 98 % povprečne razvitosti evropske petnajsterice. Pri prostorskem razvoju lahko ugotovimo, da je bil določen razvoj dosežen, vendar le-ta ni zadosten za uresničevanje ciljev strategije.

ANALIZA: Regionalno skladen razvoj. Slovenska regionalna politika je dosegla nekatere pozitivne rezultate, še vedno pa obstajajo neizkoriščene možnosti za njeno izboljšanje (Poročilo o izvajanju regionalne politike 2004, 2004, str. 7). Razlike med regijami v **bruto domačem proizvodu na prebivalca**, merjene s koeficientom

variacije⁴⁵, se od leta 1995 dalje nekoliko povečujejo. V letu 2002 je bil koeficient variacije za 2,3 odstotne točke višji kot leta 1995 in je znašal 25 %. Če iz analize izvzamemo najmočnejšo, Osrednjeslovensko regijo, ki ima najvišji bruto domači proizvod na prebivalca, se koeficient variacije zniža in se giblje med 14,7 % in 16,1 %. To pomeni, da ima Osrednjeslovenska regija vlogo ekonomskega centra države, ki pomembno vpliva na slovenske medregionalne razlike.

Od leta 1995 dalje imata nadpovprečen bruto domači proizvod na prebivalca Osrednjeslovenska (2002: 42-odstotno preseganje povprečja) in Obalno-kraška regija (2002: 3-odstotno preseganje). Blizu povprečja je še Goriška regija, ki je v letu 2002 za slovenskim povprečjem zaostala za 3,3 % (v letu 1997 je bil zaostanek le 0,9 %). V celotnem obdobju je imela najnižji bruto domači proizvod na prebivalca Pomurska regija, ki je v letu 2002 dosegla le 69 % slovenskega povprečja, njen zaostanek pa se je v primerjavi z letom 1995 celo poglobil (za 7 indeksnih točk). V letih 1995 do 2002 je zaostanek za slovenskim povprečjem najbolj povečala Zasavska regija (za 11 indeksnih točk), kar je predvsem posledica zapiranja rudnikov rjavega premoga. Zaostanek za slovenskim povprečjem so povečale še Savinjska, Gorenjska in Notranjsko-kraška regija. Regiji, ki sta v obdobju 1995–2002 zaostanek najbolj zmanjšali, sta Podravska (za 3 indeksne točke) in Spodnjeposavska regija (za 2 indeksni točki). Razmerje med najbolj in najmanj uspešno regijo po bruto domačem proizvodu na prebivalca se je povečalo z 1,8:1 (1995) na 2.1:1 (2002). Osrednjeslovenska regija je v letu 2002 dosegla 98 % povprečja bruto domačega proizvoda na prebivalca po kupni moči evropske petnajsterice in 107 % povprečja evropske petindvajseterice, Pomurska regija z najnižjim bruto domačim proizvodom na prebivalca pa je dosegla le 48 % povprečja evropske petnajsterice oziroma 52% povprečja petindvajseterice.

Osrednjeslovenska regija v povprečju ustvari dobro tretjino (2002: 35 %) vse slovenske bruto dodane vrednosti. Tretjino bruto dodane vrednosti skupaj ustvarijo tudi Podravska, Savinjska in Gorenjska regija, preostanek pa ostalih osem regij. Osrednjeslovenska regija je v letu 2002 skoraj tri četrtine bruto dodane vrednosti ustvarila v storitvenem sektorju, po čemer jo presega le še Obalno-kraška regija. Po ustvarjeni bruto dodani vrednosti v industriji in rudarstvu izstopata Koroška in Jugovzhodna Slovenija, v energetiki Spodnjeposavska in Zasavska ter v gradbeništvu Notranjsko-kraška regija. Pomurska regija ustvari nadpovprečen delež bruto dodane vrednosti v kmetijstvu.

Zmanjševanje **medregionalnih razlik v brezposelnosti**, merjeno s koeficientom variacije, se je začelo po letu 2002, okrepilo pa v letu 2004. Najnižje medregionalne razlike so bile dosežene leta 1999 (koeficient variacije: 29,8 %), sledilo je obdobje (2000–2002) naraščanja (34,8 %). Po letu 2002 se razlike ponovno zmanjšujejo, tako da je leta 2004 koeficient variacije dosegel vrednost 30,7 %.

Po večletnem (1997–2001) neenakomernem upadanju stopnje brezposelnosti v vseh regijah se je le-ta po letu 2001 v nekaterih regijah (v Koroški, Zasavski, Pomurski in Goriški regiji) ponovno začela nekoliko povečevati. Trend se je ustavil v letu

⁴⁵ Koeficient variacije je definiran kot razmerje med standardnim odklonom in povprečjem, pri čemer je formula modificirana še z upoštevanjem različnih velikosti regij.

2004, saj se je stopnja brezposelnosti povečala le v Goriški regiji. To je regija, ki ima že vrsto let najnižjo stopnjo registrirane brezposelnosti, vendar le-ta že od leta 2002 počasi, a vztrajno narašča, še vedno pa je bistveno nižja kot v slovenskem povprečju (okoli 65 % slovenskega povprečja). V letu 2004 je imela najvišjo stopnjo registrirane brezposelnosti Pomurska regija (slovensko povprečje je presegla za skoraj 60 %), ki pa jo je glede na leto poprej nekoliko znižala, vendar je trend zniževanja počasnejši od zniževanja v slovenskem povprečju. Poleg Pomurske regije so slovensko povprečje presegle še Podravska, Zasavska, Spodnjeposavska, Savinjska in Koroška regija.

Problematična **strukturna brezposelnost** se v vsaki regiji kaže na drugačen način in predstavlja probleme tudi v regijah s podpovprečno stopnjo registrirane brezposelnosti. Dolgotrajna brezposelnost se sicer po vseh regijah še nadalje zmanjšuje. Najvišja je v Spodnjeposavski regiji, nadpovprečna pa še v Jugovzhodni Sloveniji, Podravske, Pomurske, Savinjske, Zasavske in Koroške regiji. Povezana je z nizko izobrazbeno strukturo brezposelnih (Jugovzhodna Slovenija in Pomurska regija), lahko pa tudi s pomanjkanjem delovnih mest za iskalce zaposlitve z višjo oziroma visoko izobrazbo (Osrednjeslovenska, Goriška, Obalno-kraška, Notranjsko-kraška in Gorenjska regija). Težko zaposljivi so še brezposelni, stari nad 40 let, katerih delež se po letu 2001 sicer zmanjšuje, vendar na Gorenjskem in v Spodnjeposavski regiji še vedno predstavlja skoraj polovico vseh brezposelnih. Naraščanje števila žensk med brezposelnimi se je v nekaterih regijah zaustavilo, v večini regij pa jih je med brezposelnimi še vedno več kot polovica.

Regionalne razlike v Sloveniji merimo tudi po drugih kazalnikih (Pečar, 2003, str. 6–7), ki pa potrjujejo sorazmerno majhne razlike v razvitosti med najbolj in najmanj razvito regijo. Regionalne razlike, merjene z bruto domačim proizvodom na prebivalca v standardih kupne moči, so v Sloveniji v primerjavi z razlikami v državah evropske petnajsterice in novih državah članicah med najmanjšimi. Raziskave (A New Partnership for Cohesion, 2004, str. 149) kažejo, da se razlike v razvitosti med regijami, kljub znatnim vlaganjem preko kohezijske politike v najmanj razvite regije, tudi v Evropski uniji zelo počasi zmanjšujejo.

Prostorsko skladen razvoj⁴⁶. Dolgoročni problemi in cilji na področju prostorsko skladnega razvoja ostajajo nespremenjeni, čeprav so prisotni tudi nekateri pozitivni procesi. Pri predvidenih mehanizmih – izvedbenih ciljnih prostorskega razvoja, kot jih našteva SGRS - lahko pri treh izvedbenih ciljnih ugotovimo pomanjkanje napredka, pri dveh smo zaznali mešane (pozitivne in negativne) tendence, pri dveh pa so spremembe pretežno pozitivne.

V SGRS sta med mehanizmi za izboljšanje stanja poudarjeni krepitev regionalnih središč in oblikovanje pokrajin. Glede pokrajin je proces počasen, zlasti zaradi še neoblikovanih ustreznih mehanizmov razvoja lokalne samouprave in oblikovanja pokrajin, kar vpliva tudi na uresničevanje cilja oziroma potrebe po povečanju vloge mest, zlasti regionalnih središč nacionalnega pomena.

⁴⁶ Pri ocenjevanju doseženega prostorskega razvoja in njegovih letnih sprememb še vedno nimamo dobrih sintetičnih statističnih kazalnikov, tako da se omejujemo zgolj na kvalitativne ocene.

Pomembna mehanizma sta tudi krepitev prostorskega planiranja in oblikovanje zemljiške politike. Prostorsko planiranje je načeloma postavljeno v razvojno vlogo, vsaj tak je namen sprejetih zakonov in podzakonskih aktov s področja urejanja prostora, vendar v praksi razvojno oviro predstavljajo še prehodno obdobje za uveljavljanje novega sistema in njegove nedorečenosti. Tudi zemljiška politika še ni v ustrezni razvojni funkciji. Delni vzroki so na strani njenega uradnega nosilca Stanovanjskega sklada RS, ki je bil doslej obremenjen z drugimi nalogami, delni pa so na strani pomanjkljivih evidenc in statistik, zato so tudi priprave za uvedbo davka na nepremičnine zastale.

Prostorska kohezivnost države se z nadaljevanjem avtocestnega programa nedvomno povečuje. Pri izkoriščanju prednosti, ki nam jih nudijo evropski prometni koridorji, je Slovenija uspešna pri izvajanju avtocestnega programa, saj se bistveno povečuje prometna dostopnost, manj pa pri pospeševanju železniškega in drugega javnega potniškega prometa.

Vključitev v mehanizem evropske regionalne politike je vsaj formalno uspela s sprejetjem Enotnega programskega dokumenta kot skupne zaveze Evropske unije in Slovenije, ki vključuje projekte za razvoj regij. Do uspešne absorpcije evropskih sredstev v preteklem letu še ni prišlo, projekti, ki naj bi bili financirani tudi iz strukturnih sredstev, so bili finančno pokriti pretežno z nacionalnimi viri.

Na področju kmetijstva sta se v letu 2004 izvajala dva za razvoj prostora pomembna programa, in sicer (i) Program razvoja podeželja 2004–2006, ki predvsem s kmetijsko-okoljskimi ukrepi in z izravnalnimi izplačili za območja z omejenimi dejavniki močnejše kot v prejšnjih letih spodbuja večnamensko vlogo kmetijstva, ter (ii) Enotni programski dokument 2004–2006 (EPD), kjer eno izmed štirih prednostnih nalog predstavlja prestrukturiranje kmetijstva, gozdarstva in ribištva. Za leto 2004 načrtovani ukrepi iz prvega dokumenta so bili realizirani v celoti, pri izvajanju strukturnih ukrepov iz EPD pa je bilo kar nekaj težav, zato tem ukrepom namenjena evropska sredstva še niso bila izkoriščena.

4. Okoljski razvoj

USMERITVE SGRS: Z okoljskim razvojem mislimo na vse boljšo uporabnost naravnih bogastev za pridobivanje blaginje. Okoljskemu kapitalu dajejo ekonomsko veljavo okoljske storitve: rast, razmnoževanje, diferenciacija in druge ekonomske storitve, ki vzdržujejo in ohranjajo živi in neživi svet. Med varstvom in razvojem okolja je torej pomembna razlika, saj se prvo pretežno ukvarja z upravljanjem glede na predpise presežnih pritiskov na okolje, drugo pa z upravljanjem okoljskega kapitala za dolgoročno maksimiranje obnovljive okoljske blaginje.

UGOTOVITVE: Kljub številnim ukrepom tako na področju varstva kot razvoja okolja, ki so bili sprejeti v zadnjem obdobju, stanje še ni zadovoljujoče. Slovenijo bremeni visoka energetska intenzivnost, ki se le počasi znižuje, povečevanje deleža industrij, ki so najbolj obremenjujoče za okolje, nadpovprečna intenzivnost kmetijstva po porabi gnojil (v primerjavi z Evropsko unijo), vendar s trendom zmanjševanja. Boljši kot v povprečju Evropske unije so rezultati pri obremenjenosti okolja s prometom, ekološkem kmetovanju in pri obnovljivih virih energije.

ANALIZA: Z vidika ciljev uresničevanja SGRS ne preverjamo stanja okolja, pač pa povezanost med gospodarskim in okoljskim razvojem. Tako so z vidika emisij toplogrednih plinov in obremenjevanja okolja pomembni dejavniki gospodarske strukture: gibanje deleža »umazanih« industrij v strukturi predelovalne industrije, energetska intenzivnost, delež cestnega prometa, obnovljivi viri energije ter posek lesa. Intenzivnost kmetovanja pa je indikator o obremenjevanju okolja s kemikalijami oziroma varovanju okolja in varnosti hrane.

Delež »umazanih« industrij, tj. industrij, ki imajo najvišje deleže okolju škodljivih emisij na proizvod, se v dodani vrednosti predelovalnih dejavnosti povečuje že od leta 1999, še posebej pa se je okreplil v letu 2003, kot posledica povečanja dodane vrednosti v proizvodnji kemikalij. Tudi obseg proizvodnje teh dejavnosti se povečuje hitreje kot obseg proizvodnje vseh predelovalnih dejavnosti skupaj, v zadnjih letih pa se ta razkorak še krepi. Panoge, ki so najbolj obremenjujoče za okolje ter visoko energetska intenzivne, so v letu 2003 ustvarile skoraj četrtino dodane vrednosti vseh predelovalnih dejavnosti, kar ustvarja razvojni konflikt med ciljema gospodarske rasti in razvoja na eni strani in razvoja okolja na drugi. Posebej zaskrbljujoče je tudi dejstvo, da so se v letu 2002 predvsem v kemični industriji močno zmanjšali tekoči in investicijski izdatki za varstvo okolja.

Obstoječa gospodarska struktura Slovenije s 27-odstotnim deležem predelovalnih dejavnosti v dodani vrednosti (največ med članicami evropske petindvajseterice), med katerimi dobro tretjino predstavljajo prav energetska bolj intenzivne panoge, kot so kovinska, papirna in kemična industrija (ustvarijo 9,7 % vse dodane vrednosti; največ v evropski petindvajseterici), je eden od razlogov za visoko **energetska intenzivnost** slovenskega gospodarstva. Ta se je sicer v obdobju 1995–1999 precej znižala (v povprečju za 2,3 %), v zadnjih štirih letih pa se je proces zniževanja upočasnil (v 2001 celo nekoliko povečala, v 2003 pa znižala za 1,8 %). Lani je bil sprejet Nacionalni energetski program, v katerem je ena od dolgoročnih strateških usmeritev večja učinkovitost rabe energije (2,5 % nižja letna stopnja rasti potreb po

končni energiji glede na rast bruto domačega proizvoda). Glavni ukrepi za večjo učinkovitost rabe energije so: uvedba energetske takse, takse na emisije ogljikovega dioksida, finančne spodbude za okolju prijazno proizvodnjo⁴⁷, informiranje in ozaveščanje porabnikov energije, energetske svetovanje, spodbujanje izvajanja energetskih storitev (pogodbeno zagotavljanje prihrankov energije oz. oskrbe z energijo, »demand side management«) ter podpora raziskavam, razvoju in demonstracijskim projektom.

Cestni prevoz blaga močno prehitava prevoz po železnicah tako v Sloveniji kot po svetu, saj je s svojo fleksibilnostjo in nezajetimi eksternimi stroški vplivov na okolje konkurenčnejši. V Sloveniji je njegov delež v skupnem blagovnem prometu sicer nekoliko nižji kot v povprečju Evropske unije: v zadnjih treh letih se je ohranjal na enaki ravni (65,8 %), po naših ocenah pa se je v lani nekoliko povečal in še približal povprečju Evropske unije. Sama struktura blagovnega prometa je odvisna tudi od geografskih značilnosti posamezne države in njene prometne politike. Trg železniških storitev se je z vstopom Slovenije v Evropsko unijo liberaliziral, edini ponudnik teh storitev prestrukturiral, na krepitev železniških prevozov pa bo vplival tudi nadaljnji razvoj infrastrukture, tako železniškega omrežja kot koprškega pristanišča.

Večja raba **obnovljivih virov energije** je v skladu s konceptom trajnostnega razvoja in pomembno prispeva k doseganju kjotskega cilja, je pa tudi pogojena z naravnimi danostmi. Delež te energije v celotni porabi energije je v Sloveniji predvsem zaradi visokega deleža hidroenergije skoraj dvakrat višji (2003: 10,8 %) kot v povprečju Evropske unije. V zadnjih letih se je zaradi sušnih obdobij sicer znižal, nekoliko pa se je povečala izraba biomase. V Evropski uniji je bil izpad hidroenergije nadomeščen z večjo izrabo biomase in vetrne energije. Glede na naravne danosti je v Sloveniji še veliko možnosti za povečanje rabe t. i. klasičnih virov obnovljivih virov energije (biomasa, hidroenergija) kot tudi neklasičnih (vetrna, sončna). Segment biomase je povezan z **gospodarjenjem z gozdovi**. Ti so eden izmed redkih naravnih virov, vendar pa na tem področju Slovenija dosega slabe rezultate. Kljub povečanju v letu 2003 je še vedno prenizka intenzivnost poseka lesa, še posebej negovalnega, ki je najpomembnejši za razvoj gozdov. V primerjavi z Evropsko unijo Slovenija zaostaja v proizvodnji gozdnih sortimentov. K izboljšanju razmer bi pripomogla že načrtna dolgoročna razvojna politika v smeri povečane ekološke stabilnosti in gospodarske vrednosti gozdov.

Intenzivnost slovenskega kmetijstva se v zadnjih letih zmanjšuje, kar je ugodno z vidika varovanja okolja in varnosti hrane. Tudi v letu 2003 sta se zmanjšali tako poraba makrohranil v mineralnih gnojilih na enoto pognojnih zemljišč, kot tudi skupna prodaja pesticidov (po porastu v letu 2002), ekološko in integrirano obdelane kmetijske površine pa so se povečale. V primerjavi s povprečjem Evropske unije je poraba mineralnih gnojil v Sloveniji višja, hkrati pa je večji tudi delež ekološko obdelanih površin. Z uveljavljanjem evropske kmetijske politike, ki finančne spodbude pogojuje z visokimi okoljskimi standardi, pričakujemo, da se bo v Sloveniji še naprej zmanjševala poraba mineralnih gnojil in pesticidov ter se povečeval obseg ekološkega in integriranega načina kmetijske pridelave.

⁴⁷ Subvencije, ugodni krediti, oprostitev oziroma olajšave pri plačilu davkov oziroma taks.

Varstvo življenjskega in z njim neločljivo povezanega naravnega okolja ter splošne pogoje rabe naravnih dobrin ureja lani sprejeti Zakon o varstvu okolja. Najpomembnejše novosti zakona so vpeljava celovite presoje vplivov na okolje, uvedba okoljevarstvenega dovoljenja za delovanje določenih vrst naprav oz. za opravljanje določenih dejavnosti ter okrepljen položaj javnosti pri dostopu do okoljskih informacij, sistematično pa nadgrajuje tudi ekonomske instrumente varstva okolja, z namenom uveljavitve enega od temeljnih načel varstva okolja, tj. načela plačila za obremenjevanje okolja. V parlamentarno proceduro je bila vložena tudi resolucija o nacionalnem programu varstva okolja (za obdobje do vključno leta 2008), s ciljem splošnega izboljšanja stanja okolja in kakovosti življenja ter varstva naravnih virov. Na podlagi državnega načrta za obdobje 2005–2007 je bila do konca leta 2004 brezplačno podeljena pravica za emisije toplogrednih plinov določenim upravljavcem naprav,⁴⁸ v katerih se izvaja dejavnost, ki povzroča emisije teh plinov. To je eden izmed instrumentov⁴⁹, ki so naravnani k zmanjševanju emisij toplogrednih plinov in doseganju cilja o 8-odstotnem zmanjšanju teh emisij do obdobja 2008–2012 glede na izhodiščno leto 1986, h kateremu se je Slovenija obvezala z ratifikacijo Kjotskega protokola. Z vidika zaščite naravnih habitatov in dediščine je Slovenija v preteklem letu z Naturo 2000 zaščitila dobro tretjino ozemlja države in s tem na zaščiteneh območjih omejila tako posege kot drugo uporabo prostora za razvoj določenih gospodarskih dejavnosti. Naravovarstvena zaščita lahko predstavlja razvojno prednost in hkrati tudi razvojno omejitev, zato bo potrebno varovalno funkcijo rabe prostora uskladiti z razvojno funkcijo oziroma zagotoviti prebivalstvu, ki na zaščiteneh območjih živi, ustrezen ekonomski in socialni razvoj.

⁴⁸ Gre za upravljavce naprav, ki morajo za obratovanje omenjenih naprav skladno z določbami novega Zakona o varstvu okolja obvezno pridobiti dovoljenje za izpuščanje toplogrednih plinov.

⁴⁹ Trenutno so v uporabi številni ukrepi na področju zmanjševanja emisij, kot so npr. taksa na emisijo ogljikovega dioksida, spodbujanje učinkovite rabe energije pri porabnikih, spodbujanje povečanja rabe obnovljivih virov, energijsko označevanje gospodinjskih aparatov, toplotne izolativne lastnosti gradbenih proizvodov, ravnanje z odpadki, trgovanje z električno energijo in zemeljskim plinom, obveščanje potrošnikov o emisiji ogljikovega dioksida motornih vozil, spodbujanje rabe biogoriv, uvajanje trošarinskih dajatev na fosilna goriva in električno energijo.

5. Socialni razvoj

OPREDELITVE SGRS: SGRS na področju socialnega razvoja opredeljuje tri osnovne pogoje, ki vodijo k povečevanju blaginje in omogočajo človekov razvoj: dolgo in zdravo življenje, izobrazba in informiranost ter dostop do sredstev, potrebnih za primeren življenjski standard. SGRS je opozorila na problem povečevanja dohodkovnih razlik med družbenimi skupinami, generacijami in regijami ter na povečevanje deleža žensk med brezposelnimi. Kot cilj politike socialnega razvoja je opredelila trdno socialno varnost in socialno povezanost.

UGOTOVITVE: Rezultati socialnega razvoja so ugodni, saj se podaljšuje življenjska doba, znižujeta se tudi stopnja tveganja revščine pred socialnimi transferji in po njih ter dohodkovna neenakost. Sredstva, ki jih država namenja za blagostanje prebivalstva preko sistemov obveznega socialnega, zdravstvenega in pokojninsko-invalidskega zavarovanja ter drugih sistemov javnega financiranja, postopno rastejo, vendar so nižja od povprečja Evropske unije, hkrati pa posamezni kazalniki (npr. razlika med stopnjo revščine pred socialnimi transferji in po njih) kažejo na še premajhno ciljno učinkovitost transferjev. Učinki pokojninske reforme se odražajo v povečanju povprečne starosti upokojevanja in v znižanem razmerju med pokojnino in plačo.

ANALIZA: Doseženo stopnjo socialnega razvoja in splošne blaginje v najširšem smislu odraža indeks človekovega razvoja (HDI)⁵⁰, ki za leto 2002 kaže porast tako z povečanjem vrednosti indeksa kot z uvrstitvijo Slovenije med 177 državami (Slovenija je dosegla 27. mesto). Ugoden socialni razvoj kažejo tudi drugi kazalniki. Pričakovano trajanje življenja, ki je kazalnik zdravja in obenem tudi splošne blaginje prebivalstva, se je podaljšalo tudi v letu 2003. Tako moški, rojeni leta 2003 lahko pričakujejo 73,2 let življenja, ženske pa 80,7 let. Čeprav se razlike zmanjšujejo, Slovenija še zaostaja za povprečjem evropske petindvajseterice. V letu 2002⁵¹ je Slovenija po pričakovanem trajanju življenja moških za 2,5 let zaostajala za evropsko petindvajseterico, po pričakovanem trajanju življenja žensk pa za 1,2 leti. Najdaljše pričakovane trajanje življenja med ženskami izkazuje Španija (83,7 let), med moškimi pa Švedska (77,9 let). Umrljivosti dojenčkov se je v letu 2003, ko je znašala 4,0 umrle dojenčke na 1.000 živorojenih, nekoliko povečala v primerjavi z letom 2002 (ko je bila dosežena najnižja raven doslej - 3,8), vendar v povprečju še vedno ostaja nižja od povprečja evropske petindvajseterice in tudi petnajsterice (kjer je leta 2003 v povprečju znašala 4,3 umrle dojenčke). Najnižjo umrljivost dojenčkov izkazuje Švedska (2,8), najvišjo pa Latvija (9,4).

Pomemben kazalnik socialnega razvoja je tudi podatek o **obsegu javnih sredstev** (po metodologiji ESSPROSS), ki jih država namenja za blagostanje in socialno zaščito prebivalstva preko sistemov obveznega socialnega, zdravstvenega in pokojninsko-invalidskega zavarovanja ter preko drugih sistemov javnega financiranja. S temi sredstvi država zagotavlja socialno zaščito starim, bolnim, invalidnim, brezposelnim in revnim osebam, varstvo vojnih veteranov in žrtev

⁵⁰ Rezultati indeksa so predstavljeni pri točki 1.1. Uravnoteženost gospodarskega, socialnega in okoljskega razvoja.

⁵¹ Leto 2002 je zadnji podatek za evropsko petindvajseterico.

vojnega nasilja ter prispeva k višji kvaliteti življenja otrok in družin. V letu 2002 je Slovenija za socialno zaščito prebivalstva namenila 25,4 % bruto domačega proizvoda⁵². V državah evropske petnajsterice je ta delež v povprečju višji za desetinko več kot dve odstotni točki, razlike med posameznimi državami pa so znatne. Slovenija se je leta 2001 (zadnji podatek za Evropsko unijo) po višini sredstev za socialno zaščito v primerjavi z BDP uvrstila za Finsko (25,8 %) in pred Portugalsko (23,9 %), Luksemburgom (21,2 %), Španijo (20,1 %) in Irsko (14,6 %). Med novimi članicami so na voljo podatki le za Madžarsko, ki je leta 2001 za socialno zaščito namenila 19,9 % bruto domačega proizvoda, za Slovaško (19,1 %) in za Malto (18,3 %). Strukturno gledano je Slovenija leta 2001 namenila več sredstev kot v evropski petnajsterici za bolezen in zdravstveno varstvo, za otroke in družino ter za invalidnost; manj za brezposelnost in preživele (*survivors*), za druge oblike socialne izključenosti pa enako. V strukturi izdatkov za socialno zaščito pa gre tako v Sloveniji kot v evropski petnajsterici največ sredstev za starost (2002: 44,7 %) ter za bolezen in zdravstveno varstvo (2002: 31,3 %), kar skupaj predstavlja dobre tri četrtine vseh sredstev.

Zmanjševanje stopnje **tveganja revščine** (2002: 11,9⁵³) se v Sloveniji nadaljuje in je za 2,1 odstotno točko nižja kot v evropski petnajsterici. Še nižja je stopnja tveganja revščine v primerjavi z evropsko petindvajseterico (za 4,6⁵⁴ odstotnih točk). Od leta 1997 se v Sloveniji zmanjšuje neenakost porazdelitve dohodka; od leta 1999 pa tudi globina revščine.⁵⁵ Primerjava med Ginijevimi količnikom (22,0) in razmerjem kvintilnih razredov (3,1) kaže, da je v Sloveniji izmerjena neenakost bistveno nižja kot v evropski petindvajseterici (kjer je leta 2001 Ginijev količnik znašal 28,0, razmerje kvintilnih razredov pa 4,4). Brez redistribucijske vloge države, ki z socialnimi transferji pomaga prebivalstvu, bi bila stopnja tveganja revščine v Sloveniji višja za 7,3 odstotne točke, v evropski petnajsterici pa za 9 odstotnih točk, kar kaže na nekoliko nižjo učinkovitost slovenske socialne politike in opozarja, da bi bilo mogoče z obstoječimi sredstvi doseči še boljše rezultate.

Brezposelnost⁵⁶, poleg nizke izobrazbe, najpomembneje povečuje tveganje revščine in s tem tudi socialne izključenosti. Zato strukturni kazalnik deleža prebivalstva, ki živi v gospodinjstvih brez delovno aktivnih članov, tudi posredno meri ogroženost ljudi z revščino in socialno izključenostjo. V Sloveniji je leta 2002 v **gospodinjstvih brez delovno aktivnih članov** živelo 8,1 % oseb, starih od 18–64 let. To obenem pomeni, da je enak delež oseb živel v nestimulativnem okolju ter da je izgubljal stik s sfero zaposlitve. To posredno predstavlja grožnjo za dolgotrajnejšo neaktivnost, ki se zlasti za starejše (stopnja zaposlenosti oseb, starih 55–64 let, je bila v letu 2003 23,5 %; v evropski petindvajseterici pa 40,2 %), v Sloveniji že kaže kot problem. Delež oseb, ki so živele v gospodinjstvih brez delovno aktivnih članov, je bil v

⁵² Podatek za leto 2002 je nekoliko nižji od objavljenega v Poročilu o razvoju 2004, ker je bila medtem opravljena revizija ocene bruto nacionalnega produkta za Slovenijo.

⁵³ Pri izračunu so upoštevani le denarni viri.

⁵⁴ Pri izračunu so poleg denarnih virov upoštevani tudi dohodki v naravi.

⁵⁵ To je povprečje dohodkov ljudi, ki so pod pragom revščine.

⁵⁶ Stopnja tveganja revščine je med brezposelnimi bistveno višja kot med delovno aktivnimi. V letu 2002 je bila med prvimi 39,3-odstotna, med drugimi pa le 3,7-odstotna.

Sloveniji v obdobju 1996–2002 za 2.2 odstotni točki nižji kot v evropski petnajsterici; upadal je hitreje kot v petnajsterici. V letu 2002 je ta delež v primerjavi z evropsko petindvajseterico nižji za 4 odstotne točke. Razlike med državami so znatne. Na Portugalskem je ta delež najnižji (5,4 %), Španija izkazuje enak delež kot Slovenija (8,1 %), sledi Luksemburg (8,9 %). Najvišje deleže izkazujejo Bolgarija (18,3 %), Belgija (16,3 %) in Madžarska (15,6 %).

Čeprav v Sloveniji ni visoka, pa **dolgotrajna brezposelnost** povečuje pasivnost iskalcev zaposlitve in s tem dodatno zožuje možnosti za vključitev na trg dela. Stopnja dolgotrajne brezposelnosti⁵⁷ je v Sloveniji leta 2003 znašala 3,4 % (za moške 3,3 %, za ženske 3,6 %), delež dolgotrajno brezposelnih med brezposelnimi pa je več kot polovičen (54,7 %). Stopnja zelo dolgotrajne brezposelnosti⁵⁸ je v Sloveniji 2-odstotna; v primerjavi z novimi članicami (kjer je v povprečju znašala 4 %) je bistveno nižja, v primerjavi z evropsko petnajsterico (1,9 %) pa na približno enaki ravni.

Izobraženost in usposobljenost prebivalstva, ki bistveno vpliva na možnosti zaposlitve, se kaže kot dobra preventiva pred revščino in socialno izključenostjo. Ekonometrični izračuni kažejo, da se osebi, ki izobraževanju in usposabljanju nameni 10 % več svojega časa, za 0,4 odstotne točke poveča verjetnost, da bo delovno aktivna in za 0,2 odstotni točki zmanjša možnost, da bo oseba brezposelna (OECD, 2004, str. 185). Strukturni indikator **zgodnjega opuščanja šolanja**, ki posredno prav tako povečuje tveganje, da bo oseba z nizko izobrazbo ter s tem bolj omejenim dostopom do zaposlitve zapadla v revščino, kaže bistveno ugodnejše rezultate v Sloveniji (2001: 7,5 %) kot v povprečju v evropski petnajsterici (18,9 %) in v petindvajseterici (17,3 %).

Blaginja ljudi pa se ne odraža le v materialnem standardu, prikazanem npr. z obsegom sredstev, ki jih država namenja za socialno zaščito, temveč tudi v osebnem zaznavanju in dojemanju prebivalstva, ki se odražajo v **subjektivnih ocenah zadovoljstva z življenjem in v dojemanih socialne izključenosti**. Ljudje namreč na njim lasten način dojemajo blaginjo in sposobnost soočanja z življenjskimi situacijami in tako oblikujejo svojo življenjsko naravnost⁵⁹. Prebivalci Slovenije so, v primerjavi s prebivalstvom v državah evropske petindvajseterice⁶⁰, izrazili najnižjo stopnjo subjektivno zaznane socialne izključenosti⁶¹. Z življenjem kot celoto je v povprečju

⁵⁷ Delež oseb, ki so brezposelne več kot eno leto, v aktivnem prebivalstvu.

⁵⁸ Delež oseb, ki so brezposelne več kot dve leti, v aktivnem prebivalstvu.

⁵⁹ Izhodišče primerjalne študije o kvaliteti življenja v evropski petindvajseterici in treh kandidatkah, ki sta ju v letu 2004 opravili European Foundation for Improvement of Living and Working Conditions in Evropska komisija, je večdimenzionalen koncept kvalitete življenja, ki je spremljana skozi šest komponent: (1) odnosi z družino in prijatelji, (2) čustvena blaginja, (3) zdravje, (4) delo in proizvodne dejavnosti, (5) pripadnost in (6) osebna varnost.

⁶⁰ Ibidem.

⁶¹ Merjeno z indeksom socialne izključenosti. Indeks sestavlja povprečje odgovorov na štiri izjave, s katerimi spremljajo (1) občutenje vpliva v družbi (moj prispevek ni družbeno pripoznan), (2) občutenje povezanosti/izključenosti (čutim se izključenega iz družbe) in (3) občutenje anomije (zdi se mi, da nimam možnosti biti koristen član/ica družbe; nekateri me gledajo zviška zaradi službe ali dohodka). V Sloveniji se 81 % vprašanih ne strinja z nobeno trditvijo, 6% pa jih soglaša z dvema ali več trditvami.

zadovoljnih 81 % vprašanih. Najbolj so zadovoljni z domom in družinskim življenjem (94 %), kot najpomembnejši dejavnik blaginje pa navajajo zaposlitev.

Po treh letih izvajanja se že kažejo **učinki pokojninske reforme**. Povprečna starost upokojevanja narašča in je v letu 2003 znašala 59 let in 11 mesecev za moške ter 55 let in 8 mesecev za ženske. Znižalo se je tudi razmerje med povprečno starostno pokojnino in povprečno plačo in je leta 2003 je znašalo 71,1 % (leta 2000 še 75,3 %). Učinki pokojninske reforme se odražajo tudi v javnih financah z znižanjem deleža odhodkov za pokojnine na raven (2002) 11,4 % bruto domačega proizvoda. Drugi del reforme predstavlja možnost kapitalsko kritega dodatnega pokojninskega zavarovanja, ki se financira s premijami delojemalcev, delodajalcev ali s kombinacijo obeh. Zavarovanja so lahko kolektivna ali posamična. Na podlagi institucionalnih predpisov so v slovenskem finančnem prostoru pričeli delovati pokojninski skladi, ki lahko poleg zavarovalnic nudijo prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje. Število zavarovancev in obseg zbranih premij v teh skladih je v porastu⁶², nadaljnji trend rasti pa je pričakovati še s kolektivnim pokojninskim zavarovanjem javnih uslužbencev.

⁶² Konec leta 2004 je po oceni v dodatno pokojninsko zavarovanje vključenih že blizu 400 tisoč zavarovancev, kar je skoraj polovica aktivnih zavarovancev v obveznem pokojninskem zavarovanju (konec leta 2001 okoli 80.000). Največje povečanje je posledica uveljavitve kolektivnega dodatnega pokojninskega zavarovanja za javne uslužbence, kjer je dodatno pokojninsko zavarovanih okoli 160.000 oseb. Premije v letu 2001 so znašale 6,4 mlrd SIT, leta 2002 23,8 mlrd, leta 2004 pa bodo predvidoma skupaj za celotno obdobje zavarovanja znašale že 58 mlrd SIT, od tega je premij javnih uslužbencev za 16 mlrd.

6. Uresničevanje ciljev Lizbonske strategije

Izkazovanje razvoja Slovenije po strukturnih kazalnikih. Za spremljanje uresničevanja Lizbonske strategije je Evropska komisija izbrala štirinajst krovnih strukturnih kazalnikov⁶³ (Tabela 4). **Slovenija je** v primerjavi s povprečnimi vrednostmi kazalnikov za vseh petindvajset držav članic Evropske unije **bolje uvrščena** po stopnji izobraženosti mladih in deležu poslovnih naložb v bruto domačem proizvodu, obsegu tovarnega prometa v primerjavi z bruto domačim proizvodom in po kazalnikih socialne povezanosti (stopnja tveganja revščine po socialnih transferjih in stopnja dolgotrajne brezposelnosti). Pri vseh omenjenih kazalnikih je Slovenija boljše uvrščena tudi v primerjavi z drugimi novimi članicami.

Tabela 4: Položaj Slovenije glede na strukturne kazalnike

	STRUKTURNI KAZALNIKI LIZBONSKEGA PROCESA (14) - POLOŽAJ SLOVENIJE IN SPREMEMBA GLEDE NA PREDHODNO LETO	
	Slovenija se uvršča bolje ali okrog povprečja EU 25	Slovenija zaostaja za povprečjem EU 25
Izboljšanje (glede na predhodno leto)	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Stopnja izobrazbe mladine¹, 2003 (SLO: 90,7 %, EU 25: 76,7 %, EU 15: 73,8 %) ❖ Stopnja tveganja revščine po socialnih transferjih, 2001 (SLO: 11,9 %², EU 25: 15 %, EU 15: 15 %) ❖ Stopnja dolgotrajne brezposelnosti, 2003 (SLO: 3,4 %, EU 25: 4 %, EU 15: 3,3 %) ❖ Poslovne naložbe³, 2003 (SLO: 21,1 % BDP, EU 25: 16,8 % BDP, EU 15: 16,7 %) 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ BDP p.c. PPS, 2003 (EU 25=100) (SLO: 76,8, EU 15: 109,2) ❖ Produktivnost dela v PPS, 2004 (EU 25=100) (SLO: 75,6, EU 15: 106,4) ❖ Relativna raven cen, 2002 (EU 25=100) (SLO: 75,5, EU 15: 103,8)
Poslabšanje (glede na predhodno leto)	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Obseg tovarnega prometa glede na BDP, 2002 (1995=100) (SLO: 93,3, EU 25: 99,7, EU 15: 100,6) 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Bruto domači izdatki za RRD, 2002 (SLO: 1,53 % BDP, EU 25: 1,93 % BDP, EU 15: 1,99 % BDP) ❖ Stopnja zaposlenosti, 2003 (SLO: 62,6 %, EU 25: 62,9 %, EU 15: 64,4 %) ❖ Stopnja zaposlenosti starejših oseb, 2003 (SLO: 23,5 %, EU 25: 40,2 %, EU 15: 41,7 %) ❖ Emisije toplogrednih plinov, 2002 (1990=100) (SLO: 98,7, EU 25: 91, EU 15: 97,1) ❖ Energetska intenzivnost gospodarstva, 2002 (SLO: 342,8 kgoe/1.000 EUR; EU 25: 209,3 kgoe/1.000 EUR, EU 15: 191,1 kgoe/1.000 EUR)

Vir podatkov: Eurostat, baza podatkov New Cronos.

Opombe: ¹Delež populacije med 20–24 let, ki je dokončala vsaj srednjo šolo. ²Pri izračunu te stopnje dohodki v naravi niso vključeni. Če upoštevamo dohodke v naravi je stopnja tveganja revščine 10,6%. ³Delež bruto domačega proizvoda, ki ga privatni sektor nameni za investicije.

Za indikator medregionalne variacije v stopnji zaposlenosti za Slovenijo ni podatka.

Za povprečjem evropske petindvajseterice **Slovenija zaostaja** pri dobri polovici kazalnikov, vendar pa se hkrati po večini od njih uvršča boljše od večine novih držav članic. Slovenija zaostaja pri splošnih gospodarskih kazalnikih (bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči, produktivnost dela po kupni moči), na področju inovacijske in raziskovalne dejavnosti (po višini izdatkov za razvojno-raziskovalno dejavnost v primerjavi z bruto domačim proizvodom), na področju trga dela (stopnja zaposlenosti in aktivnosti starejših v Sloveniji, ki je med najnižjimi med članicami Evropske unije) in po kazalnikih varstva okolja (zmanjševanja emisij toplogrednih plinov in energetske intenzivnosti gospodarstva).

⁶³ Evropska komisija kazalnike redno objavlja na spletnih straneh Eurostata in jih analizira v Pomladanskem poročilu Evropskemu svetu. Poleg ožjega izbora Eurostat objavlja tudi širši nabor strukturnih kazalnikov.

V primerjavi z doseženimi vrednostmi kazalnikov v preteklem letu je **Slovenija pri kazalnikih, kjer se je uvrstila slabše od povprečja evropske petindvajseterice uspela zmanjšati zaostanek** pri kazalnikih produktivnost dela, bruto domačem proizvodu na prebivalca po kupni moči in pri relativni ravni cen. **Slabše vrednosti kot v preteklem letu** pa kažejo kazalniki zaposlenosti (stopnja zaposlenosti⁶⁴, stopnja zaposlenosti starejših oseb), razvojno-raziskovalne dejavnosti in oba kazalnika varstva okolja.

Pri analizi **širšega nabora kazalnikov** moramo biti previdnejši, kljub temu pa lahko ugotovimo, da je Slovenija uvrščena boljše od povprečja evropske petnajsterice pri nekaterih dejavnostih na znanju temelječe družbe (npr. vseživljenjsko učenje, dostop gospodinjstev do interneta) ter socialne kohezije (neenakosti porazdelitve dohodkov, stopnjah tveganja revščine pred socialnimi transferji in po njih, razlikah v bruto plači med spoloma). Zaskrbljujoči so predvsem kazalniki na področju razvojnih dejavnosti (npr. registracija patentov, izdatki za informacijsko tehnologijo).

Uresničevanje Lizbonske strategije v Sloveniji. Pobude, ki so bile sprejete v Lizboni ter dopolnjevanje na naslednjih zasedanjih Evropskega sveta, določajo cilje in ukrepe na številnih področjih. Cilji so kvantitativni in kvalitativni⁶⁵, številni med njimi so "vseevropski", kar pomeni, da je njihov napredek na nacionalni ravni težko ali celo nemogoče meriti.

Uresničevanje ciljev Lizbonske strategije je različno.⁶⁶ Med posameznimi državami članicami se Slovenija podobno kot po strukturnih kazalnikih uvršča pred drugimi novimi državami članicami, hkrati pa precej zaostaja za najbolj uspešnimi evropskimi državami. Stopnje uresničevanja posameznih ciljev so podobno kot v drugih državah članicah tudi v Sloveniji različne (Tabela 5). Pri **zaposlovanju** je v letu 2000 Slovenija že dosegla cilj (določen za leto 2005) pri stopnji zaposlenosti žensk, v obdobju od leta 2000 do leta 2004 se je stopnja zaposlenosti žensk še izboljšala, tako da je bil že dosežen tudi cilj, postavljen za leto 2010. Stopnja zaposlenosti se je v letu 2004 v primerjavi z letom 2003 znatno izboljšala, lizbonski cilj za leto 2005 bo dosežen, če se bo trend zaposlenosti iz leta 2004 nadaljeval tudi v letu 2005. Pri drugih dveh ciljnih pa je Slovenija še daleč od opredeljenih ciljev. Razvoj sicer sledi ciljem pri stopnji zaposlovanja starejših oseb in pri podaljševanju povprečne starosti ob upokojitvi, vendar je trend razvoja prenizek, da bi lahko opredeljena cilja do leta 2010 tudi dosegli. Pri ciljnih **družbe, temelječe na znanju**, je Slovenija že v letu 2003 uresničila cilj vključenosti odraslih v vseživljenjsko učenje, vendar je z

⁶⁴ Podatki za leto 2004 že kažejo bistveno ugodnejše rezultate. S stopnjo zaposlenosti 65,6 % v letu 2004 je Slovenija že prehitela povprečne stopnje zaposlenosti, ki so jih v letu 2003 izkazovale države evropske petindvajseterice in petnajsterice.

⁶⁵ Pri ciljnih, ki npr. opredeljujejo podjetniške spodbude, je napredek težko meriti, problem pa je tudi v doslej še nesprejeti enotni metodologiji za merjenje regulativnega okvirja ali pa administrativnih ovir (npr. Belgija, Danska in Nizozemska so se odločile, da bodo do leta 2010 zmanjšale administrativne ovire za podjetja za 25 %).

⁶⁶ V letu sprejetja strategije je bila gospodarska rast v evropski petnajsterici relativno visoka (3,6-odstotna), med letoma 2001 in 2003 pa je bila z le 1,2 odstotka daleč od zastavljenega cilja treh odstotkov. Stopnje gospodarske rasti so bile po državah članicah Evropske unije različne, razlike med njimi so bile tudi pri uresničevanju drugih parcialnih ciljev. Med posameznimi državami, članicami evropske petnajsterice so cilje še najbolj uresničevale Danska, Luksemburg, Nizozemska, Avstrija, Švedska in Velika Britanija.

metodološkega vidika vrednost podatkov in s tem uresničitev cilja vprašljiva⁶⁷. Pri drugih kazalnikih so izkazani zaostanki za cilji veliki. Doseženi rezultati se izboljšujejo in sledijo cilju pri bruto domačih izdatkih za razvojno-raziskovalno dejavnost, vendar je dosedanje izboljševanje tako počasno, da z nadaljevanjem sedanjih trendov cilja do leta 2010 ne bo mogoče doseči. V šolah je Slovenija od leta 2000 do 2003 močno zmanjšala osip in se približala uresničitvi cilja, vendar so tudi tu izkazani podatki metodološko vprašljivi.⁶⁸ Pri opremljenosti šol z dostopom do interneta je Slovenija že skoraj dosegla cilj, zaostanek pa je pri opremljenosti z računalniki. Prenizki sta tudi stopnja integriranosti uporabe informacijsko komunikacijskih tehnologij v učnem procesu⁶⁹ in raven specialnih didaktičnih znanj pri izobraževalnih delavcih.

Na področju **notranjega trga** je Slovenija pri prostem pretoku blaga in storitev prilagodila svojo zakonodajo pravnemu redu Evropske unije, vključno s področjem varstva konkurence. Pri implementaciji direktiv s področja notranjega trga⁷⁰ ima

Tabela 5: Uresničevanje ciljev Lizbonske strategije

Izbrani cilji Lizbonske strategije	Kvantifikacija ciljev	Dosežki Slovenije
ZAPOSLOVANJE		
- Skupna stopnja zaposlenosti	67 % do leta 2005, 70 % do leta 2010	2000: 62,8 %; 2004: 65,6 %
- Stopnja zaposlenosti žensk	57 % do leta 2005, 60 % do leta 2010	2000: 58,4 %; 2004: 61,3 %
- Stopnja zaposlenosti starejših oseb (55–64 let)	50 % do leta 2010	2000: 22,7 %; 2003: 23,5 %
- Podaljšanje povprečne starosti ob upokojitvi	za 5 let do leta 2010	2000: 57,2 let; 2003: 57,8 let
DRUŽBA, TEMELJEČA NA ZNANJU		
- Bruto domači izdatki za raziskovalno razvojno dejavnost	3 % BDP do 2010, od tega dve tretjini iz poslovnega sektorja	2000: 1,44 %; 2003: 1,53 %
- Povezanost šol z internetom	100 %	
- Vklučenost odraslih v vseživljenjsko učenje	12,5 % odraslih	2001: 7,6 %; 2004: 17,9 %
- Osip na šolah	Prepoloviti število osipnikov do leta 2010.	2001: 7,4 %; 2004: 4,2 %
NOTRANJI TRG		
- Prenos direktiv notranjega trga v pravni red držav članic	98,5 % prenos do 2010	2004: 96,8 %
- Pravočasni prenos direktiv notranjega trga v pravni red držav članic	Prenos najkasneje v dveh letih.	2004: 20 direktiv v zaostanku
- Državne pomoči	Zmanjšanje na 1 % BDP.	2000: 2,07 % BDP; 2003: 1,52 % BDP
OKOLJE, TRAJNOSTNI RAZVOJ		
- Proizvodnja električne energije iz obnovljivih virov	22 % skupne porabe do leta 2010.	2000: 31,4 %; 2002: 25,9 %

Vir ciljev: Zaključki Evropskih svetov v Lizboni, Barceloni, Stockholmu in Goeteborgu, različni dokumenti Evropske komisije.

Vir podatkov: Eurostat, baza podatkov New Cronos in SURS.

Opomba: *Za nove države članice pravilo »zero tolerance rule« še ne velja.

⁶⁷ Metodološke razlike so pojasnjene v točki 3.1. Prehod v družbo, temelječo na znanju.

⁶⁸ Problem osipa je podrobneje opisan v točki 3.1. Prehod v družbo, temelječo na znanju.

⁶⁹ Bistveno večje razlike so v intenzivnosti uporabe informacijsko komunikacijskih tehnologij v učnem procesu. V Evropski uniji učitelji skupaj z učenci uporabljajo osebne računalnike dvakrat bolj intenzivno kot v Sloveniji (npr. za osnovne šole – Slovenija: 1,1 ura tedensko, EU 15: 3,6 ur).

⁷⁰ Second Implementation Report of the Internal Market Strategy 2003-2006, 27. januar 2005.

skupaj z Litvo najmanjši 5,7 % transpozicijski deficit⁷¹ med novimi članicami. Med triinsedemdesetimi direktivami⁷², ki so bile sprejete na podlagi Lizbonske strategije, naj bi bilo do začetka januarja 2005 v nacionalne zakonodaje prenesenih 56 direktiv, Slovenija pa je v popolnosti prenesla 44 direktiv in 8 deloma. Stopnja prenosa lizbonskih direktiv v nacionalni pravni red znaša 78 %, kar uvršča Slovenijo med države z boljšimi rezultati (povprečna stopnja prenosa znaša samo 58,3 %). Pri državnih pomočeh Slovenija hitro zmanjšuje njihovo višino in se približuje cilju.

Na področju **varstva okolja** Slovenija presega cilj Lizbonske strategije pri deležu obnovljivih virov energije v porabi primarne energije.

V okviru novega gospodarskega cikla ter cikla zaposlovanja Evropska komisija predlaga⁷³ celostni pristop k racionalizaciji obstoječih širših smernic gospodarske politike in smernic za zaposlovanje. Kot odziv na to mora Slovenija tako kot tudi druge države članice po obsežni razpravi na državni ravni sprejeti nacionalni akcijski program za rast in delovna mesta z zavezami in cilji. To pomeni, da dosedanji cilji Lizbonske strategije ne bodo več enaki za vse države članice, temveč različni, odvisni od stopnje gospodarske razvitosti in razvojne usmerjenosti vsake članice posebej.

⁷¹ Do decembra 2004 Slovenija ni uspela notificirati 36 od skupno 1.579 direktiv, kar predstavlja 3,2-odstotni transpozicijski deficit.

⁷² Njihov cilj je doseči večjo uskladitev in skupni zakonodajni okvir za okrepitev notranjega trga, konkurenčnosti in potenciala za gospodarsko rast.

⁷³ Sporočilo spomladanskemu Evropskemu svetu, 2005, str. 10–11.

Literatura:

1. *A New Partnership for Cohesion, Convergence Competitiveness Cooperation (2004)*. Third Report on Economic and Social Cohesion. Brussels: European Commission.
2. *Akcijski načrt e-uprave do leta 2004*. (2004). Ljubljana: Center vlade za informatiko.
3. Bevc, M. (2001). *Znanje in izobraževanje v Sloveniji v luči priključitve EU*. Raziskava v okviru projekta Strategija gospodarskega razvoja: Slovenija v EU. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja.
4. Bevc, M. in Ložar, B. (2001): *Učinkovitost študija v Sloveniji v 90. letih - merjenje in rezultati*, str. 383-394. V 11. statistični dnevi, Radenci, 26.-28. 11. 2001, (zbornik): Novo tisočletje - pripravljenost statistike na razumevanje in merjenje pojavov. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
5. Bevc, M. (2004). *Migracijska politika in problem bega možganov*. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja.
6. Damijan, J. in Rojec, M. (2004). *Foreign Direct Investment and the Catching-up Process in New EU Member States: Is There a Flying Geese Pattern?* WIIW Research Reports, št. 310. Vienna: The Vienna Institute for International Economic Studies (WIIW).
7. Europe Summary Report, *Central and Eastern Europe Information Society Benchmarks*. (September 2004). Pridobljeno 2.12.2004 na http://europa.eu.int/information_society/europe/2005/doc/all_about/benchmarking/summary_report.pdf
8. EBRD. (2003). *Transition report 2003*. London: European Bank for Reconstruction and Development.
9. EBRD. (2004). *Transition report 2004*. London: European Bank for Reconstruction and Development.
10. EIS (2004), *European Innovation Scoreboard 2004*, Comparative Analysis of Innovation Performance. Brussels: Commission of the European Communities. Pridobljeno 5.1.2005 na http://trendchart.cordis.lu/scoreboards/scoreboard2004/pdf/eis_2004.pdf
11. *Energy & Transport*, Report 2000-2004. (2004). Brussels: European Commission.
12. *European Trend Chart on Innovation, Annual Innovation Policy for Slovenia* (2004). Pridobljeno 5.1.2005 na http://194.78.229.48/extranettrend/upload/countryreports/CR_Slovenia_September2004.pdf
13. *European Electronic Communications Regulation and Markets*. (2004). 10th Report. Brussels: European Commission. Pridobljeno 14.12.2004 na http://europa.eu.int/information_society/topics/ecom/2004/doc/all_about/implementation_enforcement/annualreports/10threport/sec20041535VOL1en.pdf.
14. *4th Report on Monitoring of EU Candidate Countries (Telecommunication Services Sector)*, IBM. (2003). Brussels: European Commission.
15. Gemmill, N. (1996). Evaluating the Impacts of Human Capital Stock and Accumulation on Economic Growth: Some New Evidence. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 58(1).
16. Hatzichronoglou, T. (1997). *Revision of the High-Technology and Product Classification*. STI Working Papers, Paris: OECD.
17. *Human Development Report (1999-2004)*. New York, Oxford: UNDP, Oxford University Press.
18. IMD (2004). *IMD World Competitiveness Yearbook 2004*. Lausanne: Institute for Management Development (IMD).
19. *Innovation in Europe – Results for the EU, Iceland and Norway* (2004). Brussels: European Commission.
20. Jazbec, B., Masten, I. (2004): Razvoj slovenskega bančno-finančnega sektorja z vidika vstopanja v EMU: pričakovani učinki na makroekonomska stabilnost in gospodarsko rast. *Razvojnoraziskovalna dejavnost ter inovacije, konkurenčnost in družbena odgovornost podjetij* (str. 83-97). Ljubljana: Časnik Finance.

21. Landesmann, M. et al. (2000): *Structural Development in Central and Eastern Europe*. WIIW Structural Report. Vienna: The Vienna Institute for International Economic Studies (WIIW).
22. Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. *Podatki o ekološki in integrirani pridelavi za leti 2002 in 2003*. (neobjavljeno). Pridobljeno 15. 3. 2004.
23. Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (1999). *Program razvoja gozdov v Sloveniji*. 1. ponatis. Ljubljana.
24. Ministrstvo za finance: *Bilten javnih financ*.
25. OECD (2002). *Purchasing Power Parities 1999 Benchmark Results*. Paris: OECD.
26. OECD (2003). *Science, Technology and Industry Scoreboard*. Pridobljeno na <http://www.oecd.org/document/>
27. OECD (2003a). *ICT and Economic Growth: Evidence from OECD Countries, Industries and Firms*. Paris: OECD
28. OECD(2004a): *OECD Employment Outlook: Improving skills fo more and better jobs: Does make a difference?* str. 183-224. Paris: OECD.
29. *Poročilo o izvajanju regionalne politike 2004*. Predlog za obravnavo (2004). Ljubljana: Služba Vlade Republike Slovenije za strukturno politiko in regionalni razvoj.
30. *Poročilo o stanju na trgu vrednostnih papirjev v letu 2003*. (2004). Ljubljana: Ljubljanska borza, Agencija za trg vrednostnih papirjev.
31. *Poslovno poročilo Pošte Slovenija*. (2002). Ljubljana: Pošta Slovenije.
32. *Poštni razgledi*. (2004). Ljubljana: Pošta Slovenije.
33. Rebernik, M. et al. (2004). *Global Entrepreneurship Monitor Slovenija 2003: Spodbujati in ohraniti razvojne ambicije*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta, Inštitut za podjetništvo in management malih podjetij.
34. Rebernik, M. et al. (2005). *Global Entrepreneurship Monitor Slovenija: Podjetništvo na pohodu*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta, Inštitut za podjetništvo in management malih podjetij.
35. *Report on Social Inclusion 2004* (2004). An Analysis of the National Action Plans on Social Inclusion (2004-2006) submitted by the 10 new Member States. Brussels: European Commission.
36. *Revue Regionale* (2004). Value added: the distribution of labour and capital. *Revue Elargissement*, 70 (8 November), 2.
37. Research institute of Organic Agriculture FiBL (2004). *Organic Farming in Europe – Statistics per 31.12.2003*. Pridobljeno 24. 11. 2004 na http://www.organic-europe.net/europe_eu/statistics.asp
38. RIS, 2004. Pridobljeno 2.12.2004 na <http://www.ris.org/main/novice/readnews.php?m2w=&sid=121>.
39. Rojec, M., Šušteršič, J., Vasle, B., Bednaš, M. in Jurančič, S. (2004). The Rise and Decline of Gradualism in Slovenia. *Post-Communist Economies*, 16(4), str. 459-482.
40. Russell, H. in Whelan, C.(2004): *Quality of life in Europe: Low income and deprivation in an Enlarged Europe*. Dublin: European foundation for improvement of living and working conditions. Dosegljivo na spletu: www.eurofound.eu.int
41. *Second Implementation Report of the Internal Market Strategy 2003-2006*. (2005). Brussels: European Commission.
42. *Sporočilo spomladanskemu Evropskemu svetu* (2005). Skupna prizadevanja za gospodarsko rast in nova delovna mesta. Nov začetek za Lizbonsko strategijo. Bruselj: Komisija Evropskih skupnosti.
43. Stanovnik, P. in Rojec, M., koordinatorja (2004). *Strokovne podlage za izdelavo Programa Vlade RS za spodbujanje neposrednih tujih investicij*. Ljubljana: Inštitit za ekonomska raziskovanja.
44. *State Aid Scoreboard*, spring 2004, update (2004). Brussels: European Commission.
45. *State Aid Scoreboard*, autumn 2004 update (2004a). Brussels: European Commission.
46. *Structural Indicators*. (2004) Pridobljeno 13.12.2004 na http://europa.eu.int/comm/eurostat/newcronos/reference/display.do?screen=welcomeref&open=/science/infosoc/policy/polind_a&language=en&product=EU_MAIN_TREE&root=EU_MAIN_TREE&scrollto=507
47. Šesto poročilo o državnih pomočeh v Sloveniji (za leta 2001, 2002, 2003). (2004). Ljubljana:

Ministrstvo za finance.

48. TIMSS (2003). *Gradivo za novinarsko konferenco*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, 2004. Dosegljivo na: <http://www.mszs.si/slo/aktualno/novica.asp?ID=4854>
49. UNCTAD (2004). United Nations Conference on Trade and Development: "Handbook of Statistics 2004, Trade structure by product and country group, Classification of world merchandise exports: Trade and Development Report 2002, Annex 1 to chapter III, Report by the secretariat of United Nations Conference on Trade and Development. Geneva: UN.
50. UNCTAD (2004a). *World Investment Report 2004*. Geneva, New York: United Nations.
51. WEF (World Economic Forum). (2004). *The Global Competitiveness Report 2003-2004*. New York, Oxford: Oxford University Press.
52. WEF(2004a). *The Global Competitiveness Report 2004-2005*. New York: Pelgrave McMillan.
53. WEF(2004b). Sporočilo za javnost. Pridobljeno decembra 2004 na <http://www.weforum.org>.
54. Zaključno poročilo (2004), *Evalvacija razpisov področja za spodbujanje podjetništva in konkurenčnosti v letih 2001-2004*. Ljubljana: Deloitte, Ekonomska fakulteta.
55. Zavod za gozdove Slovenije (2004). *Poročilo Zavoda za gozdove Slovenije o gozdovih za leto 2003*. Ljubljana: Zavod za gozdove, februar 2004.
56. Zgaga, P. (2004): *Analiza gibanj v strukturi študentov in diplomantov terciarnega izobraževanja (1981-2004)*. Pridobljeno 24.12.2004 na <http://www.gov.si/umar/projekti/srs/eksp-raz/PZgaga.pdf>.

Viri:

1. *Bruto domači proizvod, 1995-2003*. Ljubljana: Statistični urad RS, 2004.
2. European Environment Agency. *Fertiliser consumption*. Raw data and trend. Pridobljeno 26. 11. 2004 na <http://dataservice.eea.eu.int/dataservice/viewdata/viewpvt.asp?id=184>
3. *Evidenca prometa fitofarmaceutskih sredstev na debelo za leto 2003 (v kg aktivnih snovi)*. (neobjavljeno). Ljubljana: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Fitosanitarna uprava. Pridobljeno 26. 11. 2004.
4. Eurostat (2004). *Agriculture in the European Union – Statistical and economic information 2003*. Pridobljeno 15. 11. 2004 na http://europa.eu.int/comm/agriculture/agrista/2003/table_en/2012.pdf
5. Eurostat (2004a). *Eurostat yearbook 2004 - The statistical guide to Europe. Data 1992-2002*. Pridobljeno 15. 11. 2004 na http://epp.eurostat.cec.eu.int/portal/page?_pageid=1073,1135281,1073_1135295&_dad=portal&_schema=PORTAL&p_product_code=KS-CD-04-001
6. Eurostat (NewCronos); European Commission: *Towards a European Research Area – Science, Technology and Innovation – Key Figures 2003-2004*.
7. OECD (2004). *Economic Outlook*, december, št. 76. Paris: OECD.
8. Prva statistična objava, Nacionalni računi, št. 128/31.08.2004. Ljubljana: SURS.
9. Prva statistična objava št. 149/22.09.2004. Ljubljana: SURS.
10. Prva statistična objava, Kazalniki socialne povezanosti, sprejeti v Laekenu, 1997 – 2002; št.135, september 2004. Ljubljana: SURS.
11. *Sodna statistika za leta 1990 do 2004 (I-VI)*. Ljubljana: Ministrstvo za pravosodje.
12. *Statistics in Focus – Science and Technology*(2004), št. 12. Luksembourg: Eurostat.
13. *Statistični letopis Republike Slovenije 2004*. Ljubljana: Statistični urad RS, 2004.
14. Statistične informacije št. 317. (2004). *Uporaba IKT v gospodinjstvih in po posameznikih*. Ljubljana: Statistični urad RS, 2004.

PUBLIKACIJE UMAR s podrobnejšimi analizami:

1. Pečar, J. (2003). *Izbrani socio-ekonomski kazalniki po regijah*. Delovni zvezki, št. 5. Ljubljana: Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj.
2. *Pomladansko poročilo 2004*. (2004.). Analize, raziskave in razvoj. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
3. *Poročilo o človekovem razvoju – Slovenija 2000-2001*. (2001). Hanžek, M. (ur.). Ljubljana: UNDP, Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj.
4. *Poročilo o človekovem razvoju – Slovenija 1999*. (1999). Hanžek, M. (ur.). Ljubljana: UNDP, Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj.
5. *Poročilo o razvoju 2004*. (2004). Murn, A., Kmet, R. (ur.). Analize, raziskave in razvoj. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
6. *Poročilo o razvoju 2003*. (2003). Murn, A., Kmet, R. (ur.). Analize, raziskave in razvoj. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
7. *Poročilo o razvoju*. (2002). Murn, A., Kmet, R. (ur.). Analize, raziskave in razvoj. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
8. *Poročilo o strukturnih reformah*. (2004). Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
9. Povšnar J. (2004). *Energetika*. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, Ekonomsko ogledalo št. 10.
10. Stare, M., Kmet-Zupančič, R. in Bučar, M. (2004), *Slovenia – On the Way to the Information Society*. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.

Analična priloga

Indikatorji

Urednik:

Luka ŽAKELJ

Kazalo indikatorjev

Sintezni indikatorji razvoja:

• Bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči _____	72
• Indeks človekovega razvoja _____	74
• Nacionalna konkurenčnost po WEF _____	77
• Medregionalne variacije v bruto domačem proizvodu _____	78
• Medregionalne variacije v stopnji brezposelnosti _____	80

Indikatorji gospodarskega razvoja:

Makroekonomska stabilnost

• Realna rast bruto domačega proizvoda _____	86
• Stopnja zaposlenosti _____	88
• Stopnja brezposelnosti _____	90
• Inflacija _____	92
• Ravnesje sektorja država _____	94
• Dolg države _____	96
• Plačilnobilančno ravnesje _____	98
• Bruto zunanji dolg _____	100
• Deželno tveganje _____	102

Družba, temelječa na znanju

• Javni izdatki za izobraževanje _____	106
• Povprečno število let šolanja delovno aktivnega prebivalstva _____	108
• Delež prebivalstva z vsaj srednjo izobrazbo _____	110
• Raba interneta _____	112
• Bruto domači izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost _____	114
• Število raziskovalcev na tisoč aktivnih prebivalcev _____	116
• Inovacijsko aktivna podjetja in število patentnih prijav na Evropskem patentnem uradu na milijon prebivalcev _____	118

Konkurenčnost gospodarstva

• Produktivnost dela _____	122
• Stroški dela na enoto proizvoda _____	124

• Tržni delež _____	126
• Faktorska struktura blagovnega izvoza _____	128
• Delež bruto investicij v osnovna sredstva v BDP _____	130
• Neposredne tuje investicije _____	132
• Bilančna vsota bank _____	134
• Zavarovalne premije _____	136
• Tržna kapitalizacija _____	138

Razvojna vloga države

• Javnofinančni odhodki _____	142
• Državne pomoči _____	144
• Sodni zaostanki _____	146

Indikatorji okoljskega razvoja:

• Delež "umazanih industrij" v predelovalnih dejavnostih _____	150
• Energetska intenzivnost _____	152
• Obnovljivi viri _____	154
• Delež cestnega v blagovnem prometu _____	156
• Intenzivnost kmetovanja _____	158
• Intenzivnost poseka lesa _____	160

Indikatorji socialnega razvoja:

• Stopnja dolgotrajne brezposelnosti _____	164
• Pričakovano trajanje življenja in umrljivost dojenčkov _____	166
• Prebivalstvo v gospodinjstvih brez delovno aktivnih članov _____	168
• Tveganje revščine _____	170

Bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči

Eurostat je decembra 2004 objavil nove podatke o bruto domačem proizvodu na prebivalca v standardih kupne moči (BDP v SKM) za 32 držav za obdobje 1995–2003. Rezultati za leto 2002 so končni, za leto 2003 pa začasni. Po zadnjih podatkih so se članice Evropske unije po BDP na prebivalca v SKM v letu 2003 razvrstile med 40 % in 215 % povprečja EU 25. Pri tem se je po vključitvi v povprečju manj razvitih desetih držav v EU povprečni BDP po kupni moči na prebivalca v EU 25 v letu 2003 znižal in dosegel 92 % povprečja EU 15 (v letu 1995 90 %). Skladno s tem se je zaradi t.i. statističnega učinka povečala tudi razvitost Slovenije, ki je bila v primerjavi s povprečjem petnajsterice za leto 2003 ocenjena na 71 %, v primerjavi s povprečjem petindvajsetice pa se je dvignila na 77 %. BDP v SKM na prebivalca desetih novih držav članic EU je po začasnih podatkih v letu 2003 dosegel 53 % povprečja EU 25. V skupini držav, kandidatka za članstvo v EU, sta v letu 2003 Bolgarija in Romunija dosegli 30 % povprečja EU 25, Turčija pa 28 %, kar je skoraj enaka raven kot leta 1995. Eurostat je ocenil tudi stopnjo razvitosti Hrvaške, ki je v letu 2003 dosegla 9.700 SKM, kar je predstavljalo 46 % povprečja EU 25.

S 77-odstotki povprečja EU 25 je Slovenija v letu 2003 prehitela Portugalsko, med novimi članicami pa je po BDP v SKM razvitejši le Ciper. Razvitost, merjena z BDP po kupni moči na prebivalca, je bila v letu 2003 najvišja v Luksemburgu, kjer je bila več kot dvakrat večja od povprečja petindvajsetih evropskih držav (215%). Tretjino nad povprečjem je bila Irska, Danska, Avstrija, Nizozemska, Velika Britanija in Belgija pa so povprečje presegle za okoli 20 %. 15 % nad povprečjem sta bili Švedska in Finska, okoli 10 % nad povprečjem pa Francija, Nemčija in Italija. Najnižje razvita članica v letu 2003 je bila Latvija, ki je dosegla 41 % povprečja EU. V letu 2003 je bil od Slovenije med novimi članicami bolj razvit le Ciper (83 % povprečja EU 25). S 16.400 SKM je Slovenija med državami bivše petnajsterice prehitela Portugalsko (15.900 SKM), zaostala pa je za Grčijo, ki je bila v letih 1999–2001 uvrščena za Slovenijo.

Kazalnik BDP na prebivalca v SKM je namenjen predvsem primerjavi med državami v okviru enega leta¹, medletne primerjave njegove vrednosti pa zaradi uporabljene metodologije zahtevajo previdnost pri razlagi, še zlasti ko gre za manjše spremembe med posameznimi zaporednimi leti. Medletne primerjave vrednosti kazalnika so tako bolj smiselne v primeru daljših obdobj. Povprečni BDP na prebivalca po kupni moči v EU 25 je leta 1995 znašal 15.200 SKM, leta 2003 pa 21.400 SKM. Razvrstitev držav po indeksih BDP na prebivalca po kupni moči v EU v daljšem časovnem obdobju kaže relativno stabilnost. V celotnem obdobju od leta 1995 do leta 2003 sta le Luksemburg in Irska bistveno spremenila svojo uvrstitev. Luksemburg je svoj položaj v primerjavi z EU izboljšal za 36 odstotnih točk (od 179 % povprečja v letu 1995 na 215 % povprečja v letu 2003), Irska pa za 34 odstotnih točk (od 99 % povprečja v letu 1995 na 133 % povprečja v letu 2003). Nemčija, Francija, Italija in Velika Britanija so ostale v skupini med 10 in 20 % nad povprečjem EU v celotnem opazovanem obdobju. Vendar pa med temi državami obstajajo pomembne razlike. Velika Britanija kaže tendenco povečevanja, Nemčija in Italija pa kažeta tendenco upadanja relativne razvitosti. Francija, ki je v celotnem obdobju ostala pri 13–15 % nad povprečjem EU, je v letu 2003 omenjeno povprečje preseгла le še za 11 %. V obdobju 1995–2003 sta Nemčija in Italija poleg Avstrije med državami, ki se jim je relativno najbolj poslabšal položaj glede na povprečje EU (Nemčiji za 9 odstotnih točk, Italiji za 8 odstotnih točk in Avstriji za 7 odstotnih točk).

Od leta 1995, ko je Slovenija beležila 68 % povprečja EU, je izboljšala svoj položaj v primerjavi z evropskim povprečjem za 9 odstotnih točk. Med novimi članicami EU je bila Slovenija, z izjemo let 1999 in 2000, ko jo je prehitela Malta, na drugem mestu, njen zaostanek za Ciprom, ki je v tej skupini držav najbolj razvit, pa se je zmanjševal. V letu 2003 je znašal 6 odstotnih točk (leta 1995 18 odstotnih točk). V skupini novo pridruženih držav sta v primerjavi z EU v letu 2003 samo Češka in Ciper beležila nižjo raven razvitosti kot leta 1995 (-1 oz. -3 odstotne točke), vse druge države pa so povečale stopnjo razvitosti iz leta 1995. V obdobju 1995–2000 je med novimi članicami od Slovenije hitreje napredovala le Estonija, od leta 2001 dalje pa hitreje od Slovenije napredujejo še Latvija, Litva in Madžarska, kar kaže na relativno upočasnitev gospodarske rasti v Sloveniji.

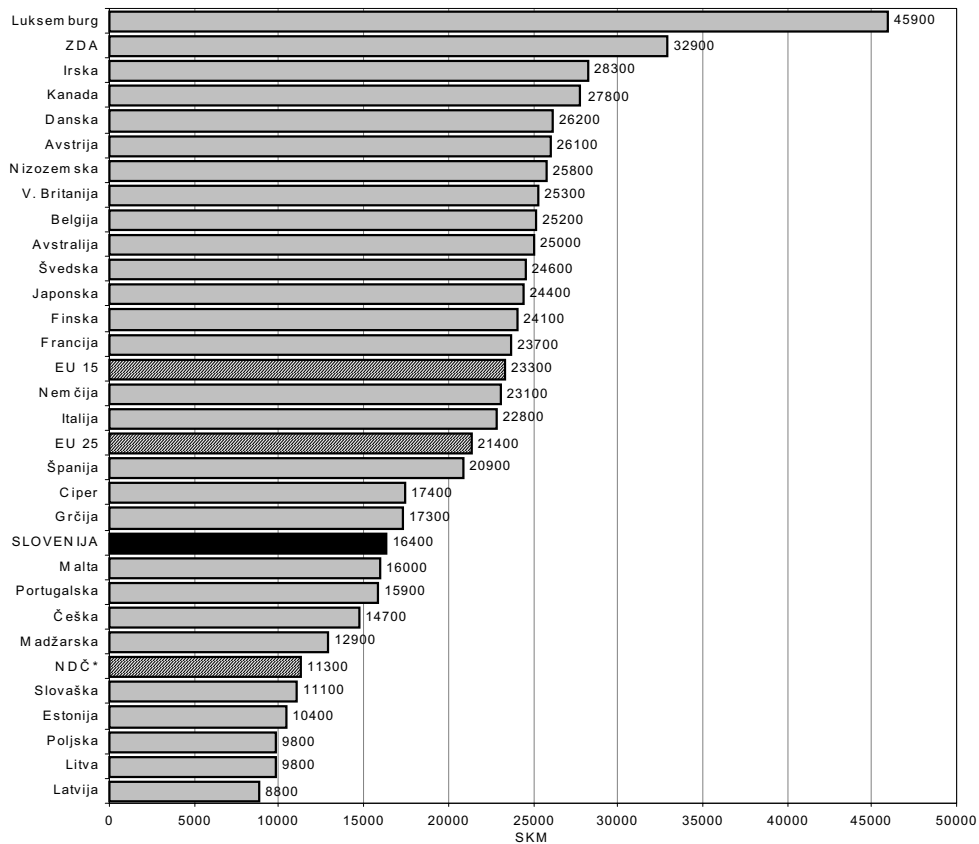
¹ Eurostat pri tem opozarja na previdnost pri razvrščanju držav po BDP v SKM, saj so paritete kupne moči, ki predstavljajo pretvornik in sredstvo za izračun BDP po kupni moči, statistični »konstrukti«, ki so rezultat določenih konceptualnih predpostavk, metodoloških opredelitev in izvedbenih postopkov. Pri izračunih paritet kupne moči je zato treba računati s 5-odstotno napako. Relativno majhne razlike v BDP v SKM med državami so zato lahko posledica metodoloških dejavnikov, ne pa dejanskih razlik med državami (vir: OECD, 2002, Purchasing Power Parities 1999 Benchmarking Results).

Tabela: Bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči za nove članice EU v SKM, 1995–2003; indeksi obsega, EU 25 = 100

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003 ^z
EU 25	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Ciper	86	85	84	84	85	86	89	83	83
Slovenija	68	70	71	72	74	73	75	75	77
Malta	-	-	-	-	78	79	75	74	75
Češka	70	72	70	67	66	65	66	68	69
Madžarska	50	49	51	52	53	53	56	59	61
Slovaška	45	46	47	48	47	48	49	51	52
Estonija	34	35	39	40	39	42	43	46	49
Litva	34	35	37	39	38	39	41	42	46
Poljska	41	42	44	45	46	46	46	46	46
Latvija	30	31	33	34	34	35	37	39	41
Nove članice - 10	-	-	-	-	50	50	51	52	53
EU 15	111	110	110	110	110	110	110	109	109

Vir: Eurostat (NewCronos, 03.12.2004). Opomba: ^z-začasni podatki.

Slika: BDP na prebivalca po kupni moči v letu 2003 po posameznih državah

Vir: Eurostat (NewCronos, 03.12.2004). Opomba: * nove države članice EU.

Indeks človekovega razvoja

Indeks človekovega razvoja (HDI) je mera razvoja, ki, kljub nekaterim metodološkim omejitvam v najširšem smislu prikaže stopnjo socialnega razvoja v državi. S tem izmeri enega od osnovnih ciljev Strategije razvoja Slovenije, ki je trajnostno povečevanje blaginje prebivalcev in prebivalcev Slovenije. HDI naj bi sestavljali kazalci, ki odsevajo dosežke držav na različnih področjih in razvojnih ravneh, vendar pa trenutno uporabljeni kazalci odsevajo zgolj minimalne razlike med najvišje uvrščenimi državami¹.

Preračuni indeksa človekovega razvoja za leto 2002 za Slovenijo prinašajo glede na prejšnja leta kar nekaj pozitivnih sprememb. Slovenija je v letu 2002 namreč dosegla tako višjo vrednost indeksa kot boljšo uvrstitev. Z visokim porastom vrednosti indeksa (z 0,881 na 0,895) se je na lestvici 177 držav pomaknila z 29. na 27. mesto². V tem letu je za Slovenijo opazen tudi porast vrednosti vseh podindeksov, ki sestavljajo indeks človekovega razvoja. Največja sprememba se odraža v indeksu izobrazbe, ki je obenem metodološko najbolj sporen indeks³ in se je glede na leto 2001 povečal za 0,02 točke. Višja vrednost BDP (po kupni moči na prebivalca v USD) se zaradi metodološke kontrole preračuna ni odrazila v sorazmernem porastu tega indeksa, ki je od leta 2001 narasel le za 0,01 točke. Slovenija se po vhodnih podindeksih še vedno najnižje (na 33. mesto) uvršča glede na pričakovano dolžino življenja, z vrednostjo indeksa 0.85.

Preračuni indeksa človekovega razvoja za leto 2002 na svetovni ravni ne prinašajo večjih presenečenj. Od 177 držav, vključenih v preračun v letu 2002, jih je imelo 31 % vrednost HDI višjo od 0,80 (maksimalna vrednost je 1,00). Nekoliko je poraslo število držav z vrednostjo HDI nad 0,90 (25 držav), 35 držav pa ima vrednost indeksa še vedno nižjo od 0,50. Najnižjo vrednost indeksa ima Sierra Leone (0,273), Vzhodni Timor (0,436, 158. mesto) pa je edina neafriška država med zadnjimi dvajsetimi.

Tako v evropskem kot tudi svetovnem merilu ostaja na prvem mestu Norveška. V letu 2002 je namreč dosegla vrednost indeksa 0,956. Sledijo ji Švedska (0,946), in Nizozemska (0,942), Finska pa je z vrednostjo 0,935 zasedla 13. mesto. Grčija se je z vrednostjo indeksa 0,901 uvrstila na 24. mesto, Portugalska pa z 0,897 na 26. mesto. Slovenija se uvršča najvišje med novimi državami članicami. Sledijo ji Ciper (0,883; 30. mesto), Malta (0,875; 31. mesto) ter Češka (0,868), ki ostaja na 32. mestu. Druge države iz skupine novih članic EU sicer vztrajno izboljšujejo vrednost indeksa, vendar ne dovolj hitro, da bi se uvrstile višje kot pretekla leta.

¹ Potrebne ukrepe za izboljšanje kvalitete življenja bi morda lahko nekoliko bolje osvetlil indeks revščine, vendar ga še vedno preračunavajo zgolj za 17 držav OECD. Vedno večjih kritik je deležen tudi indeks izobrazbe, ki ne upošteva neprimerljivosti šolskih sistemov in ne ponuja vpogleda v dejansko (ne)pismenost populacije.

² Te spremembe moramo jemati z zadržkom – vhodni podatki se zaradi popravkov ocen med leti namreč spreminjajo, zato je pri trendnih analizah neustrezno uporabljati podatke iz različnih letnih poročil. Zaradi lažje in ustrežnejše mednarodne primerjave UNDP zato preračunava in objavlja medletne trende (v 5-letnih intervalih od leta 1975 naprej); zadnji objavljeni preračun je npr. pokazal, da je vrednost indeksa HDI za Slovenijo za leto 2000 porasla z 0,879 na 0,883.

³ Zaradi neprimerno izbrane metodologije merjenja pismenosti za države z visoko stopnjo človekovega razvoja in razlike v definicijah pismenosti. Različne oblike pismenosti (številčna, bralna, funkcionalna ipd.) so namreč pomemben razvojni dejavnik, zato UNDP poleg ostalih poskusov prilagajanja preko UNESCO razvija novo metodologijo (LAMP – Literacy Assessment and Monitoring Programme), s katero bodo skušali zajeti različne vrste pismenosti, pomembne tako za države z višjo kot nižjo stopnjo človekovega razvoja.

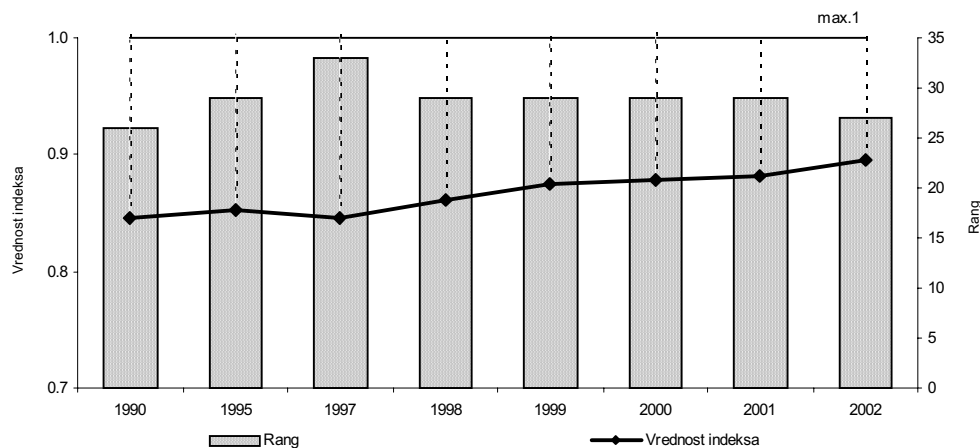
Tabela: Vrednosti indeksa človekovega razvoja (HDI) in njegovih komponent za Slovenijo v obdobju 1995–2002

	1995 ¹	1997 ¹	1998 ¹	1999 ²	2000 ²	2001 ²	2002 ²
HDI	0,852	0,864	0,864	0,874	0,8793	0,881	0,895
Rang v svetu (število zajetih držav)	28.	28. (174)	28. (174)	29. (162)	29. (173)	29. (175)	27. (177)
Pričakovana dolžina življenja	74,52	74,90	75,00	75,30	75,50	75,9	76,2
Indeks	0,83	0,83	0,83	0,84	0,84	0,85	0,85
Bruto vpisni količnik	79,1	82,0	82,0	83,0	83,0	83,0	90,0
Indeks izobrazbe	0,924	0,93	0,93	0,94	0,94	0,94	0,96
BDP po kupni moči ⁴	12.600	14.000	14.800	15.977	17.367	17.130	18.540
Indeks	0,81	0,825	0,83	0,85	0,86	0,86	0,87

Vir: (1999) Poročilo o človekovem razvoju - Slovenija 1999. Hanžek, M. (ur.). Ljubljana: UNDP, UMAR, str. 17. (2001) Poročilo o človekovem razvoju - Slovenija 2000–2001. Hanžek, M. (ur.). Ljubljana: UNDP, UMAR, str. 24. (1999–2004) Human Development Report. UNDP, Oxford University Press: New York, Oxford.

Opombe: ¹preračuni UMAR, ²preračuni OZN, ³popravljen vrednost 0,883 (gl. opombo 3 v tekstu), ⁴na prebivalca po kupni moči (v USD) - podatki niso primerljivi z izračunom BDP na prebivalca po SKM (glej opombo 1 na str. 72).

Slika: Gibanje vrednosti indeksa človekovega razvoja in uvrstitev Slovenije v svetu v obdobju 1990–2002

Vir: Human Development Report. (1998–2004). UNDP. New York, Oxford: Oxford University Press.

Nacionalna konkurenčnost po WEF

Uvrstitev Slovenije po nacionalni konkurenčnosti, merjeni z WEF-ovima¹ indeksoma sposobnosti rasti in poslovne konkurenčnosti, se je znižala že dve leti zapored, vendar leta 2004 za mesto manj kot v predhodnem letu². Ob tem je vrednost indeksa sposobnosti rasti rasla, s čimer je v primerjavi z uvrstitvijo EU 25 in EU 15 Slovenija relativno obdržala oziroma izboljšala svojo uvrstitev. Vrednost indeksa sposobnosti rasti (GCI) Slovenije se od padca leta 2002 za 0,06 odstotne točke (4,64) stalno povečuje, s porastom za 0,05 indeksne točke v letu 2004 (4,75) pa presega vrednost iz leta 2001. Rast indikatorja GCI je bila v letu 2004 v Sloveniji v primerjavi s povprečno rastjo GCI v EU 15 višja za 0,02 indeksne točke, kar je zmanjšalo njen zaostanek za svetovno najbolj konkurenčnimi/razvitimi državami, (za EU 15 Slovenija tako zaostaja še za 0,38 točke). Rast vrednosti indeksa je v Sloveniji v obravnavanem letu preseгла tudi povprečno (ničelno) spremembo indeksov EU 25 in EU 10. Kljub temu je uvrstitev Slovenije med stoštirimi gospodarstvi v letu 2004 padla pod raven iz leta 2001³, in sicer z 31. na 33. mesto. Padec uvrstitve je enak znižanju uvrstitve EU 25, manjši od padca novih članic EU (4 mesta) in večji od padca uvrstitve EU 15. Med članicami EU je po vrednosti GCI Slovenija bolj konkurenčna od Litve, Madžarske, Grčije, Cipra, Češke, Slovaške, Latvije, Italije in Poljske, skoraj nedosegljivo visoko uvrščeni pa sta referenčni državi Estonija in Portugalska, ki sta letos še izboljšali svojo uvrstitev. Prav tako se je drugo leto zapored poslabšala uvrstitev Slovenije po indeksu poslovne konkurenčnosti (BCI). V letu 2004 je zasedla 31. mesto med 103 državami, kar je še vedno boljše uvrstitev kot v letu 2001 (32. mesto). S tem se je drugo leto zapored povečal razkorak med rangoma BCI in BDP po SKM (27. mesto), tokrat s treh na štiri mesta, kar WEF zaznava kot nevarnost, da mikroekonomski temelji v Sloveniji ne podpirajo dosežene ravni dohodka, ki lahko zato v prihodnosti postane nevdržna. Znižanje uvrstitve Slovenije pri poslovni konkurenčnosti za eno mesto je absolutno enako znižanju povprečne uvrstitve EU 15 in manjše znižanju uvrstitve tako EU 25 kot v novih članicah EU. Po poslovni konkurenčnosti se Slovenija uvršča relativno bolje, saj poleg držav, ki jih presega že po vrednosti GCI, presega še Malto in Portugalsko.

Poslabšanje uvrstitve Slovenije po indeksu sposobnosti rasti (GCI) v letu 2004 je posledica izmerjene nižje vrednosti indeksov tehnološke konkurenčnosti ter makroekonomskega okolja, indeks konkurenčnosti javnih institucij - lanska slabost, pa je beležil vidno izboljšanje, višje kot v povprečju EU 15. Vrednost tehnološkega indeksa se je v primerjavi s predhodnim letom zmanjšala za 0,02 točke (4,71), Slovenija pa se je po tem indeksu uvrstila na 26. mesto, kar je za 2 mesti nižje kot v letu 2003. V okviru tehnološkega indeksa smo največji padec zabeležili pri podindeksu inovativnosti⁴ (za 0,07 točk na 3,44, 23. mesto), ki predstavlja najvidnejšo nacionalno šibkost, saj ima relativno najnižjo vrednost glede na (visoko) vrednost indeksa najvišje uvrščene države in relativno visoko vrednost indeksa najnižje uvrščene države. Podindeks transferja tehnologije (4,36) ne glede na izboljšanje uvrstitve ostaja slovenska slabost (z 51. na 46. mesto). Vrednost in rang podindeksa informacijskih in komunikacijskih tehnologij (IKT) ostajata praktično nespremenjena (+0,01 na 5,29, 26. mesto). Slovenija kljub dosedanjemu razvoju še ni preskočila v bolj inovativno fazo razvoja in ostaja med inovativno perifernimi državami, odvisnimi od transferja tehnologije, med katerimi je tudi slabo uvrščena (1. Južnoafriška republika s 5,54, 2. Slovaška s 5,47). Najbolj vidni kazalci za slabo uvrstitev Slovenije na področju agregata tehnologije so nizki rangi po vrednostih indikatorjev NTI in tehnološkega transferja (88. mesto), tehnologije kot prioritete vlade (61. mesto), kakovosti konkurence v sektorju internetnih storitev (57. mesto), uspeha vladne promocije IKT (53. mesto), absorpcije tehnologije med podjetji (50. mesto), tehnološke pripravljenosti (48. mesto) in tuje tehnološke licence (45. mesto).

V okviru agregatnega indeksa sposobnosti rasti sta se v letu 2004 zmanjšala vrednost in uvrstitev indeksa makroekonomskega okolja (-0,01, s 37. na 39. mesto). Lani spremenjeni podindeks, ki meri potencialno neučinkovitost javnih izdatkov⁵, po lanskem »metodološkem« skoku Slovenijo letos uvršča 32 mest nižje (63. mesto), kar je še vedno bolje kot v letu 2002, ko je zasedala 68. mesto. Po drugih komponentah makroekonomskega okolja se je Slovenija uvrstila bolje kot v predhodnem letu (glede makroekonomske stabilnosti na 48. mesto, glede kreditnega ratinga na 27. mesto). Največji pozitivni premik v okviru agregatnega indeksa sposobnosti rasti je bil v letu 2004 dosežen na področju konkurenčnosti javnih institucij, kjer smo izboljšali uvrstitev za štiri mesta, vrednost indeksa javnih institucij pa se je povečala kar za 0,17 točke. Med komponentami tega indeksa se je vrednost podindeksa pogodb in prava znižala za 0,06 točke, kar je povzročilo zdrs s 43. na 47. mesto. Bistveno pa se je izboljšala ocena glede korupcije (za 0,40 točke), kjer se je Slovenija uvrstila na 23. mesto, devet mest bolje kot leto prej.

Uvrstitev Slovenije po vrednosti indeksa poslovne konkurenčnosti (indeks BCI) se je v letu 2004, kljub izboljšanju kakovosti slovenskega poslovnega okolja in nespremenjeni oceni zahtevnosti poslova-

nja in strategij podjetij, znižala za eno mesto⁶. Po indeksu kakovosti poslovnega okolja se je uvrstitev Slovenije izboljšala s 34. na 32. mesto, medtem ko se je uvrstitev EU 15, EU 25 in novih članic EU znižala (+1,+1, +2). Uvrstitev Slovenije po indeksu zahtevnosti poslovanja in strategij podjetij je še vedno relativno ugodna (27. mesto), rang EU 15, EU 25 in novih članic EU pa se je poslabšal (+1, +3, +4).

Tabela: Nacionalna konkurenčnost Slovenije, ostalih članic EU, ter ZDA v letih 2003 in 2004, merjena z indeksoma sposobnosti rasti in poslovne konkurenčnosti WEF

Poročilo WEF ¹ 2004–2005	Agregatna indeksa WEF				Komponente GCI						Komponente BCI			
	Sposobnost rasti (GCI)		Poslovna konkurenčnost (BCI)		Tehnološki indeks		Javne institucije		Makroekonomsko okolje		Zahtevnost poslovanja in strategij podjetij		Kakovost nacional. poslov. okolja	
	04	03 ²	04	03 ²	04	03 ²	04	03 ²	04	03 ²	04	03 ²	04	03 ²
Države ³	r/v	r/v	r	r	r/v	r/v	r/v	r/v	r/v	r/v	r	r	r	r
Finska	1 / 5,95	1 / 6,01	2	1	1 / 6,24	2 / 6,00	3 / 6,48	1 / 6,52	3 / 5,47	2 / 5,54	7	4	1	1
Švedska	3 / 5,72	3 / 5,80	4	3	4 / 5,80	4 / 6,00	6 / 6,31	7 / 6,28	17 / 4,99	8 / 5,13	5	3	6	5
Danska	5 / 5,66	4 / 5,61	7	4	6 / 5,34	8 / 5,25	1 / 6,59	1 / 6,56	4 / 5,36	5 / 5,38	9	7	3	3
V. Britanija	11 / 5,30	15 / 5,23	6	6	18 / 4,92	16 / 4,96	7 / 6,23	12 / 6,01	8 / 5,11	12 / 4,99	8	8	4	6
Nizozemska	12 / 5,30	12 / 5,24	9	9	16 / 4,98	18 / 4,93	13 / 6,08	11 / 6,02	7 / 5,13	9 / 5,07	6	10	9	11
Nemčija	13 / 5,28	13 / 5,24	3	5	12 / 5,08	14 / 5,03	11 / 6,21	9 / 6,10	26 / 4,77	21 / 4,78	1	1	5	9
Avstrija	17 / 5,20	17 / 5,07	16	17	22 / 4,85	27 / 4,69	15 / 5,99	14 / 5,83	10 / 5,11	10 / 5,07	14	13	17	18
Estonija	20 / 5,08	22 / 4,96	27	28	15 / 5,01	10 / 5,16	26 / 5,59	28 / 5,36	30 / 4,65	34 / 4,37	33	36	24	27
Španija	23 / 5,00	23 / 4,94	26	25	20 / 4,86	25 / 4,72	34 / 5,16	31 / 5,28	16 / 4,99	17 / 4,83	25	25	26	26
Portugalska	24 / 4,96	25 / 4,92	33	36	23 / 4,78	22 / 4,82	23 / 5,69	22 / 5,52	34 / 4,42	31 / 4,41	46	46	33	33
Belgija	25 / 4,95	27 / 4,88	14	15	31 / 4,59	29 / 4,65	22 / 5,71	27 / 5,41	19 / 4,92	19 / 4,82	11	11	19	17
Luksemburg	26 / 4,95	21 / 4,99	np	np	41 / 4,28	42 / 4,30	14 / 5,99	13 / 5,92	6 / 5,23	3 / 5,44	np	np	np	np
Francija	27 / 4,92	26 / 4,91	12	10	30 / 4,65	28 / 4,67	25 / 5,62	23 / 5,50	25 / 4,78	20 / 4,80	10	9	16	14
Irski	30 / 4,90	30 / 4,73	22	21	37 / 4,43	38 / 4,37	17 / 5,87	25 / 5,46	21 / 4,85	22 / 4,74	22	17	22	22
Malta	32 / 4,79	19 / 5,03	50	42	21 / 4,85	17 / 4,95	30 / 5,39	18 / 5,68	47 / 4,11	29 / 4,47	57	47	47	42
Slovenija	33 / 4,75	31 / 4,70	31	30	26 / 4,71	24 / 4,73	31 / 5,28	35 / 5,11	39 / 4,26	37 / 4,27	27	27	32	34
Litva	36 / 4,57	40 / 4,39	36	40	33 / 4,51	36 / 4,43	43 / 4,75	41 / 4,71	33 / 4,46	41 / 4,04	36	41	33	41
Madžarska	39 / 4,56	33 / 4,61	42	38	29 / 4,66	32 / 4,57	37 / 5,07	33 / 5,18	55 / 3,95	38 / 4,09	47	45	36	37
Grčija	37 / 4,56	35 / 4,58	41	39	38 / 4,42	30 / 4,64	44 / 4,74	42 / 4,71	31 / 4,52	33 / 4,38	39	39	40	40
Ciper	38 / 4,56	np	45	np	39 / 4,36	np	33 / 5,18	np	45 / 4,14	np	56	np	39	np
Češka	40 / 4,55	39 / 4,48	35	35	19 / 4,88	21 / 4,84	51 / 4,56	47 / 4,51	41 / 4,22	39 / 4,08	31	33	35	38
Slovaška	43 / 4,43	43 / 4,23	39	42	28 / 4,67	33 / 4,55	49 / 4,64	51 / 4,33	54 / 3,98	50 / 3,82	40	44	37	42
Latvija	44 / 4,43	37 / 4,54	49	29	36 / 4,46	26 / 4,71	52 / 4,55	45 / 4,61	37 / 4,27	36 / 4,31	50	29	46	31
Italija	47 / 4,27	41 / 4,38	34	24	50 / 4,08	44 / 4,24	48 / 4,64	46 / 4,56	38 / 4,27	28 / 4,48	26	24	41	23
Pojlska	60 / 3,98	45 / 4,15	57	46	45 / 4,19	34 / 4,44	80 / 3,70	58 / 4,17	51 / 4,05	49 / 3,83	46	43	62	44
EU 25	27 / 4,90	25 / 4,90	27	24	26 / 4,78	24 / 4,82	29 / 4,90	27 / 5,39	28 / 4,64	25 / 4,63	27	24	26	25
NDČ ⁴	39 / 4,57	34 / 4,57	41	37	29 / 4,63	26 / 4,71	43 / 4,87	40 / 4,85	43 / 4,21	39 / 4,14	42	38	39	37
EU 15	20 / 5,13	20 / 5,10	15	14	23 / 4,89	23 / 4,88	19 / 5,82	19 / 5,71	18 / 4,93	16 / 4,92	15	14	16	15
ZDA	2 / 5,82	2 / 5,81	1	2	3 / 5,92	1 / 6,30	21 / 5,74	17 / 5,71	15 / 5,04	14 / 4,94	2	2	2	2

Vir: WEF Global Competitiveness Report 2004-2005; WEF Global Competitiveness Report 2003-2004; <http://www.weforum.org>.

Opombe: ¹ WEF Global Competitiveness Report 2004/2005 (WEF je tudi letos v raziskavo dodal dve novi državi in za 11% povečal število vrnenih anket; skupaj vseh odgovorov anketirancev je v povprečju 84 na državo); ² WEF Global Competitiveness Report 2003/2004; ³ V skupino referenčnih držav smo vključili članice EU in ZDA; ⁴ nove države članice EU; r - rang, v - vrednost indeksa; krepko poudarjena števila pomenijo dvig konkurenčnosti države vsaj za tri mesta; črne celice pomenijo padec konkurenčnosti države vsaj za tri mesta.

¹ Svetovni gospodarski forum (World Economic Forum).

² WEF Global Competitiveness Report 2003/2004.

³ WEF Global Competitiveness Report 2001/2002.

⁴ Pri podindeksu, ki meri inovativno sposobnost države, je v letu 2003 prišlo do spremembe v vprašalniku, in sicer je bilo zaradi različnih interpretacij vprašanje "Ali nepravilne inovacije igrajo pomembno vlogo pri ustvarjanju dohodka podjetja?" zamenjano z vprašanjem "Ali so podjetja v državi aktivna pri absorpciji novih tehnologij?"

⁵ Glej Poročilo o razvoju 2004. V originalu se podindeks imenuje Government waste in je sestavljen iz treh komponent: obseg subvencij z negativnim vplivom na konkurenčnost, prerazdelitev javnih sredstev, javno zaupanje v finančno poštenost politikov.

⁶ Na rang Slovenije po vrednosti indeksa BCI je povečanje števila držav v raziskavi vplivalo za eno mesto (31. namesto 30. mesta).

Medregionalne variacije v bruto domačem proizvodu

Statistične regije v Sloveniji se med seboj razlikujejo tako po obsegu kot po strukturi dodane vrednosti, med njimi pa najbolj izstopa Osrednjeslovenska regija. Osrednjeslovenska regija v povprečju ustvari dobro tretjino (35 % v letu 2002) vse slovenske bruto dodane vrednosti (BDV). Tretjino BDV skupaj ustvarijo tudi Podravska, Savinjska in Gorenjska regija, preostanek pa ostalih osem regij. Osrednjeslovenska regija je v letu 2002 skoraj tri četrtine BDV ustvarila v storitvenem sektorju, po čemer jo presega le še Obalno-kraška regija. Po ustvarjeni BDV v industriji in rudarstvu izstopata Koroška in Jugovzhodna Slovenija, v energetiki Spodnjeposavska in Zasavska ter v gradbeništvu Notranjsko-kraška regija. Pomurska regija ustvari nadpovprečen delež BDV v kmetijstvu.

V obdobju od leta 1996¹ do leta 2002 se je struktura BDV po regijah nekoliko spremenila, pri čemer sta se v večini regij okrepila storitveni in industrijski sektor. Najbolj so delež storitvenega sektorja povečale Zasavska, Osrednjeslovenska in Pomurska regija. Med vsemi regijami je Zasavska v tem obdobju najbolj zmanjšala delež predelovalnih dejavnosti in rudarstva, in sicer za 7,2 strukturne točke. To se je posledično odrazilo v naraščanju deležev drugih sektorjev v strukturi zasavskega gospodarstva, še posebej storitev. Osrednjeslovenska regija je zmanjšala delež BDV na področju kmetijstva, industrije in gradbeništvu, povečala pa na področju storitvenih dejavnosti, kar je močno povezano tudi s krepitvijo upravne funkcije glavnega mesta države, ki je v tej regiji. Na večje spremembe v strukturi BDV kaže še porast industrijskega sektorja (skupaj z energetiko in rudarstvom) v Spodnjeposavski regiji, Koroški, Jugovzhodni Sloveniji in Notranjsko-kraški regiji.

Tudi po razvitosti, merjeni z BDP na prebivalca, dosega največje vrednosti Osrednjeslovenska regija, razlike v BDP na prebivalca pa so se v obdobju od leta 1995 do 2002 po regijah nekoliko povečale. Od leta 1995 dalje imata nadpovprečen BDP na prebivalca Osrednjeslovenska in Obalno-kraška regija. V nekaterih letih v tem obdobju se je povprečju močno približala še Goriška regija, ki je v letu 2002 za slovenskim povprečjem zaostala za 3 %, najmanj pa je zaostajala v letu 1997 (za 1 %). V letu 2002 je Osrednjeslovenska regija slovensko povprečje presegla za 42 %. Ta regija je višino BDP na prebivalca povečevala praktično skozi celotno obravnavano obdobje, pri Obalno-kraški regiji pa je bilo nasprotno, tako da je v letu 2002 presegla slovensko povprečje le še za 3 %. Najbolj je slovensko povprečje presegla v letu 1996 (za 9 %). V celotnem obdobju je imela najnižji BDP na prebivalca Pomurska regija, ki je v letu 2002 dosegla le 69 % slovenskega povprečja, njen zaostanek pa se je v primerjavi z letom 1995 celo poglobil (za 7 indeksnih točk). V letih 1995 do 2002 je zaostanek za slovenskim povprečjem najbolj povečala Zasavska regija, in sicer za 11 indeksnih točk. V tem obdobju je v Zasavski regiji prišlo do zapiranja rudnikov rjavega premoga in do zmanjševanja delovnih mest v industriji, kar je opazno tudi v strukturi BDV. Kljub pomoči države ob nastalih težavah Zasavska regija še ni ustvarila dovolj delovnih mest, s katerimi bi nadoknadila izgubo. Samo v obdobju od leta 2000 do 2003 se je število delovnih mest v regiji zmanjšalo za 11,7 %, kar je bil največji upad med regijami v Sloveniji. Svoj zaostanek za slovenskim povprečjem so povečale še Savinjska, Gorenjska in Notranjsko-kraška regija. Regiji, ki sta najbolj zmanjšali svoj zaostanek za slovenskim povprečjem v obdobju 1995–2002, sta Podravska (za 3 indeksne točke) in Spodnjeposavska (za 2 indeksni točki). V tem obdobju se je razmerje med najbolj in najmanj uspešno regijo po bruto domačem proizvodu na prebivalca povečalo z 1,8:1 na 2,1:1. Osrednjeslovenska regija je v letu 2002 dosegla 98 % povprečja BDP na prebivalca EU 15 in 107 % povprečja EU 25, Pomurska regija z najnižjim BDP na prebivalca pa je dosegla le 48 % povprečja EU 15 oziroma 52 % povprečja EU 25 (v SKM).

Medregionalne razlike v bruto domačem proizvodu na prebivalca, merjene s koeficientom variacije, se od leta 1995 dalje nekoliko povečujejo. Koeficient variacije je definiran kot

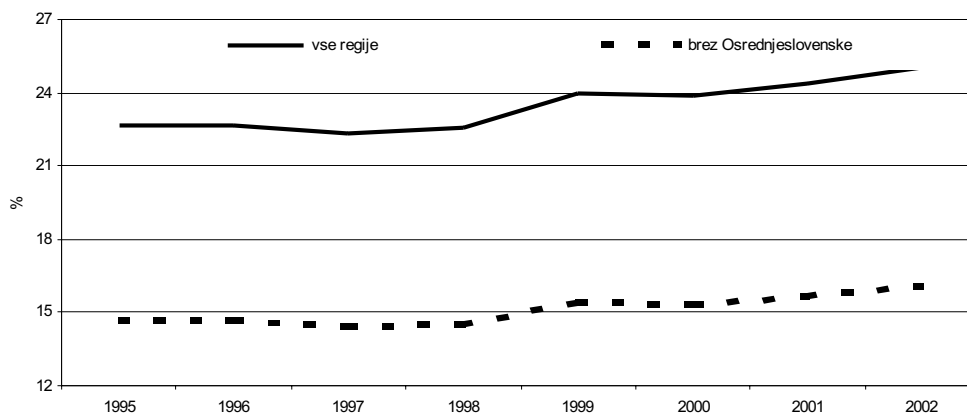
razmerje med standardnim odklonom in povprečjem, pri čemer je formula modificirana še z upoštevanjem različnih velikosti regij. V letu 2002 se je koeficient variacije povečal za 2,3 odstotne točke glede na leto 1995 in je znašal že 25 %. Če iz analize izvzamemo najmočnejšo, Osrednjeslovensko regijo, ki ima najvišji BDP na prebivalca, se koeficient variacije zniža in se giblje med 14,7 % in 16,1 %. Razlike med prvimi in drugimi koeficienti variacije pomenijo, da ima Osrednjeslovenska regija močno vlogo ekonomskega centra države, ki pomembno vpliva na medregionalne razlike v Sloveniji.

Tabela: Bruto domači proizvod na prebivalca v statističnih regijah, 2001–2002

Statistične regije	BDP na prebivalca, v tisoč SIT		BDP na prebivalca, v SKM ¹		Indeks, SLO=100		Struktura BDV ² v letu 2002 ³			Struktura BDV ² SLO=100%
	1995	2002	1995	2002	1995	2002	A do B	C do F	G do P	2002
Osrednjeslovenska	1.645	3.778	14.374	22.611	138	142	1,3	24,7	74,1	35,0
Obalno-kraška	1.292	2.753	11.292	16.477	108	103	1,6	23,4	75,1	5,4
Gorenjska	1.073	2.339	9.379	13.996	90	88	2,3	43,6	54,1	8,7
Goriška	1.167	2.575	10.196	15.411	98	97	3,3	39,9	56,8	5,8
Savinjska	1.110	2.372	9.704	14.198	93	89	3,9	46,7	49,5	11,5
Jugovzhodna Slo.	1.067	2.401	9.327	14.367	89	90	5,7	48,7	45,6	6,3
Pomurska	903	1.839	7.894	11.004	76	69	10,0	35,5	54,6	4,3
Notranjsko-kraška	949	2.080	8.295	12.451	80	78	6,5	44,2	49,3	2,0
Podravska	970	2.234	8.475	13.370	81	84	3,9	35,6	60,5	13,4
Koroška	949	2.130	8.293	12.747	80	80	4,0	51,0	45,0	3,0
Spodnjeposavska	978	2.235	8.549	13.378	82	84	6,5	49,8	43,7	2,9
Zasavska	1.005	1.938	8.785	11.598	84	73	2,0	49,4	48,6	1,7
SLOVENIJA	1.194	2.664	10.432	15.942	100	100	3,1	35,4	61,4	100,0
EU 15	-	-	16.800	23.200	-	-	-	-	-	-
EU 25	-	-	15.200	21.200	-	-	-	-	-	-

Vir: SURS, preračuni UMAR. Opombe: ¹SKM - standard kupne moči, ²BDV - bruto dodana vrednost, ³dejavnosti po SKD.

Slika: Koeficient variacije v bruto domačem proizvodu na prebivalca v statističnih regijah, 1995–2002

Vir: SURS, preračuni UMAR.

¹ Podatki o strukturi BDV so na voljo le od leta 1996 do 2002.

Medregionalne variacije v stopnji brezposelnosti

V letu 2004 je brezposelnost v večini regij nekoliko upadla, zmanjšala pa se je tudi razlika med regijama z najnižjo in najvišjo brezposelnostjo. Po večletnem neenakomernem upadanju stopnje brezposelnosti v vseh regijah v obdobju 1997–2001 se je le-ta po letu 2001 v nekaterih regijah ponovno začela nekoliko povečevati (v Koroški, Goriški, Pomurski in Zasavski regiji). Zniževanje stopnje registrirane brezposelnosti je posledica zmanjšanja števila brezposelnih, ki je v obdobju 1997–2001, sicer neenakomerno, upadalo v vseh regijah. Število brezposelnih se je zmanjšalo zaradi večje ponudbe delovnih mest v regijah, precej pa je k temu pripomoglo tudi črtanje brezposelnih iz evidenc zaradi različnih razlogov. Po letu 1997 se je stopnja registrirane brezposelnosti najbolj znižala v Podravski regiji (za 7,8 odstotne točke) in Jugovzhodni Sloveniji (za 5,6 odstotne točke), najmanj pa v Pomurski (za 1 odstotno točko) in Koroški regiji (za 1,2 odstotne točke). Primerjava leta 2001 z letom 2003 nam kaže nekoliko drugačno sliko. Med regijami, ki so najbolj zmanjšale stopnjo registrirane brezposelnosti, sta še vedno Podravska regija in Jugovzhodna Slovenija, vendar pa je kar polovica regij stopnjo registrirane brezposelnosti v tem času povečalo (Koroška, Zasavska, Pomurska, Spodnjeposavska, Goriška in Savinjska), med njimi najbolj Koroška. V letu 2004 se je ta trend ustavil, saj se je stopnja brezposelnosti povečala le v Goriški regiji. To je regija, ki ima že vrsto let najnižjo stopnjo registrirane brezposelnosti v Sloveniji, vendar le-ta že od leta 2002 počasi, a vztrajno narašča. Še vedno pa je bistveno nižja kot v slovenskem povprečju (okoli 65 % slovenskega povprečja). V letu 2004 je imela najvišjo stopnjo registrirane brezposelnosti Pomurska regija, ki pa jo je glede na leto poprej nekoliko znižala. Stopnja registrirane brezposelnosti se v Pomurski regiji znižuje počasneje kot v povprečju v Sloveniji. Tudi v letu 2004, tako kot leto poprej, je namreč še vedno presegala slovensko povprečje za skoraj 60 %. Poleg te regije so slovensko povprečje presegle še Podravska, Zasavska, Spodnjeposavska, Savinjska in Koroška regija. Stopnja registrirane brezposelnosti v Pomurski regiji za 2,4-krat presega stopnjo v Goriški. To razmerje se od leta 2000 izboljšuje, čeprav nekoliko tudi na račun povečanja brezposelnosti v Goriški regiji, kar je neugodno.

V letu 2004 se je nadaljevalo zmanjševanje medregionalnih razlik v brezposelnosti, merjeno s koeficientom variacije, ki se je začelo po letu 2002. Koeficient variacije je boljši pokazatelj medregionalnih razlik od razmerja med dvema regijama z ekstremnima vrednostma. Definiran je kot razmerje med standardnim odklonom in aritmetično sredino, pri čemer se upošteva tudi različna velikost regij. Najnižjo vrednost je dosegel leta 1999 (29,8 %). Po tem letu je začel nekoliko naraščati in dosegel najvišjo vrednost v letu 2002 (34,8 %), nato pa je ponovno začel padati, tako da je v letu 2004 dosegel vrednost 30,7 %. Če se bo tak trend nadaljeval tudi v prihodnje, lahko pričakujemo še nadaljnje zmanjševanje medregionalnih razlik.

Velik problem po regijah še vedno predstavlja strukturna brezposelnost, ki se v vsaki regiji kaže na drugačen način in je problematična tudi v regijah s podpovprečno stopnjo registrirane brezposelnosti. Dolgotrajna brezposelnost se sicer po vseh regijah še nadalje zmanjšuje, vendar je v večini regij še vedno velik problem. Najvišja je v Spodnjeposavski regiji, kjer je več kot polovica vseh brezposelnih brez dela več kot eno leto. Dolgotrajna brezposelnost je visoka še v Jugovzhodni Sloveniji, ki je sicer regija s podpovprečno stopnjo registrirane brezposelnosti, poleg tega pa še v Podravski, Pomurski, Savinjski, Zasavski in Koroški regiji. Pogosto je povezana z nizko izobrazbeno strukturo

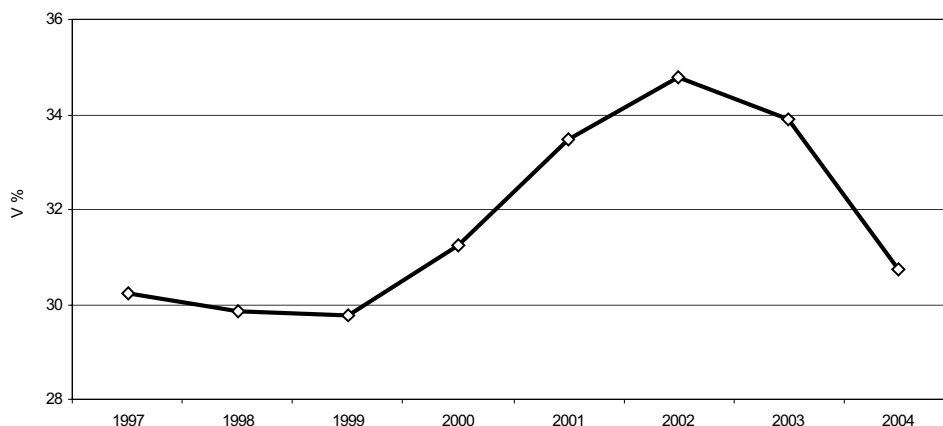
brezposelnih, kot je to primer v Jugovzhodni Sloveniji in v Pomurski regiji. Po drugi strani imajo tudi visoko izobraženi kadri lahko težave pri iskanju zaposlitve. Delež brezposelnih z višjo oziroma visoko izobrazbo med vsemi brezposelnimi po regijah se je povečal tudi v letu 2004, največji in nadpovprečen pa je v Osrednjeslovenski, Goriški, Obalno-kraški, Notranjsko-kraški in Gorenjski regiji. Težko zaposljivi so še brezposelni, stari nad 40 let, katerih delež se po regijah po letu 2001 sicer zmanjšuje, vendar na Gorenjskem in v Spodnjeposavski regiji še vedno predstavljajo skoraj polovico vseh brezposelnih. V nekaterih regijah se je nekoliko zaustavilo naraščanje števila žensk med brezposelnimi, vendar je tudi teh v večini regij še vedno več kot polovica vseh brezposelnih.

Tabela: Stopnja registrirane brezposelnosti in zaposlenosti po regijah v obdobju od 1997 do 2004

	Stopnja registrirane brezposelnosti, %				Stopnja registrirane zaposlenosti, %			
	1997	2002	2003	2004	1997	2002	2003	2004
SLOVENIJA	14,4	11,6	11,2	10,7	53,7	55,9	55,3	55,7
Osrednjeslovenska	10,2	7,9	7,8	7,8	57,0	58,9	58,4	58,2
Obalno-kraška	11,0	8,6	8,3	8,1	54,0	56,6	56,2	56,4
Gorenjska	12,0	8,5	8,3	7,9	54,5	56,6	56,4	56,7
Goriška	9,6	6,3	6,4	6,9	55,2	57,9	57,2	57,1
Savinjska	16,1	14,0	13,5	13,0	53,6	55,1	54,6	54,9
Jugovzhodna Slovenija	14,0	9,9	8,6	8,4	55,8	58,9	58,1	58,5
Pomurska	17,8	17,6	17,5	16,8	52,6	53,5	51,9	53,0
Notranjsko-kraška	12,0	9,1	8,8	8,3	54,9	58,7	58,6	59,0
Podravska	22,4	17,6	16,2	14,8	48,0	51,1	50,8	51,6
Koroška	13,0	11,6	12,6	11,9	52,1	54,6	53,1	53,7
Spodnjeposavska	16,4	14,4	14,9	13,4	52,9	54,6	52,9	53,8
Zasavska	17,9	15,3	16,1	15,1	50,0	52,6	52,0	52,3

Vir: SURS, preračuni UMAR.

Slika: Koeficient variacije regionalne brezposelnosti v Sloveniji, 1997–2004, v %

Vir: SURS, preračuni UMAR.

Indikatorji gospodarskega razvoja

Makroekonomska stabilnost

Družba, temelječa na znanju

Konkurenčnost gospodarstva

Razvojna vloga države

***Makroekonomska
stabilnost***

Realna rast bruto domačega proizvoda

Revizija letnih ocen nacionalnih računov je prinesla le manjšo spremembo ocene rasti BDP v letu 2002, prvič pa je bil objavljen tudi letni podatek za leto 2003. Po zadnji SURS-ovi objavi revidirane letne ocene nacionalnih računov od leta 2000 (september 2004) je bila ocena gospodarske rasti za leto 2002 za 0,1 odstotne točke nižja od predhodno objavljene ocene (3,3 % namesto 3,4 %), oceni za leti 2000 in 2001 sta ostali nespremenjeni (3,9 % oziroma 2,7 %). Prva letna ocena gospodarske rasti za leto 2003 je znašala 2,5 %, kar je za 0,2 odstotne točke več kot po četrletnih računih in hkrati najmanj po letu 1992. Na upočasnitev gospodarske rasti v Sloveniji v letu 2003 je še bolj kot v obeh predhodnih letih, ko je bila gospodarska rast prav tako pod povprečjem preteklega srednjeročnega obdobja (4,4 % v obdobju 1996–2000), vplivala skromna rast tujega povpraševanja. Kljub znatni upočasnitvi pa je bila rast BDP leta 2003 še vedno za več kot eno in pol odstotno točko višja od povprečja evropske petnajsterice (0,8 %) in tudi petindvajseterice (0,9 %).

Gospodarske razmere v letu 2003 so močno zaznamovala neugodna gibanja v mednarodnem gospodarskem okolju, prišlo pa je tudi do spremembe v strukturi rasti BDP. Skromna realna rast izvoza v letu 2003 (3,2%, v letu 2002 6,7 %) je bila predvsem posledica nizke gospodarske rasti v državah EU¹, ki so naše najpomembnejše zunanjetrgovinske partnerice. Za razliko od leta 2002 je v letu 2003 upadel tudi obseg izvoza v države bivše Jugoslavije, z izjemo Hrvaške. Izvoz v Rusijo in države CEFTA je ohranil relativno visoko rast iz prejšnjega leta. Na drugi strani se je leta 2003 po triletnem obdobju skromne rasti okrepila rast domačega povpraševanja, kar je vplivalo na spremembo v strukturi rasti bruto domačega proizvoda. Skupno domače trošenje, ki se je realno povečalo za 4,7 %, je tako prevzelo vlogo glavnega dejavnika rasti. Rast zasebne potrošnje (2,7 %) je prvi po letu 1999 preseгла rast BDP (v letu 2002 je bila le 0,3-odstotna). Spodbujena je bila v veliki meri z začetkom novega potrošnega cikla, ki ga je omogočila razbremenitev prejemkov od odplačevanja starih posojil in možnost novega zadolževanja po bistveno ugodnejših pogojih. Okrepila se je tudi rast bruto investicij, ki je bila 10,5-odstotna. Od tega je bila realna rast investicij v osnovna sredstva 6,3-odstotna (predvsem kot posledica investicij v izgradnjo avtocestnega križa), visok pa je bil tudi prispevek rasti zaloga h gospodarski rasti (1,1 odstotne točke). Visoka rast domače potrošnje je vplivala na okrepljeno rast uvoza, kar je ob umirjeni rasti izvoza rezultiralo v visokem negativnem prispevku salda menjave s tujino h gospodarski rasti (-2,2 odstotne točke).

V prvih treh četrletjih 2004 se je gospodarska rast znatno okrepila (4,5 % na medletni ravni), temeljila pa je na pospešeni rasti izvoza in ohranjanju razmeroma visokih stopenj rasti domačega povpraševanja. V zadnjem četrletju leta 2003 se je gospodarska rast začela krepiti (z 2,6 % v tretjem četrletju na 2,9 %) kot posledica krepitve realne rasti izvoza, zlasti v EU, in ob ohranjanju visokih rasti izvoza v države CEFTA in Rusijo. Krepitev rasti BDP se je pospešeno nadaljevala tudi v letu 2004, tako da je gospodarska rast v prvih treh četrletjih 2004 v povprečju znašala 4,5 %. Realna rast BDP je bila v tretjem četrletju (4,9 % na medletni ravni), še nekoliko višja kot v prvem in drugem četrletju in je bila hkrati tudi najvišja dosežena rast vseh četrletij od leta 2000. Tako kot že v prvi polovici leta je v večji meri temeljila na izvozu kot na domači potrošnji.

Visoka rast izvoza je bila v veliki meri posledica enkratnih učinkov pred vstopom v EU in tudi oživiljanja gospodarske rasti v EU. Realna rast izvoza se je v tretjem četrletju v primerjavi s prejšnjim (13,7 %) nekoliko znižala (na 11,9 %), vendar je v povprečju treh četrletij (11,6 %) dosegla bistveno višjo rast kot v letu 2003 (3,2 %). Umirjanje visokih rasti menjave s tujino iz drugega četrletja pa nakazuje, da je šlo v večji meri za enkratni učinek prilaganja spremembam v zunanjetrgovinskem režimu, saj so se v tretjem četrletju znatno umirile stopnje rasti izvoza v države nekdanje Jugoslavije, zlasti Makedonijo in BIH. Sicer se je v tretjem četrletju rast izvoza v države EU 25 še krepila, predvsem v Italijo in Francijo, na visoki ravni se je ohranjala rast izvoza v nove članice EU in Avstrijo, rast izvoza v Nemčijo pa se je upočasnila. Rast izvoza se je v tretjem četrletju nadaljevala tudi v nekatere države izven EU - Rusijo, Srbijo in Hrvaško. Ob ohranjanju razmeroma visokih stopenj rasti izvoza je nekoliko hitrejša upočasnitev rasti uvoza v tretjem četrletju rezultirala v pozitivnem prispevku salda menjave s tujino h gospodarski rasti (po letu in pol negativnega prispevka).

V domači potrošnji, ki se je v prvih devetih mesecih realno povečala za 4,7 %, se je v tretjem četrtletju okrepil relativni prispevek končne potrošnje. V tretjem četrtletju se je ponovno nekoliko okrepila rast končne potrošnje (medletno za 3,4 %), ki je temeljila predvsem na okrepljeni rasti zasebne potrošnje (3,8 %, v drugem četrtletju 3,1 %), delno pa tudi državne potrošnje (2,4 %, v drugem četrtletju 1,6 %). Rast bruto investicij v osnovna sredstva se je po visokem prvem četrtletju (medletno za 7,9 %) tudi v drugem in tretjem četrtletju ohranjala na ravni, višji od 6 %, v tretjem četrtletju pa je v njeni strukturi prišlo do sprememb v korist gradbenih investicij. Pozitiven prispevek spremembe zalog h gospodarski rasti, ki je bil še posebej visok v drugem četrtletju (1,8 odstotne točke, v prvem 0,6 o. t.), se je v tretjem četrtletju spremenil v negativnega (-0,2 o. t.).

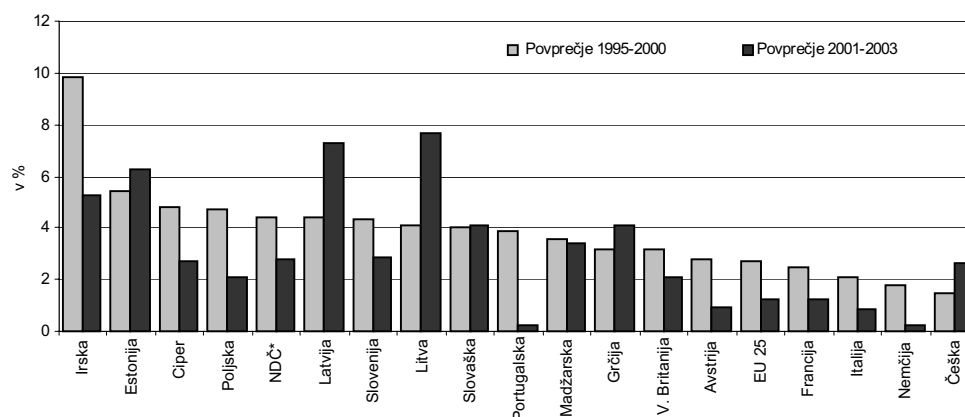
Realna rast BDP v državah EU 25 v prvih treh četrtletjih 2004 je bila po prvi oceni Eurostata na medletni ravni 2,1-odstotna. Med tremi četrtletji 2004 je bila realna rast BDP v povprečju najvišja v drugem četrtletju (2,4 %). Nove članice EU so v prvih devetih mesecih v povprečju zabeležile višje medletne stopnje gospodarske rasti od povprečja EU 25 (z izjemo Malte, 0,6 %), in sicer med 3,7 % (Češka, Ciper) in 8,5 % (Latvija). Realna rast BDP v naših najpomembnejših partnericah je v istem obdobju znašala 1,2 % v Nemčiji, 1,1 % v Italiji, 1,9 % v Avstriji in 2,2 % v Franciji. V omenjenih državah se je gospodarska rast v primerjavi z letom 2003 okrepila.

Tabela: Prispevek posameznih komponent izdatkovne strukture k rasti bruto domačega proizvoda (BDP) v Sloveniji v letih 1996–2003

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Realna rast BDP, v %	3,6	4,8	3,6	5,6	3,9	2,7	3,3	2,5
Prispevek posameznih komponent k rasti BDP, v odstotnih točkah								
Saldo menjave s tujino	0,2	-0,3	-1,8	-3,9	2,4	1,7	1	-2,2
Zasebna potrošnja	1,6	1,5	1,7	3,4	0,2	1,3	0,2	1,5
Državna potrošnja	0,6	0,4	1,1	0,6	0,5	0,8	0,3	0,5
Investicije v osnovna sredstva	2,3	3,0	2,4	5,4	0,2	1,0	0,8	1,6
Spremembe zalog in vrednostni predmeti	-1,1	0,2	0,2	0,1	0,6	-2,1	1,0	1,1

Vir: SURS.

Slika: Povprečne stopnje rasti BDP po državah v letih 1995–2000 in 2001–2003

Vir: Eurostat (NewCronos, 03.12.2004); SURS.

Opombi: podatki za Češko so upoštevani od leta 1996, v agregatu EU 25 so podatki za Malto od leta 1999; *nove države članice EU.

¹ V državah EU je bila gospodarska rast leta 2003 tako kot v Sloveniji najnižja po letu 1993.

Stopnja zaposlenosti

Stopnja zaposlenosti¹, ki je v Sloveniji relativno visoka (od leta 1997 dalje niha okrog 63%), se od zadnjega četrtega 2003 močno povečuje. Pri moških se je z okoli 68 % (potem, ko je v prvem četrletju 2003 padla že na 66,6 %) do tretjega četrletja 2004 povečala na 71,5 %, pri ženskah pa z okoli 59 % na 62,0 % delovno sposobnih oseb² (potem, ko se je v letu 2003 znižala v povprečju na 57,6 %). V primerjavi s povprečjem EU, kjer se je stopnja zaposlenosti v istem obdobju razmeroma hitro povečevala, je pri moških v Sloveniji nekoliko nižja, pri ženskah pa višja (gl. tabelo). Glede na starost je v Sloveniji nižja zaposlenost kot v povprečju v EU pri mladih (15–24 let) ter pri starejših od 50 let (problematično nizka je zaposlenost v skupini 55–64 let, kjer je lizbonski cilj 50 % do leta 2010, v Sloveniji pa je znašala v letu 2003 samo 23,5 %). Pri mladih prihaja do razlike zaradi relativno visoke vključenosti mladih v Sloveniji v srednje in terciarno izobraževanje (glej indikator Delež prebivalstva v vsaj srednjo izobrazbo) ter relativno višje stopnje brezposelnosti mladih kot v povprečju v EU, pri starejših pa zaradi visoke strukturne brezposelnosti, ki zadeva zlasti starejše brezposelne osebe (glej indikator Stopnja brezposelnosti). Na nižjo stopnjo zaposlenosti v tej starostni skupini še vedno vpliva tudi relativno zgodnje upokojevanje. Povprečna starost ob upokojitvi se sicer povečuje - v letu 2002 in 2003 je bila za starostne pokojnine 57 let in 8 mesecev, za invalidske pa 51 let in 8 mesecev (leta 1995: 55 let in 7 mesecev, oziroma 47 let in 1 mesec) – je pa še vedno nižja kot v povprečju v EU 15: 59,9 leta. Na nižjo zaposlenost starejših še vedno vpliva tudi množično predčasno upokojevanje v začetku devetdesetih let.

Na višjo stopnjo zaposlenosti v letu 2004 je vplivalo predvsem močno povečanje neformalne delovne aktivnosti, ki je sledila višji gospodarski rasti, število formalno zaposlenih pa je še naprej naraščalo relativno počasi. Število delovno aktivnih po anketi o delovni sili, ki je v letih 2002 in 2003 upadlo za 0,7 % oziroma 1,4 %, se je od zadnjega četrtega 2003 do tretjega četrtega 2004 močno povečalo. V letu 2004 se je v primerjavi z letom 2003 njihovo število v povprečju povečalo kar za 5,7 %. Ker kažejo mesečni statistični podatki o številu formalno zaposlenih (tj. oseb v delovnem razmerju) in samozaposlenih (kmetje, samostojni podjetniki ter osebe s samostojnim poklicem) za leto 2004 manjšo rast (le 0,6 %), lahko sklepamo, da so se lani ponovno močno povečale razne oblike neformalne delovne aktivnosti³ (v primerjavi z letom 2003 kar za 38,3 %), ki so se v prejšnjih dveh letih zmanjšale.

Število formalno delovno aktivnih po mesečni statistiki se je v letu 2004 relativno najbolj povečalo v poslovnih storitvah. Skupno število formalno delovno aktivnih, kot ga meri mesečna statistika (osebe v delovnem razmerju in samozaposleni), se je v letu 2004 povečalo za 0,6 %, najbolj v poslovnih storitvah (za 4,3 %). Relativno močno, za 2,7 % ali več, se je povečalo tudi v javni upravi, zdravstvu in socialnem varstvu ter v kmetijstvu, v finančnem posredništvu in izobraževanju pa za 2,2 %. Relativno se je najbolj zmanjšalo v rudarstvu (za 9,6 %), absolutno pa v predelovalnih dejavnostih (za 2.103 ali 0,9 %) in prometu (za 1.139 ali 2,3 %). Zmanjšalo se je še v ribištvu, oskrbi b električno, plinom in vodo, ter v zasebnih gospodinjstvih. Na drugih področjih dejavnosti je stagniralo ali pa je bila rast zaposlenosti nižja od 1 %.

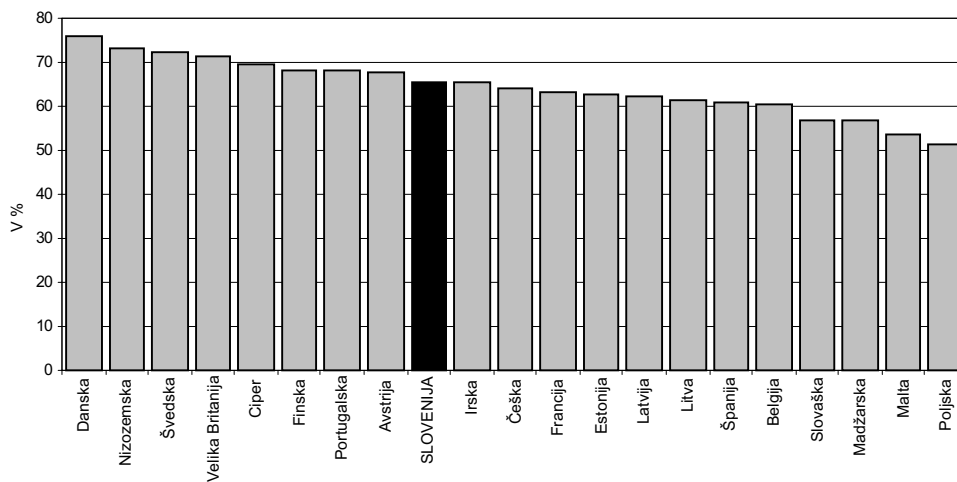
V predelovalnih dejavnostih se je močno povečala zaposlenost v avtomobilski in strojni industriji ter zmanjšala v tekstilni, usnjarski in živilsko-predelovalni. Število delovno aktivnih se je povečalo le na štirih podpodročjih predelovalnih dejavnosti, na treh od teh pa je prišlo tudi do visoke rasti zaposlenosti. V proizvodnji vozil in plovil se je povečalo za 5,4 %, v proizvodnji strojev in naprav za 4,2 % in v proizvodnji izdelkov iz gume in plastičnih mas za 2,7 %. V proizvodnji kemikalij in kemičnih izdelkov se je povečalo le za 0,2 %. Na vseh drugih podpodročjih predelovalnih dejavnosti se je število delovno aktivnih v letu 2004 zmanjšalo, najbolj v delovno intenzivnih panogah, med njimi predvsem v tekstilni, usnjarski in živilskopredelovalni industriji, kjer se je njihovo število zmanjšalo za 6,6, 5,0, oziroma 3,0 %.

Tabela: Stopnje zaposlenosti (prebivalstva v starosti 15-64 let) po anketah o delovni sili v Sloveniji in v EU v letih 1995–2004 (drugo četrletje), v %

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Slovenija (15–64)	62,9	61,7	62,8	63,5	62,5	62,7	63,6	64,3	62,5	65,6
Moški	67,7	66,0	67,1	67,5	66,8	66,7	68,5	68,7	67,2	69,9
Ženske	58,0	57,5	58,4	59,5	58,1	58,5	58,6	59,8	57,7	61,3
15–24	33,8	35,5	38,5	36,2	32,9	31,2	30,3	31,1	28,6	33,8
25–49	87,0	82,0	81,3	82,2	82,2	82,6	83,8	84,1	82,6	84,0
50–64	35,8	19,9	22,7	25,9	23,4	22,3	23,4	25,9	22,7	30,1
EU 15 (15-64)	59,9	60,1	60,4	61,1	62,2	63,2	64,0	64,2	64,4	n.p.
Moški	70,3	70,0	70,3	71,0	71,7	72,5	73,0	72,9	72,6	n.p.
Ženske	49,6	50,1	50,6	51,3	52,7	53,9	54,9	55,5	56,1	n.p.
15–24	37,2	36,4	36,4	37,6	38,7	39,9	40,6	40,5	39,7	n.p.
25–49	73,2	73,4	73,7	74,3	75,4	76,4	77,1	77,2	77,3	n.p.
50–64	35,8	36,1	36,4	36,4	36,9	37,5	38,3	39,8	41,6	n.p.
EU 25 (15–64)	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.	62,2	62,8	62,8	63,0	n.p.
Moški	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.	71,1	71,3	71,0	70,8	n.p.
Ženske	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.	53,5	54,2	54,7	55,1	n.p.
15–24	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.	37,6	37,9	37,5	36,7	n.p.
25–49	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.	77,1	77,6	77,5	77,6	n.p.
50–64	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.	36,4	37,1	38,5	40,1	n.p.

Vir: SURS; Eurostat (NewCronos).

Slika: Stopnje zaposlenosti v Sloveniji in drugih državah članicah EU¹ v drugem četrletju 2004, v %

Vir: Eurostat. **Opomba:** ¹ Za Nemčijo, Grčijo, Italijo in Luksemburg ni podatkov.

¹ Izračunana iz anketnih podatkov, ki vključujejo tudi neformalno zaposlene osebe, to pa so lahko načeloma hkrati tudi bodisi študentje med mladimi, bodisi upokojenci med starejšimi.

² Tj. oseb istega spola v starosti 15–64 let; pri tem so tudi med delovno aktivnimi upoštevane samo osebe v starosti 15–64 let.

³ Neformalne delovne aktivnosti zajemajo osebe, ki delajo bodisi kot neplačani pomagajoči družinski člani, bodisi po pogodbah o delu ali v sivi ekonomiji.

Stopnja brezposelnosti

V letu 2004 se je nadaljevalo upadanje števila registrirano brezposelnih, po zastoji v letu 2003 pa se zmanjšuje tudi število anketno brezposelnih. Število registriranih brezposelnih se je v obdobju 1993–1998 gibalo na ravni okrog 125 tisoč, stopnja registrirane brezposelnosti pa med 14 % in 14,5 %. Do leta 2001 je število registriranih brezposelnih upadlo v povprečju na okrog 102 tisoč, stopnja registrirane brezposelnosti pa na 11,6 %. V letu 2002 sta število registriranih brezposelnih in stopnja registrirane brezposelnosti ostala na isti ravni kot leto prej, v letih 2003 in 2004 pa sta ponovno nekoliko upadla. Povprečno število registriranih brezposelnih v letu 2004 je bilo 92.826 (decembra 90.728), povprečna stopnja registrirane brezposelnosti pa je znašala 10,6 %. Število brezposelnih po anketi o delovni sili se je v obdobju 1995–2000 gibalo na ravni okrog 70 tisoč, stopnja anketne brezposelnosti pa med 7 % in 8 %. Število brezposelnih se je do leta 2002 znižalo na 62 tisoč, v letu 2003 se je povečalo na 64 tisoč, v letu 2004 pa se njihovo število v povprečju ni spremenilo. Stopnja anketne brezposelnosti, ki je v letih 2001 in 2002 že padla na 6,4 %, se je v letu 2003 povečala na 6,7 %, v letu 2004 pa se je znižala na 6,3 %¹. Brezposelnost, merjena po mednarodni metodologiji, je v Sloveniji že ves čas, odkar jo merimo, nižja od povprečja EU in niha okrog povprečja držav OECD.

Tokovi registrirane brezposelnosti v letu 2004 kažejo razmeroma ugodnejšo sliko kot v predhodnih letih. Število brezposelnih, ki so dobili delo, je bilo v letu 2004 prvič po štirih letih višje kot leto poprej. Delo je dobilo 54.257 brezposelnih ali 7,4 % več kot v letu 2003. Pri tem so se občutno povečale zaposlitve, subvencionirane v okviru ukrepov aktivne politike zaposlovanja (za 30,1 %). Med njimi se je po nekajletnem upadanju ponovno povečalo število vključenih v programe javnih del (za 28,9 %). Število subvencij po drugih programih se je v tem letu povečalo za 33,5 %. Nesubvencioniranih zaposlitev, ki so predstavljale 86,7 % vseh zaposlitev brezposelnih oseb v letu 2004, pa je bilo za 4,6 % več kot leta 2003. Vse do novembra je kazalo, da bo tudi priliv v brezposelnost zaradi izgube dela, ki se je povečeval že vse od leta 1999, v letu 2004 nižji kot leto poprej. Vendar je bil decembrski priliv zelo visok, tako da je v celotnem letu 2004 delo izgubilo 69.577 zaposlenih ali 1,1 % več kot leta 2003. Ponovno je bil nekoliko višji kot preteklo leto tudi priliv iskalcev prve zaposlitve (za 2,2 %), črtanih iz drugih razlogov pa je bilo za 1,6 % manj kot leto poprej. Med črtanji iz drugih razlogov je bilo največ odjav po lastni volji ali črtanj zaradi nezglašanja na enotah ZRSZ (17.600), zaradi upokojitve je bilo črtanih iz evidence več kot 4 tisoč brezposelnih, zaradi ponovnega šolanja pa več kot 7 tisoč brezposelnih. V evidenco po drugih zakonih² je bilo v letu 2004 preneseno le še 2.268 oseb, kar je za 70 % manj kot v predhodnem letu. Število registriranih brezposelnih se je do konca leta 2004 v primerjavi decembrom 2003 tako zmanjšalo za 5,5%.

Struktura registrirane brezposelnosti se spreminja: deleži starejših, dolgotrajno brezposelnih in brezposelnih brez izobrazbe se zmanjšujejo, povečujeta pa se deleži iskalcev prve zaposlitve in žensk. Delno so vzrok tem strukturnim spremembam visoka črtanja brezposelnih iz različnih zaposlitvenih razlogov, nanje pa so vplivali tudi ciljno usmerjeni ukrepi aktivne politike zaposlovanja, zlasti subvencioniranje novih zaposlitev in programi usposabljanja in izobraževanja brezposelnih. Delež žensk v povprečju že presega 53 % (v letu 2003 52,8 %), delež iskalcev prve zaposlitve pa 25 % (v letu 2003 23,2 %). Delež mladih brezposelnih ostaja skoraj nespremenjen (26,2 %). Po drugi strani je delež brezposelnih, starejših od 40 let, padel že pod 43 % (v primerjavi s 44,1 % v letu 2003, oziroma 51,7 % leta 2000, ko je bil najvišji). Znižujejo se tudi deleži starejših od 50 let (21,0 % v primerjavi z 21,4 % leta 2003, oziroma 27,5 % leta 2000), dolgotrajno brezposelnih (46,2 % v primerjavi z 48,6 % v letu 2003, oziroma 63,7 % v letu 1999) in brezposelnih brez izobrazbe (41,6 % v primerjavi s 44,2 % v letu 2003, oziroma okrog 47 % v obdobju 1995–2002). Povprečno trajanje brezposelnosti se je v primerjavi z letom 2003 znižalo za dobra 2 meseca (na 22 mesecev in 24 dni). Obe stopnji brezposelnosti žensk (registrirana in anketna) ostajata še naprej precej višji od stopenj brezposelnosti moških (glej tabelo). Brezposelnost mladih (v starosti 15–24 let) ostaja relativno visoka, čeprav se znižuje.

Vlada si še naprej prizadeva za uresničevanje ciljev Nacionalnega programa razvoja trga dela in zaposlovanja do leta 2006 in Evropske strategije zaposlovanja. Vladna politika zaposlovanja že od leta 1999 dalje upošteva in izvaja priporočila in smernice Evropske unije na področju zaposlovanja, septembra 2004³ pa je Vlada RS prvič sprejela nacionalni akcijski program zaposlovanja, ki je po vsebini in obliki povsem primerljiv z nacionalnimi programi držav članic Evropske unije ter je prilagojen Evropski strategiji zaposlovanja in ciljem Lizbonske strategije na področju zaposlovanja. Ključne aktivnosti se nanašajo na dvig izobrazbene ravni aktivnega prebivalstva oziroma njegove poklicne usposobljenosti; zmanjševanje strukturnih neskladij, kar pomeni zniževanje deleža dolgotrajno brezposelnih oseb in deleža brezposelnih oseb brez poklicne izobrazbe; vključevanje v programe aktivne politike zaposlovanja vseh mladih

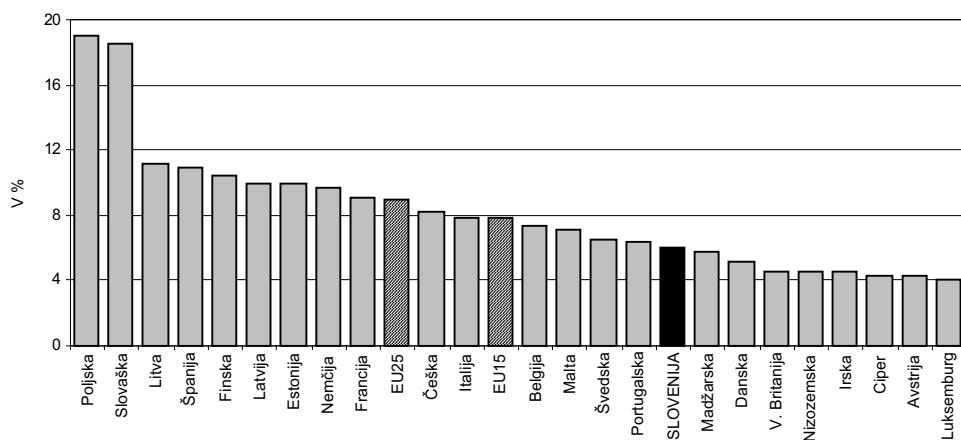
brezposelnih, ki v šestih mesecih niso našli zaposlitve, oziroma vseh ostalih brezposelnih, ki se niso uspeli zaposliti v roku 12 mesecev; zmanjševanje regijskih neskladij na trgu dela; nadzor nad izpolnjevanjem obveznosti brezposelnih oseb; preprečevanje dela in zaposlovanja na črno; ter nadaljnji razvoj socialnega partnerstva.

Tabela: Stopnje brezposelnosti v Sloveniji, EU in OECD v obdobju 1995–2004, v %

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Stopnja anketne brezposelnosti										
Slovenija	7,4 ¹	7,3	7,4	7,9	7,6	7,0	6,4	6,4	6,7	6,1 ¹
moški	7,7 ¹	7,5	7,1	7,7	7,3	6,8	5,9	5,9	6,4	5,7 ¹
ženske	7,0 ¹	7,0	7,6	8,1	7,9	7,3	7,0	6,8	7,1	6,4 ¹
mladi (15–24 let)	18,8	18,8	17,6	18,6	18,1	16,8	18,1	16,7	17,4	14,2 ¹
EU 25	n.p.	n.p.	n.p.	9,4	9,2	8,8	8,5	8,9	9,1	8,9 ¹
EU 15	10,1	10,2	10,0	9,4	8,7	7,8	7,4	7,7	8,1	7,9 ¹
OECD	7,7	7,7	7,4	7,1	6,8	6,3	6,5	6,9	7,1	-
Stopnja registrirane brezposelnosti										
Slovenija	13,9	13,9	14,4	14,5	13,6	12,2	11,6	11,6	11,2	10,6
moški	14,1	13,7	13,6	13,4	12,4	11,1	10,4	10,4	9,7	9,1
ženske	13,7	14,0	15,3	15,7	15,0	13,5	12,9	13,1	13,0	12,4

Vir: SURS, Eurostat, OECD. Opomba: ¹drugo četrtletje.

Graf: Stopnja anketne brezposelnosti v Sloveniji in drugih članicah EU, drugo četrtletje 2004

Vir: Eurostat.

¹ Izračun UMAR na podlagi objavljenih četrtletnih podatkov SURS.

² 4. oktobra 2002 je bil na podlagi sprememb in dopolnitev Zakona o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti objavljen Pravilnik o vsebini in načinu vodenja uradnih evidenc s področja zaposlovanja, ki določa kriterije za prehod oseb iz evidenc brezposelnih v evidenco na podlagi drugih zakonov. Te kriterije izdelal ZRSZ v sodelovanju s pristojno institucijo, na katero se posamezni zakon nanaša. Podlaga za prehod v evidenco po drugih zakonih je zaposlitveni načrt. Na podlagi tega Pravilnika je bil skupaj s ZPIZ-om pripravljen organizacijski predpis za delovne invalide – prejemnike denarnega nadomestila iz ZPIZ-a. Zavod je skupaj s ZPIZ-om začel presojo zaposlitvenih možnosti delovnih invalidov in izdelal kriterije za prehajanje le-teh v evidenco oseb po drugih zakonih. V presojo so vključene osebe, ki (i) so na ZRSZ prijavljene najmanj dve leti, (ii) se v tem času, kljub naporitvam k delodajalcem, niso uspeli zaposliti zaradi svoje zaposlitvene oviranosti, (iii) v tem obdobju za njih ni bilo primernih delovnih mest, (iv) se tudi po vključitvi v programe aktivne politike zaposlovanja niso uspeli zaposliti.

³ To je nov program v zvezi z uresničevanjem strateških ciljev na področju trga dela in zaposlovanja v letu 2005 in se razlikuje od istoimenskega programa, ki ga je Vlada RS sprejela decembra 2003 za uresničevanje ciljev strategije zaposlovanja v letu 2004.

Inflacija

Po vztrajanju na nivoju med 7 % in 10 % v letih 1995–2002 se je inflacija v letu 2004 znižala pod 4 %. Nihanje inflacije na relativno visoki ravni je bilo po letu 1995 predvsem posledica usmeritev ekonomskih politik, ki kot primarni cilj niso zasledovale stabilnosti cen oziroma njihove neodzivnosti na spremenjene makroekonomske razmere. K ohranjanju inflacije na relativno visoki ravni pa so delno vplivale tudi nedokončane strukturne reforme, povezane z indeksacijo, strukturo in obsegom javnofinančnih odhodkov ter povečanjem učinkovitosti oziroma prestrukturiranjem v sektorjih, kjer je konkurenca še nezadostna.

Vzdržno zniževanje inflacije v zadnjih dveh letih je rezultat usklajenih ukrepov Banke Slovenije in Vlade RS. Z odločitvijo za priključitev mehanizmu deviznih tečajev ERM II in hiter prevzem evra sta Banka Slovenije in vlada sprejeli ukrepe, ki so v zadnjih dveh letih privedli do vzdržnega zniževanja inflacije. Po tem, ko so v letu 2003 k znižanju inflacije največ prispevali ukrepi na področju politike reguliranih cen in fiskalne politike, je k njenemu nadaljnjemu zniževanju v letu 2004 ključno prispevala stabilizacija tečaja tolarja, do katere je prišlo ob vstopu v ERM II konec junija. Ob upoštevanju praktično popolnega prenosa rasti tečaja na rast cen je njegova stabilizacija odpravila pomemben dejavnik inflacije, ki je v predhodnih letih prispeval približno polovico skupne rasti cen. Kljub temu pa je, zaradi postopne deprecijacije v prvem polletju leta 2004, medletna rast tečaja znašala 1,3 %. Sočasno je vlada nadaljevala z izvajanjem Načrta povišanja reguliranih cen v letih 2004 in 2005 ter usklajenim spreminjanjem fiskalnih obremenitev. Osnovni cilj politike reguliranih cen (zagotoviti skladno rast reguliranih cen z rastjo prostih cen) za razliko od leta 2003 sicer ni bil dosežen, razlog za hitrejšo rast reguliranih cen (njihovo povišanje je v letu 2004 znašalo 9,0 %, rast prostih cen pa 2,1 %), pa je bilo predvsem posledica zunanjih dejavnikov. Višje cene nafte oziroma tekočih goriv za prevoz in ogrevanje so namreč k inflaciji prispevale 1,0 odstotne točke oziroma 71 % skupnega povišanja reguliranih cen. Zaradi relativno večjega vpliva sprememb cen nafte na inflacijo kot v ostalih državah EU (zaradi večjega deleža goriv v indeksu cen, relativno nizkega deleža davkov v drobnoprodajni ceni ter relativno visoke odvisnosti gospodarstva od energentov) je vlada nadaljevala tudi z acikličnim prilagajanjem trošarin na tekoča goriva za prevoz in ogrevanje. Z njim je blažila nihanja cen tekočih goriv (ko so se cene nafte povišale za približno 70 %, je prilagajanje trošarin omogočilo, da je bila inflacija nižja do 0,4 odstotne točke). Višje trošarine na tekoča goriva so ob koncu leta k inflaciji prispevale 0,2 odstotne točke, poleg tega pa je nadaljevanje procesa harmonizacije trošarin na tobačne izdelke z davčnim sistemom držav EU k inflaciji prispevalo dodatne 0,2 odstotne točke.

K nadaljnjemu znižanju inflacije je prispeval vstop Slovenije v EU. Poleg stabilizacije tečaja tolarja po vključitvi v ERM II je vstop v EU privedel tudi do sprememb trgovinskih režimov, predvsem do odprave carin na prehrabene izdelke. Cene hrane so bile ob koncu leta 2004 nižje kot pred letom dni, zaradi česar je bila inflacija v letu 2004 nižja za 0,2 odstotne točke, v letu 2003 pa so višje cene hrane k inflaciji prispevale 0,8 odstotne točke.

Kljub relativno visokemu znižanju inflacije ta še vedno močno odstopa od maastrichtskega kriterija. Ta se izračunava na podlagi povprečne (HICP¹) inflacije in je, na podlagi začasnih podatkov Eurostata, decembra 2004 znašal 2,2 %, povprečna (HICP) inflacija v Sloveniji pa je konec leta 2004 znašala 3,7 %. Za nadaljnje vzdržno zniževanje inflacije, ki bo v letu 2006 omogočilo izpolnitev maastrichtskega kriterija,

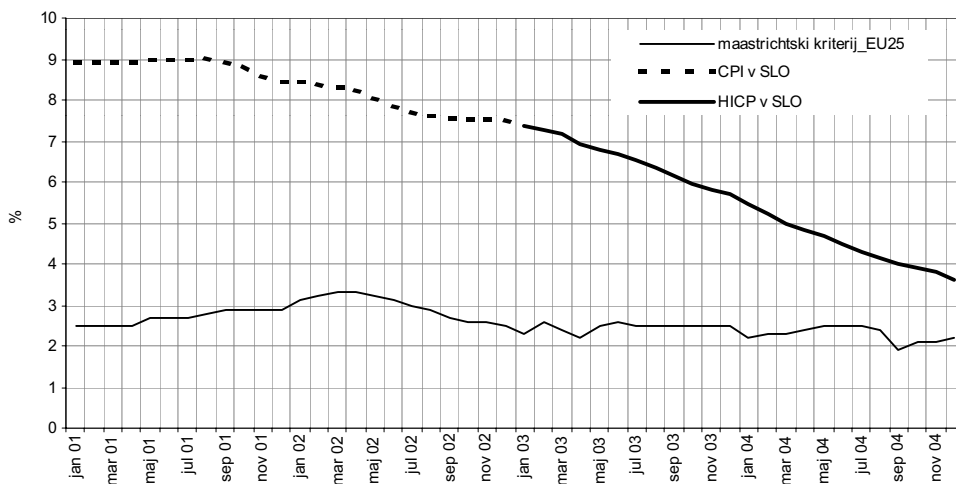
kot predvideva Program vstopa v ERM II in prevzema evra, bo zato potrebno poleg striktnega izvajanja dosedanjih politik predvsem zmanjšati pomen dejavnikov, ki povzročajo pritiske na rast cen zaradi strukturnih neskladij.

Tabela: Rast cen življenjskih potrebščin v Sloveniji in Evropski uniji v obdobju 1995–2004

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Slovenija , medletne stopnje rasti, v %										
Cene življenjskih potrebščin	9,0	9,0	8,8	6,5	8,0	8,9	7,0	7,2	4,6	3,2
Blago	7,1	8,0	8,5	5,6	7,8	8,8	6,2	6,4	3,9	2,5
Storitve	15,9	12,2	9,8	9,3	8,8	9,2	9,6	9,4	6,5	4,9
Regulirane cene	10,0	8,4	16,9	11,1	10,4	16,0	10,5	9,2	4,0	9,0
Energija	8,2	5,6	20,9	13,2	11,0	18,9	6,7	5,5	3,5	10,3
Drugo	11,4	10,6	12,4	8,6	9,6	12,0	17,0	14,7	4,8	6,1
Osnovna inflacija	np	7,2	6,4	5,0	4,1	6,9	7,4	6,9	4,2	2,7
Evropska unija ¹ , medletne stopnje rasti, v %										
Cene življenjskih potrebščin	2,5	2,1	1,5	0,9	1,7	2,5	2,0	2,4	2,0	2,3

Vir: SURS (cene življenjskih potrebščin), ocena UMAR (regulirane cene, osnovna inflacija); Eurostat (cene življenjskih potrebščin v EU).
Opomba: ¹Evro območje.

Slika: Povprečna inflacija (HICP) v Sloveniji in maastrichtski kriterij

Vir: SURS, Eurostat, ocena UMAR.

Opomba: inflacija v Sloveniji: do leta 2003 je prikazana na podlagi indeksa cen življenjskih potrebščin (CPI), po letu 2003 pa na podlagi harmoniziranega indeksa cen življenjskih potrebščin (HICP).

¹ Harmoniziran indeks cen življenjskih potrebščin (HICP) temelji na strukturi porabe rezidentov in nerezidentov na ozemlju Slovenije, indeks cen življenjskih potrebščin (CPI) pa na strukturi porabe rezidentov RS. Zaradi različnih uteži posameznih proizvodov in storitev se vrednosti indeksov med seboj razlikujeta, vendar razlike povprečne inflacije, merjene z obema indeksoma, v zadnjih dveh letih niso presegle 0,1 odstotne točke.

Ravnovesje sektorja država

Po vstopu v Evropsko unijo veljajo za Slovenijo določila Pakta stabilnosti in rasti, po katerih delež primanjkljaja sektorja država v BDP ne sme presežati 3 %. Za preverjanje javnofinančnega stanja je Slovenija v okviru postopka za ugotavljanje presežnega primanjkljaja in dolga države dolžna dvakrat letno posredovati Evropski komisiji Poročilo o primanjkljaju in dolgu države. Poročilo je sestavljeno skladno z enotno metodologijo Evropskega sistema računov iz leta 1995 (ESA-95), ki jo morajo dosledno spoštovati vse države članice. Zgornja dovoljena meja primanjkljaja sektorja država (3 % BDP) je tudi maastrichtski konvergenčni kriterij, ki ga mora Slovenija izpolniti za vstop v EMU (predvidoma v začetku leta 2007). V obdobju od leta 2001 do 2003 je Slovenija ta kriterij izpolnjevala, po predhodnih ocenah pa je bil izpolnjen tudi v letu 2004.

V letu 2000 je delež primanjkljaja sektorja država v BDP znašal 3,4 % in se je v naslednjih treh letih postopoma zmanjševal. V obdobju od leta 2000 do 2003 se je delež primanjkljaja sektorja država v BDP zmanjšal za 1,4 odstotne točke, in sicer od doseženih 3,4 % BDP v letu 2000 na 2 % BDP v letu 2003. Zmanjšanje je bilo največje v letu 2001, ko se je delež primanjkljaja sektorja država zmanjšal za 0,6 odstotne točke (na 2,8 % BDP), v letih 2002 in 2003 pa se je vsako leto zmanjšal še za nadaljnje 0,4 odstotne točke (na 2,4 % BDP v letu 2002 in na 2 % BDP v letu 2003).

Postopno zmanjševanje primanjkljaja sektorja država je predvsem posledica rasti skupnih prihodkov države. V letu 2000 je znašal delež prihodkov sektorja država v BDP (po metodologiji ESA - 1995) 44,7 %. V obdobju 2001 do 2003 se je ta delež postopno povečeval, in sicer v letu 2001 za 0,4 odstotne točke, v letu 2002 za 0,6 odstotne točke in v letu 2003 pa za nadaljnje 0,5 odstotne točke. V obdobju od leta 2000 do 2003 se je delež prihodkov sektorja država v BDP skupaj povečal za 1,5 odstotne točke in v letu 2003 dosegel 46,2 % BDP.

V tem obdobju so se povečevali tudi skupni izdatki države, in sicer od 48,1 % BDP v letu 2000 na 48,2 % BDP v letu 2003. Izboljšanje položaja države v letu 2001, ko se je zmanjšal primanjkljaj države za 0,6 odstotne točke, je predvsem posledica prodaje licenc za mobilno telefonijo, ki po metodologiji nacionalnih računov kot prodaja nefinančnih neproizvedenih sredstev zmanjšuje izdatke države. Sicer so se v tem letu, brez upoštevanja te transakcije, izdatki države še povečali za 0,4 odstotne točke. Do dejanskega izboljšanja položaja države je prišlo v letu 2002, ko se je delež prihodkov sektorja država povečal bolj (za 0,6 odstotne točke) kot delež izdatkov sektorja država (za 0,2 odstotne točke). V letu 2003 se je položaj države še izboljšal z nadaljnjim zmanjšanjem deleža primanjkljaja sektorja država na 2 % BDP. Deleži izdatkov sektorja država v BDP so se povečali za 0,1 odstotne točke, deleži prihodkov države v BDP pa za 0,5 odstotne točke.

Po predhodnih ocenah za leto 2004 ocenjujemo, da se javnofinančni položaj države ni bistveno spremenil glede na leto 2003. Delež izdatkov sektorja država v BDP se je po ocenah v letu 2004 zadržal na enaki ravni kot v letu 2003, za 0,1 odstotne točke pa se je zmanjšal delež prihodkov sektorja država v BDP. Ocenjujemo, da se je zaradi vstopa Slovenije v EU za 0,3 odstotne točke znižal delež prihodkov od carin in uvoznih dajatev v BDP. Za 0,1 odstotne točke se je (po predhodnih podatkih) zmanjšal delež prihodkov iz obveznih prispevkov za socialno varnost. Deleži prihodkov od dohodnine, od davka na dobiček pravnih oseb in od trošarin v BDP so se povečali, vsak za 0,1 odstotne točke. Delež primanjkljaja sektorja država je tako ocenjen na 2,1 % BDP, kar pomeni le rahlo poslabšanje glede na leto 2003, saj se je delež primanjkljaja v BDP povečal le za 0,1 odstotne točke.

V primerjavi z drugimi državami v EU je bila Slovenija v letu 2000 med državami z najvišjim primanjkljajem sektorja država, višji delež primanjkljaja sektorja država so beležile le nekatere države pristopnice (Češka, Slovaška in Malta). V letu 2000 so države EU 15 v povprečju

dosegale celo presežek sektorja država v višini 1 % BDP, države EU 25 pa v povprečju presežek v višini 0,8 % BDP.

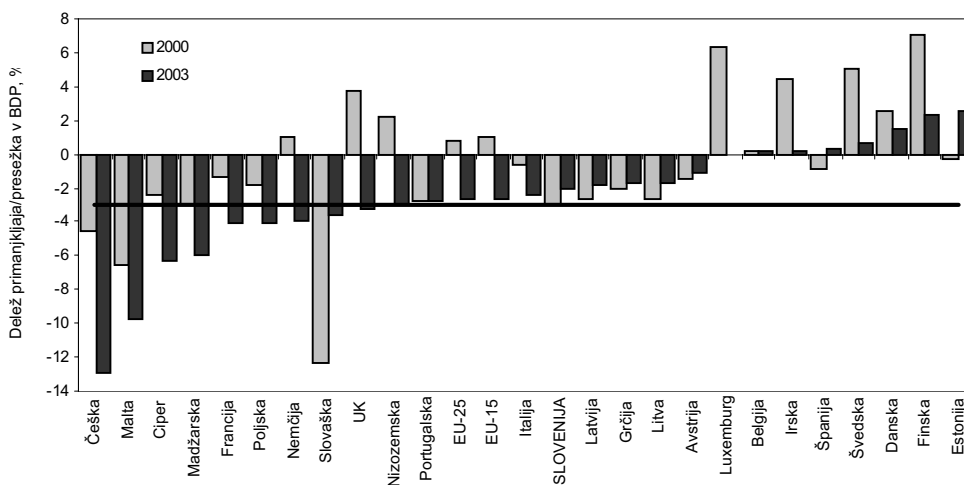
V letih 2001 do 2003 se je v Sloveniji delež primanjkljaja sektorja država v BDP zmanjševal, v povprečju evropskih držav pa se je povečeval. V letu 2001 se je v Sloveniji delež primanjkljaja sektorja država zmanjšal, vendar je bil še vedno za 1,7 odstotne točke nad povprečjem evropskih držav EU 15 (1,0 % BDP) in nad povprečjem držav EU 25 (1,1 % BDP). Višji primanjkljaj od Slovenije je imela v tem letu med članicami EU le Portugalska, med pristopnicami pa eška, Madžarska, Malta, Poljska in Slovaška. V letu 2002 se je v Sloveniji delež primanjkljaja sektorja država še zmanjšal, vendar je z višino 2,4 % BDP še presegal delež primanjkljaja v BDP v povprečju evropskih držav EU 15 (2,0 % BDP) in EU 25 (2,1 % BDP). V letu 2002 je delež primanjkljaja v BDP v evropskih državah narasel kar za celo odstotno točko. V tem letu sta imeli med članicami EU višji delež primanjkljaja kot Slovenija poleg Portugalske le še Nemčija in Francija, med pristopnicami pa vse države, razen Estonije in Litve. V letu 2003 se je delež primanjkljaja v BDP v evropskih državah še povečal, v Sloveniji pa še nekoliko zmanjšal, tako da je bil v letu 2003 delež primanjkljaja Slovenije v BDP tako pod povprečjem držav EU 15 (2,6 % BDP) kot tudi pod povprečjem držav EU 25 (2,7 % BDP). V letu 2003 je imelo kar 12 članic EU višji delež primanjkljaja v BDP kot Slovenija in kar 10 jih je presegalo dovoljeno višino primanjkljaja države, določeno s Paktom stabilnosti in rasti.

Tabela: Delež prihodkov in izdatkov ter primanjkljaja sektorja država po podsektorjih po metodologiji ESA - 1995, v % BDP

	2000	2001	2002	2003
Prihodki sektorja država	44,7	45,1	45,7	46,2
Izdatki sektorja država	48,1	47,9	48,1	48,2
Primanjkljaj sektorja država (prihodki minus izdatki)	-3,4	-2,8	-2,4	-2,0
Centralna država	-3,0	-2,5	-2,1	-1,9
Lokalna država	0,1	0,0	-0,2	0,0
Skladi socialnega zavarovanja	-0,5	-0,3	-0,1	-0,1

Vir: SURS, Nacionalni računi, Prva statistična objava št. 128/31.08.2004, preračuni deležev v primerjavi z BDP po objavi SURS, Prva statistična objava št. 149/22.09.2004.

Graf: Delež primanjkljaja/presežka sektorja država v državah EU 25 v letih 2000 in 2003, v % BDP

Vir: Eurostat: Euro-indicators, 16.03.2004.

Dolg države

Dolg države¹ se je v letu 2003 znižal za 0,1 odstotne točke glede na BDP, predvsem zaradi znižanja relativnega deleža dolga neposrednih uporabnikov državnega proračuna, in je konec leta znašal 29,4 % BDP. Nominalno se je dolg države v istem obdobju povešal in je konec leta 2003 znašal 1.687,2 mlrd SIT (1.569,3 mlrd SIT konec leta 2002).

Dolg centralne države se je leta 2003 povečal za 104,3 mlrd SIT in je konec leta znašal 1.628,8 mlrd SIT oziroma 28,3 % BDP (28,7 % konec leta 2002). Dolg neposrednih uporabnikov državnega proračuna je na dan 31.12.2003 znašal 1.467,3 mlrd SIT in se je od 1. 1. 2003 do konca leta 2003 povečal za 62,5 mlrd SIT. Od tega je bilo 18,4 mlrd SIT posledica financiranja bilance prihodkov in odhodkov ter računa finančnih terjatev in naložb, 15,5 mlrd SIT zadolževanja za namene temeljnih razvojnih programov, 8,25 mlrd SIT prevzema dolga Slovenskih železnic in 19,95 mlrd SIT posledica stanja dolga iz naslova enomesečnih zakladnih menic. Povečanje dolga neposrednih uporabnikov državnega proračuna v višini 28,1 mlrd SIT je posledica vrednostnih sprememb. Zaradi delne predčasne poravnave obveznosti iz obveznic RS15 in RS04 iz kupnine NLB se je dolg zmanjšal za 28,4 mlrd SIT. Do konca leta 2001 sta na gibanje strukture dolga najbolj vplivala relativna majhnost slovenskega finančnega trga ter proces prevzemanja dolga bivše SFRJ. Od leta 2001 pa se Republika Slovenija ni več zadolževala na tujih finančnih trgih. Notranji dolg neposrednih uporabnikov državnega proračuna od leta 2001 zato narašča in je dne 31. 12. 2003 predstavljal 61,2 % celotnega dolga (49,8 % v letu 2000). Kljub relativno hitri rasti kratkoročnega dolga v preteklosti je struktura dolga neposrednih uporabnikov državnega proračuna glede na ročnost predvsem dolgoročna, tako da je dolgoročni dolg konec leta 2003 predstavljal 94,8 % celotnega dolga RS. V letu 2003 so se nadaljevali trendi v spremembi strukture dolga glede na instrument zadolžitve. Tako se je tudi v letu 2003 delež posojil v dolgu zmanjšal. Povečal se je tudi delež instrumentov financiranja s fiksno obrestno mero, ki bo dolgoročno zagotovil nižje stroške financiranja. Še naprej je naraščal tudi delež dolga v tolarjih, ki raste že od leta 2001, in je konec leta 2003 dosegel 48,3 % celotnega dolga. Na drugi strani je delež ameriškega dolarja že od leta 2000 hitro upadal in je konec leta 2003 znašal le 1,2 % vsega dolga. Dolg, denominiran v evrih, je konec leta 2003 znašal 50,0 % skupnega dolga.

Dolg državnih skladov in drugih enot centralne države je konec leta 2003 znašal 159,6 mlrd SIT oziroma 2,8 % BDP. Največji delež dolga državnih skladov sta predstavljali Ekološko razvojni sklad RS (75,4 % celotnega dolga državnih skladov) in Javni sklad za regionalni razvoj (24,6 % celotnega dolga državnih skladov). Pri drugih enotah centralne države pa je 89 % celotne zadolžitve predstavljal dolg Slovenske odškodninske družbe.

Dolg lokalnih skupnosti, Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje (ZPIZ) in Zavoda za zdravstveno zavarovanje Slovenije (ZZZS) se je v letu 2003 povečal skupaj za 0,1 % BDP. Zaradi restriktivnih zakonskih omejitev je zadolženost lokalnih skupnosti že nekaj let nizka in je sestavljena samo iz notranjega dolga. Konec leta 2003 je dolg lokalnih skupnosti znašal 18,4 mlrd SIT oziroma 0,3 % BDP. Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije in Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije se zadolžujeta samo na domačem finančnem trgu, in sicer le z najemanjem kratkoročnih kreditov in najemom likvidnostnih posojil v okviru sistema enotnega zakladniškega računa države. Konec leta 2003 je dolg ZPIZ in ZZZS znašal 40,1 mlrd SIT oziroma 0,7 % v primerjavi z BDP.

V primerjavi z državami članicami EU je Slovenija po višini dolga v BDP in plačilih obresti v BDP med najmanj zadolženimi. Manj zadolžene od Slovenije so samo Luksemburg, Estonija, Latvija in Litva. Slovenija ves čas tudi izpolnjuje konvergenčni kriterij stanja dolga države.

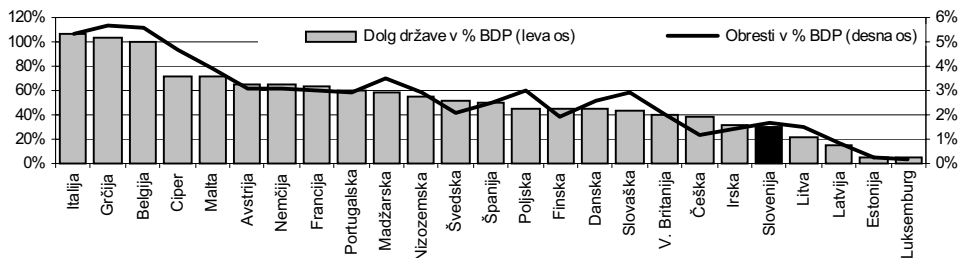
¹ Dolg države (obremenjuje stroške financiranja proračuna) zajema dolg centralne države, dolg lokalnih skupnosti in skladov socialnega zavarovanja (ZPIZ in ZZZS). V skladu s standardno klasifikacijo institucionalnih sektorjev (SKIS) dolg centralne države zajema dolg neposrednih uporabnikov državnega proračuna, državne sklade in druge enote centralne ravni države.

Tabela: Dolg države v obdobju 2000–2003, v mrd SIT in v primerjavi z BDP

	2000	2001	2002	2003
Dolg neposrednih uporabnikov državnega proračuna	1.013,4	1.227,1	1.404,8	1.467,3
v primerjavi z % BDP	23,8	25,8	26,4	25,5
Vrednostni papirji	839,0	1.000,6	1.195,3	1.295,0
v primerjavi z % BDP	19,7	21,0	22,5	22,5
Kredit	174,4	226,5	209,5	172,3
v primerjavi z % BDP	4,1	4,8	3,9	3,0
Dolg državnih skladov	6,8	13,9	15,3	18,2
v primerjavi z % BDP	0,2	0,3	0,3	0,3
Vrednostni papirji	2,6	4,6	4,4	4,1
v primerjavi z % BDP	0,1	0,1	0,1	0,1
Kredit	4,1	9,2	10,8	14,1
v primerjavi z % BDP	0,1	0,2	0,2	0,2
Dolg drugih enot centralne ravni države	41,4	66,8	103,0	141,4
v primerjavi z % BDP	1,0	1,4	1,9	2,5
Vrednostni papirji	40,9	66,4	102,2	128,4
v primerjavi z % BDP	1,0	1,4	1,9	2,2
Kredit	0,5	0,4	0,8	13,0
v primerjavi z % BDP	0,0	0,0	0,0	0,2
Sredstva na računih	0,8	1,0	1,4	1,9
DOLG CENTRALNE DRŽAVE	1.062,3	1.308,7	1.524,5	1.628,8
v primerjavi z % BDP	25,0	27,5	28,7	28,3
DOLG LOKALNIH SKUPNOSTI	7,3	8,1	14,3	18,4
v primerjavi z % BDP	0,2	0,2	0,3	0,3
Vrednostni papirji	0	0	0	0
v primerjavi z % BDP	0,0	0,0	0,0	0,0
Kredit	7,3	8,1	14,3	18,4
v primerjavi z % BDP	0,17	0,17	0,27	0,32
DOLG SKLADOV SOCIALNEGA ZAVAROVANJA	23,2	22,8	30,5	40,1
v primerjavi z % BDP	0,5	0,5	0,6	0,7
Vrednostni papirji	0	0	0	0
v primerjavi z % BDP	0,0	0,0	0,0	0,0
Kredit	23,2	22,8	30,5	40,1
v primerjavi z % BDP	0,5	0,5	0,6	0,7
DOLG DRŽAVE	1.092,9	1.339,6	1.569,3	1.687,2
v primerjavi z % BDP	25,7	28,1	29,5	29,4

Vir: Ministrstvo za finance.

Slika: Dolg države v Sloveniji in državah EU v letu 2003 v primerjavi z BDP, v %

Vir: Ministrstvo za finance, Eurostat.

Plačilnobilančno ravnovesje

Uravnotežen saldo tekočega računa plačilne bilance se je po letu 1997 prevesil v primanjkljaj, ki je leta 1999 dosegel rekordno vrednost, v letih 2001 in 2002 pa je bil na tekočem računu ponovno zabeležen presežek. V letih 1995–1997 je bil tekoči račun plačilne bilance izravnani. Trgovinski primanjkljaj je v povprečju sicer znašal 4,3 % BDP, vendar so presežek v bilanci storitev (3,1 % BDP) in pozitivni neto faktorski dohodki ter tekoči transferji omogočali doseganje plačilnobilančnega ravnovesja. V obdobju 1998–2000 je primanjkljaj na tekočem računu v povprečju izkazoval 2,2 % BDP (trgovinski primanjkljaj 5,2 %, storitveni presežek 2,1 %). Obdobje primanjkljaja na tekočem računu plačilne bilance Slovenije se je začelo z letom 1998, ko se je zaradi posrednega vpliva azijske in ruske finančne krize upočasnila tudi realna rast slovenskega izvoza. Po drugi strani pa se je ob okrepljeni domači investicijski dejavnosti nadaljevala visoka rast uvoza. V letu 1999 se je rast blagovnega izvoza močno upočasnila (stagniranje blagovnega izvoza v države bivše Jugoslavije, močan upad izvoza v Rusijo in relativno skromno povečanje izvoza v države EU), rast blagovnega uvoza pa močno povišala (povečan obseg domačega povpraševanja pred uvedbo DDV), zato je blagovni primanjkljaj v tem letu dosegel 5,8 % BDP. V letu 1999 je zaradi manjšega neto priliva deviz od turizma (kosovska kriza), neto uvoza konstrukcijskih storitev in hitreje rasti uvoza ostalih (netradicionalnih) storitev, upadel tudi presežek v storitveni menjavi. Primanjkljaj tekočega računa je tako predstavljal 3,3 % BDP, kar je bilo največ v obravnavanem obdobju. V letu 2000 so rast izvoza pospešili ugodni mednarodni pogoji gospodarjenja (visoko tuje povpraševanje), na razmeroma skromno rast uvoza pa je večinoma vplivala umirjena rast domače potrošnje. Precej se je povečal presežek storitvene bilance (z 1,6 % BDP leta 1999 na 2,4 % BDP), zato je primanjkljaj tekočega računa plačilne bilance leta 2000 upadel na 2,8 % BDP. Leta 2001 se je realna rast izvoza blaga in storitev (6,3 %) v primerjavi z letom 2000 (13 %) upočasnila za več kot polovico, kar je bilo posledica umirjanja gospodarske aktivnosti v državah EU. Še večje upadanje realne stopnje rasti izvoza pa je ublažil povečan obseg prodaje blaga na trge nekdanje Jugoslavije in v Rusijo. Na skromno realno rast uvoza blaga in storitev je vplivalo šibko domače povpraševanje. Ob nadaljnjem upadanju trgovskega primanjkljaja (na 3,1 % BDP) in ohranjanju storitvenega presežka (2,4 % BDP) in presežka faktorskih dohodkov ter tekočih transferjev, se je saldo tekočega računa plačilne bilance v letu 2001 prevesil v presežek (0,2 % BDP). V letu 2002 se je presežek tekočega računa plačilne bilance opazno povečal, in sicer na 1,4 %. K temu sta ob skromnem uvozu (nizka rast domače potrošnje) prispevala ohranjanje rasti izvoza na ravni iz leta 2001 in izboljšanje pogojev menjave (za 2 odstotni točki). Blagovni primanjkljaj je upadel s 3,1 % BDP na 1,1 % BDP. Menjava storitev je bila precej ugodnejša kot leto poprej, tako da se je storitveni presežek celo nekoliko povečal (na 2,6 % BDP).

V letu 2003 se je presežek tekočega računa plačilne bilance prevesil v rahel primanjkljaj (-0,4 % BDP), k čemur je ob nekoliko izboljšanih pogojih menjave s tujino prispevala skromna rast izvoza in krepitev uvoza kot posledica pospešene rasti domače potrošnje. Ob manj ugodnih gospodarskih razmerah v državah EU se je rast blagovnega izvoza v letu 2003 precej upočasnila. Realna rast je bila 4,4-odstotna (v letu 2002 6,5 %), pri čemer so slovenski izvozniki ob skromni rasti izvoznih dohodkov na trgu držav EU pospešili izvoz v države CEFTA, neevropske države OECD in Rusko federacijo. S pospešeno rastjo domačega trošenja pa se je v letu 2003 okrepila tudi rast uvoza, ki je bila realno 7,3-odstotna (v letu 2002 4,4-odstotna), tako da se je trgovski primanjkljaj povečal na 2,2 % BDP (pogoji menjave za blago so se izboljšali za 0,5 odstotne točke). Rast obsega storitvene menjave je bila v letu 2003 počasnejša od rasti obsega blagovne menjave, izvoz treh glavnih komponent storitev (transporta, potovanj in ostalih storitev) pa je naraščal počasneje od njihovega uvoza. eprav so se pogoji menjave storitev zaradi višjih izvoznih cen prevoznih, gostinskih ter nastanitvenih storitev izboljšali, pa je bil presežek v menjavi storitev (2,2 % BDP) nižji kot v letu 2002. Pri faktorskih dohodkih je bil primanjkljaj večji kot leta 2002 večinoma zaradi višjih reinvestiranih dobičkov tujih vlagateljev in plačil obresti na tuje kredite. Pozitiven saldo tekočih transferjev se je v primerjavi z letom prej znižal za tretjino; v njihovi strukturi so se znižali transferji iz tujine, tako državnega kot ostalih sektorjev, in hkrati povečali transferji ostalih sektorjev v tujino (zavarovanja in ostali transferji).

V enajstih mesecih 2004 je bil presežek tekočega računa plačilne bilance na skoraj enaki ravni kot v istem obdobju 2003, blagovno-storitveni tokovi pa so se v primerjavi z istim obdobjem leta

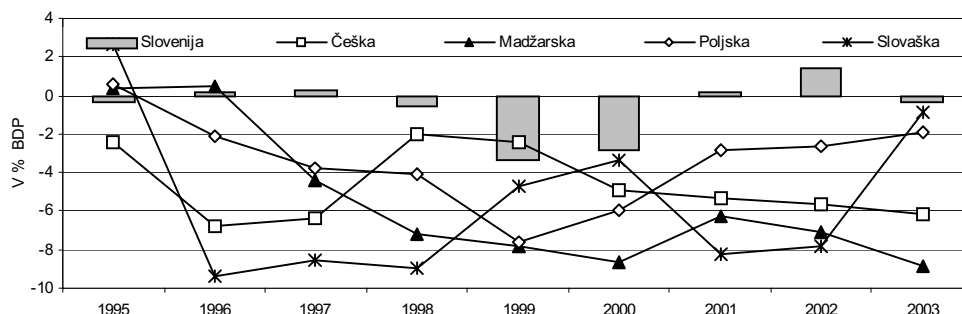
2003 precej okrepili. Izvoz blaga in storitev se je nominalno (izraženo v EUR) povečal za 10,6 % (izvoz blaga za 10,2 %, izvoz storitev za 12,3 %), uvoz blaga in storitev pa je bil nominalno večji za 11,2 % (uvoz blaga za 11,6 %, uvoz storitev za 9,1 %). Blagovni izvoz se je po pričakovanjih pospešil znotraj trga EU 25, od najpomembnejših trgovinskih partneric najbolj v Avstrijo in Francijo, manj pa v Nemčijo in Italijo. Močno se je povečal tudi obseg izvoza v "netradicionalne" trgovinske partnerice (Belgija, Španija, Grčija, Danska). Nad pričakovanji se je okrepil izvoz blaga v države nekdanje Jugoslavije, zlasti v aprilu, pred vstopom Slovenije v EU in prenehanjem veljavnosti prostotrgovinskih sporazumov s temi državami, ki mu je sledilo povišanje carinskih stopenj na uvoz slovenskih izdelkov. Močno se je povečal tudi izvoz blaga v Rusijo, kjer se je zaradi visokih cen nafte rast ruskega gospodarstva okrepila in posledično povečala njihovo uvozno povpraševanje. Na uvozni strani sta se najbolj okrepila uvoz proizvodov za široko porabo in uvoz proizvodov za vmesno porabo, kar je bilo posledica krepitve rasti zasebne potrošnje in rasti obsega industrijske proizvodnje. Uvoz proizvodov za investicije pa se je od vseh sestavin namenske strukture uvoza najmanj povečal. Okrepila se je tudi rast izvoza storitev, h kateri je večinoma prispevala visoka rast izvoza transportnih in drugih storitev (zlasti komunikacijskih, konstrukcijskih, računalniških ter drugih poslovnih storitev). Pri uvozu storitev se je najbolj povečal obseg transportnih storitev, kar je bilo skladno z rastjo blagovnega uvoza. V enajstih mesecih leta 2004 je saldo blaga in storitev izkazoval presežek v višini 45,7 mio EUR, vendar je bil le-ta, zaradi naraščajočega blagovnega primanjkljaja (579,8 mio EUR) kljub višjemu storitvenemu presežku (625,5 mio EUR), več kot polovico nižji kot v primerljivem obdobju leta 2003. Nižji primanjkljaj v saldu faktorskih dohodkov je bil večinoma posledica nižje ocenjenih reinvestiranih dobičkov tujih vlagateljev kot v istem obdobju predhodnjega leta. Presežek v saldu tekočih transferjev je ostal približno na enaki ravni kot v istem obdobju leto prej. V njihovi strukturi so se povečali neto prilivi iz proračuna EU in neto odlivi drugih sektorjev (nakazila zdomcev in ostali transferji). **Saldo tekočega računa** je v enajstih mesecih leta 2004 izkazoval presežek v vrednosti 30,8 mio EUR.

Tabela: **Tekoči račun plačilne bilance Slovenije (v % BDP) in realne stopnje rasti menjave blaga in storitev (v %) v obdobju 1995–2003**

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Tekoči račun, v % BDP	-0,3	0,2	0,3	-0,6	-3,3	-2,8	0,2	1,4	-0,4
Trgovinska bilanca	-4,7	-4,2	-4,0	-3,8	-5,8	-5,9	-3,1	-1,1	-2,2
Storitvena bilanca	2,9	3,2	3,3	2,4	1,6	2,4	2,4	2,6	2,2
Realne stopnje rasti menjave blaga in storitev, v %									
Izvoz blaga	3,0	2,4	13,1	9,4	2,7	12,9	7,0	6,5	4,4
Izvoz storitev	-6,3	4,4	3,8	-1,9	-3,7	13,6	3,1	7,9	-2,4
Uvoz blaga	13,1	2,1	13,0	10,8	8,6	7,7	3,2	4,4	7,3
Uvoz storitev	-1,2	3,5	1,9	6,5	4,2	6,9	1,9	8,1	3,3

Vir: SURS, BS, preračuni UMAR.

Slika: **Saldo tekočega računa v Sloveniji in nekaterih novih članicah EU v letih 1995–2003, v % BDP**

Vir: SURS, BS, OECD Economic Outlook, december 2004.

Bruto zunanji dolg

Po relativno skromni rasti v prvi polovici devetdesetih let je začel zunanji dolg bolj pospešeno naraščati po letu 1995, predvsem zaradi močnejšega zadolževanja zasebnega sektorja. V obdobju 1995–2002 je negarantirani zasebni dolg naraščal hitreje od javnega in javno garantiranega dolga. Povprečna nominalna letna rast negarantiranega zasebnega dolga v obdobju 1995–2002 je bila nekoliko hitrejša (15,6 %) od rasti javnega in javno garantiranega dolga (14,9 %). Zasebni negarantirani zunanji dolg se je povečal s 3.097 mio EUR ob koncu leta 1995 na 8.254 mio EUR ob koncu leta 2002, javno in javno garantirani dolg pa s 1.178 mio EUR na 3.201 mio EUR. Večino negarantiranega zasebnega dolga so predstavljala posojila drugim sektorjem (zlasti nefinančnim družbam – podjetjem)¹, državni sektor pa se je pretežno zadolževal z izdajo evroobveznic. Na rast javnega in javnogarantiranega dolga sta vplivala prevzem nealociranega zunanjega dolga po sporazumu NFA iz leta 1996 v višini 18 % celotnega nealociranega dolga bivše SFRJ in prevzem nealociranega zunanjega dolga po bilateralnih pogajanjih s posameznimi državami Pariškega kluba v višini 16,39 % nealociranega zunanjega dolga bivše SFRJ. Skupni prevzeti zunanji dolg bivše SFRJ je znašal 523 mio EUR, kar je konec oktobra 2003 predstavljalo 15,6 % javnega in javnogarantiranega zunanjega dolga.

V letu 2003 se je bruto zunanji dolg povečal predvsem zaradi zadolževanja domačih poslovnih bank. Celotni bruto zunanji dolg Slovenije se je v letu 2003 povečal za 1.850 mio EUR in je konec leta 2003 znašal 13.305 mio EUR. Tekoče transakcije so k povečanju bruto zunanjega dolga prispevale 1.934 mio EUR, tečajne razlike (okrepitev evra do košarice valut) pa so ga znižale za 84 mio EUR. 89,6 % povečanja bruto zunanjega dolga je bilo posledica rasti posojil bančnemu sektorju (1.010 mio EUR) in drugim sektorjem (648 mio EUR), katerih zadolževanje v tujini sta spodbujala upočasnjena deprecijacija tolarja do evra in razlika med domačimi in tujimi obrestnimi merami. Med obravnavanimi sektorji se je v letu 2003 v primerjavi z letom prej najmanj povečalo zadolževanje državnega sektorja, in sicer za 74 mio EUR. Zadolževanje povezanih oseb – pravne osebe, kapitalsko povezane z nerezidenti, ki so lastniki 10 % ali več kapitala, se je v primerjavi z letom prej povečalo za 118 mio EUR. Večina tega povečanja (83,4 %) predstavlja dolg do neposrednih investitorjev, drugo pa je dolg do povezanih podjetij.

Stanje bruto zunanjega dolga Slovenije se je v treh četrtletjih leta 2004 v največji meri povečalo zaradi zadolževanja poslovnih bank v tujini, podjetja so se zadolževala manj kot v predhodnem letu, državni sektor pa se je razdolževal. Bruto zunanji dolg se je od konca leta 2003 pa do konca septembra 2004 povečal za 1.520 mio EUR, na 14.825 mio EUR. Večina povečanja bruto zunanjega dolga je bila, kot leto prej, posledica zadolževanja poslovnih bank, ki so doma pokrivalo večje povpraševanje po deviznih kreditih, devizno zadolževanje podjetij v tujini pa se že drugo leto umirja. Podjetja so se bolj financirala z domačimi deviznimi posojili, kar je posledica precej izenačenih tujih in domačih obrestnih mer za devizna posojila. Državni sektor je v opazovanem obdobju odplačal več tujih kreditov, kot jih je najel. Največji del vračila tujega kredita je predstavljalo odplačilo zapadlih evroobveznic RS v vrednosti 204,5 mio EUR, izdanih v letu 1997. V strukturi zunanjega dolga se je v primerjavi s koncem leta 2003 povečal delež poslovnih bank za 4,6 strukturne točke, na 30,2 %, delež državnega sektorja pa se je znižal (z 18,9 % na 15,8 %) in delež drugih sektorjev – med njimi so tudi podjetja – (s 47,1 % na 46 %); neznatno pa se je znižal delež kapitalsko povezanih oseb (z 8,4 % na 7,6 %).

V treh četrtletjih leta 2004 se je povečal tudi neto zunanji dolg. Ta je po standardu Mednarodnega denarnega sklada definiran kot razlika med obveznostmi (bruto zunanjim dolgom) in terjatvami iz naslova dolžniških instrumentov, konec septembra 2004 pa je

znašal 1.089 mio EUR (konec decembra 2003 456 mio EUR). Državni sektor je imel neto obveznosti do nerezidentov v višini 2.337 mio EUR (konec decembra 2003 2.505 mio EUR), večinoma iz naslova izdanih obveznic in zadolžnic. Banka Slovenije, ki v imenu in za račun države vodi in upravlja z mednarodnimi denarnimi rezervami, je izkazovala neto terjatve do tujine v vrednosti 6.613 mio EUR (konec decembra 2003 6.860 mio EUR). Poslovne banke so v treh četrtletjih leta 2004 izkazovale neto obveznosti do tujine v višini 2.451 mio EUR, kar je za 828 mio EUR več kot ob koncu leta 2003. Ostali sektorji so izkazovali neto obveznosti v višini 3.131 mio EUR (konec decembra 2003 3.226 mio EUR). Povezane osebe pa so imele konec septembra 2004 za 218 mio EUR neto terjatev do tujine (konec decembra 2003 38 mio EUR).

Dinamični indikatorji zunanje zadolženosti se že drugo leto zapored poslabšujejo. Mednarodne denarne rezerve in skupne devizne rezerve sicer še zadoščajo za kritje kratkoročnega dolga po zapadlosti, kar je pomembno z vidika likvidnosti in solventnosti gospodarstva. Nelastniške terjatve pa ne krijejo nelastniških obveznosti (bruto zunanje dolga), kar odraža neto dolžniško pozicijo Slovenije (gl. tabelo 1).

Tabela 1: Dinamični kazalniki dolga, stanja ob koncu obdobja, v mio EUR

	1999	2000	2001	2002	2003	30.IX.2004
A. Kratkoročni dolg po zapadlosti¹	3.374	4.382	4.569	4.448	4.555	5.182
B. Mednarodne denarne rezerve BS	3.159	3.436	4.984	6.781	6.879	6.547
C. Skupne devizne rezerve	4.104	4.705	6.513	7.842	7.703	7.382
D. Nelastniške terjatve Slovenije do tujine ²	7.697	8.700	10.825	12.580	12.848	13.736
E. Nelastniške obveznosti Slovenije do tujine ³	8.012	9.490	10.403	11.455	13.305	14.825
Indikatorji zadostnosti deviznih rezerv						
- z mednarodnimi rezervami BS (B/A)	0,94	0,78	1,09	1,52	1,51	1,26
- s skupnimi deviznimi rezervami (C/A)	1,22	1,07	1,43	1,76	1,69	1,42
Nelastniške terjatve/Nelastniške obveznosti (D/E)	0,96	0,92	1,04	1,10	0,97	0,93

Vir: BS.

Opombe: ¹Kratkoročni dolg po zapadlosti je kratkoročni dolg in del dolgoročnega dolga ki zapade v enem letu. ²Nelastniške terjatve Slovenije do tujine so vse terjatve iz premoženjske bilance Slovenije razen lastniških. ³Nelastniške obveznosti Slovenije do tujine so vse dolžniške obveznosti iz premoženjske bilance Slovenije (bruto zunanji dolg).

Tabela 2: Stanje bruto zunanje dolga Slovenije glede na zapadlost in obveznost do povezanih oseb, v mio EUR

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	30.IX.2004
Skupaj bruto zunanji dolg	4.275	5.381	6.165	6.459	8.012	9.490	10.403	11.455	13.305	14.825
Kratkoročni dolg	1.470	1.503	1.819	1.838	2.155	2.283	2.223	2.305	2.447	2.579
Javni in javno garantirani dolg	0	0	0	0	0	0	15	66	40	33
Negarantirani zasebni dolg	1.470	1.503	1.819	1.838	2.155	2.283	2.208	2.239	2.407	2.546
Dolgoročni dolg	2.083	2.968	3.347	3.726	4.811	5.895	7.348	8.147	9.737	11.084
Javni in javno garantirani dolg	1.178	1.657	1.875	2.007	2.462	2.883	3.107	3.135	3.525	3.706
Negarantirani zasebni dolg	905	1.311	1.472	1.719	2.350	3.012	4.241	5.012	6.212	7.378
Obveznosti do povezanih oseb	722	910	999	895	1.045	1.312	832	1.002	1.120	1.162
Javni in javno garantirani dolg	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Negarantirani zasebni dolg	722	910	999	895	1.045	1.312	832	1.002	1.120	1.162

Vir: BS.

¹ Drugi sektor sestavljajo nebančne finančne družbe, nefinančne družbe in gospodinjstva ter neprofitni izvajalci.

Deželno tveganje

Agencije Moody's, Standard&Poor's in FitchRatings so leta 1996 prvič ocenile deželno tveganje Slovenije, ki je prejela najvišje začetne ocene med vsemi srednje in vzhodnoevropskimi državami. K relativno visokim prvim ocenam deželnega tveganja Slovenije¹ vseh agencij so prispevale ugodne ocene vseh treh komponent deželnega tveganja (političnega, družbenega in ekonomskega tveganja). Začetne ocene so več let ostale nespremenjene kljub porušenju javnofinančnega ravnovesja leta 1997 in zunanjega ravnovesja 1999, saj sta oba kazalca ostala v okvirih vzdržnosti.

V naslednjih letih so vse tri agencije popravile začetne ocene deželnega tveganja za Slovenijo navzgor, k čemur so pomembno prispevala uspešna pristopna pogajanja in vstop v EU. Ocena Moody's je bila prvič popravljena navzgor leta 2000 (z A3 na A2), k temu pa je, kljub znatnemu povišanju primanjkljaja tekočega računa plačilne bilance v letih 1999 in 2000, prispevala predvsem uveljavitev pridružitvenega sporazuma z EU leta 1999. Uspešno zaključena pogajanja z EU pa so novembra 2002 vplivala tudi na izboljšanje ocene deželnega tveganja Moody's z A2 na Aa3, obeti za prihodnost pa so bili ocenjeni kot stabilni. To izboljšanje ocene je pomenilo tudi prestop med države z nižjo oceno tveganja (high quality) po klasifikaciji Moody's. Po vstopu Slovenije v EU maja 2004 je ocena Moody's ostala nespremenjena, agencija pa je v posebnem poročilu julija 2004 poudarila, da bodo v prihodnje za oceno deželnega tveganja v vseh novih članicah ključnega pomena predvsem učinkovita kombinacija ekonomskih politik v obdobju bivanja v ERM II, nadaljnje poglobljanje finančnega trga in vzdržen srednjeročni fiskalni položaj, kjer so bili kot glavno tveganje izpostavljeni pritiski na javnofinančne odhodke zaradi dodatnih finančnih obveznosti po vstopu v EU (sofinanciranje dodatnega priliva sredstev iz evropskega proračuna, vzpostavitev schengenske meje). Opozorili pa so tudi na nadaljevanje nedokončanih strukturnih reform. Visoka začetna ocena deželnega tveganja Standard&Poor's (A) je bila po podpisu pristopne pogodbe med Slovenijo in EU maja 2003 popravljena navzgor na A+, po vstopu v EU maja 2004 pa še dodatno na AA-. Tudi Standard&Poor's je poudaril, da je za izboljšanje ocene pomembno tudi pospešeno izvajanje strukturnih reform (reforma trga dela, privatizacija energetskih podjetij, razvoj finančnega sektorja). Ocena FitchRatings je bila navzgor popravljena trikrat: decembra leta 1999 (z A- na A), maja 2003 (z A na A+) in julija 2004 (z A+ na AA-).

Slovenija ima najboljše ocene deželnega tveganja med novimi članicami EU, med starimi članicami pa je od jeseni 2004 slabše ocenjena le Grčija. Že od popravka navzgor novembra 2002 je ocena deželnega tveganja Moody's za Slovenijo najvišja med novimi članicami EU, višja pa je tudi od ocene za Grčijo, ki je bila jeseni 2004 znižana z Aaa (najvišja ocena) na A1 zaradi prirejanja podatkov o grškem javnofinančnem primanjkljaju po letu 2000. Z izjemo Grčije, Belgije (Aa1), Italije in Portugalske (obe Aa2) so pri Moody's države evro območja in preostale tri »stare« članice EU ocenjene z najvišjo oceno Aaa. Tudi pri Standard&Poor's je Slovenija najvišje ocenjena nova članica in tudi bolje ocenjena od Grčije, kjer je bila ocena obetov septembra 2004 popravljena iz stabilnih v negativne. Vse »stare« članice EU so ocenjene boljše od Slovenije (Italija z AA-, Portugalska z AA, Belgija in Španija z AA+, ostale države z AAA). Ocena FitchRatings za Slovenijo je tudi najvišja med novimi članicami in višja od Grčije, druge države EU pa so ocenjene boljše (Belgija, Italija in Portugalska z AA, druge z AAA).

Tabela 1: Začetne in zadnje razpoložljive ocene deželnega tveganja Slovenije (long term foreign currency rating) v Standard&Poor's, Moody's Investors Service in FitchRatings

Standard&Poor's		Moody's Investors Service		FitchRatings	
8.5.1996	A	8.5.1996	A3	8.5.1996	A-
13.5.2004	AA-	26.11.2004	Aa3	7.12.2004	AA-

Vir: Standard & Poor's, Moody's Investors Service, FitchRatings.

Tabela 2: Začetne in zadnje razpoložljive ocene deželnega tveganja in obetov za prihodnost¹ Moody's Standard&Poor's in FitchRatings za Slovenijo, ostale nove članice EU, Grčijo in Portugalsko

	Začetna ocena		Zadnja ocena		
	Standard&Poor's		Standard&Poor's (13.5.2004)	Moody's (26.11.2004)	FitchRatings (7.12.2004)
Slovenija	A/STAB/	maj.96	A+/STAB/	Aa3/STAB/	AA-/POZ/
Ciper	AA-/STAB/	avg.91	A/STAB/	A2/STAB/	A+/POZ/
Češka	BBB/POZ/	jul.93	A-/STAB/	A1/STAB/	A-/STAB/
Estonija	BBB+/STAB/	dec.97	A-/STAB/	A1/STAB/	A/POZ/
Latvija	BBB/STAB	jan.97	A-/STAB/	A2/STAB/	A-/POZ/
Litva	BBB-/STAB	jun.97	A-/STAB/	A3/POZ/	A-/POZ/
Madžarska	BB+/POZ/	apr.92	A-/STAB/	A1/STAB/	A-/NEG/
Malta	A/STAB/	mar.94	A/STAB/	A3/STAB/	A/POZ/
Polska	BB/POZ/	jun.95	BBB+/STAB/	A2/STAB/	BBB+/STAB/
Slovaška	BB-/STAB/	feb.94	BBB+/POZ/	A3/STAB/	A/STAB/
Grčija	BBB-/	sep.88	A+/NEG/	A1/STAB/	A+/NEG/
Portugalska	A-/	okt.88	AA/NEG/	Aa2/STAB/	AA/STAB/

Vir: Standard & Poor's, Moody's Investors Service, FitchRatings.

Opomba: 'obeti za prihodnost oziroma ocena nadaljnjega gospodarskega, družbenega in političnega razvoja so ocenjeni z opisno oceno: pozitivno (POZ), stabilno (STAB) in negativno (NEG).

¹ V analizi se osredotočamo na oceno deželnega tveganja za izdajo dolgoročnih državnih obveznic, denominiranih v tuji valuti, ki je pomembna za določitev rizične premije pri izdaji dolgoročnih državnih vrednostnih papirjev.

***Družba,
temelječa na znanju***

The background features large, stylized, light gray letters 'AR' in a serif font. The letters are positioned behind the main text, with the top 'AR' being larger and more prominent than the bottom 'AR'. The overall design is clean and professional.

Javni izdatki za izobraževanje

Javne izdatke za izobraževanje, izražene kot delež v BDP, uporabljamo kot strukturni indikator merjenja obsega vlaganj v izobraževanje, ki so med glavnimi dejavniki razvoja na znanju temelječe družbe. Delež javnih izdatkov v celotnih izdatkih za izobraževanje se v evropskih državah giblje med okoli 85–95 % (v Sloveniji v letu 2002 91 %). Pri mednarodnih primerjavah se zaradi manjše zanesljivosti podatkov o zasebnih virih za izobraževanje kot glavni indikator uporablja delež javnih izdatkov za izobraževanje v BDP. V letošnjem Poročilu o razvoju ta indikator prikazujemo prvič, saj so bili podatki za Slovenijo, ki jih je konec leta 2004 objavil SURS, prvič zbrani po mednarodno primerljivi metodologiji¹. Ob tem je treba opozoriti, da na vrednost indikatorja po državah vplivajo razlike v organizaciji sistema izobraževanja in usposabljanja, sistemu financiranja izobraževanja, vključenosti mladine in odraslih v izobraževanje ter demografski strukturi prebivalstva.

Delež javnih izdatkov za izobraževanje v BDP je v Sloveniji v letu 2002 znašal 6,02 %, kar je precej nad povprečjem držav EU 25. Glede na predhodno leto se je delež javnih izdatkov za izobraževanje v BDP v letu 2002 znižal za 0,11 odstotne točke, za leto 2003 pa začasni podatki kažejo, da se je delež nekoliko povečal - na 6,09 %. Slovenija se s tem deležem uvršča nad raven, ki jo dosega večina evropskih držav (med 4–6 % BDP) ter krepko nad povprečje držav EU 25 (5,37 % v letu 2001; glej tabelo). Po posameznih državah se med leti deleži bistveno ne spreminjajo, vendar pa je bila v obdobju od leta 1995 do 2000 pretežno opazna tendenca zniževanja javnih izdatkov za izobraževanje kot deleža v BDP, po letu 2000 pa deleži v večini držav rastejo, kar je v skladu s cilji Lizbonske strategije. Relativno visok delež javnih izdatkov za izobraževanje v BDP, ki ga dosega Slovenija, pa je vendarle nižji kot v nekaterih severnoevropskih državah. Z visokim deležem izstopajo predvsem Danska, Švedska in Finska, ki so v ospredju tudi po nekaterih drugih kazalnikih izobraževanja - po deležu prebivalstva s končano terciarno izobrazbo, po pisnih spretnostih in po vključenosti odraslih v izobraževanje - po katerih sicer za njimi Slovenija še močno zaostaja.

Tudi po deležu javnih izdatkov za terciarno izobraževanje v BDP Slovenija presega povprečje držav EU 25. V letu 2003 se je delež javnih izdatkov za terciarno izobraževanje, po prvi oceni SURS, še nekoliko povečal, in sicer z 1,33 % v letu 2001 na 1,36 %. Rast deleža javnih izdatkov za terciarno izobraževanje v BDP je v skladu z usmeritvami SGRS. Še bolj pa se je od leta 2001 do 2003 povečal delež javnih izdatkov za osnovnošolsko izobraževanje (od 2,51 % v letu 2001 na 2,69 % v letu 2003), zlasti zaradi povečanja investicij ob uvajanju devetletne osnovne šole. Do znižanja deleža javnih izdatkov v BDP je prišlo predvsem pri srednješolskem izobraževanju (od 1,69 % v letu 2001 na 1,48 % v letu 2003) in za malenkost pri predšolskem izobraževanju (od 0,59 % v letu 2001 na 0,56 % v letu 2003)². Primerjava javnih izdatkov za izobraževanje po stopnjah izobraževanja z drugimi evropskimi državami pokaže, da je Slovenija že v letu 2001 za terciarno izobraževanje namenila večji delež javnih izdatkov v BDP kot v povprečju države EU 25 (1,24 %) in le malenkost manj kot v povprečju države EU 15 (1,36 %). Med novimi članicami za terciarno izobraževanje približno tolikšen delež BDP kot Slovenija nameni samo še Litva (glej sliko). Za vse nižje ravni izobraževanja skupaj je znašal delež javnih izdatkov v BDP v Sloveniji v letu 2003 4,73 % (4,80 % v letu 2001), kar je več od povprečij za EU 15 (4,16 %) in EU 25 (4,19 %) v letu 2001. Tudi pri teh izdatkih sta v vrhu Danska in Švedska, s 5,8 oz. 5,3 %.

¹ Podatki o izobraževanju se zbirajo z vprašalnikom UOE, ki je skupni vprašalnik treh mednarodnih institucij: UNESCO, OECD, Eurostat. Vprašalnik je razdeljen na nefinančni in finančni del. Podatke za nefinančni del Slovenija poroča od šolskega leta 1996/97 dalje, podatke za finančni del vprašalnika pa je letos, za obdobje od 2001–2003, pripravila prvič. Podatki v vprašalniku UOE se nanašajo na formalno-stopenjsko izobraževanje.

² Podatki za leto 2003 za Slovenijo so začasne ocene.

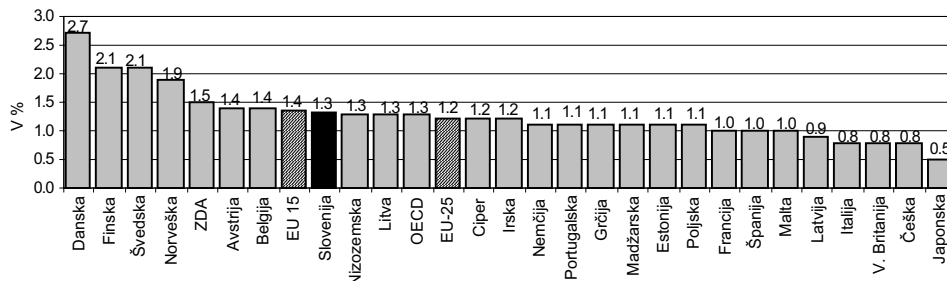
Tabela: Javni izdatki za izobraževanje¹ v Sloveniji, ostalih članicah EU in nekaterih državah OECD, kot % BDP

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002 ³
Slovenija	-	-	-	-	-	-	6,13	6,02
EU 25 ²	5,36	5,31	5,29	5,43	5,33	5,22	5,37	5,60
EU 15 ²	5,42	5,53	5,40	5,57	5,45	5,40	5,42	5,64
Avstrija	6,04	5,9	5,8	5,77	5,8	5,66	5,7	-
Belgija	-	-	-	-	-	-	6,11	-
Danska	7,67	8,09	7,94	8,32	8,14	8,39	8,50	8,51
Finska	6,85	7	6,52	6,29	6,31	6,12	6,24	6,39
Francija	6,04	6,01	6,03	5,95	5,93	5,83	5,76	5,81
Grčija	2,87	3,07	3,44	3,47	3,64	3,79	3,9	3,96
Irska	5,07	5,33	5,15	4,87	4,57	4,36	4,35	-
Italija	4,85	4,85	4,53	4,7	4,79	4,57	4,98	4,75
Luksemburg	4,26	4,00	4,11	-	-	-	3,84	3,99
Nemčija	4,62	-	4,63	-	4,58	4,53	4,57	-
Nizozemska	5,06	4,99	4,75	4,8	4,77	4,87	4,99	5,08
Portugalska	5,37	5,54	5,60	5,62	5,74	5,74	5,91	5,83
Španija	4,66	4,68	4,54	4,49	4,5	4,42	4,41	4,44
Švedska	7,22	7,37	7,62	7,71	7,47	7,39	7,31	7,66
V. Britanija	5,24	5,06	4,88	4,79	4,58	4,58	4,69	-
Litva	5,08	5,14	5,42	5,96	6,14	5,67	5,92	5,89
Latvija	6,27	5,29	5,19	6,29	5,78	5,43	5,75	5,82
Estonija	5,83	6	5,91	5,66	6,13	5,59	5,48	-
Ciper	4,81	5,01	5,66	5,77	5,65	5,60	6,28	6,83
Češka	4,62	4,48	4,43	3,93	4,05	4,04	4,16	4,41
Madžarska	5,37	4,48	4,61	4,56	4,66	4,54	5,15	5,39
Poljska	5,14	4,73	4,84	5,09	4,88	4,99	5,56	5,41
Slovaška	4,98	4,5	4,8	4,51	4,4	4,15	4,03	-
Malta	-	-	-	-	4,77	4,55	4,47	4,54
Norveška	7,4	-	-	-	-	6,7	7,0	-
ZDA	-	-	-	-	-	5,0	5,6	-

Viri: Eurostat za države EU; SURS za Slovenijo, OECD za Norveško in ZDA, preračun UMAR za agregata EU 15 in EU 25.

Opombe: ¹Po metodologiji UOE zajemajo javni izdatki za izobraževanje vse proračunske izdatke za formalno-stopenjsko izobraževanje mladine in odraslih na ravni države in občin. Vključeni so javni izdatki, neposredno namenjeni izobraževalnim ustanovam (poučevalnim in nepoučevalnim) ter transferji in plačila gospodinjstvom in drugim zasebnim entitetam. ²V izračune povprečij za EU 15 in EU 25 so vključene države, za katere so po posameznih letih v tabeli navedeni podatki. ³Podatki za leto 2002 so za vse države začasni.

Slika: Javni izdatki za terciarno izobraževanje v Sloveniji, ostalih članicah EU in nekaterih državah OECD kot % BDP v letu 2001

Vir: SURS, Eurostat, OECD. Opomba: po ISCED spadata k terciarnemu izobraževanju stopnji 5 in 6; zajeti so tudi izdatki za R&R v terciarnem izobraževanju.

Povprečno število let šolanja delovno aktivnega prebivalstva

Povprečno število let šolanja delovno aktivnega prebivalstva v Sloveniji se po začasnih podatkih za leto 2004¹ še naprej povečuje, vendar počasneje kot v preteklih dveh letih.

V letu 2004 so imeli delovno aktivni prebivalci po anketi o delovni sili 11,7, po statističnem registru delovno aktivnega prebivalstva pa 11,5 let zaključenega šolanja, kar je za 0,7 oziroma 0,5 leta več kot leta 1995, in za 0,05 oziroma 0,04 leta več kot leta 2003. Za razliko od leta 2003, ko se je izobraženost zaposlenih povečala v vseh področjih dejavnosti, se je v letu 2004 povečala le v rudarstvu, finančnem posredništvu, izobraževanju ter v drugih javnih, skupnih in osebnih storitvah. V kmetijstvu in ribištvu ter pri zaposlenih v zasebnih gospodinjstvih se je zmanjšala, na vseh drugih področjih dejavnosti pa je ostala na približno enaki ravni kot leto poprej. Najvišje število let šolanja imajo v povprečju še naprej zaposleni v izobraževanju, javni upravi in finančnem posredništvu (glej tabelo).

Delež delovno aktivnih z višjo in visoko izobrazbo se relativno hitro povečuje, predvsem v javnih storitvah, finančnem posredništvu ter oskrbi z elektriko, plinom in vodo. V zadnjih štirih letih se je (po statističnem registru delovno aktivnih prebivalcev) povečeval v povprečju za 0,7 odstotne točke na leto in leta 2004 dosegel 20,7 %, kar je za 5,8 odstotnih točk več kot leta 1995, oziroma 2,9 odstotnih točk več kot leta 2000. V splošnem velja, da imajo najvišje deleže delovno aktivnih z višjo in visoko izobrazbo tiste dejavnosti, ki imajo tudi najvišje povprečno število let šolanja, v teh dejavnostih pa se ta delež tudi najhitreje povečuje. V obdobju od leta 1995 do 2004 se je delež delovno aktivnih z višjo in visoko izobrazbo najhitreje povečeval v izobraževanju, javni upravi in finančnem posredništvu (v celotnem obdobju za 10,1 do 10,5 odstotne točke), kjer so ti deleži tudi najvišji (59,6 %, 44,9 % oziroma 37,3 %). V istem obdobju se je delež zaposlenih z višjo in visoko izobrazbo relativno močno povečal tudi v oskrbi z elektriko, plinom in vodo (za 9,5 odstotne točke, na 21,1 %), v obdobju 2000-2004 pa tudi v zdravstvu in socialnem varstvu, kjer je bilo septembra 2004 34,4 % delovno aktivnih z višjo in visoko izobrazbo. Podoben delež (okrog 30 %) delovno aktivnih z višjo in visoko izobrazbo imata še področji nepremičnin, najema in poslovnih storitev, oziroma drugih javnih, skupnih in osebnih storitev. V vseh drugih dejavnostih pretežno proizvodnega značaja je med delovno aktivnimi manj kot 12 % takih z višjo ali visoko izobrazbo, najmanj pa v gradbeništvu in gostinstvu (okrog 5 %).

Delovno aktivni z višjo in visoko izobrazbo se še naprej večinoma zaposlujejo v izobraževanju, javni upravi in storitvah z visoko dodano vrednostjo, njihova koncentracija v industrijskih dejavnostih pa je leta 2004 ostala nespremenjena. Največ visoko izobražene delovne sile zaposluje področje izobraževanja, in sicer 21,9 % od skupnega števila delovno aktivnih z višjo in visoko izobrazbo. Sledijo predelovalne dejavnosti (14,9 %), javna uprava (14,1 %), poslovne storitve (12,9 %), zdravstvo in socialno varstvo (9,8 %) ter trgovina (7,9 %).

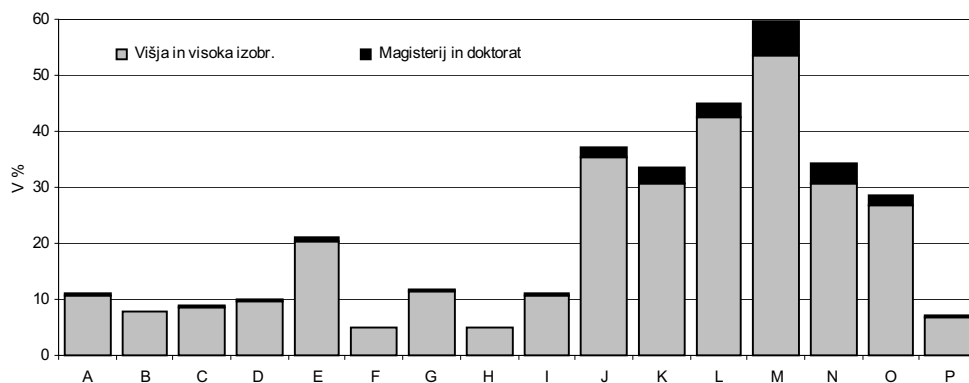
¹ Podatki iz ankete o delovni sili za 2. četrtletje 2004 oziroma statističnega registra delovno aktivnega prebivalstva po stanju septembra 2004.

Tabela: Povprečno število let šolanja delovno aktivnega prebivalstva v Sloveniji v obdobju 1995–2004

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Del. aktivni po anketi o delovni sili	11,0	11,1	11,0	11,2	11,3	11,4	11,4	11,5	11,6	11,7
Delovno aktivni po registru SURS	11,0	11,0	11,1	11,1	11,2	11,2	11,3	11,4	11,5	11,5
A Kmetijstvo, lov, gozdarstvo	10,3	10,5	10,5	10,6	10,7	10,7	10,6	10,4	10,5	10,4
B Ribištvo	10,1	10,2	10,4	10,4	10,5	10,4	10,5	10,6	10,7	10,4
C Rudarstvo	10,3	10,3	10,4	10,4	10,5	10,6	10,6	10,7	10,9	11,0
D Predelovalne dejavnosti	10,1	10,1	10,2	10,2	10,3	10,3	10,3	10,4	10,5	10,5
E Oskrba z elektriko, plinom, vodo	11,2	11,3	11,4	11,5	11,5	11,6	11,6	11,6	11,7	11,7
F Gradbeništvo	10,2	10,1	10,0	10,0	9,9	9,9	9,9	9,9	10,0	9,9
G Trgovina; popravila mot. vozil	11,2	11,2	11,3	11,3	11,3	11,4	11,4	11,4	11,5	11,5
H Gostinstvo	10,2	10,2	10,3	10,3	10,3	10,4	10,4	10,4	10,4	10,5
I Promet, skladiščenje, zveze	10,9	11,0	11,0	11,0	11,0	11,1	11,1	11,2	11,2	11,3
J Finančno posredništvo	12,6	12,7	12,8	12,7	12,8	12,9	12,9	13,0	13,1	13,2
K Nepremičnine, najem, poslovne storitve	12,0	12,0	12,0	12,0	12,1	12,1	12,2	12,2	12,3	12,3
L Javna uprava, obramba, socialno zav.	12,9	12,9	13,0	13,2	13,1	13,2	13,3	13,4	13,4	13,4
M Izobraževanje	12,9	13,0	13,1	13,2	13,2	13,4	13,4	13,6	13,7	13,8
N Zdravstvo, socialno varstvo	11,9	11,9	11,9	11,8	11,8	11,8	11,9	12,5	12,5	12,5
O Dr. javne, skupne in osebne storitve	11,8	11,8	11,8	11,9	11,9	11,9	11,9	12,0	12,1	12,2
P Zasebna gosp. z zaposlenim osebjem	10,1	10,2	9,9	10,1	10,2	10,1	10,3	10,2	10,2	10,1

Vir: SURS, preračuni UMAR.

Slika: Delež zaposlenih z višjo in visoko ter podiplomsko izobrazbo po področjih dejavnosti, september 2004 (v %)

Vir: SURS, preračuni UMAR.

Delež prebivalstva z vsaj srednjo izobrazbo

Izobrazbena sestava prebivalstva se še naprej izboljšuje, kar je posledica povečanega zaključevanja srednje in terciarnih stopenj formalnega izobraževanja. Delež prebivalstva v starosti 25–64 let z vsaj srednjo izobrazbo je bil v letu 2003 po rezultatih ankete o delovni sili že 78,3-odstoten (leta 1995 68,7-odstoten, po popisih prebivalstva pa je bil leta 2002 75,9-odstoten, leta 1991 pa 59,1-odstoten). Najhitreje se povečujeta delež prebivalstva s končano največ 4- do 5- letno srednjo šolo (srednje splošnoizobraževalne, strokovne ali tehnične šole) ter delež prebivalstva z visoko izobrazbo. Leta 2002 (zadnji podatki) je srednje šole za mladino končalo 80,3% generacije (27,2 % generacije poklicne in 53,1 % srednje strokovne in splošnoizobraževalne šole), 8,6 % generacije pa je opravilo še dodatne zaključne izpite po programih 3+2. Za primerjavo dodajmo, da je leta 1995 vse srednje šole za mladino končalo 72,9 % generacije. Srednje šole za odrasle je leta 2002 končalo 6.184 odraslih, kar je 3,4-krat več kot leta 1995. Leta 2002 je diplomiralo 12.900 študentov, leto kasneje pa 500 manj, ker leta 2003 ni bilo več diplomantov višje stopnje na visokošolskih univerzitetnih programih.

V primerjavi z drugimi državami ima Slovenija relativno visok delež prebivalstva s srednjo izobrazbo, zaostaja pa pri deležu prebivalstva s terciarno izobrazbo. Mednarodne primerjave so, ko gre za prebivalstvo s srednjo izobrazbo, zaradi metodoloških razlik sicer vprašljive, manj vprašljive pa so, ko gre za terciarno izobrazbo. Po deležu prebivalstva v starosti 25–64 let s končano srednjo izobrazbo je bila Slovenija leta 2003 sedma med sedanjimi članicami EU (najvišji delež je imela Češka: 76,5 %, najnižjega pa Malta: 11,4 %). Po deležu prebivalstva s terciarno izobrazbo Slovenija še vedno močno zaostaja za razvitejšimi in propulzivnejšimi evropskimi državami, vendar pa se je zaostanek v letih 2002 in 2003 zaradi višjega števila diplomantov nekoliko zmanjšal. Najvišji delež prebivalstva s terciarno izobrazbo je leta 2003 med sedanjimi članicami EU imela Finska (32,8 %), najnižjega pa spet Malta (9,0 %). Slovenija se je uvrstila na 16. mesto. Od novih članic so Slovenijo po deležu prebivalstva s terciarno izobrazbo presegle Estonija (30,4 %), Ciper in Litva, nižjega pa so imele štiri stare članice: Avstrija, Luksemburg, Italija in Portugalska.

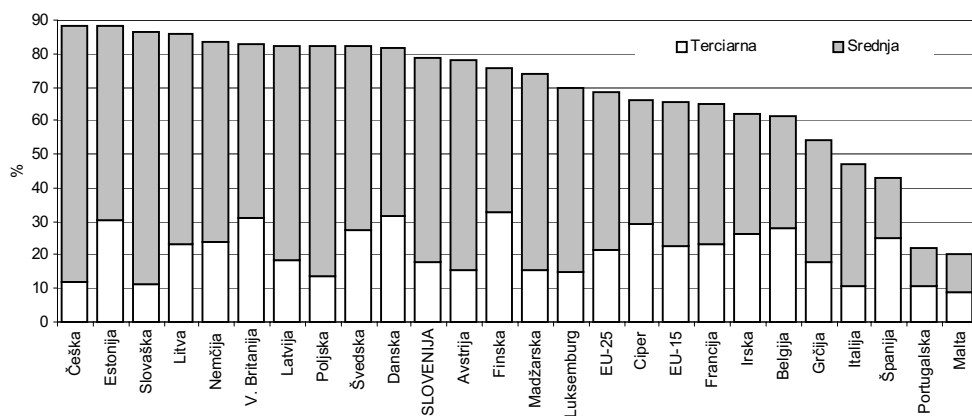
Vključenost mladine v izobraževanje se je v letu 2002/2003 še povečala, vključenost odraslih pa rahlo zmanjšala. Število učencev v srednjih šolah je v šolskem letu 2002/2003 predstavljalo že 76,8 % generacije v starosti 15–19 let (v šolskem letu 1994/1995 67,2 %, cilj Lizbonske strategije 80 %), pri tem se zlasti povečuje delež vpisanih v gimnazije, ki je dosegel že 28,4 % generacije 15–19 let (v primerjavi z 19,8 % v šolskem letu 1994/1995). V posameznih referenčnih generacijah¹ se povečujeta tudi deleža vpisanih v srednje tehnične in strokovne šole ter v poklicno tehnično izobraževanje, deleža vpisanih v srednje poklicne šole in nižje poklicne programe pa se znižujeta. Povečalo se je tudi število rednih študentov, ki so v šolskem letu 2003/2004 predstavljali že 37,4 % generacije v starosti 19–23 let (1994/1995 23,6 %). Število odraslih v srednjem formalnem izobraževanju, ki je v šolskem letu 2000/2001 že preseгло 20.000 (1994/1995 8.460), se je v naslednjem šolskem letu nekoliko zmanjšalo. Za skoraj tisoč se je zmanjšalo na srednji splošni, tehnični in strokovni stopnji, povečalo pa na srednji poklicni stopnji in v tehničnih poklicnih programih. V šolskem letu 2003/2004 se je zmanjšalo tudi število izrednih študentov na visoki stopnji, število izrednih študentov na višjih strokovnih šolah pa se stalno povečuje. Število vseh študentov (rednih in izrednih) na 1.000 prebivalcev je v šolskem letu 2002/2003 že preseгло 50.

Tabela: Delež prebivalstva v starosti 25–64 let z vsaj srednjo izobrazbo v Sloveniji v obdobju 1995–2003, v %

	Po anketi o delovni sili										Popis
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2002	
Slovenija											
Delež preb. z vsaj srednjo izobrazbo	68,7	70,1	70,3	72,5	73,5	75,5	76,2	77,5	78,3	75,9	
Srednja izobrazba	54,5	56,7	56,4	57,2	57,9	59,5	60,0	60,5	60,6	58,8	
poklicna	28,8	30,5	30,4	30,6	30,0	28,3	28,9	28,9	29,2	31,0	
strokovna ali splošna	25,7	26,3	26,1	26,7	28,0	31,2	31,1	31,5	31,4	27,8	
Terciarna izobrazba	14,2	13,4	13,9	15,3	15,6	16,0	16,3	17,1	17,7	17,1	
višja	7,5	6,9	7,2	7,7	7,6	7,4	6,9	6,6	6,4	6,6	
visoka	6,1	5,8	6,0	6,8	7,2	7,7	8,5	9,5	10,2	9,2	
podiplomska	0,7	0,7	0,7	0,7	0,8	0,9	0,9	0,9	1,1	1,3	
EU-25											
Delež preb. z vsaj srednjo izobrazbo	-	-	-	-	-	63,9	64,7	65,6	64,0	-	
Srednja izobrazba	-	-	-	-	-	44,5	45,1	45,7	44,2	-	
Terciarna izobrazba	-	-	-	-	-	19,4	19,6	19,9	19,8	-	
EU-15											
Delež preb. z vsaj srednjo izobrazbo	52,2	54,9	56,5	30,2	59,8	60,9	61,9	62,8	60,6	-	
Srednja izobrazba	35,5	37,0	38,1	20,0	40,1	40,5	41,0	41,6	39,8	-	
Terciarna izobrazba	16,6	17,8	18,4	10,2	19,8	20,4	20,8	21,2	20,8	-	

Vir: SURS, Eurostat.

Slika: Delež prebivalstva v starosti 25–64 let s končano vsaj srednjo šolo v državah članicah EU v letu 2003 (drugo četrtletje)

Vir: Eurostat.

¹ To je v starosti, ki je zakonsko običajna za vpise v določeno vrsto šolanja (npr. za srednje poklicne šole 15–17, za srednje tehnične šole in gimnazije 15–18 let ipd.).

Raba interneta

Zaradi pogostih metodoloških sprememb pri ocenjevanju posameznih spremenljivk rabe interneta je njegovo statistično spremljanje zelo zahtevno, analiza tendenc v času in primerjave med državami pa so močno otežene. V prejšnjih letih smo pri oceni stanja in dinamike na področju rabe interneta izhajali iz podatkov projekta RIS (Raba interneta v Sloveniji), z letom 2004 pa prehajamo na podatke SURS, ki je v letu 2004 prvič opravil raziskavo o uporabi informacijsko-komunikacijske tehnologije v gospodinjstvih in v podjetjih¹. Raziskavi bosta v bodoče izvajani letno in bosta predstavljali osnovo za vse uradne primerjave Slovenije z ostalimi članicami EU s področja informacijske družbe. Prehod na podatke SURS onemogoča neposredno primerjavo s podatki o uporabi interneta v preteklih letih, ki so temeljili na raziskavah RIS². Tudi metodološko korektna primerjava z ostalimi članicami bo možna šele leta 2005, ko bo Eurostat objavil celovite uradne podatke za EU 25.

SURS-ovi podatki kažejo, da je v letu 2004³ internet uporabilo že 43 % prebivalcev Slovenije v starosti od 16 do 74 let, med uporabniki pa obstajajo opazne razlike glede na stopnjo izobrazbe. Delež uporabnikov, ki so internet uporabljali v zadnjih treh mesecih, je znašal 37 %. Raziskava SURS-a kaže, da ni večjih razlik glede rabe interneta med moškimi (44,4 %) in ženskami (42 %), da pa so razlike zelo opazne med uporabniki interneta glede na stopnjo izobrazbe. V populaciji z visoko izobrazbo v starosti od 16 do 74 let je penetracija interneta kar 90-odstotna, v populaciji s srednjo izobrazbo 44-odstotna in v populaciji z nižjo izobrazbo samo okoli 20-odstotna. Podatki SURS-a za eno leto ne omogočajo ocenjevanja trendov rasti rabe interneta, vendar pa je z ozirom na podatke RIS moč sklepati, da prihaja v Sloveniji do umirjanja stopenj rasti rabe interneta.

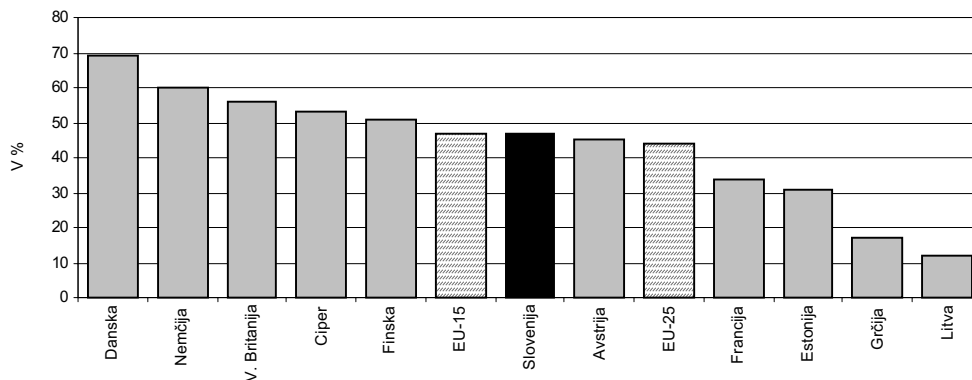
Po okvirnih primerjavah deležev posameznikov, ki redno⁵ uporabljajo internet, Slovenija zaostaja tako za povprečjem EU 15 kot tudi EU 25. Podatke SURS o rabi interneta po posameznikih v letu 2004 lahko primerjamo z ocenami podatkov za države EU 15 in EU 25. Delež rednih uporabnikov interneta v Sloveniji je bil 33 %, povprečje EU 15 je znašalo 42 %, povprečje EU 25 pa 39% populacije v starosti od 16 do 74 let (Policy Indicators, 2005). Gre za okvirne ocene Eurostata, podatki pa se še dopolnjujejo. Slovenijo od novih članic EU prehiteva zgolj Estonija, od starih članic EU se za Slovenijo uvrščajo Grčija, Irska, Italija in Portugalska. Eden od možnih razlogov za zaostajanje Slovenije pri uporabi interneta pri *posameznikih* za državami EU je relativno nizek delež populacije z visoko izobrazbo v Sloveniji v primerjavi s povprečjem v EU 15, glede na dejstvo, da so visoko izobraženi najbolj intenzivni uporabniki interneta.

Po podatkih SURS je v Sloveniji v letu 2004 imelo dostop do interneta 47 % gospodinjstev, kar je presegalo tako povprečje v EU 25 kot tudi v EU 15. Primerjava z raziskavo RIS (decembra 2003 je imelo dostop do interneta 40 % gospodinjstev) kaže na znatne razlike, kar je verjetno posledica dejstva, da SURS-ova raziskava vključuje tudi gospodinjstva, ki do interneta lahko dostopajo prek mobilnega telefona, čeprav ni nujno, da to možnost sploh izkoriščajo. Po najnovejših podatkih o strukturnih kazalnikih, ki jih objavlja Eurostat⁶, je delež gospodinjstev z dostopom do interneta v Sloveniji (47 %) večji od povprečja v EU 15 (45 %) in v EU 25 (42 %). Hkrati Slovenija, z izjemo Cipra, daleč prekaša druge nove članice (gl. sliko). Dejstvo, da Slovenija relativno zaostaja za povprečjem v EU 15 po rabi interneta s strani *posameznikov* in presega povprečje v EU 15 glede *dostopa gospodinjstev* do interneta kaže, da v Sloveniji internet uporablja manj članov gospodinjstva kot v EU 15.

Po dostopu gospodinjstev do interneta je Slovenija dosegla dobro izhodišče, pri nadaljnjem povečevanju pa je soočena z nekaterimi težavami. Raziskava SURS ugotavlja, da so pglavilni dejavniki, ki ovirajo širjenje dostopa do interneta v gospodinjstvih, previsoki stroški opreme in dostopa, ter dejstvo, da gospodinjstva interneta ne želijo imeti. Zadnji dejavnik kaže, da je na razpolago premalo e-storitev, ki bi bile koristne za uporabnike v gospodinjstvih, prva dva pa na potrebo po nadaljnjem povečanju cenovne dostopnosti uporabe interneta, predvsem z zagotavljanjem možnosti za večjo konkurenco pri ponudbi širokopasovnega dostopa do interneta (omogočanje zakupa kapacitet širokopasovnega dostopa nižnim operaterjem pod enakimi pogoji kot dominantnemu operaterju). Cene zakupa najetih vodov so še vedno previsoke, na kar opozarja tudi najnovejše poročilo Evropske komisije (EC, 2004: 199–203).

Širokopasovni dostop do interneta je eden od pomembnih dejavnikov tudi za večji razmah e-poslovanja, kjer Slovenija napreduje zelo počasi. Na podlagi poročila eEurope Summary Report (2004) je očitno, da Slovenija zaostaja zlasti pri uvajanju e-poslovanja med podjetji, ne samo za povprečjem EU 15, temveč tudi nekaterih novih članic (npr. Češka, Estonija, Poljska), presega pa povprečje EU 15 in vse nove članice EU po dostopu podjetij do interneta. Učinkovito uresničevanje Akcijskega načrta e-uprava do leta 2004 lahko pospeši uvedbo e-storitev in dinamiko uvajanja e-poslovanja v Sloveniji. Poročilo o izvajanju načrta iz septembra 2004 (Akcijski načrt, 2004) kaže, da je Slovenija bolj uspešna pri uvajanju e-storitev za državljane, pri katerih je pred večino držav EU 15, zamuja pa pri razpoložljivih e-storitvah za podjetja, predvsem na področjih registracije novega podjetja in carinske deklaracije.

Slika: Dostop gospodinjstev do interneta v Sloveniji in EU v letu 2004, v %

Vir: SURS, 2004, Structural Indicators, 2005.

Opomba: ker podatki za Češko, Malto, Belgijo, Švedsko in Nizozemsko za leto 2004 niso dosegljivi, omenjene države tudi niso vključene v prikazana agregata EU 15 in EU 25.

¹ SURS, 2004.

² Bistvena razlika med raziskovanji RIS-a in SURS-a je v uporabljeni metodologiji (različna metoda anketiranja, različna velikost in struktura vzorca, različen vprašalnik). SURS izvaja raziskavo v skladu z Eurostatovimi navodili in priporočili.

³ Anketa je bila opravljena v aprilu 2004.

⁴ RIS zajema populacijo od 10. do 75. leta starosti. Pri tem je potrebno opozoriti, da čeprav SURS-ova raziskava upošteva Eurostatova navodila o zajemanju populacije med 16. in 74. letom, pa s tem izpusti pomemben segment populacije med 10. in 16. letom, ki intenzivno uporablja internet (RIS, 2004). Zaradi tega so lahko SURS-ovi podatki že v osnovi nižji od tistih po metodologiji RIS.

⁵ Tedenska uporaba interneta v populaciji 16–74 let.

⁶ Uporabljeni so podatki, objavljeni 22. februarja 2005.

Bruto domači izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost

Po opaznem povečanju deleža bruto domačih izdatkov za raziskovalno-razvojno dejavnost (BIRR) v BDP v letu 2001, smo v letu 2002 zabeležili rahlo znižanje oziroma stagnacijo njegove vrednosti, kar je negativno vplivalo na konvergenco Slovenije k povprečju EU 15¹. V Sloveniji so povprečni letni izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost (RRD) v letih 1996–2002 na podlagi revidirane ocene BDP znašali 1,43 % BDP. Po dvigu za 0,12 odstotne točke v letu 2001 so v letu 2002 (zadnji dosegljivi podatek)² upadli za 0,03 odstotne točke na 1,53 % BDP. Upad vrednosti indikatorja v Sloveniji in rahlo povečanje njegove povprečne vrednosti v EU 15 (za 0,01 odstotne točke glede na leto 2001, na 1,99 %) sta povečala zaostanek Slovenije za povprečjem EU 15 na 0,46 odstotne točke. To je za 0,04 odstotne točke več kot v letu 2001, a še vedno manj od povprečnega zaostanka v obdobju 1996–2002. Po vrednosti indikatorja se Slovenija uvršča pred ostale nove članice EU 25, še vedno pa presega Irsko, Italijo, Španijo, Grčijo in Portugalsko.

V letu 2002 se je z opaznim porastom deleža poslovnega sektorja nadaljevalo ugodno spreminjanje strukture virov financiranja RRD, slovenski poslovni sektor pa je po deležu v financiranju presegel povprečje EU 15 iz leta 2001. Povprečna realna letna stopnja rasti izdatkov poslovnega sektorja za RRD je v letih 1996–2002 znašala 11,1 %, kar je za 7,1 odstotne točke več od povprečne realne stopnje rasti izdatkov vladnega sektorja in za 3,9 odstotne točke več od povprečne realne stopnje rasti celotnih izdatkov za RRD³. Najvišja realna stopnja rasti izdatkov poslovnega sektorja za RRD v obravnavanem obdobju je bila zabeležena v letu 2002, in sicer kar 19,6 % (2001: 15,2 %). Prikazane ugodne stopnje rasti so prispevale k povečanju deleža poslovnega sektorja v strukturi virov financiranja RRD z 49,1 strukturne točke v letu 1996 na 60,0 strukturnih točk v letu 2002. To je največ v obravnavanem obdobju in dokaj blizu relativnemu deležu financiranja RRD s strani poslovnega sektorja, določenem v Barcelonskem cilju Lizbonske strategije (2/3 oz. 67 % celotnih izdatkov za RRD, pri čemer naj bi celotni izdatki dosegli 3 % BDP). V letu 2001 (še vedno zadnji dosegljivi podatek) je poslovni sektor v EU 15 v povprečju financiral 55,9 % celotnih izdatkov za RRD, kar je za 4,1 odstotne točke manj od deleža slovenskega poslovnega sektorja v letu 2002. Po zadnjih dosegljivih podatkih za države članice EU 25 sta delež slovenskega poslovnega sektorja v strukturi financiranja RRD v letu 2002 preseglala samo poslovna sektorja Nemčije in Finske s 65,5 oziroma 69,5 strukturne točke. Ob tem je potrebno poudariti, da tako Slovenija kot tudi EU še vedno krepko zaostajata za Barcelonskim ciljem, po katerem, naj bi poslovni sektor do leta 2010 za RRD namenil 2 % BDP (Slovenija 2002: 0,92 % BDP; EU 15 2001: 1,11 % BDP). Zgolj z ohranjanjem sedanjih stopenj rasti izdatkov za RRD bo omenjeni cilj težko dosegljiv, zato bi bilo treba pospešiti tovrstna vlaganja, če se želi EU omenjenemu cilju približati do leta 2010. S povečevanjem pomena privatnih vlaganj v RRD se zmanjšuje finančna vloga države na tem področju. Delež vladnega sektorja v strukturi financiranja je v Sloveniji v letu 2002 znašal 35,6 strukturne točke (EU 15 2001: 34,4), kar je najmanj v obravnavanem obdobju.

Poslovni sektor po višini izdatkov, namenjenih za izvedbo RRD, vztrajno zmanjšuje zaostanek za evropskim povprečjem, vendar pa je sama dinamika zmanjševanja razlike prepočasna za hitrejšo konvergenco na tem področju. Slovenski poslovni sektor je v letu 2002 za izvedbo RRD namenil 0,92 % BDP oziroma za 0,02 odstotne točke več kot v letu 2001. Ker se v EU 15 v letu 2002 glede na predhodno leto delež poslovnega sektorja pri izvedbi RRD v povprečju ni spremenil (EU 15 2002: 1,30 % BDP), se je razlika med slovenskim in evropskim poslovnim sektorjem v letu 2002 v primerjavi z letom 2001 zmanjšala za 0,02 odstotne točke. S tem se je nadaljevala tendenca zmanjševanja razlik v izvedbi RRD med slovenskim in evropskim poslovnim sektorjem, ki je značilna za vsa leta v obdobju 1996–2002. V tem času se je omenjena razlika namreč zmanjšala za 0,12 odstotne točke z 0,50 v letu 1996 na 0,38 v letu 2002. V tem letu je glede na predhodno leto pri izvedbi RRD najbolj opazno upadel delež vladnega sektorja, in sicer za 0,04 odstotne točke na 0,35 % BDP (EU 15 2002: 0,26 % BDP). S tem se je razlika do povprečja EU 15 zmanjšala na 0,09 odstotne točke (2001: 0,14). Delež visokošolskega sektorja je upadel za 0,01 odstotne točke na 0,24 % BDP in tako za povprečjem EU 15 zaostal za 0,18 odstotne točke, kar je za 0,02 odstotne točke več kot v letu 2001.

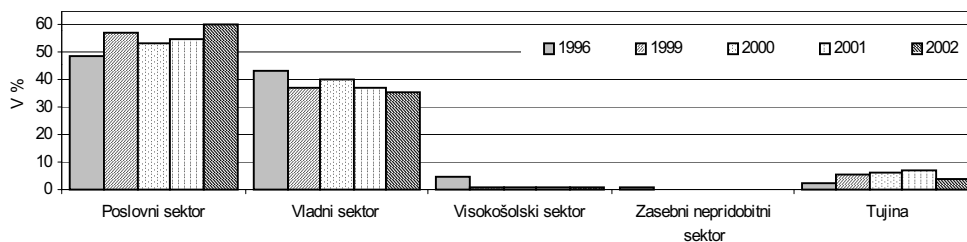
Tabela: **Bruto domači izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost v Sloveniji in ostalih članicah EU 25, kot % BDP**

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Slovenija ²	1,33	1,32	1,38	1,42	1,44	1,56	1,53
EU 15	1,88	1,87	1,88	1,92	1,95	1,98	1,99
EU 25	1,84	1,83	1,83	1,88	1,91	1,93	-
Avstrija	1,60	1,71	1,78	1,91	1,95	2,07	2,19
Belgija	1,80	1,87	1,90	1,96	2,04	2,17	-
Ciper	-	-	0,23	0,25	0,25	0,27	0,32
Češka	0,98	1,09	1,16	1,16	1,23	1,22	1,22
Danska	1,85	1,94	2,06	2,10	2,27	2,40	2,52
Estonija	-	-	0,58	0,70	0,62	0,73	0,75
Finska	2,54	2,71	2,88	3,23	3,40	3,41	3,46
Francija	2,30	2,22	2,17	2,18	2,18	2,23	2,26
Grčija	-	0,51	-	0,67	-	0,64	-
Irska	1,32	1,28	1,25	1,19	1,15	-	-
Italija	1,01	1,05	1,07	1,04	1,07	1,11	-
Latvija	0,42	0,39	0,41	0,37	0,45	0,41	0,42
Litva	0,51	0,55	0,55	0,51	0,59	0,68	0,67
Luksemburg	-	-	-	-	1,71	-	-
Madžarska	0,65	0,72	0,68	0,69	0,80	0,95	1,02
Nemčija	2,25	2,29	2,31	2,44	2,49	2,51	2,53
Nizozemska	2,03	2,04	1,94	2,02	1,90	1,89	-
Poljska	0,67	0,67	0,68	0,70	0,66	0,64	0,59
Portugalska	-	0,62	0,69 ¹	0,75	0,79 ¹	0,85	0,78 ¹
Slovaška	0,92	1,09	0,79	0,66	0,65	0,64	0,58
Španija	0,83	0,82	0,89	0,88	0,94	0,95	1,03
Švedska	-	3,55	3,62	3,65	-	4,27	-
V. Britanija	1,90	1,82	1,81	1,85	1,85	1,89	1,87

Vir: Eurostat (NewCronos); OECD Science, Technology and Industry Scoreboard 2003; SURS

Opomba: ¹podatek je povzet po OECD Science, Technology and Industry Scoreboard 2003; ²podatki za obdobje 1996–2001 so popravljeni na osnovi revidirane ocene BDP (revizija BDP za obdobje 1995–2002 je povzročila povprečni letni dvig BDP za 6,6%, zaradi česar se je vrednost indikatorja znižala); za Malto podatki niso dosegljivi.

Slika: **Struktura virov financiranja bruto domačih izdatkov za RRD v Sloveniji v letih 1996, 1999, 2000, 2001 in 2002**

Vir: SURS.

¹ V času priprave podatkov (december 2004) za gornji indikator podatki s področja RRD za povprečje EU 25 za leto 2002 še niso bili dosegljivi, zato so v tekstu uporabljeni podatki za povprečje EU 15.

² SURS je letos za potrebe Eurostata sicer v začetku leta naredil prvo oceno BIRR za leto 2003 (1,53 % BDP) na osnovi izvajanja RRD, pri čemer pa struktura financiranja RRD za isto leto ni bila ocenjena. Zaradi te vsebinske »pomanjkljivosti« ocene BIRR za leto 2003, ki se bo najverjetneje še spremenila, v tekstu ne komentiramo. Prvo oceno BIRR za leto 2003 je Eurostat objavil 24. februarja letos.

³ Realne stopnje rasti so izračunane na podlagi podatkov SURS v stalnih cenah iz leta 1996.

Število raziskovalcev na tisoč aktivnih prebivalcev

Število raziskovalcev na tisoč aktivnih prebivalcev se je v letu 2002¹ že drugo leto zapored nekoliko povečalo, kar pa ni bistveno pripomoglo k izboljšanju umestitve Slovenije v primerjavi s povprečjem EU 15². V letu 2002 je vrednost obravnavanega indikatorja znašala 4,7, v obdobju 1996–2002 pa je bila višja le v letu 1996, in sicer za 0,1 raziskovalca³. Poleg izboljšanja vrednosti indikatorja smo v letu 2002 zabeležili tudi najvišje število raziskovalcev v omenjenem obdobju (4.642, kar je 620 raziskovalcev več kot v letu 1997, ko je bilo njihovo število najmanjše). Povprečna letna stopnja rasti števila raziskovalcev je v Sloveniji v obravnavanem obdobju znašala 0,7 %, 2,2 odstotni točki manj od povprečja EU 15, kar je predvsem posledica negativnih stopenj rasti števila raziskovalcev v letih 1997 in 2000. V letih 2001 in 2002 je letna stopnja rasti števila raziskovalcev v Sloveniji s 3,7 % oziroma 3,2 % preseгла stopnjo rasti v EU 15 za 0,9 oziroma 1,2 odstotni točki, nadaljevanje te tendence pa bi ugodno vplivalo na slovensko dohitevanje povprečnega števila raziskovalcev na tisoč aktivnih prebivalcev v EU 15 (2001: 5,7).

V letu 2002 smo zabeležili dokaj ugodne spremembe v strukturi raziskovalcev po sektorjih zaposlitve. Najvišja stopnja rasti števila raziskovalcev je bila že drugo leto zapored dosežena v poslovnem sektorju (7,3 %; 2001: 9,4 %), kjer se je delež raziskovalcev glede na leto 2001 povečal za 1,3 strukturne točke na 34,9 %, kar je največji delež v obdobju 1996–2002. Povečalo se je tudi število raziskovalcev v vladnem sektorju (za 2,8 %) in zasebnem neprofitnem sektorju (za 3,8 %), upadlo pa v visokošolskem sektorju (za 0,9 %), kjer se je delež raziskovalcev zmanjšal za 1,3 strukturne točke na 29,4 %.

Nadaljevanje visokih stopenj rasti števila raziskovalcev v slovenskem poslovnem sektorju bo ugodno vplivalo na nadaljnje zmanjševanje razlik v strukturi zaposlenosti raziskovalcev med Slovenijo in povprečjem EU 15. Povprečna letna stopnja rasti števila raziskovalcev v slovenskem poslovnem sektorju je v letih 1996–2002 znašala 3,1 %, kar je za 0,8 odstotnih točk manj od povprečja v istem obdobju v EU 15. Čeprav je stopnja rasti števila raziskovalcev v slovenskem poslovnem sektorju v letih 2001 in 2002 preseгла stopnjo rasti v EU 15 za 5,2 oziroma 5,8 odstotnih točk, je bil povprečni delež raziskovalcev v poslovnem sektorju EU 15 v letu 2002 še vedno za 16,1 odstotne točke višji kot v Sloveniji, kar pa je vendarle za 2,7 odstotne točke manj kot v letu 2000 oziroma 1,6 odstotne točke manj kot v letu 2001. Kljub povečevanju deleža raziskovalcev v slovenskem poslovnem sektorju v letih 2001–2002, so te spremembe še vedno prepočasne za hitrejšo približevanje povprečju v EU 15⁴. Delež raziskovalcev vladnega sektorja je bil v letu 2002 za 19,3 odstotnih točk višji od povprečja EU 15, kar je za 0,3 odstotne točke manj kot v preteklem letu in za 1,0 odstotne točke manj od povprečja obravnavanega obdobja. Precej manjše so razlike v deležu raziskovalcev visokošolskega sektorja, in sicer so v letih 1996–2002 v povprečju znašale dobrih 5 odstotnih točk v prid EU.

Za hitrejšo dohitevanje evropskega povprečja bi bilo v prihodnje smiselno med drugim okrepiti tudi program mladih raziskovalcev. Po izrazitem zmanjšanju števila mladih raziskovalcev v letu 2001 se je njihovo število v letu 2002 le rahlo povečalo, in sicer za skromnih 1,4 %. Še manj spodbudno je gibanje števila mladih raziskovalcev, zaposlenih v poslovnem sektorju. Njihovo število se je od leta 1996 do leta 2002 prepolovilo z 91 na 42, njihov delež v celotnem številu mladih raziskovalcev pa je upadel z 9,5 % na 5 %. Ministrstvu za gospodarstvo ter šolstvo, znanost in šport z ukrepom »mladi raziskovalci za gospodarstvo« sicer skušata spodbujati priliv razvojno-raziskovalnega kadra v poslovni sektor in s tem okrepiti prenos znanja iz univerz in inštitutov v podjetja, vendar pa so

rezultati omenjenega ukrepa vsaj v smislu števila mladih raziskovalcev v poslovnem sektorju po trenutno dosegljivih podatkih skromni.

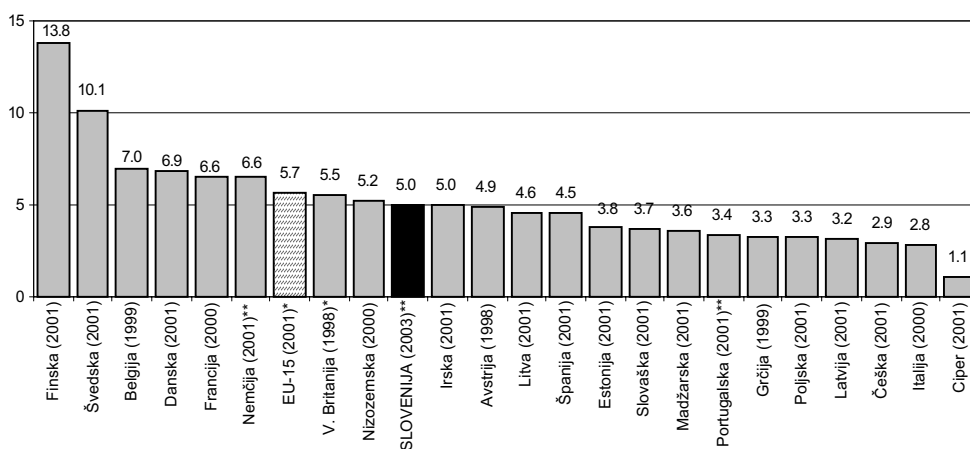
Tabela: Število raziskovalcev, izraženo v ekvivalentu polne zaposlitve, v Sloveniji v letih 1996–2003

	Število raziskovalcev na 1000 aktivnih prebivalcev ¹	Število raziskovalcev	Struktura raziskovalcev glede na sektor zaposlitve, v %			
			Poslovni sektor	Vladni sektor	Visokošolski sektor	Zasebni nepridobitni sektor
1996	4,8	4.489	30,5	35,2	31,4	2,8
1997	4,2	4.022	34,0	34,8	28,4	2,8
1998	4,4	4.285	34,0	35,0	28,8	2,2
1999	4,6	4.427	34,8	34,1	29,5	1,6
2000	4,5	4.336	31,8	34,5	30,9	2,8
2001	4,6	4.498	33,6	32,3	30,7	3,5
2002	4,7	4.642	34,9	32,2	29,4	3,5
2003	5,02	4.7893	36,2	32,0	28,3	3,7

Viri: SURS; Eurostat (NewCronos); preračun UMAR.

Opombe: ¹podatki za število raziskovalcev na 1.000 aktivnih prebivalcev v letih 1996–1999 so povzeti iz Eurostatove baze podatkov NewCronos; ² vrednost kazalca se je povečala predvsem zaradi večjega zmanjšanja števila aktivnih prebivalcev (za 2,2%); ³prva ocena za leto 2003.

Slika: Število raziskovalcev, izraženo v ekvivalentu polne zaposlitve, na 1,000 aktivnih prebivalcev v Sloveniji in ostalih članicah EU 25

Viri: Eurostat (NewCronos); European Commission: Towards a European Research Area – Science, Technology and Innovation – Key Figures 2003–2004; SURS; za Slovenijo preračun UMAR.

Opombe: *podatek izhaja iz Towards a European Research Area – Science, Technology and Innovation – Key Figures 2003–2004, **podatek je ocena; za Malto in agregat EU 25 podatek ni dosegljiv.

¹ V času priprave podatkov (december 2004) za gornji indikator podatki za povprečje EU 15 in članice EU 25 (z izjemo Slovenije) za leto 2002 še niso bili dosegljivi. Prav tako niso bili dosegljivi podatki za povprečje EU 25. Je pa Eurostat kasneje (24. februarja letos) objavil tudi že prvo SURS-ovo oceno o številu raziskovalcev za leto 2003, izraženo v ekvivalentu polne zaposlitve, za Slovenijo. Ker pričakujemo, da se bo končni podatek, objavljen s strani SURS-a, spremenil, prikazujemo oceno za leto 2003 zgolj v tabeli.

² Za obsežnejšo mednarodno primerjavo glej Poročilo o razvoju 2004, str. 98.

³ Število raziskovalcev je izraženo v ekvivalentu polne zaposlenosti.

⁴ Za razbremenitev podjetij pri zaposlovanju novega raziskovalnega kadra Zakon o davku od dohodkov pravnih oseb, sprejet v letu 2004, uvaja olajšave za zaposlovanje doktorjev znanosti v gospodarskih družbah z zmanjšanjem davčne osnove v višini 30 % plače teh oseb za prvih 12 mesecev zaposlitve.

Inovacijsko aktivna podjetja in število patentnih prijav na Evropskem patentnem uradu na milijon prebivalcev

Delež inovacijsko aktivnih podjetij v industriji in storitvenih dejavnostih v Sloveniji še vedno močno zaostaja¹ za povprečjem EU 15. Po podatkih SURS je bilo v Sloveniji v letih 2001–2002 med vsemi podjetji v povprečju 21,1 % inovacijsko aktivnih², kar je za 22,9 odstotne točke manj od povprečja EU 15 za obdobje 1998–2000 (podatki za EU 25 še niso dosegljivi). Delež inovacijsko aktivnih podjetij v *industriji*³ je v Sloveniji za povprečjem v EU 15 zaostal za 19,4, v *storitvenih dejavnostih*⁴ pa kar za 27,2 odstotnih točk. Primerjava deležev inovacijsko aktivnih podjetij (med vsemi podjetji, v industriji in storitvenih dejavnostih) po posameznih velikostnih razredih⁵ podjetij pokaže, da izvajanje inovacijske dejavnosti v Sloveniji v primerjavi z ostalimi članicami EU najbolj zaostaja v malih in srednje velikih podjetjih. Primerljivemu povprečju EU 15 se z 61,8-odstotnim deležem inovacijsko aktivnih podjetij še najbolj približajo slovenska velika podjetja, ki delujejo v industriji. Po zadnjih dosegljivih podatkih sta med članicami po deležu inovacijsko aktivnih podjetij med vsemi podjetji v ospredju Irska in Nemčija s 65- oziroma 61-odstotnim deležem. Slovenija se po tem deležu uvršča le pred Latvijo, Slovaško in Poljsko (glej tabelo).

Tako v Sloveniji kot tudi v veliki večini drugih članic EU je delež inovacijsko aktivnih podjetij v industriji večji kot v storitvenih dejavnostih. V EU 15 je delež inovacijsko aktivnih podjetij v industriji v povprečju za 7 odstotnih točk večji od tovrstnega deleža v storitvenih dejavnostih, v Sloveniji pa za 14,8. Izjemi sta Portugalska in Grčija, kjer delež inovacijsko aktivnih podjetij v storitvenih dejavnostih za 5 oziroma 6 odstotnih točk presega delež tovrstnih podjetij v industriji. Slovenija se med obravnavanimi državami po deležu inovacijsko aktivnih podjetij v storitvenih dejavnostih uvršča na zadnje mesto, po tovrstnem deležu v industriji pa presega le Grčijo, Latvijo, Slovaško in Poljsko (glej tabelo).

Patenti so odsev dela invencijske aktivnosti v posamezni državi in prikazujejo kapacitete gospodarstva za izkoriščanje novega znanja in njegovo pretvarjanje v potencialne gospodarske koristi. V tem kontekstu so indikatorji, ki temeljijo na statistiki patentov, široko uporabljani kot eno od meril outputa raziskovalno-razvojne dejavnosti in služijo za ocenjevanje invencijske aktivnosti držav, regij, gospodarskih panog in podjetij, hkrati pa tudi njihovega inovacijskega potenciala. Patentni indikatorji ne omogočajo zgolj sledenja tehnološkim spremembam, temveč merijo tudi aktivnosti, ki so tesno povezane s konkurenčnostjo na mednarodnih trgih. Ena izmed glavnih pomanjkljivosti patentov kot indikatorjev tehnološkega outputa je v tem, da vse invencije niso patentirane, prav tako pa se patenti po stopnji komercializacije med seboj močno razlikujejo. Ker slovensko gospodarstvo na trg EU izvozi približno dve tretjini celotnega izvoza, je za nas najbolj aktualna obravnava števila patentnih prijav na milijon prebivalcev na evropskem patentnem uradu (EPU).

Slovenija po številu patentnih prijav na EPU na milijon prebivalcev opazno zaostaja za povprečjem EU 25, ob nadaljevanju sedanje dinamike gibanja števila prijav pa konvergenca na tem področju ni možna. Za medletno gibanje števila slovenskih patentnih prijav na EPU so značilna velika nihanja. V letu 2002 (zadnji dosegljivi podatek) smo imeli v Sloveniji na EPU 32,8 patentnih prijav na milijon prebivalcev, kar je za četrtno manj kot v letu 2001, a še vedno za 7,4 prijave več od povprečja v letih 1995–2002. V povprečju se je vrednost indikatorja v obravnavanem obdobju povečevala za 2,2 prijavi na leto, kar je za 6,5 prijav pod tovrstnim povprečjem v EU 25 v letih 1996–2002. Slovenija je v letu 2002 tako dosegla zgolj 24,6 % povprečnega števila patentnih prijav na milijon prebivalcev v EU 25. Med članicami se po vrednosti indikatorja v letu 2002 najvišje uvrščata Švedska in Finska s kar 311,5 oziroma 310,9 patentnih prijav na milijon prebivalcev. Slovenija za najuspešnejšimi državami v EU močno zaostaja in se jim z dosedaj izkazanimi stopnjami rasti ne bo mogla približati v kratkem času. Kljub temu pa po vrednosti indikatorja presega vse druge nove članice EU, med starimi članicami pa Španijo, Portugalsko in Grčijo.

¹ V Sloveniji je bilo v preteklih obdobjih v predelovalnih dejavnostih 31,9 % (1994–1996), 32,6 % (1997–1998) oz. 28,3 % (1999–2000) inovacijsko aktivnih podjetij, v EU pa 51 % (1994–1996) oziroma 47 % (1998–2000). Zmanjšanje deleža teh podjetij v obdobju 1998–2000 je pogojeno z metodološkimi spremembami, povezanimi s populacijo podjetij, zajetih v statistično raziskavo o inovacijski dejavnosti (prej podjetja z vsaj 20 zaposlenimi, sedaj z vsaj 10 zaposlenimi; glej Poročilo o razvoju 2003, str. 144).

² Inovacijsko aktivna podjetja so tista, ki so uvedla inovacijo proizvoda ali postopka ali so imela v opazovanem obdobju nedokončano ali opuščeno inovacijsko dejavnost.

³ Industrija: C – rudarstvo, D – predelovalne dejavnosti in E – oskrba z električno energijo, plinom in vodo (po SKD).

⁴ Storitvene dejavnosti: 51 – posredništvo, in trgovina na debelo, I – promet, skladiščenje in zveze, J – finančno posredništvo, 72 – obdelava podatkov in podatkovne baze, 73 – raziskovanje in razvoj, 74.2 – projektiranje in tehnično svetovanje, 74.3 – tehnično preizkušanje in analiziranje (po SKD).

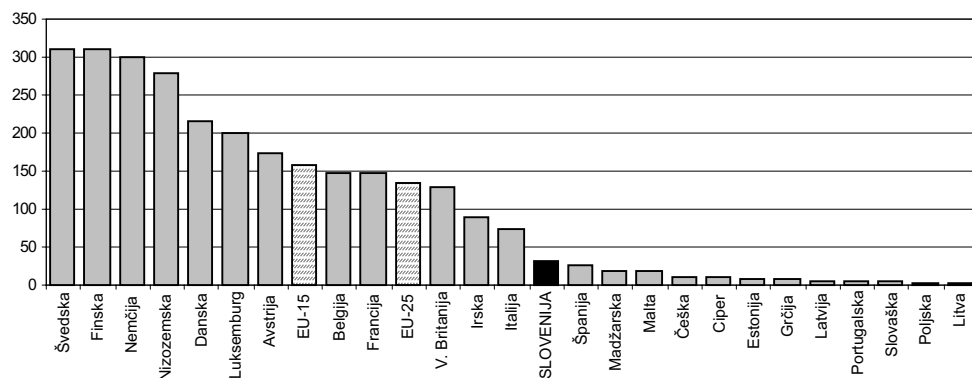
⁵ Velikost podjetja je opredeljena glede na število zaposlenih oseb: (i) malo podjetje: 10–49 zaposlenih; (ii) srednje podjetje: 50–249 zaposlenih; (iii) veliko podjetje: 250 in več zaposlenih.

Tabela: **Inovacijsko aktivna podjetja po dejavnostih in velikostnih razredih v Sloveniji in ostalih članicah EU 25¹, % vseh podjetij**

	SKUPAJ	mala	srednja	velika	INDUSTRIJA	mala	srednja	velika	STORITVE	mala	srednja	velika
Irska ²	65	-	-	-	75	-	-	-	52	-	-	-
Nemčija	61	55	72	86	66	58	72	89	57	53	70	82
Belgija	50	45	64	76	59	53	70	82	42	39	57	66
Avstrija	49	42	65	89	53	42	72	94	45	41	56	74
Luksemburg	48	42	59	95	49	37	68	96	48	43	56	93
Švedska	47	42	60	72	47	41	61	79	46	44	57	60
Portugalska	46	40	67	76	45	38	65	75	50	46	74	77
Finska	45	40	54	74	49	43	55	86	40	36	53	47
Nizozemska	45	39	59	79	55	46	71	85	38	35	47	70
EU 15³	44	39	60	77	47	40	63	80	40	36	54	69
Danska	44	40	54	67	52	47	65	79	37	35	41	49
Francija	41	31	52	76	46	34	55	78	34	29	45	71
V. Britanija	36	32	47	57	39	33	51	66	33	30	40	42
Estonija	36	31	48	75	38	32	48	79	33	30	49	64
Italija	36	33	56	71	40	37	60	77	25	22	42	60
Španija	33	30	45	67	37	34	49	73	25	22	36	57
Češka	30	25	42	66	32	25	42	68	27	25	42	53
Grčija	28	26	32	45	27	26	30	45	33	30	42	47
Litva	28	21	40	64	35	26	44	64	22	19	33	65
Madžarska ⁴	23	21	28	44	28	25	32	46	16	15	17	37
Slovenija	21,1	12,7	28,3	55,4	27,6	14,1	32,7	61,8	12,8	11,6	15,5	26,0
Slovaška ⁵	19	15	24	47	22	15	26	50	16	15	19	31
Latvija	19	14	33	58	23	17	35	62	15	12	29	49
Poljska ⁶	17	13	25	53	18	11	26	57	16	15	21	32

Vir: European Commission: Innovation in Europe - Results for the EU, Iceland and Norway, 2004; Eurostat: Statistics in Focus - Science and Technology (12/2004); SURS. **Opomba:** ¹podatki za Slovenijo so za obdobje 2001–2002, za Češko, Madžarsko, Litvo, Latvijo in Slovaško za obdobje 1999–2001, za Poljsko so podatki za obdobje 1998–2000 (industrija) oz. 1997–1999 (storitve), za ostale obravnavane države ter za agregate EU 15 pa za obdobje 1998–2000, podatki za Malto, Ciper in agregate EU 25 niso dosegljivi; ²za Irsko podatki o deležih inovacijsko aktivnih podjetij po posameznih velikostnih razredih podjetij niso dosegljivi; ³agregati za EU 15 ne vključujejo podatkov za Irsko, Luksemburg in Veliko Britanijo; ⁴podatki za Madžarsko ne vključujejo dejavnosti C - rudarstvo; ⁵podatki za Slovaško ne vključujejo dejavnosti 74.3 - tehnično preizkušanje in analiziranje; ⁶podatki za Poljsko ne vključujejo dejavnosti 73 - raziskovanje in razvoj, ter podjetij z manj kot 50 zaposlenimi v dejavnostih C - rudarstvo in E - oskrba z električno energijo, plinom in vodo (po SKD).

Slika: **Število patentnih prijav na Evropskem patentnem uradu na milijon prebivalcev v Sloveniji in ostalih članicah EU 25, 2002**

Vir: Eurostat (NewCronos). **Opomba:** podatki za leto 2002 so začasni.

***Konkurenčnost
gospodarstva***

Produktivnost dela

Relativno visoki rasti produktivnosti dela v devetdesetih letih je v letu 2001 in 2003 sledila upočasnitev, v letu 2004 pa se je rast produktivnosti ponovno okrepila. Po zadnjih revidiranih podatkih statistike nacionalnih računov je v obdobju 1995–2000 produktivnost dela (izražena kot bruto domači proizvod na delovno aktivnega po metodologiji nacionalnih računov) v Sloveniji naraščala v povprečju po stopnji 4,7 % letno, v predelovalnih dejavnostih pa po stopnji 6,9 % letno. Od leta 2001 dalje rast produktivnosti ciklično niha, na kar v prvi vrsti vpliva odložena reakcija dinamike zaposlovanja glede na dinamiko gospodarske rasti. V letu 2001 se je gospodarska rast začela umirjati, rast zaposlenosti, ki se je začela leta 1999, pa se je nadaljevala, tako da je rast produktivnosti upadla na 2,2 %, kar je bilo najmanj po letu 1992. V naslednjem letu je ob še vedno upočasnjeni gospodarski rasti začela zaposlenost upadati, kar je, podobno kot je bilo to značilno za začetno obdobje tranzicije, imelo za posledico, da se je rast produktivnosti ponovno povečala in dosegla 3,7 %, v predelovalnih dejavnostih pa 6,9 %. V letu 2003 se je relativno umirjena gospodarska rast nadaljevala, še vedno pa se je zmanjševala tudi zaposlenost. Rast produktivnosti se je zmanjšala na 2,8 %. V letu 2004 je prišlo do ponovnega preloma v gospodarski rasti, ki se je v prvih treh četrtletjih povečala na 4,5 %, podatki prve objave statistike četrtletnih nacionalnih računov pa so še vedno kazali negativno rast zaposlenosti. Iz teh podatkov bi lahko sklepali, da je bila rast produktivnosti v prvih treh četrtletjih 2004 visoka, tj. 4,6-odstotna. Ker pa ankete o delovni sili kažejo, da je bila rast zaposlenosti v prvih treh četrtletjih 2004 izjemno visoka (6,0 %), bo končni izračun rasti produktivnosti v letu 2004 verjetno nižji. V Jesenskem poročilu smo ocenili, da naj bi bil okrog 3,6 %.

Zaostajanje Slovenije za povprečno produktivnostjo dela v Evropski uniji se še naprej zmanjšuje, hitrejša konvergenca na tem področju pa brez intenzivnejšega povečevanja konkurenčnosti slovenskega gospodarstva ni možna. Rast povprečne produktivnosti v Evropski uniji je bila vse od leta 1993 dalje opazno nižja kot v Sloveniji, v letih 2001–2003 pa se je še upočasnila. S 27.533 EUR¹ bruto domačega proizvoda na delovno aktivnega je Slovenija v letu 2003 dosegla raven 50,5 % povprečne produktivnosti (po tekočih cenah) v EU 15, oziroma 56,3 % povprečne produktivnosti v EU 25. Zaostajanje Slovenije za povprečno produktivnostjo v Evropski uniji se stalno zmanjšuje. V letu 2003 se je v primerjavi s predhodnim letom zaostanek za povprečjem v EU 25 zmanjšal za 2, za povprečjem v EU 15 pa za 1,7 odstotne točke (gl. tabelo). Za hitrejšo dohitevanje evropskega povprečja oziroma razvitejših članic Evropske unije bi se morala že sedaj relativno visoka rast produktivnosti v prihodnje še okrepiti. Pri tem bo morala temeljiti na bolj izobraženi delovni sili in tehnološko zahtevnejši proizvodnji, kar bi omogočilo hitrejšo rast konkurenčnosti slovenskega gospodarstva ter s tem izvozno ekspanzijo in gospodarsko rast.

¹ Vir: Eurostat (NewCronos, 07.01.2005).

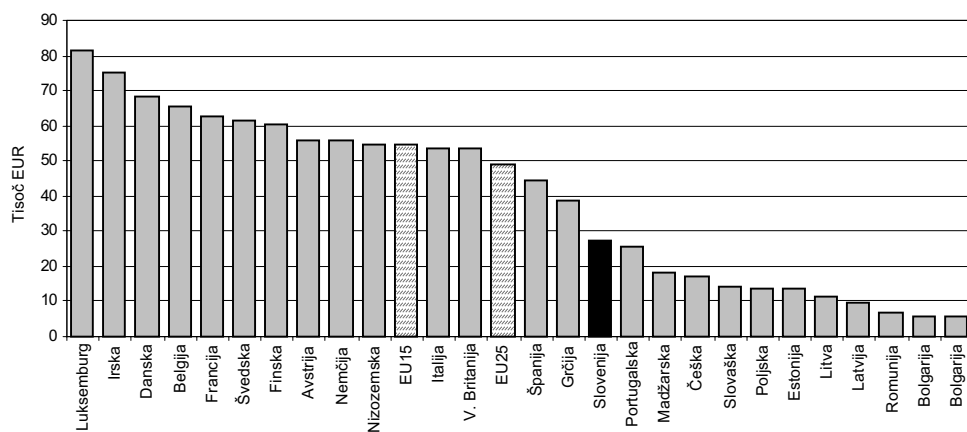
Tabela: Produktivnost dela¹ v Sloveniji in EU v obdobju 1995–2004 (Q1–Q3), v %

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	Q1–Q3 2004
Realna rast produktivnosti dela, v %										
Slovenija	3,0	5,8	7,0	3,6	4,1	3,1	2,2	3,7	2,8	4,6 ²
EU 15	1,7	1,0	1,5	1,2	1,1	1,5	0,4	0,6	0,6	n.p.
EU 25	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.	1,8	2,1	0,8	0,9	0,7	n.p.
Raven produktivnosti v Sloveniji										
EU 15 = 100	39,8	40,4	42,8	45,1	45,9	45,0	46,5	48,8	50,5	n.p.
EU 25 = 100	n.p.	n.p.	n.p.	51,4	52,1	50,7	52,0	54,3	56,3	n.p.

Vir: SURS, Eurostat, OECD.

Opombi: ¹BDP na zaposlenega v ekvivalentu polnega delovnega časa; ²podatek je ocenjen na osnovi prve statistične objave četrtletnih nacionalnih računov.

Slika: Produktivnost dela (BDP na zaposlenega, tekoče cene) v članicah EU in državah pristopnicah v letu 2003

Vir: Eurostat, preračuni UMAR.

Stroški dela na enoto proizvoda

V letu 2003 se je izboljševanje razmerja med stroški dela in bruto domačim proizvodom oziroma dodano vrednostjo na zaposlenega v slovenskem gospodarstvu umirjeno nadaljevalo. Potem ko je bilo hitro upadanje stroškov dela na enoto bruto domačega proizvoda iz druge polovice devetdesetih let prekinjeno z njihovo dveletno rastjo, so ti v letu 2002 ponovno padli za 2 %, v letu 2003 pa za 0,5 %. Znižanje stroškov dela na enoto dodane vrednosti je bilo v letu 2002 1,9-odstotno, v letu 2003 pa 0,4-odstotno (glej tabelo). Upočasnjeno upadanje v letu 2003 je bilo posledica izrazitejšega umirjanja rasti produktivnosti dela ob hkratni bolj šibki upočasnitvi rasti stroškov dela na zaposlenega.

V slovenskih predelovalnih dejavnostih se je v letu 2003 razmerje med stroški dela in dodano vrednostjo na zaposlenega izboljšalo opazno bolj kot v celotnem gospodarstvu. Potem ko je bilo v drugi polovici devetdesetih let upadanje stroškov dela na enoto dodane vrednosti v slovenskih predelovalnih dejavnostih še izrazitejše kot v celotnem gospodarstvu, njihova rast v letu 2000 pa precej nižja (glej tabelo), so stroški dela na enoto dodane vrednosti, po 0,8-odstotnem padcu v letu 2001 in 1,3-odstotnem padcu v letu 2002, v letu 2003 upadli za 3,5 %. Pospešeni padec stroškov dela na enoto dodane vrednosti je bil posledica izrazitejše rasti produktivnosti dela v predelovalnih dejavnostih ob sicer manjši umiritvi rasti stroškov dela na zaposlenega v primerjavi s celotnim gospodarstvom.

Primerjave z državami članicami EU kažejo, da se je izboljševanje konkurenčnosti slovenskega gospodarstva umirjeno nadaljevalo tudi v letu 2003, pri čemer pa se Slovenija, ob močnem zmanjšanju razlik, po zadnjih podatkih še vedno uvršča med države z najvišjimi stroški dela na enoto bruto domačega proizvoda oziroma dodane vrednosti (gl. graf). Potem ko je bilo izrazito izboljševanje konkurenčnosti slovenskega gospodarstva, merjeno s stroški dela na enoto bruto domačega proizvoda (letno v povprečju za okoli 2 odstotni točki) v primerjavi z EU 25 in EU 12 iz druge polovice devetdesetih let za eno leto prekinjeno, se je izboljševanje konkurenčnosti po letu 2000 sicer nadaljevalo, a bistveno počasneje. Čeprav se je upadanje stroškov dela na enoto bruto domačega proizvoda umirilo tudi v EU 25 in v EU 12, se je konkurenčnost slovenskega gospodarstva po tem kazalcu v primerjavi z obema skupinama držav v letih 2001–2003 letno v povprečju povečevala le še za 0,7-odstotne točke. V letu 2003 je bila v povprečju EU 25 enota bruto domačega proizvoda proizvedena z 0,60 enote stroškov dela, v EU 12 z 0,59 enote, v Sloveniji pa z 0,64 enote. Zelo podobno je bilo tudi gibanje konkurenčnosti slovenskega gospodarstva v primerjavi z EU 25 in EU 12, če upoštevamo razmerje med stroški dela na zaposlenega in dodano vrednostjo na zaposlenega (gl. tabelo). Enoto dodane vrednosti so v letu 2003 v EU 25 proizvedli z 0,66 enote stroškov dela, v EU 12 z 0,64 enote, v Sloveniji pa z 0,72 enote.

Konkurenčnost slovenskih predelovalnih dejavnosti se je v primerjavi z državami EU, za katere so podatki dosegljivi, izboljševala hitreje kot konkurenčnost celotnega slovenskega gospodarstva. Po občutnem zmanjšanju razlik, še posebej v drugi polovici devetdesetih let, so bili v letu 2002 stroški dela na enoto dodane vrednosti v predelovalnih dejavnostih Italije, Poljske, Grčije in Španije višji kot v Sloveniji, v predelovalnih dejavnostih Francije, Litve, Latvije, Estonije, Češke in Slovaške pa nižji. V obdobju 1995–1999 se je konkurenčnost slovenskih predelovalnih dejavnosti povečala v primerjavi z vsemi državami EU z dosegljivimi podatki, razen v primerjavi z Irsko, v obdobju 2001–2002 pa v primerjavi z vsemi članicami z izjemo Litve, Latvije in Grčije.

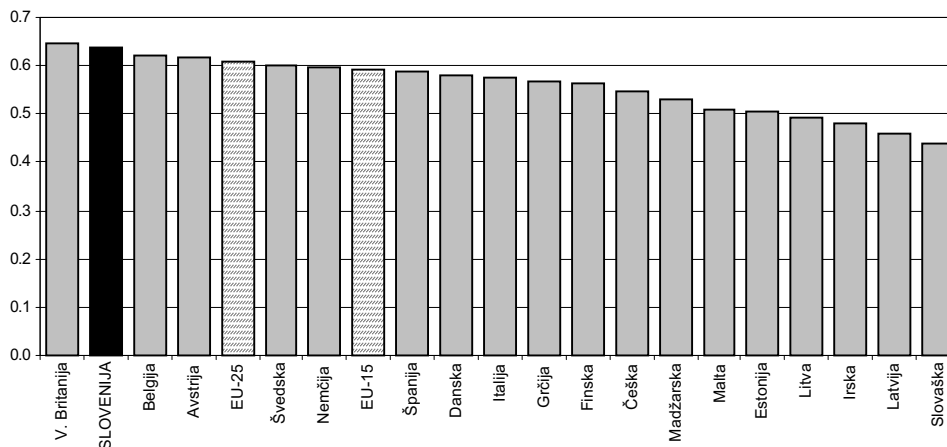
Tabela: **Stroški dela na enoto proizvoda v Sloveniji in EU v obdobju 1996–2003**

Stopnje rasti v %	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Stroški dela na enoto BDP ¹								
Slovensko gospodarstvo	-3,1	-3,1	-2,5	-2,2	3,2	0,1	-2,0	-0,5
EU 25	-0,8	-0,8	-1,0	0,0	0,4	0,5	-0,6	-0,3
EU 12 (evro področje)	-1,0	-1,2	-1,4	-0,2	-0,1	0,2	-0,3	-0,1
Stroški dela na enoto dodane vrednosti ²								
Slovensko gospodarstvo	-3,8	-4,0	-2,1	-1,7	1,5	0,2	-1,9	-0,4
EU 25	-0,7	-0,4	-0,6	0,5	0,3	0,3	-0,7	-0,3
EU 12 (evro področje)	-1,1	-0,9	-1,0	0,4	-0,1	-0,1	-0,3	-0,1
Slovenske predelovalne dejavnosti	-7,1	-7,0	-1,7	-2,4	0,7	-0,8	-1,3	-3,5

Vir: SURS; Eurostat.

Opombi: ¹ sredstva za zaposlene na zaposlenega v tekočih cenah, deljena z bruto domačim proizvodom na zaposlenega v tekočih cenah; ² sredstva za zaposlene na zaposlenega v tekočih cenah, deljena z dodano vrednostjo na zaposlenega v tekočih cenah.

Slika: **Stroški dela na enoto bruto domačega proizvoda v Sloveniji in državah EU - razmerja v letu 2003**

Vir: SURS; Eurostat; preračuni UMAR.

Tržni delež

Rast slovenskega agregatnega tržnega deleža od 0,48 % v letu 2000 na 0,53 % v letu 2003 kaže, da je bila v razmerah močnega umirjanja gospodarske aktivnosti v naših najpomembnejših trgovinskih partnericah še vedno relativno visoka rast slovenskega blagovnega izvoza po letu 2000 (letno realno v povprečju za 6 %) posledica izboljšanja izvozne konkurenčnosti slovenskega gospodarstva¹. Po dveletni nekoliko izrazitejši rasti se je v letu 2003 rast slovenskega agregatnega tržnega deleža močno upočasnila (s 4,4 % v letu 2001 in 5,6 % v letu 2002 na 0,7 % v letu 2003). Upočasnjena rast je bila v največji meri posledica ponovnega padca tržnega deleža na za slovenske izvoznike zelo pomembnem nemškem (po dveletni rasti) in francoskem trgu (po triletni rasti) ter njegovega pospešenega upadanja na hrvaškem trgu, kjer je že v letu 2002 dosegel rekordno nizko raven. Na italijanskem in ameriškem trgu se je rast tržnega deleža pospešeno nadaljevala. Po enoletnem padcu je v letu 2003 prišlo do njegove ponovne rasti tudi na ruskem trgu.

Med posameznimi skupinami industrijskih proizvodov so v obdobju 2001–2003 najhitrejšo rast tržnih deležev na svetovnem trgu zabeležili slovenski izvozniki strojev in transportnih naprav ter kemičnih izdelkov. Izvozniki strojev so bili po rasti tržnega deleža med vsemi slovenskimi izvozniki na vodilnem mestu tudi na trgu EU 15, slovenski tržni delež kemičnih izdelkov v EU 15 v letu 2003 pa je stagniral na ravni iz leta 2000. Rast tržnih deležev železa in jekla, drugih proizvodov, razvrščenih po materialu, preje, tkanin in tekstilnih izdelkov ter raznih končnih izdelkov, je bila podpovprečna. Kljub upočasnjenemu padcu v letu 2003 je bilo zmanjšanje tržnega deleža oblek v obdobju 2001–2003 zelo izrazito, na svetovnem trgu skoraj za četrtino, na trgu EU 15 pa za dobro tretjino. Po letu 2000 se je izraziteje kot na trgu EU 15 izboljšal tržni položaj slovenskih izvoznikov blaga na preostalih trgih. Rast sicer precej manjšega tržnega deleža slovenskega blaga na svetovnem trgu (za četrtino) je bila od tovrstne rasti na trgu EU 15 (za desetino) precej hitrejša (glej graf).

Slovenija je bila v obdobju 2001–2003 po rasti tržnega deleža tako na svetovnem trgu kot na trgu EU med 25 članicami približno v sredini. Rast njenega tržnega deleža je bila hitrejša v primerjavi z večino članic iz evro območja, za rastjo velikega dela preostalih držav, še posebno novih članic EU, pa je precej zaostajala.

V prvih devetih mesecih leta 2004 se je rast slovenskega agregatnega tržnega deleža v primerjavi z letom 2003 nekoliko okrepila, a je še vedno precej zaostajala za doseženo rastjo v letih 2001–2002. Za povečanje agregatnega tržnega deleža (s 0,53 % v povprečju leta 2003 na 0,54 % v povprečju prvih devetih mesecev leta 2004) je bila odločilna ponovna rast slovenskega tržnega deleža na francoskem in hrvaškem trgu (po lanskem padcu), ter pospešena rast na avstrijskem in ruskem trgu. Upadanje slovenskega tržnega deleža na nemškem trgu se je umirjeno nadaljevalo, po lanskem pospešeni rasti pa je letos upadel slovenski tržni delež na italijanskem in ameriškem trgu.

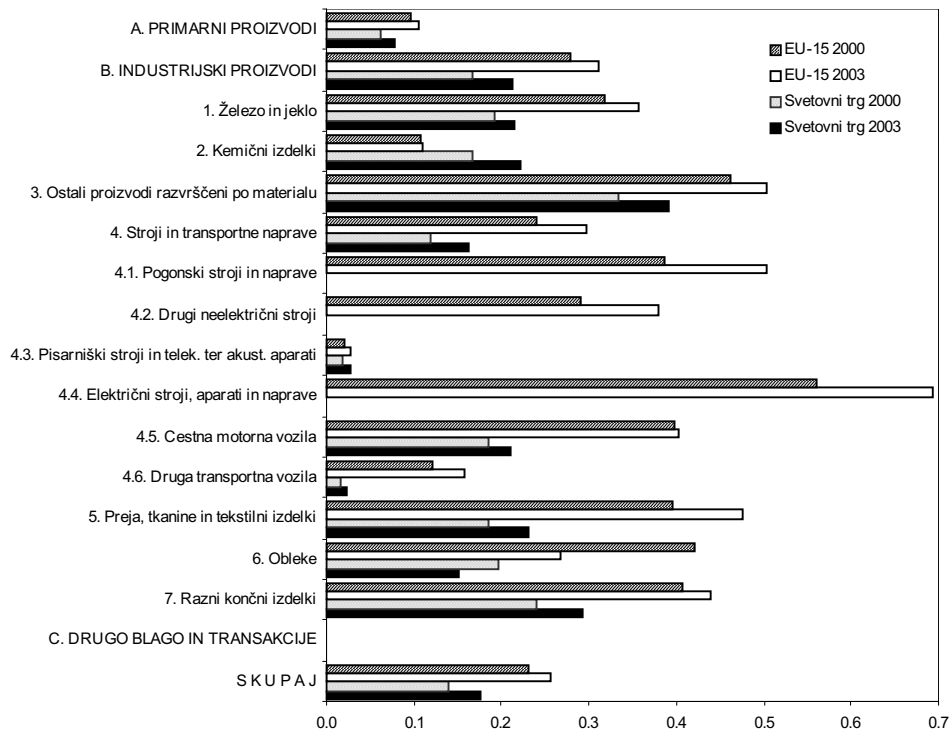
¹ V nasprotju s tem padec slovenskega tržnega deleža od 0,58 % v letu 1996 na 0,48 % v letu 2000 kaže, da je bila sicer živahna rast slovenskega blagovnega izvoza v tem obdobju (letno realno v povprečju za 9,4 %) na agregatni ravni posledica rasti izvoznih trgov, ne pa izboljšanja izvozne konkurenčnosti slovenskega gospodarstva. Padec slovenskega tržnega deleža v obdobju 1996–2000 je bil vsaj deloma posledica pretežno defenzivnega prestrukturiranja slovenskega podjetniškega sektorja in z njim povezanimi racionalizacijami, zmanjševanjem zmogljivosti, ukinjanjem nedonosnih programov in podobnimi ukrepi prilaganja spremenjenim tržnim in drugim razmeram.

Tabela: Tržni delež¹ Slovenije v pomembnejših trgovinskih partnericah, v %

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004 ²
Skupaj (15 držav)	0,583	0,574	0,584	0,511	0,478	0,500	0,528	0,531	0,541
Nemčija	0,562	0,553	0,544	0,554	0,478	0,500	0,523	0,489	0,479
Italija	0,537	0,595	0,571	0,533	0,499	0,489	0,506	0,574	0,564
Francija	0,206	0,163	0,242	0,155	0,183	0,191	0,211	0,184	0,193
Avstrija	0,816	0,864	0,892	0,873	0,911	0,928	0,935	0,942	0,999
Nizozemska	0,067	0,065	0,073	0,070	0,069	0,074	0,079	0,084	0,074
Belgija	0,046	0,053	0,093	0,081	0,055	0,056	0,046	0,045	0,059
Španija	0,037	0,046	0,050	0,056	0,054	0,058	0,066	0,089	0,100
Velika Britanija	0,057	0,049	0,050	0,052	0,055	0,078	0,073	0,073	0,076
Češka	0,536	0,542	0,488	0,558	0,477	0,464	0,467	0,453	0,434
Slovaška	0,621	0,484	0,562	0,546	0,550	0,565	0,753	0,815	0,750
Madžarska	0,665	0,571	1,533	0,517	0,525	0,466	0,490	0,529	0,509
Poljska	0,386	0,370	0,384	0,416	0,462	0,484	0,521	0,515	0,470
ZDA	0,031	0,028	0,028	0,025	0,022	0,021	0,024	0,037	0,034
Hrvaška	10,980	9,206	9,723	8,615	8,733	8,741	8,429	8,030	8,849
Rusija	0,443	0,457	0,409	0,329	0,433	0,526	0,495	0,521	0,565

Vir: SURS, Eurostat (NewCronos), WIM (Monthly Report, različne številke), U.S. Census Bureau (Foreign Trade Division).
Opombi: ¹Tržni delež je izračunan kot tehtano povprečje deležev blagovnega izvoza Slovenije v uvozu njenih pomembnejših trgovinskih partneric, določenih z velikostjo njihovega deleža v izvozu Slovenije. Delež posamezne trgovinske partnerice v blagovnem izvozu Slovenije so tudi uteži za preračun tehtanega povprečja (po Fisherjevem obrazcu). ²Podatek za devet mesecev.

Slika: Slovenski tržni deleži v letih 2000 in 2003, v %

Vir: SURS, WTO, izračuni UMAR.

Faktorska struktura blagovnega izvoza

V strukturi slovenskega blagovnega izvoza je v zadnjih letih najbolj rasel skupni delež srednje in visokotehnološko intenzivnih proizvodov¹, kar je z vidika učinkovite alokacije razpoložljivih virov ugodno. Skupen delež omenjenih proizvodov v slovenskem blagovnem izvozu se je v letih 1995–1998 povečal za 5,3 strukturne točke (povprečje EU 25: 3,9 strukturne točke) predvsem na račun povečanja deleža izvoza srednjetehnološko intenzivnih proizvodov (osebni avtomobili, gospodinjstva oprema, črpalke in kompresorji). Srednje- in visokotehnološko intenzivni proizvodi so leta 1998 zajemali 52 % slovenskega blagovnega izvoza, kar je bilo za 5,9 strukturne točke manj kot v povprečju EU 25. V letih 1999–2002 se je rast deleža izvoza srednje- in visokotehnološko intenzivnih proizvodov v Sloveniji upočasnila in zaostala za tovrstno rastjo v EU 25. V letih 1995–1998 je vsako leto za približno 1,8 strukturne točke več slovenskega izvoza (za 1,3 strukturne točke evropskega izvoza) konkuriralo v srednje- in visokotehnološko intenzivnih proizvodih, krepitev deleža teh proizvodov v slovenskem blagovnem izvozu v letih 1999–2002 pa se je zmanjšala na povprečno 0,8 strukturne točke letno, kar je manj kot v povprečju EU 25 (0,9 strukturne točke letno). V letu 2002 so srednje- in visokotehnološko intenzivni proizvodi zajemali 54 % slovenskega blagovnega izvoza (61,2 % v EU 25). Zaostajanje za povprečjem EU je tako po zadnjih razpoložljivih primerljivih podatkih podobno kot v letu 1995 (približno 7,2 strukturnih točk). Spodbudno pri tem je, da se v zadnjih letih v slovenskem izvozu hitreje kot v povprečju EU 25 krepi delež visokotehnološko intenzivnih proizvodov. Delež omenjenih proizvodov v slovenskem izvozu v letu 2002 (16,5 %) je glede na povprečje EU 25 (28,2 %) skromen, vendar se je v letih 1999–2002 v povprečju letno povečeval (za 0,5 strukturne točke) hitreje kot v EU 25 (za 0,3 strukturne točke). V letu 2003 je delež izvoza visokotehnološko intenzivnih proizvodov v državah EU, za katere razpolagamo s primerljivimi podatki, nazadoval, naraščanje deleža tovrstnih proizvodov v slovenskem izvozu pa se je tudi v tem letu precej okrepilo (za 1,6 strukturne točke) in izhaja predvsem iz hitro rastočega deleža izvoza farmacevtskih proizvodov. Skupen delež visoko tehnološko intenzivnih proizvodov je tako v letu 2003 dosegel 18,1 % slovenskega blagovnega izvoza.

Za obdobje od leta 1995 dalje je značilno upadanje skupnega deleža nizkotehnološko intenzivnih proizvodov in proizvodov, za katere je značilna intenzivna raba dela². V letu 2002 so ti proizvodi predstavljali 30,0 % slovenskega blagovnega izvoza (17,5 % v EU 25), njihov delež pa se je od leta 2000 dalje zmanjšal za 1,6 strukturne točke (vsako leto približno za 0,8 strukturne točke). Tendenca upadanja pomena navedenih proizvodov v blagovnem izvozu Slovenije se je nadaljevala tudi v letu 2003 (gl. tabelo).

Delež proizvodov z intenzivno rabo naravnih virov³ se je v slovenskem blagovnem izvozu v obdobju 1995–1998 zmanjševal počasneje kot v EU, od takrat dalje v Sloveniji stagnira, v EU pa se njegovo padanje nadaljuje. V letih 1995–1998 se je delež slovenskega izvoza z intenzivno rabo naravnih virov zniževal v povprečju za približno 0,4 strukturne točke na leto, v obdobju 1999–2002 pa le še za 0,2 strukturne točke letno. Delež proizvodov, intenzivnih v naravnih virih, v skupnem blagovnem izvozu je bil v Sloveniji v letu 1995 za 3,4 strukturne točke nižji kot v povprečju EU 25. Zaradi znatno počasnejšega zmanjševanja slovenskega izvoza omenjenih proizvodov glede na povprečje EU 25 v zadnjih letih, je bil delež teh proizvodov v slovenskem blagovnem izvozu leta 2002 (14,6 %) skoraj enak kot v povprečju EU 25 (14,8 %). Po podatkih za leto 2003 je delež teh proizvodov v slovenskem blagovnem izvozu ohranil višino iz predhodnega leta, v državah EU, za katere razpolagamo z ustreznimi podatki, pa je v povprečju

nazadoval za 0,2 strukturalni točki (gl. opombo ¹ pod tabelo). Najpomembnejše skupine izvoženih proizvodov z intenzivno rabo naravnih virov v slovenskem blagovnem izvozu so: aluminij, gotovi mineralni izdelki, električna energija, enostavno obdelan les, furnir in drug obdelan les, izdelki iz lesa ter brezalkoholne in alkoholne pijače. Upočasnitev zmanjševanja deleža omenjenega izvoza po letu 1999 je predvsem posledica naraščajočih deležev izvoza aluminija in električne energije. Razpoložljivi podatki za leto 2004 (prvih devet mesecev) kažejo intenzivnejši premik v smeri zmanjševanja deleža proizvodov z intenzivno rabo naravnih virov (za 0,7 strukturalne točke); predvsem zaradi precejšnjega upada deleža izvoza izdelkov iz lesa ter brezalkoholnih in alkoholnih pijač.

Tabela: **Struktura blagovnega izvoza po primarnem proizvodnem dejavniku v Sloveniji in EU 25 v obdobju 1995–2003, v %**

		1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003 ¹
Intenzivna raba naravnih virov	Slovenija	16,6	16,1	16,6	15,4	15,1	15,3	15,1	14,6	14,6
	EU 25	20,0	19,7	19,0	17,5	17,5	18,0	17,6	14,8	16,4
Intenzivna raba dela	Slovenija	25,6	24,2	23,0	22,5	22,8	21,7	21,4	20,1	18,6
	EU 25	12,1	12,0	11,9	11,6	11,2	10,6	10,6	10,4	10,5
Nizko tehnološko intenzivni proizvodi	Slovenija	9,7	9,2	8,9	8,8	9,1	9,9	9,8	9,9	10,1
	EU 25	8,1	7,6	7,5	7,6	7,1	6,9	6,9	7,1	7,6
Srednje tehnološko intenzivni proizvodi	Slovenija	31,9	33,6	34,5	37,3	36,7	36,4	36,4	37,5	37,3
	EU 25	30,1	31,0	30,8	31,7	31,3	30,1	30,7	33,1	33,7
Visoko tehnološko intenzivni proizvodi	Slovenija	14,8	15,5	15,7	14,7	14,9	15,3	15,9	16,5	18,1
	EU 25	23,9	24,4	25,6	26,3	27,3	28,6	28,5	28,2	26,3

Vir: United Nations Conference on Trade and Development: Handbook of Statistics 2004, Trade structure by product and country group, Classification of world merchandise exports: Trade and Development Report 2002, Annex 1 to chapter III, Report by the secretariat of United Nations Conference on Trade and Development; lastni preračuni. **Opombe:** Razvrščanje proizvodov v posamezne skupine temelji na metodologiji Združenih narodov (United Nations Conference on Trade and Development: Classification of world merchandise exports, Trade and Development Report 2002, Annex 1 to chapter III); klasifikacija ne razvršča vseh proizvodov, zato seštevek deležev petih skupin proizvodov za posamezno državo ni nujno enak 100; ¹podatki za EU ne vključujejo zunanjetrgovinskih podatkov Grčije, Irske, Luksemburga, Malte, Nizozemske, Portugalske in Španje.

¹ V skupino srednje- in visokotehnološko intenzivnih proizvodov sodi izvozno blago z najbolj dinamično rastjo izvoza v svetovnem merilu, z najvišjim deležem izdatkov za raziskave in razvoj v dodani vrednosti (kemikalije, farmacevtski proizvodi, izdelki iz plastike, stroji in naprave, oprema za telekomunikacije, oprema za medicinske in znanstvene namene ter meritve, fotoaparati in oprema, osebni avtomobili, gospodinjska oprema). Razmejevanje srednje- in visokotehnološko intenzivnih proizvodov temelji na metodologiji Združenih narodov (United Nations Conference on Trade and Development: Classification of world merchandise exports, Trade and Development Report 2002, Annex 1 to chapter III).

² Skupini nizkotehnološko intenzivnih proizvodov in proizvodov, za katere je značilna intenzivna raba dela, vključujeta proizvode z najnižjo dodano vrednostjo na zaposlenega, kot so: oblačila, tekstilni izdelki, obutev, pohištvo, steklo, stekleni izdelki, ploščati in valjani izdelki iz železa, proizvodi iz navadnih kovin.

³ Z vidika trajnostnega razvoja je ključno zmanjševanje proizvodnje proizvodov, za katere je značilna intenzivna raba naravnih virov. Za to skupino proizvodov je namreč značilna nizka dodana vrednost na izdelek, visoka vsebnost naravnih virov in relativno preproste tehnologije proizvodnje. Sem sodijo proizvodnja hrane, pijač, surovin, mineralnih goriv, živalskih in rastlinskih olj, usnja, furnirja in drugega obdelanega lesa (plošče), ter železnih in neželeznih kovin.

Delež bruto investicij v osnovna sredstva v BDP

Revizija nacionalnih računov v letu 2004 ni prinesla bistvenih sprememb v deležu bruto investicij v osnovna sredstva v BDP. Z revizijo se je delež investicij v BDP v obdobju 1995–2002 sicer v povprečju povečal za 0,2 strukturne točke. Relativno večje spremembe so nastale na koncu obravnavanega obdobja: v letu 2000 je bil po zadnjih razpoložljivih podatkih delež investicij v BDP za 0,6 strukturne točke nižji, v letih 2001 in 2002 pa za 0,5 oziroma 0,7 strukturne točke višji kot pred revizijo.

V drugi polovici devetdesetih let se je delež bruto investicij v osnovna sredstva znatno okrepil, v letih 2000–2002 pa znižal. Z vidika tehnične strukture¹ so se v letih 1995–2002 realno okrepile vse vrste naložb. V prvem obdobju so k rasti največ doprinesle investicije v nestanovanjske gradbene objekte (povezano z gradnjo prometne infrastrukture), znatno pa so k rasti prispevale tudi naložbe v opremo in stroje ter v stanovanja. Po letu 2000 se je znižal tako delež investicij v opremo in stroje kot tudi v stanovanja in druge gradbene objekte (upočasnjena gradnja prometne infrastrukture).

V letu 2003 se je delež bruto investicij v osnovna sredstva v BDP ponovno okrepil. Povečale so se naložbe v opremo in stroje (predvsem v transportno opremo) in v nestanovanjske gradbene objekte (gradnja prometne infrastrukture), naložbe v stanovanja pa so se ponovno zmanjšale.

Delež bruto investicij v osnovna sredstva v BDP je v primerjavi z razvitejšimi državami sicer večji, zaostajamo pa predvsem v deležu stanovanjskih investicij. Delež investicij v opremo in stroje je višji kot v razvitejših državah. Glede na nižje stanje fizičnega kapitala v Sloveniji je to pričakovano. Relativno nizek delež stanovanjskih investicij (glej sliko) pa je presenetljiv, predvsem v povezavi s podatkom o številu stanovanj na tisoč prebivalcev. Po podatkih UNECE (United Nations Economic Commission for Europe) je bilo v Sloveniji v letu 2000 namreč število stanovanj na tisoč prebivalcev nižje kot v večini ostalih držav EU².

¹ Investicije se po tehnični strukturi najprej delijo na opredmetena in neopredmetena osnovna sredstva. Opredmetena se nadalje delijo na »gradbene objekte«, »stroje in opremo« in »večletne nasade, osnovno čredo«. Levji delež vseh investicij predstavljajo naložbe v gradbene objekte ter stroje in opremo.

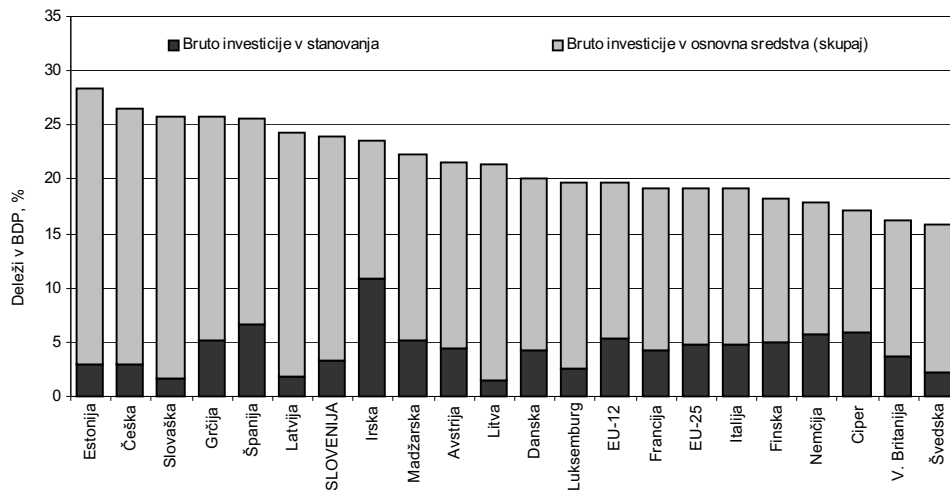
² Od 18 držav EU, za katere imamo podatke, je število stanovanj na 1.000 prebivalcev manjše kot v Sloveniji le na Irskem, Slovaškem in Poljskem, v drugih članicah z razpoložljivimi podatki pa je večje (med drugim tudi v Latviji, Estoniji, na Madžarskem, Španiji, in Grčiji). Podobno je Slovenija po raziskavi »Kvaliteta življenja v Evropi« (European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions) po številu sob na prebivalca v letu 2003 na samem repu držav EU.

Tabela: Tehnična struktura bruto investicij v osnovna sredstva v BDP v Sloveniji v letih 1995–2003, v %

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Stroji in oprema	10,6	9,8	10,2	10,7	12,0	11,5	11,1	10,3	10,5
- transportna sredstva	2,4	2,1	1,8	2,1	2,2	2,5	2,3	2,2	2,4
Gradbeni objekti	9,6	11,3	11,9	12,2	13,3	12,7	12,2	11,9	12,5
- stanovanja	3,4	3,8	3,8	3,9	4,5	3,7	3,8	3,5	3,4
Drugo	0,5	0,6	0,8	0,8	1,1	1,0	1,0	0,9	0,9
Skupaj	20,6	21,7	22,8	23,8	26,3	25,1	24,5	23,3	23,9

Vir: Eurostat (NewCronos).

Slika: Delež bruto investicij v osnovna sredstva in delež bruto stanovanjskih investicij v BDP za države EU v letu 2003

Vir: Eurostat (NewCronos).

Opomba: Za Belgijo, Malto, Nizozemsko, Poljsko in Portugalsko podatki za leto 2003 niso dosegljivi.

Neposredne tuje investicije

Delež stanja vhodnih NTI v BDP se je v obdobju 1995–2003 povečal od 9,5 % na 20,7 %, delež stanja izhodnih NTI v BDP pa od 2,6 % na 7,5 %. Ta navidez ugoden rezultat skriva v sebi precej bolj neugodne trende in značilnosti, saj je predvsem posledica specifičnih dogajanj v letih 2001 in 2002, ko je prišlo do, za slovenske razmere, velikih prilivov NTI; leta 2001 so prilivi NTI znašali 412,4 mio EUR, v letu 2002 pa celo rekordnih 1.750,4 mio EUR. Po velikem povečanju prilivov NTI v Slovenijo v letih 2001 in 2002 so se prilivi v letu 2003 spet vrnili na raven pred letom 2001, saj so znašali le skromnih 298,8 mio EUR. Tudi v letu 2004 situacija ni prav nič boljša, saj so prilivi NTI v razdobju januar-avgust znašali vsega 127,0 mio EUR, kar je celo manj od enakega razdobja v letu 2003 (163,9 mio EUR). Veliki prilivi NTI v letu 2001 in še posebej v letu 2002 so bili posledica nekaterih večjih tujih prevzemov, predvsem prevzema Leka s strani švicarskega Novartisa in nakupa 34-odstotnega deleža v Novi Ljubljanski banki s strani belgijske banke KBC. Odlivi NTI iz Slovenije se stalno povečujejo, od 161,2 mio EUR v letu 2001 na 168,1 mio EUR v letu 2002 in kar na 413,7 mio EUR v letu 2003. Tako je bila v letu 2003 Slovenija neto neposredni investitor v tujino, kar za državo na naši stopnji razvoja ni normalna situacija. Tudi v letu 2004 je situacija podobna. Odlivi NTI v razdobju januar-avgust so bili spet rekordni, 297,7 mio EUR v primerjavi z 264,6 mio EUR v enakem obdobju 2003. Zdi se, da bo tudi letos Slovenija zabeležila neto odlive neposrednih investicij v tujino.

Če se osredotočimo na vhodne NTI, primerjava z državami EU kaže, da je Slovenija med tistimi z najnižjim deležem stanja NTI v BDP. Med starimi članicami EU sta imeli leta 2003 nižji delež le Italija in Grčija, med novimi članicami pa je imela tega leta Slovenija najnižji delež stanja NTI v BDP. V skupini držav v tranziciji novih članic EU imajo sicer najvišje deleže NTI v BDP Estonija (77,6 %), Malta (63,5 %), Madžarska (51,8 %) in Češka (48,0 %). Vse analizirane države so v obdobju 1995–2003 močno povečala delež stanja NTI v BDP: v EU 15 kot celoti je bil višji za 19,6 odstotne točke, v Sloveniji pa za 11,2 odstotne točke. V nobeni od novih članic se ni ta delež povečal za manj kot 20 odstotnih točk, v večini še precej več (UNCTAD 2004). *Bolje se Slovenija v primerjavi z drugimi novimi članicami EU odreže na področju izhodnih NTI.* Vendar sta leta 2003 tudi po tem kazalcu Ciper in Estonija prehitela Slovenijo. Kot je pričakovano, Slovenija po deležu izhodnih NTI v BDP z izjemo Grčije močno zaostaja za starimi članicami EU.

Internacionalizacija slovenskega gospodarstva poteka v prvi vrsti preko zunanjetrgovinskih tokov, precej manj pa preko NTI. Pri tem velja, da je Slovenija v letu 2003 v primerjavi z letom poprej povečala deleže v vseh kazalcih; najbolj pri prilivih NTI, kar je posledica enkratno visokih prilivov v opazovanem obdobju. V analizi stopnje internacionalizacije slovenskega gospodarstva je zanimiva tudi primerjava deležev Slovenije v različnih svetovnih makroekonomskih agregatih. Ti deleži so bili v letu 2003 naslednji: (i) svetovni prilivi NTI (2001–2003): 0,1164 % (povečanje za 0,0414 glede na leto poprej), (ii) svetovno stanje vhodnih NTI: 0,0769 % (povečanje za 0,0196), (iii) svetovni odlivi NTI (2001–2003): 0,0396 % (povečanje za 0,0277), (iv) svetovno stanje izhodnih NTI: 0,0282 % (povečanje za 0,0067), (v) svetovni BDP: 0,0765 % (povečanje za 0,0084), (vi) svetovni izvoz: 0,1699 % (povečanje za 0,0067). Izstopa predvsem visoka razlika med visokim deležem v izvozu in precej nižjim deležem v vhodnih in izhodnih NTI.

Uspešnost Slovenije v pritegovanju NTI bistveno zaostaja za njenimi potenciali za pritegnitev NTI. Uspešnost neke države v pritegovanju NTI merimo s tem, kako uspešno izkorišča svoje potenciale za pritegovanje NTI. To uspešnost pa razberemo iz primerjave med indeksom potenciala za pritegovanje NTI in indeksom dejanske uspešnosti pritegovanja NTI (za definicijo obeh indeksov glej UNCTAD 2004). V razdobju 2000–2002 se je Slovenija med 140 državami po indeksu potenciala za pritegovanje NTI uvrstila na visoko 27. mesto, po dejanski uspešnosti pritegovanja NTI pa na precej nižje 59. mesto. Če ne bi bilo enkratno visokih prilivov NTI v letu 2002, bi bila naša uvrstitev po dejanski uspešnosti slabša od 100. mesta. To kaže na slabo investicijsko klimo v Sloveniji in na nizko uspešnost naše politike pri pridobivanju NTI.

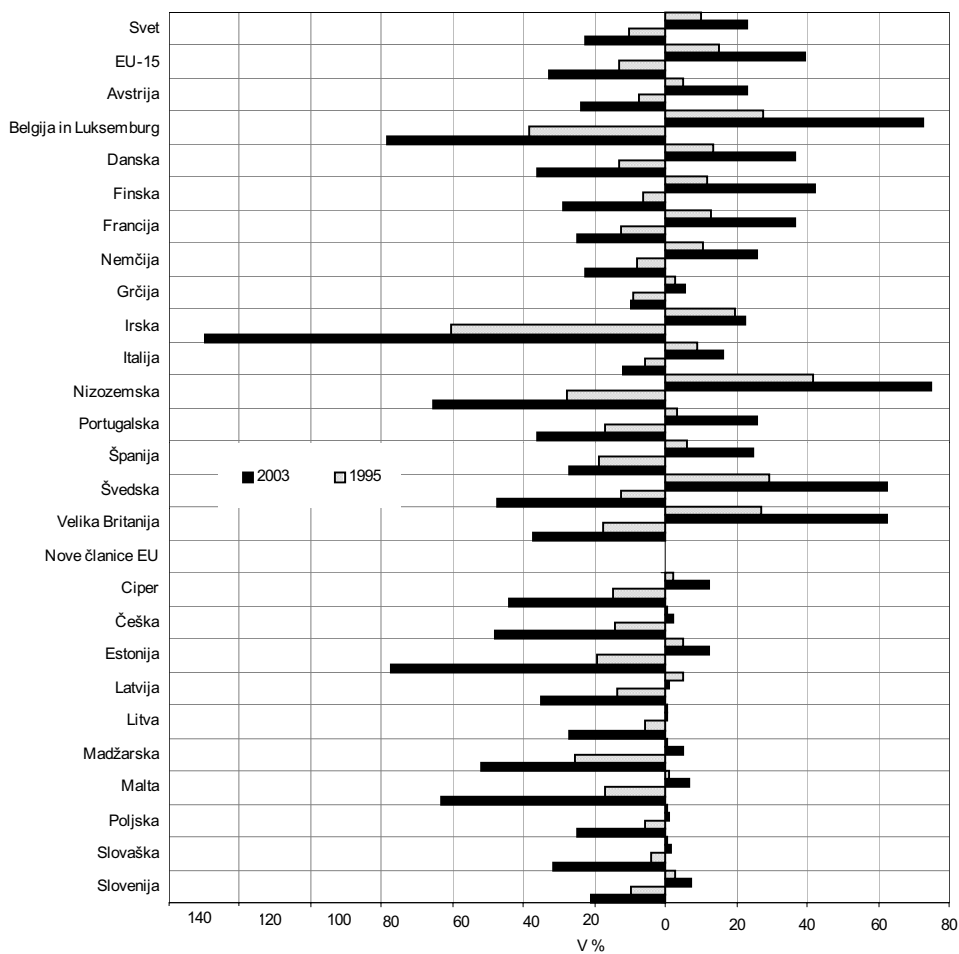
Tabela: Tokovi in stanja vhodnih in izhodnih NTI¹ v Sloveniji v obdobju 1994–2003², mio EUR

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Vhodne NTI										
Stanje konec leta	1.080,8	1.376,0	1.611,6	1.999,8	2.369,5	2.675,0	3.109,8	2.952,4	3.967,9	5.069,7
Letni priliv ³	98,3	117,4	138,2	294,9	194,3	99,2	149,1	412,4	1.750,4	298,8
Stanje kot % BDP	9,2	9,5	10,7	12,4	13,6	14,2	15,1	13,5	16,9	20,7
Izhodne NTI										
Stanje konec leta	288,6	382,3	370,6	416,2	542,8	624,7	825,3	1.139,2	1.461,5	1.848,9
Letni odliv ⁴	10,9	7,8	-5,6	-27,7	4,9	-44,7	-71,7	-161,2	-168,1	413,7
Stanje kot % BDP	2,5	2,6	2,5	2,6	3,1	3,3	4,0	5,2	6,2	7,5

Vir: Banka Slovenije.

Opombe: ¹Podjetja, v katerih ima posamezni tuji investitor 10-odstotni ali višji delež v kapitalu. ²Od leta 1996 naprej so vključene tudi neposredne investicije povezanih gospodarskih družb v drugem kolenu. ³Prilivi so načeloma manjši od sprememb stanj, saj je v plačilnem prometu s tujino zajet le del sprememb stanj. Glavna razlika je, da v prilivih niso zajete spremembe v neto obveznostih do tujega investitorja, poleg tega pa prilivi ne vsebujejo podatkov povezanih gospodarskih družb v drugem kolenu. Od leta 1995 naprej so v podatkih plačilne bilance vključeni tudi reinvestirani dobički. ⁴Negativni predznak pomeni odliv.

Slika: Stanje vhodnih in izhodnih NTI kot delež v BDP v starih in novih članicah EU v letih 1995 in 2003, v %

Vir: UNCTAD. 2004. World Investment Report 2004. New York and Geneva: United Nations; za Slovenijo Banka Slovenije.

Bilančna vsota bank

Zaradi velikega pomena bank je kazalnik obsega bilančne vsote bank v primerjavi z bruto domačim proizvodom eden izmed najpomembnejših indikatorjev razvitosti slovenskega finančnega sistema. Njegova vrednost se veskozi povečuje, a je še vedno precej nižja od tistih, ki jih dosegajo razvite države. Tako se je v letu 2003 razmerje med obsegom bilančne vsote bančnega sistema in bruto domačim proizvodom povečalo za 2,3 odstotne točke na 88 %. V obdobju od leta 1995 do leta 2000 se je vrednost kazalnika okrepila za 11,9 odstotne točke, v obdobju od leta 2000 do leta 2003 pa je njegova vrednost porasla že za 12,9 odstotne točke. Če podrobneje analiziramo bilance stanja bančnega sektorja iz preteklih let, lahko ugotovimo, da je v začetku bil glavni razlog za rast okrepljena kreditna dejavnost, kasneje pa so rast spodbujale predvsem naložbe v vrednostne papirje. V letih 2003 in 2004 pa sredstva bančnega sektorja ponovno naraščajo zaradi okrepljene kreditne dejavnosti, kjer so v ospredju zlasti devizni krediti podjetjem in drugim finančnim organizacijam ter krediti prebivalstvu.

Bilančna vsota bančnega sektorja (brez hranilnic in hranilno kreditnih služb) je leta 2003 porasla za 11,1 %, kar je najmanj doslej, umirjanje rasti pa se nadaljuje tudi v letu 2004. Najvišjo rast so v bilanci bančnega sektorja dosegle dolgoročne naložbe v kapital strank v skupini, ki so porasle za dobro četrtino in so k rasti prispevale približno 0,3 odstotne točke. Največji prispevek (v višini 8 odstotnih točk) pa so beležili krediti strankam, ki niso banke, njihov delež se je konec leta 2003, zaradi 16,8-odstotne nominalne rasti, v primerjavi s preteklim letom okrepil za 2,5 odstotne točke na raven 50,2 % in tako predstavljajo daleč najpomembnejšo postavko bilance bančnega sektorja. Nižjo stopnjo rasti kot v letih 2001 in 2002 pa so beležile naložbe v dolžniške vrednostne papirje, ki niso namenjeni trgovanju, saj so v primerjavi s predhodnim letom porasle za 12,9 % (leta 2002 za 57,5 %) in so tako k rasti prispevali 3,7 odstotne točke. Obseg vrednostnih papirjev, ki so namenjeni trgovanju, je porasel za dober odstotek, prispevek k rasti pa je bil zaradi majhnega deleža (4,6 % bilance bank) zanemarljiv. Postopno umirjanje rasti bilančne vsote bančnega sektorja se je nadaljevalo tudi v desetih mesecih letos, ko je le-ta v primerjavi s koncem leta 2003 porasla za 8,4 % (v enakem obdobju lani za 9,4 %). V nasprotju s preteklimi leti pa je obseg dolžniških vrednostnih papirjev, ki niso namenjeni trgovanju, upadel za 10 %.

Kljub nepretrgani rasti vrednosti kazalnika v obdobju od leta 1993 naprej v Sloveniji (vrednost kazalnika je tako porasla s 65,2 % na 88 %) pa se je tako absolutni kot tudi relativni zaostanek Slovenije za državami EU 15 povečal. Razmerje med obsegom bilančne vsote bank in bruto domačim proizvodom je v povprečju evropske petnajsterice v letu 2003 znašalo 285,4 % in je bilo kar za 16,3 odstotne točke višje kot leto pred tem¹. Vrednost kazalnika za države EU 25 pa je bila na ravni 276 %. Majhna razlika med državami EU 25 in EU 15 (glede na razliko med novimi članicami in EU 25) govori o izredno majhnem pomenu bančnega sistema novih članic EU (vrednost indikatorja je bila na ravni 79,9 %) v bančnem sistemu Evropske unije, saj je njihova bilančna vsota predstavljala le 1,3% bilančne vsote celotnega bančnega sektorja. Glede na to, da nove članice predstavljajo manj kot 5 % BDP EU 25, pa ugotavljamo, da je zaostanek bančnega sistema za povprečjem EU še precej večji, kot pri drugih segmentih gospodarstva. Po vrednosti kazalnika bilančne vsote glede na BDP tako Slovenija precej zaostaja za primerljivo razvitimi državami, kot sta Grčija in Portugalska (130,5 % in 244 %), izmed novih članic (79,9 %) pa imajo višjo vrednost kazalnika Malta, ki dosega raven 412,3 % BDP, Ciper (307 %) in Češka (97,7 %). Glede na to, da se bodo potrebe po financiranju z gospodarskim razvojem še povečevale, obenem pa pričakujemo zmanjševanje razlik v

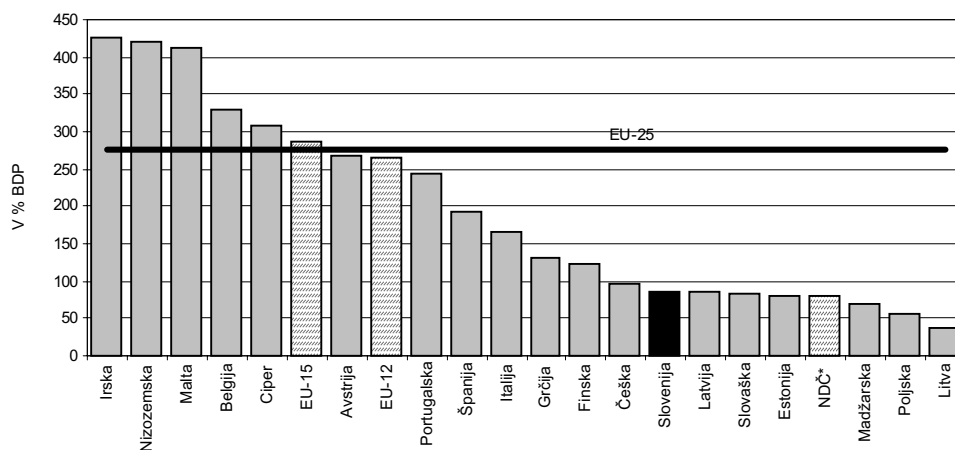
stroških financiranja doma in v tujini, se bo vrednost kazalnika bilančne vsote glede na BDP še naprej krepila.

Tabela: Osnovna struktura bilance stanja bank za obdobje 1995–2003, v mrd SIT

	1995	2000	2001	2002	2003
Aktiva	1.475,3	3.125,3	3.876,8	4.553,2	5.057,5
v % BDP	63,2	75,1	81,4	85,7	88,0
Kreditni bančnemu sektorju	253,6	364,4	396,2	373,1	345,2
Kreditni nebančnim sektorjem	607,8	1.635,2	1.913,9	2.172,5	2.538,1
Vrednostni papirji	414,7	793,2	1.109,3	1.546,7	1.719,7
Druga aktiva	199,3	332,5	457,3	460,9	454,5

Vir: Letno poročilo Banke Slovenije (razični letniki).

Slika: Bilančna vsota bank v nekaterih državah članicah EU v letu 2003, kot % BDP

Vir: BS, Bilteni centralnih bank, Letna poročila nadzornih institucij, European banking federation.
Opomba: * nove države članice EU.

¹ Velik skok vrednosti indikatorja je v veliki meri posledica 14,6-odstotnega porasta bilančne vsote bančnega sektorja v Veliki Britaniji, ki predstavlja več kot 30 % bilančne vsote bančnega sektorja EU 25.

Zavarovalne premije

Po nekoliko višjih stopnjah rasti v letu 2001 in 2002 je medletna nominalna rast zavarovalnih premij v letu 2003 nekoliko upadla, a je še vedno bila višja od 10 %. V strukturi zavarovalnih premij se krepijo življenjska zavarovanja, ki predstavljajo slabo četrtino vseh zavarovalnih premij in so v letu 2003 naraščala po skoraj dvakrat višji stopnji kot neživljenjska zavarovanja. V letu 2003 je obseg zavarovalnih premij¹ znašal že 298,2 mlrd SIT in je bil nominalno za 11,7 % višji kot leto poprej. Obseg zavarovalnih premij je tako dosegel raven 5,2 % bruto domačega proizvoda, kar je za 0,2 odstotne točke več kot leto prej. Obseg življenjskih zavarovanj pa je nominalno porasel za 17,8 %, najbolj, kar za dve tretjini, se je okrepil obseg življenjskih zavarovanj, ki so vezana na točke vzajemnih skladov. K rasti tovrstnih zavarovanj so najverjetneje precej prispevale visoke stopnje donosov vzajemnih skladov in nova ponudba teh zavarovanj. Pomemben prispevek pa predstavljajo tudi dodatna pokojninska zavarovanja, ki so v letu 2003 porasla za 17,4 %. V zadnjih desetih letih je obseg življenjskih zavarovanj v povprečju realno porasel za 19 %, v letu 2003 pa je beležil 11,6-odstotno realno rast.

Vrednost kazalnika zavarovalnih premij glede na bruto domači proizvod je v primerjavi z Evropsko unijo na nizki ravni. Povprečje v Evropski uniji (brez Estonije) je bilo na ravni 8,6 % (EU 15 8,8 %). Izmed novih držav članic ima Slovenija še naprej najvišjo vrednost indikatorja, preseglala pa je tudi nekatere države EU 15 (Grčija, Luksemburg). Čeprav je relativni zaostanek za povprečjem Evropske unije na področju zavarovalništva najnižji izmed vseh segmentov finančnega posredništva, pa je treba omeniti, da je to predvsem posledica visoke ravni neživljenjskih zavarovanj, ki so v letu 2003 dosegla 4,0 % bruto domačega proizvoda. Višjo vrednost kazalca je dosegla le še Velika Britanija, ki ima enega izmed najbolj razvitih zavarovalniških trgov.

Precej večji zaostanek pa je opazen na področju življenjskih zavarovanj, ki so v Sloveniji v letu 2003 predstavljala 23,9 % vseh zbranih premij (leta 2000 pa 19,4 %) ter tako dosegla raven 1,2 % BDP. Vrednost kazalnika je že četrto leto zapored porasla za 0,1 odstotne točke. V Evropski uniji (brez Estonije) so premije življenjskega zavarovanja dosegale raven 5 %, vrednost za EU 15 je bila 5,1 %, delež v celotni premiji pa je bil za prvo skupino na ravni 57,8 %, za drugo skupino pa 58,2-odstoten. Obseg premij življenjskih zavarovanj v novih članicah pa je dosegel le 1 % celotne vrednosti petindvajseterice in bil na ravni 1,3 % BDP. Slovenija tako po obsegu življenjskih zavarovanj zaostaja tudi za povprečjem novih članic EU. V primerjavi z letom poprej ni prišlo do spremembe, saj imajo Malta Ciper, Češka ter Slovaška še naprej delež življenjskih zavarovanj glede na BDP višji od Slovenije. V prihodnje lahko pričakujemo nadaljnjo krepitev življenjskih zavarovanj, predvsem zaradi vse večjega pomena varčevanja za starost, okrepljene ponudbe tujih zavarovalnic ter povezovanja bančnih in zavarovalniških storitev (v letu 2003 je bil delež premij zbranih v bankah na ravni 5,8 %).

¹ Upoštevamo tudi institucije, ki še ne delujejo po zakonu (Kapitalska družba, Sklad obrtnikov in podjetnikov, Slovenska izvozna družba).

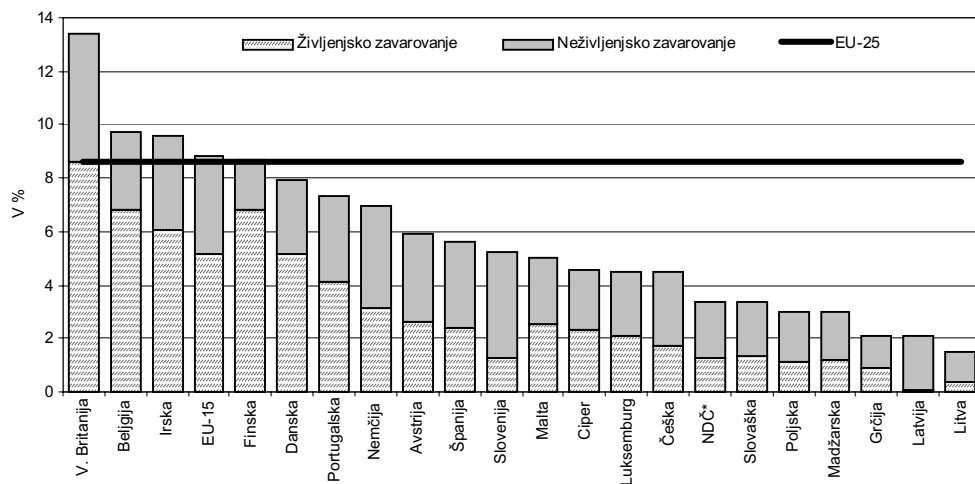
Tabela: Zavarovalne premije po vrstah zavarovanj v Sloveniji v obdobju 1995–2003

	1995	2000	2001	2002	2003
V primerjavi z BDP, v %					
Zavarovalne premije skupaj	4,3	4,6	4,9	5,1	5,2
Življenjsko zavarovanje	0,6	0,9	1,0	1,1	1,2
Neživljenjsko zavarovanje ¹	3,7	3,7	3,8	3,9	4,0
Struktura, v %					
Zavarovalne premije skupaj	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Življenjsko zavarovanje	14,8	19,4	21,4	22,7	23,9
Neživljenjsko zavarovanje	85,2	80,6	78,6	77,3	76,1
Medletne nominalne stopnje rasti, v %					
Zavarovalne premije skupaj	62,6	12,5	19,3	16,1	11,7
Življenjsko zavarovanje	67,8	20,9	31,5	23,2	17,8
Neživljenjsko zavarovanje	61,7	10,7	16,3	14,1	9,9

Vir: Statistični zavarovalniški bilten 2003.

Opomba: Najpomembnejše oblike neživljenjskega zavarovanja so: zdravstveno zavarovanje, zavarovanje odgovornosti pri uporabi motornih vozil, zavarovanje kopenski motornih vozil, nezgodno zavarovanje in zavarovanje požara in elementarnih nesreč.

Slika: Obseg vseh zavarovalnih premij, življenjskih zavarovanj in neživljenjskih zavarovanj v primerjavi z bruto domačim proizvodom v izbranih članicah EU v letu 2003, v %

Vir: Swiss reinsurance company (Sigma Nr. 3/2004), Slovensko zavarovalno združenje.

Opomba: * nove države članice EU.

Tržna kapitalizacija

V letu 2003 se je rast indikatorja razvitosti kapitalskega trga umirila. K temu je največ prispeval umik delnic enega izmed farmacevtskih podjetij, drug razlog pa je v nekoliko nižji rasti delniških indeksov, saj se je vrednost osrednjega indeksa SBI20 povišala za 17,7 %, kar je za 37,5 odstotne točke manj kot leto pred tem. Vrednost prometa na sekundarnem trgu Ljubljanske borze je dosegla 340,2 mlrd SIT in je bila za 29,3 % nižja kot leta 2002. Manjši obseg prometa je vplival na nižjo vrednost kazalca tržnosti delnic¹, ki se je v primerjavi z letom 2002 več kot prepolovil in dosegel vrednost 0,11, kar je precej manj od ravni, ki jih dosegajo razviti trgi kapitala². Primarni trg pa še naprej ostaja na enaki razvojni stopnji kot v preteklih letih, saj veliko večino izdaj še vedno predstavljajo državni dolžniški vrednostni papirji, javnih ponudb delnic ob izdaji pa tudi v letu 2003 ni bilo.

Obseg tržne kapitalizacije delnic brez upoštevanja delnic investicijskih družb je v letu 2003 porasel za 8,6 % in tako dosegel le slabo petino rasti iz leta 2002. Kot smo že omenili, je glavni razlog za najnižjo rast doslej umik delnic farmacevtskega podjetja, ki so predstavljale več kot 10 % tržne kapitalizacije, obenem pa so se za umik z borze odločili tudi lastniki nekaterih drugih prevzetih podjetij. Rast pa je dodatno zavrl tudi upad vrednosti delniških indeksov v prvi polovici leta. Tržna kapitalizacija delnic v borzni kotaciji se je tako znižala za 3,2 %, vrednost delnic prostega trga pa je porasla za 62,5 %, kar je deloma tudi posledica preoblikovanja PID-ov. Ob nizki rasti se je tako vrednost kazalca obsega tržne kapitalizacije³ v primerjavi z bruto domačim proizvodom v letu 2003 povečala le za 0,1 odstotne točke, na 23,3 %.

Rast tržne kapitalizacije se je v letu 2004 ponovno okrepila in je v enajstih mesecih letos bila na ravni 26,1 %, kar je druga najvišja rast v zadnjih petih letih. Najbolj, skoraj za 30 %, se je okrepila tržna kapitalizacija delnic, ki kotirajo na prostem trgu. Glavni razlog za rast je splošna rast vrednosti delnic (IPT je v enajstih mesecih letos porasel za dobrih 20 %), del rasti pa je tudi posledica preoblikovanja investicijskih družb v normalne delniške družbe. Za to rastjo pa ni bistveno zaostajala tudi rast tržne kapitalizacije delnic iz borzne kotacije, ki je porasla za slabo četrtino. V prihodnjem letu se velike možnosti rasti tržne kapitalizacije kažejo v uvrstitvi novih podjetij (predvsem domačih) na Ljubljansko borzo.

Kljub nepretrgani rasti je slovenski trg kapitala še vedno slabo razvit in tako po kazalniku tržne kapitalizacije glede na BDP (23,3 %BDP v letu 2003) precej zaostaja za povprečjem EU 25, ki je bilo na ravni 64,2 %. Če primerjamo vrednosti kazalnika med novimi državami članicami, vidimo (skupna vrednost kazalnika je 19,1 %), da je Slovenija nekje na meji zgornje polovice, tako so višjo vrednost dosegle Estonija, Ciper, Malta, Latvija in Češka. Seveda pa je tudi v teh državah kapitalski trg relativno slabo razvit. Nove članice so leta 2003 tako predstavljale le 1,3 % celotne tržne kapitalizacije delnic v EU, zato se vrednost kazalnika brez upoštevanja novih držav članic poviša le za 2,2 odstotne točke, na raven 66,4 %.

¹ Tržnost delnic je razmerje med letnim prometom delnic in tržno kapitalizacijo ob koncu obdobja.

² Na teh trgih je vrednost kazalca lahko tudi večja od ena.

³ Vključuje tržno kapitalizacijo delnic, ki kotirajo na Ljubljanski borzi, brez delnic investicijskih in pooblaščenih investicijskih družb ter obveznic.

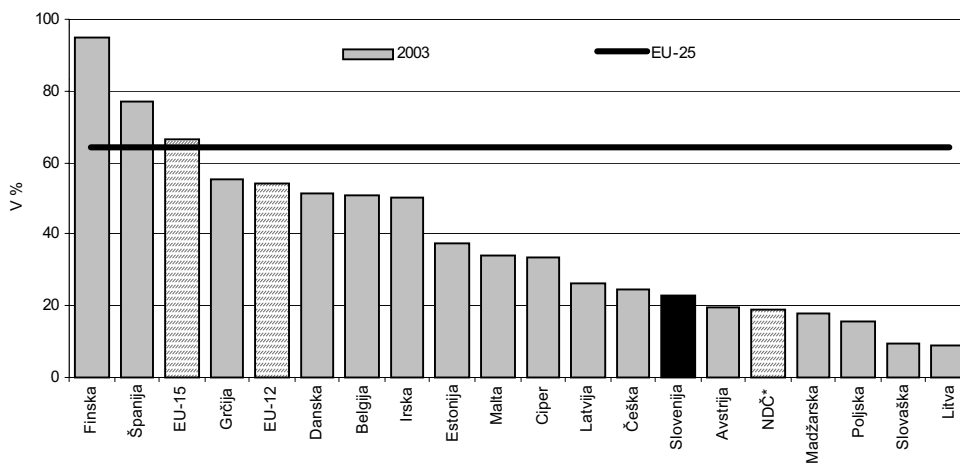
Tabela: Nekateri kazalci razvitosti kapitalskega trga v Sloveniji v letih 1995–2003

	1995	2000	2001	2002	2003
Tržna kapitalizacija delnic brez PID-ov in ID-ov, v mrd SIT	41,1	705,1	850,0	1.233,1	1.339,7
Delež tržne kapitalizacije delnic brez PID-ov in ID-ov, v % od BDP	1,7	16,6	17,9	23,2	23,3
SBI20	1.448	1.808	2.152	3.340	3.932
BIO	111,7	109,0	109,2	111	117
PIX	-	1.521	1.588	2.730	3.372
Število vrednostnih papirjev	49	267	270	265	254
Delnice	27	197	193	172	162
od tega delnice PID	0	44	37	33	26
Obveznice	22	68	76	92	92
Pokojninski boni	0	1	1	1	0

Vir: Ljubljanska borza, Poročilo o stanju na trgu vrednostnih papirjev v letu 2003 (Agencija za trg vrednostnih papirjev), SURS, UMAR.

Opombe: PID - pooblaščen investicijska družba, ID - investicijska družba, SBI - slovenski borzni indeks, BIO - borzni indeks obveznic, PIX - indeks delnic pooblaščenih investicijskih družb.

Slika: Tržna kapitalizacija v nekaterih državah članicah EU in kandidatkah za članstvo v EU v letu 2003, kot % BDP

Vir: Eurostat (NewCronos), Ljubljanska borza, SURS.

Opomba: * nove države članice EU.

Razvojna vloga države

The background features large, stylized, light gray letters 'ARR'. The top 'A' and 'R' are positioned higher and overlap each other, while a second 'R' is positioned below them, centered under the space between the top two letters.

Javnofinančni odhodki

V letu 2004 so konsolidirani javnofinančni odhodki po predhodnih podatkih dosegli 42,8 % ocenjenega bruto domačega proizvoda, kar je, ob nekoliko spremenjeni ekonomski strukturi, za 0,1 odstotne točke več kot v letu 2003. V ekonomski strukturi javnofinančnih odhodkov so se po oceni povečali deleži sredstev za plače in prispevke v BDP (za 0,2 strukturne točke), za transferje posameznikom in gospodinjstvom (za 0,1 strukturne točke) in za plačilo v skupni evropski proračun (za 0,7 strukturne točke). V letu 2004 so se zmanjšal deleži izdatkov za blago in storitve v BDP (za 0,4 strukturne točke), deleža sredstev za pokojnine in za investicije (vsak za 0,2 strukturne točke) ter delež sredstev za obresti v BDP (po oceni za 0,1 strukturne točke). Delež sredstev za subvencije v BDP se je ohranil na enaki ravni kot v letu 2003.

V obdobju od leta 1996 do 2004 se je delež javnofinančnih odhodkov v primerjavi z BDP povečal za 3,1 odstotne točke (od 39,7 % v letu 1996 na ocenjenih 42,8 % v letu 2004). Konsolidirani javnofinančni odhodki so se v tem obdobju realno povečevali po 4,3-odstotni povprečni letni stopnji rasti, kar je v povprečju za 13 % hitreje od povprečne realne rasti BDP v tem obdobju (po oceni 3,8 %).

Zgornja meja deleža javnofinančnih odhodkov v BDP, opredeljena v Strategiji gospodarskega razvoja Slovenije (43 %), je bila presežena v vseh letih po letu 1998. Glede na metodološke spremembe v izračunu bruto domačega proizvoda, ki so slednjega povečale v povprečju za okoli 5 %, bi znašal na novo ovrednoteni delež javnofinančnih odhodkov, ki ustreza zgornji meji po Strategiji gospodarskega razvoja Slovenije, okoli 41 % BDP.

V obdobju 1996–2004 so k skupnemu povečanju deleža javnofinančnih odhodkov v primerjavi z BDP največ prispevali javnofinančni odhodki, namenjeni za plače, prispevke in druge izdatke zaposlenim v upravi in v javnih zavodih. Njihov delež se je od 8,6 % v letu 1996 povečal na ocenjenih 10 % BDP v letu 2004 (za 1,4 strukturne točke). Sredi leta 1994 je bil sprejet zakon o razmerju plač, ki je pomenil prvi val povečanj izdatkov za plače iz javnofinančnih sredstev. Temu so sledili še drugi, ki so izhajali predvsem iz sprejetih dodatkov k plačam po kolektivnih pogodbah dejavnosti in po uredbi Vlade o dodatkih zaposlenim v službah vlade in v upravnih organih. Povečevalo se je tudi število zaposlenih, predvsem zaradi povečevanja obsega nalog na poti vključevanja v mednarodne integracije. Sredstva za plače, prispevke in druge izdatke zaposlenim v upravi in v javnih zavodih, ki v strukturi javnofinančnih odhodkov pomenijo med 22 % in 23 % vseh odhodkov, so v obdobju 1996–2004 dosegla 5,9-odstotno povprečno letno realno rast.

V tem obdobju se je povečal tudi delež sredstev za socialne transferje posameznikom in gospodinjstvom, in sicer od 4,9 % BDP v letu 1996 na ocenjenih 6,1 % v letu 2004 (za 1,2 strukturne točke). Dokaj razvit obstoječi sistem socialne varnosti je bil dopolnjen z novimi zakoni, ki so še širili pravice iz sistemov socialne varnosti. Uveljavljen je bil univerzalni otroški dodatek, z novimi zakoni so bili predpisani družinski prejemki in starševska nadomestila, pravice vojnih veteranov in žrtev vojne ter uvedene nove pravice v socialnem varstvu. Vse pravice spremljajo valorizacijski mehanizmi, vezani na rast zajamčene ali povprečne plače oziroma na inflacijo. Povečevalo pa se je tudi število upravičencev do raznih oblik socialnih transferjev. Sredstva za transferje posameznikom in gospodinjstvom, ki v strukturi javnofinančnih odhodkov pomenijo med 13 % in 14,3 % vseh odhodkov, so v tem obdobju dosegla 6-odstotno povprečno letno realno rast.

Zaradi spremenjenih demografskih, gospodarskih in socialnih okoliščin je zlasti v začetku devetdesetih velik pritisk na javnofinančne odhodke predstavljalo naraščanje odhodkov za pokojnine, ki pa je bilo zaustavljeno po letu 2000, ko je bilo z reformo pokojninskega sistema preprečeno njihovo nadaljnje naraščanje. Sredstva za izplačilo pokojnin, ki v strukturi javnofinančnih odhodkov pomenijo med 26 % in 28 % vseh odhodkov, so v obdobju 1996–2004 dosegla 3-odstotno povprečno letno realno rast. Njihov delež v BDP se je od 11,4 % v letu 1996 zmanjšal na ocenjenih 10,9 % v letu 2004.

K povečanju javnofinančnih odhodkov so pomembno prispevala še sredstva, namenjena za plačilo domačih in tujih obresti, katerih delež v primerjavi z bruto domačim proizvodom se je od 1,1 % v letu 1996 povečal na ocenjenih 1,5 % v letu 2004. Nanašajo se na odplačevanje obresti od državnega dolga doma in v tujini, ki je nastal zaradi financiranja preteklih proračunov, prestrukturiranja podjetniškega in bančnega sektorja ter obveznosti iz naslova sukcesije. Sredstva za plačilo domačih in tujih obresti, ki v strukturi javnofinančnih odhodkov pomenijo sicer le med 3 % in 4 % vseh javnofinančnih odhodkov, so v obdobju 1996–2004 dosegla med vsemi javnofinančnimi odhodki najhitrejšo povprečno letno realno rast (7,4 %).

Ob prizadevanju za varčevanje in krčenje izdatkov za blago in storitve, tako v državnih organih kot tudi v javnih zavodih, so sredstva za te namene v obdobju 1996–2004 nihala okoli 8 % BDP in se v letu 2004 celo zmanjšala na ocenjenih 7,5 %. Izdatki za blago in storitve, ki v strukturi javnofinančnih odhodkov pomenijo med 18 % in 19 % vseh javnofinančnih odhodkov, so se v tem obdobju povečevali po povprečni letni realni stopnji 2,1 %, kar je počasneje od rasti skupnih javnofinančnih odhodkov.

V obdobju 1996–2004 so se sredstva za subvencije v povprečju realno zmanjševala za 0,3 % na leto in dosegla leta 2004 ocenjenih 1,2 % BDP. Delež sredstev za subvencije v BDP se je sicer zmanjševal že pred letom 1995, ko je dosegel 1,8 % BDP. Njihov delež v strukturi javnofinančnih odhodkov je le okoli 3-odstoten. Sredstva za subvencije so bila namenjena predvsem za subvencije v kmetijstvu, za izvrševanje aktivne politike zaposlovanja in za prestrukturiranje gospodarstva.

Delež sredstev za investicije v primerjavi z BDP se je v obdobju 1996 do 2004 gibal na ravni okoli 4 % BDP, kar pomeni, da se cilj SGRS glede prestrukturiranja javnofinančnih odhodkov v korist investicij še ni uresničil. V procesih usklajevanja javnofinančnih odhodkov investicijske odhodke izrinjajo odhodki za klasično (tudi z zakoni določeno) porabo države. Sredstva za investicije so se tako v obdobju 1996–2004 v povprečju povečevala po realni stopnji 3,6 % na leto, kar je počasneje od rasti celotnih javnofinančnih odhodkov v tem obdobju.

V opazovanem obdobju se je nekoliko spremenila struktura javnofinančnih odhodkov po ekonomski klasifikaciji. V primerjavi z letom 1996 so v letu 2004 pridobili strukturni deleži sredstev za plače in prispevke zaposlenih (1,7 strukturne točke), za transferje posameznikom in gospodinjstvom (1,9 strukturne točke) ter obresti (0,6 strukturne točke). Zmanjšali pa so se strukturni deleži sredstev za blago in storitve (2,9 strukturne točke), za pokojnine (za 3 strukturne točke), za subvencije (0,3 strukturne točke) ter za investicije (0,7 strukturne točke).

Tabela: Delež konsolidiranih javnofinančnih odhodkov v primerjavi z BDP v obdobju 1995–2003, v %

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Skupaj javnofinančni odhodki	40,4	39,7	40,4	41,1	41,6	41,9	42,6	42,1	42,7
Plače in prispevki	8,2	8,6	9,2	9,0	9,0	9,1	9,6	9,7	9,8
Izdatki za blago in storitve	8,5	8,0	7,8	8,0	7,6	7,9	8,1	7,9	7,9
Plačila obresti	1,1	1,1	1,1	1,2	1,3	1,4	1,5	1,6	1,6
Transferji posameznikom in gospodinjstvom	5,0	4,9	5,4	5,2	5,3	5,7	5,9	5,8	6,0
Pokojnine	11,5	11,4	11,3	11,3	11,4	11,5	11,4	11,3	11,1
Subvencije	1,8	1,3	1,3	1,4	1,6	1,4	1,3	1,1	1,2
Drugi tekoči transferji in rezerve	0,4	0,5	0,4	0,8	1,0	0,8	0,7	0,9	1,1
Investicijski odhodki	3,9	3,9	3,9	4,1	4,3	4,0	4,2	3,9	4,1
Skupaj javnofinančni prihodki	40,4	40,0	39,3	40,3	41,0	40,6	41,3	39,2	41,3

Vir: Ministrstvo za finance: Bilten javnih financ; preračuni UMAR.

¹ Javnofinančni odhodki vključujejo medsebojno konsolidirane odhodke štirih javnofinančnih blagajin: državnega in občinskih proračunov, obveznega zdravstvenega zavarovanja ter obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja.

Državne pomoči

Državne pomoči so se lani povečale in po deležu v BDP presegajo povprečje EU 15, vendar so bistveno nižje kot v novih državah članicah. Sintezni kazalnik kaže, da so v Sloveniji državne pomoči v BDP v letu 2003 dosegle 1,52-odstotni delež, kar je 0,08 odstotne točke več kot v letu 2002 in 0,44 odstotne točke manj kot v letu 2001. Povečanje državnih pomoči v letu 2003 je predvsem posledica povečanja pomoči za horizontalne namene, med drugim tudi zaradi sorazmerno visokih pomoči za reševanje in prestrukturiranje. *Državne pomoči brez kmetijstva, ribištva in transporta* so se v letu 2003 močno povečale tako v primerjavi z BDP (2002: 0,48 %; 2003: 0,66 % BDP) kot v strukturi vseh državnih pomoči (2002: 33,6 %; 2003: 43,6 %). Porast pomoči je Slovenijo ponovno oddaljil od povprečja evropske petnajsterice, ki se mu je v letu 2002 že močno približala in se primerjalno znašla za štirimi državami članicami. V letu 2003 pa je Slovenija med državami evropske petnajsterice zaostala le za Dansko, ki je podelila za 0,06 odstotne točke BDP več pomoči, le za desetinko nižje pomoči od Slovenije pa so imele tudi Nemčija, Španija in Portugalska. V primerjavi s povprečjem novih držav članic Evropske unije so pomoči v Sloveniji za 0,76 odstotne točke BDP nižje. *Državne pomoči na prebivalca* (brez pomoči kmetijstvu, ribištva in transportu) so bile v Sloveniji v letu 2003 skoraj na ravni letnega povprečja evropske petnajsterice v letih 2000–2002 (Slovenija: 100 SKM¹; EU 15: 94 SKM) in za tretjino nižje od zneska, ki so ga v obdobju 2000–2003 dosegle nove države članice Evropske unije (150 SKM).

Po večletnem naraščanju so se pomoči kmetijstvu znižale, povečale pa so se pomoči transportu in predelovalni industriji. Pomoči kmetijstvu in ribištva, ki so doslej realno in strukturno naraščale, so se v letu 2003 nominalno znižale za desetino, v strukturi državnih pomoči pa kar za 13 odstotnih točk (2002: 59,7 %; 2003: 46,7 %). Nominalen porast pomoči transportu za dve tretjini je povečal njihov strukturni delež za tri odstotne točke (2002: 6,6 %; 2003: 9,6 %). Ker se je v letu 2003 v Sloveniji znižal tudi strukturni delež pomoči premogovništvu, so se pomoči predelovalni industriji in drugim sektorjem povečale v strukturi vseh državnih pomoči, hkrati pa tudi v primerjavi z dodano vrednostjo dejavnosti (2002: 2,0 %; 2003: 3,1 %). S takšnimi strukturnimi spremembami so se državne pomoči predelovalni industriji in storitvam v letu 2003 ponovno povzpele na raven, ki je višja od povprečne ravni evropske petnajsterice (Slovenija: 3,1 %; EU 15: 1,5 % dodane vrednosti), in le malo zaostale za ravnijo, doseženo v letu 2001 (3,5 % dodane vrednosti).

Povečale so se horizontalne pomoči, regionalne pomoči pa ostajajo neizkoriščena priložnost. Zastopanost horizontalnih ciljev v strukturi državnih pomoči, brez pomoči kmetijstvu, ribištva in transportu, je v Sloveniji že več kot 75-odstotna, v evropski petnajsterici je teh pomoči polovica, v novih državah članicah pa komaj 13 %. Med posameznimi nameni horizontalnih ciljev pomoči so v letu 2003 v primerjavi z letom poprej najbolj porasle pomoči za reševanje in prestrukturiranje, ki jih v letu 2002 skoraj ni bilo več, v letu 2003 pa predstavljajo 5,6 % vseh pomoči. Porast pomoči je zaznan tudi pri varstvu okolja, raziskavah in razvoju ter pri malih in srednje velikih podjetjih. Porast državnih pomoči raziskovanju in razvoju je kvalitativen, saj so porasle predvsem aplikativne raziskave in razvojno-raziskovalne aktivnosti, porast pomoči varstvu okolja pa je predvsem kvantitativen. Regionalne pomoči so v Sloveniji še vedno slabo zastopane (pod 10 %), v evropski petnajsterici pa se s tem ciljem dodeli skoraj četrtina pomoči. Razlog za nizke regionalne pomoči je v skromnem pospeševanju začetnih investicij in odpiranja novih delovnih mest, ki sta v Evropski uniji prioriteta ukrepa za doseganje ciljev razvoja.

Kljub spremembam so državne pomoči kot instrument industrijske politike še premalo usmerjene k razvojno perspektivnim sektorjem. Industrijska politika, ki jo zasledujemo po namenih in dejanskih končnih prejemnikih pomoči, kaže manj ugodno sliko. V vseh treh letih je bilo okoli 30 % vseh pomoči razporejenih na kmetijstvo, torej na dejavnost, ki dosega najnižje strukturne deleže v bruto dodani vrednosti in pri delovno aktivnih. Pomoči industriji stalno in hitro naraščajo in so v letu 2003 že presegle strukturne deleže industrije v bruto dodani vrednosti in pri delovno aktivnih. Znotraj predelovalne industrije so pomoči usmerjene predvsem k

dejavnostim, ki so ekonomsko najbolj ogrožene. Nad 70 % pomoči je usmerjenih v nizkotehnološko intenzivne panoge, od tega skoraj tretjina samo v živilskopredelovalno industrijo. Dobra desetina pomoči podpira srednje-visokotehnološko intenzivne panoge, desetina pa srednje-nizko intenzivne panoge. Najmanjši, komaj okoli 2-odstotni delež državnih pomoči pa je usmerjen v visokotehnološko intenzivne panoge. Pomoči *tržnim storitvam*, ki so bile v letu 2001 zelo visoke predvsem zaradi sanacije neprivatiziranih propadajočih podjetij, so se v naslednjih letih bistveno znižale in dosegle nižjo raven od ravni, ki jih skupina dosega v bruto dodani vrednosti in pri delovno aktivnih.

Delež pomoči, usmerjen k spodbujanju dejavnikov gospodarskega razvoja, je še premajhen. Razvojna usmerjenost državnih pomoči² je v Sloveniji sorazmerno slaba, saj le petina pomoči podpira konkurenčnost in gospodarsko rast (2001: 20 %; 2002: 21,3 % in 2003: 24,6 %), vendar se postopno izboljšuje. Med posameznimi dejavnostmi je izrazito slaba razvojna usmerjenost pomoči v kmetijstvu, ribištvu, rudarstvu, oskrbi z električno energijo in prometu. Razvojno ugodno strukturo državnih pomoči pa izkazujejo dejavnosti poslovne storitve, izobraževanje in zdravstvo, vendar so te dejavnosti prejemniki večine pomoči za raziskovanje in razvoj (2001: 76,1 %, 2002: 73,9 % in 2003: 67,8 %), kar pomeni, da so učinki teh pomoči ugodni, vendar bistveno slabši, kot bi bili, če bi jih prejeli tržni proizvajalci. V predelovalni industriji deleži razvojnih pomoči korelirajo s tehnološko intenzivnostjo. Z izjemo leta 2001 imajo največ razvojnih pomoči v strukturi pomoči visokotehnološko intenzivne panoge. Podoben odstotek razvojnih pomoči v letih 2002 in 2003 imajo tudi srednje-visokotehnološko intenzivne panoge. Po sorazmerno ugodnem deležu razvojnih pomoči v letu 2001 se razvojne pomoči v srednje-nizkotehnološko intenzivnih dejavnostih zmanjšujejo, kar je posledica naraščanja problemov iz rednega poslovanja. Najmanj razvojnih pomoči je pri panogah z nizkotehnološko intenzivnostjo, kjer so zelo visoke pomoči usmerjene v reševanje tekočih strukturnih in socialnih problemov.

Tabela: Sintezni in analitični kazalniki državnih pomoči v Sloveniji in v Evropski uniji (EU 15 in v novih državah članicah)

	Slovenija			Evropska unija (EU 15) 2000–2002 (letno povprečje)	Nove članice EU 2000–2003 (letno povprečje)
	2001	2002	2003		
Sintezni kazalnik					
Državne pomoči skupaj, v % BDP	1,96	1,44	1,52	n.p.	n.p.
Analitični kazalniki					
Državne pomoči skupaj na zaposlenega, v EUR	548,88	432,38	479,78	n.p.	n.p.
Državne pomoči (brez kmetijstva, ribištva in transporta), v % BDP	0,84	0,48	0,66	0,39	1,42
Državne pomoči za kmetijstvo in ribištvo, v % od vseh drž. pomoči	48,6	59,7	46,7	27,2*	n.p.
Državne pomoči predelovalni industriji, v % bruto dodane vrednosti	3,8	2,0	3,1	1,5	n.p.
Državne pomoči za horizontalne cilje, v % od državnih pomoči brez kmetijstva, ribištva in transporta	68,6	74,0	75,6	50**	13
Državne pomoči za regionalne cilje, v % od državnih pomoči brez kmetijstva, ribištva in transporta	9,8	10,6	8,6	23**	9
Državne pomoči za raziskave in razvoj, v % od državnih pomoči brez kmetijstva, ribištva in transporta	12,6	22,8	19,6	15**	2
Državne pomoči za reševanje in prestrukturiranje, v % od državnih pomoči brez kmetijstva, ribištva in transporta	20,2	1,7	12,8	n.p.	n.p.

Vir: Preračuni UMAR na podlagi podatkov Ministrstva za finance: Šesto poročilo o državnih pomočeh v Sloveniji (za leta 2001, 2002, 2003), Ljubljana, junij 2004 (za Slovenijo); in podatkov Evropske komisije: State Aid Scoreboard, spring 2004, update (za EU 15) in State Aid Scoreboard, autumn 2004 update (za nove članice EU).
Opomba: * brez železniškega transporta; ** podatek se nanaša na leto 2002. n.p. - ni podatka.

¹ SKM - v standardih kupne moči (preračuni Evropske komisije).

² Z vidika teoretičnih dognanj med razvojno usmerjene državne pomoči uvrščamo pomoči za investicije, raziskovanje in razvoj, usposabljanje; pri pomočeh kmetijstvu pa še podporo živilskemu sektorju (gensko podporo) in zatiranje rastlinskih in živalskih bolezni.

Sodni zaostanki

Sodni zaostanki¹ pri pomembnih zadevah so se v letu 2003 zmanjšali za dobro desetino, pereče pa ostaja zlasti povečanje zaostankov na področju izvršbe. Na podlagi podatkov o gibanju zadev na sodiščih iz Sodne statistike za leto 2002 in 2003 ocenjujemo, da se je v celotnem sodstvu (sodišča splošne pristojnosti in specializirana sodišča) število prejetih zadev v letu 2003 povečalo za 8,4 %. Zaostanki v sodstvu so se v zadevah, kjer se zaostanki merijo, (na 83,1 % vseh v letih 2002–2003 prejetih zadevah) povečali za 3,4 %. Pozitivno je zmanjšanje sodnih zaostankov pri pomembnejših zadevah (za 12 %) ter na področju zemljiške knjige, kjer se je pokazal pozitiven učinek informatizacije. Vendar so se hkrati povečali zaostanki pri manj pomembnih zadevah (za 6,6 %), najbolj kritično v izvršilnih zadevah, kjer so zaostanki v letu 2003 predstavljali že 44,2 % vseh zaostankov v celotnem sodstvu. Število sodnikov, in število sodnega osebja se je v letu 2003 povečalo za 1,8 %, rešili pa so za 12,2 % več zadev, vendar je bilo skoraj celotno povečanje doseženo pri manj pomembnih zadevah, predvsem pri zemljiškoknjižnih zadevah.

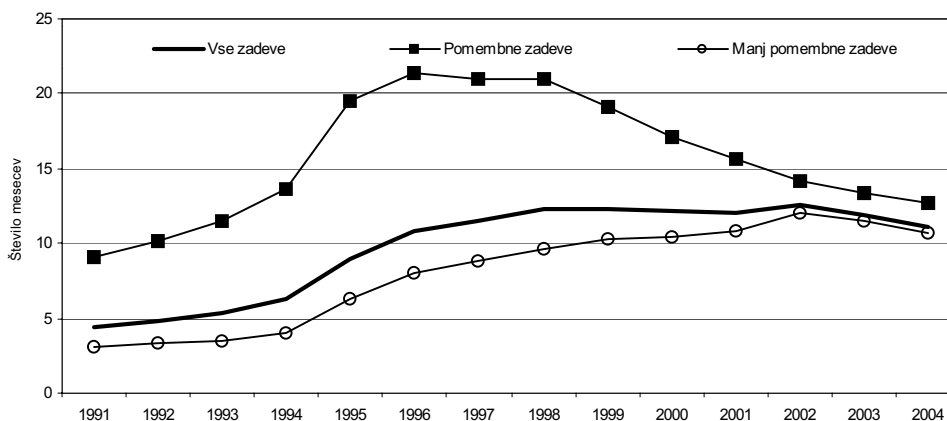
Razmere na različnih vrstah sodišč so se v letu 2003 občutno razlikovale. Okrajna sodišča so v letu 2003 dobila v delo za 11,6 % dodatnih zadev (pomembnejših zadev za 5,2 %). Sodni zaostanki so se povečali za 4,7 %, in sicer predvsem pri izvršilnih zadevah (za 60,4 %), tako da kar 37,8 % zadev ni bilo rešenih v roku enega leta, kar se šteje za primeren čas. Pričakovani pozitivni premik je bil dosežen pri zemljiškoknjižnih zadevah, kjer so se zaostanki zmanjšali za 20,9 %, to je na približno tretjino vseh zemljiškoknjižnih zadev v delu.^{2,3} Pri pomembnejših zadevah so se zaostanki povsod zmanjšali (v povprečju za 13,4 %). Na posameznega okrajnega sodnika je v letu 2003 prišlo v povprečju 112,5 zadev v zaostanku, kar pomeni 14,6 % več kot v letu poprej (pri tem niso upoštevane zadeve, ki jih sodniki ne rešujejo - zemljiškoknjižne in izvršilne zadeve). Produktivnost sodnikov se je pri pomembnejših zadevah zmanjšala za 16 zadev na sodnika, vendar sklepamo, da so se sodišča, zaradi močnega povečanja pripada in sodnih zaostankov na področju manj pomembnih zadev (12,5-odstotno povečanje v letu 2003), usmerila predvsem na reševanje slednjih. Okrožna sodišča zmanjšujejo zaostanke na gospodarskem področju in jih povečujejo na kazenskem. Povpraševanje po storitvah okrožnih sodišč se je v letu 2003, podobno kot leto poprej, zmanjšalo, in sicer za 1,4 %. Sodni zaostanki so se zmanjšali za 17,6 %, in sicer močno pri zadevah sodnega registra (61,2 %), pomembno pa tudi pri gospodarskih pravnih zadevah (24,8 %). Povečali pa so se pri kazenskih zadevah, in sicer za 12,3 %. Na posameznega okrožnega sodnika je prišlo 58,3 zadeve v zaostanku (pri tem niso upoštevane zadeve sodnega registra, ki jih sodniki ne rešujejo), kar znaša 7,3 zadeve manj kot leto poprej. Produktivnost sodnikov⁴ se je, merjeno pri vseh zadevah, zmanjšala, in sicer za 7,7 %. Ob tem se je razmerje števila sodnega osebja na sodnika rahlo povečalo, in sicer na 3,5 osebe na sodnika. Višja sodišča so obravnavala manj zadev in zmanjšala zaostanke. V letu 2003 so prejela v delo 4,9 % manj zadev kot leto poprej. Zmanjšanje je lahko odraz kvalitetnejšega dela sodišč prve stopnje ali manjše nagnjenosti k pritožbam, vendar za tovrsten zaključek nimamo dovolj podatkov. Sodni zaostanki so se zmanjšali za 6,6 %. Kljub ponovnemu zmanjšanju števila prejetih zadev so se na višjih sodiščih v letu 2003 dodatno zaposlili trije sodniki, produktivnost sodnikov pa se je zmanjšala za 11,1 %.

Ocenjujemo, da se je tudi v letu 2004 nadaljevala rast števila novih zadev. V celotnem sodstvu se je število novih zadev po oceni povečalo za 6,3 %, od tega pomembnejših za 3,8 % in manj pomembnih za 7,0 %. Število nerešenih zadev ostaja približno na enaki ravni kot leto poprej (-0,5 %). Zaznati je precejšnje povečanje povpraševanja po zemljiškoknjižnih zadevah (18,9 %), kar lahko pripišemo hitrejšemu reševanju zadev in s tem manjšim stroškom za stranko po informatizaciji zemljiške knjige. Na drugi strani domnevamo, da je zaradi obratnega razloga prišlo do zmanjšanja števila izvršilnih zadev (-10,7 %), več pa je novih kazenskih zadev (11,8 %). Na okrožnih sodiščih je zaznati največji porast povpraševanja po brezplačni pravni pomoči (100 %) in po kazenskih preiskovalnih dejanjih (50 %), tako da se je število zadev tam po dveletnem upadu spet povečalo (za 15,1 %) in da jih je dobra tretjina ostala nerešenih. Glede na spremembe davčne zakonodaje ocenjujemo, da se je in se še bo povečal tudi pripad na sodnem

registru. Za višja sodišča pa ocenjujemo, da so v letu 2004 prejela za okoli 3,8 % več zadev v delo kot leto poprej, ter da se je konec leta število nerešenih zadev povečalo za 8,4 %.

Stroške sodnih zaostankov na področju izvršbe ocenjujemo na skoraj 0.3% BDP. Med izvršbami prevladujejo navadne izvršilne zadeve, katerim sledijo gospodarsko izvršilne zadeve, nepremičninske izvršbe in izvršbe na uveljavitev nadenarnih terjatev ter zadeve zavarovanja. Večina izvršilnih zadev je na podlagi verodostojne listine, med katerimi je največ izterjav denarnih zneskov zaradi neplačanih faktur, sledijo pa izpiski iz poslovnih knjig, overjenih s strani odgovorne osebe.⁵ Izračunali smo stroške sodnih zaostankov pri izvršbi. Ker ni podatkov o vrednosti zadev, ki so v izvršbi, smo kot predpostavko vzeli, da je vrednost povprečne zadeve v izvršbi na sodišču 200.000 SIT.⁶ Ob predpostavki, da so stroški financiranja enaki realni zamudni obrestni meri (11,3 %) in da je starost zadev v izvršbi, ki so v zaostanku, porazdeljena enako kot starost zadev pri izvršiteljih na dan 1. 1. 2004, ocenjujemo, da ti stroški v letu 2004 znašajo 17,6 mlrd SIT oziroma 0,28 % BDP. Z vsakim dnevom skrajšanja postopkov izvršb pa bi prihranili 21,8 mio SIT.⁷

Slika: Ocena trajanja reševanja zadev v obdobju 1991–2004 brez upoštevanja reševanja novih zadev v posameznem letu

Vir: Ministrstvo za pravosodje, Sodna statistika za leta 1990 do 2004 (I–VI)

¹ Prispevek sta pripravila dr. Katarina Zajc (Pravna fakulteta v Ljubljani) in Aco Trampuž (Ministrstvo za gospodarstvo) na podlagi sodne statistike od leta 1990 do prvega polletja 2004 (Ministrstvo za pravosodje). Za podrobnejša metodološka pojasnila (razlika med nerešenimi zadevami in zaostanki, opredelitev pomembnih zadev) gl. Poročilo o razvoju 2002.

² Projekt za odpravo zaostankov Herkules bodo do sredine prihodnjega leta nadaljevali še na zemljiški knjigi, na drugih področjih pa so ga končali 15. 11. 2004 (Delo, 01. 12. 2004).

³ Alenka Jelenc – Puklavec, 2004, »O projektu in vzpostavitvi elektronske zemljiške knjige«, Pravna praksa, št. 25, str. 30.

⁴ Kazalec je na okrožnih in višjih sodiščih varljiv in le posredno meri produktivnost sodnikov, saj na omenjenih sodiščih sodniki lahko delajo v različno velikih senatih.

⁵ Na podlagi navedenih podatkov je analiza Ministrstva za pravosodje (Analiza stanja na področju izvršbe v Republiki Sloveniji, Ljubljana, januar 2004) zaključila, da je množičnost izvršbe na podlagi verodostojne listine odraz finančne nediscipline v naši družbi. Vendar pa je tak zaključek prehitel, saj ne vemo točno, kakšna je vzročna zveza med neplačili računov in posledično tožbami, izvršbami ter sodnimi zaostanki. Eden od možnih razlogov za neplačevanje računov je lahko tudi v zelo dolgih postopkih izvršbe, tako da dolžniki nimajo motivacije, da bi račune plačevali ob zapadlosti, saj vedo, da jih upnikom ne bo uspelo v zelo kratkem času izterjati preko sodišča. Po drugi strani pa nekateri drugi podatki kažejo na rahlo izboljšanje plačilne discipline (podatki bonitetne hiše I d.o.o., poslovne informacije, Finance, november 2003).

⁶ Predpostavka je arbitrarna zaradi nedosegljivosti realnih podatkov. Po zgoraj omenjeni analizi ministrstva za pravosodje je bilo od 1. 1. 2003 do 1. 10. 2003 vloženi 7.711 izvršilnih predlogov, kjer glavnica ni dosegla 25.000 SIT, kar v celotni številki nerešenih izvršilnih zadev predstavlja samo 2,6 %, tako da se nam ocena povprečne glavnice zdi dokaj realna.

⁷ Pri tem nismo upoštevali posrednih stroškov sodnih zaostankov in stroškov vodenja izterjav.

***Indikatorji
okoljskega razvoja***

Delež "umazanih" industrij v predelovalnih dejavnostih

V Sloveniji smo v zadnjih letih priča negativnemu neto prispevku strukturnih sprememb k zmanjšanju skupnih obremenitev, ki jih okolju povzročajo proizvodnja v predelovalnih dejavnostih¹. Skupni obseg proizvodnje »umazanih« industrij, to je sektorjev, ki se po intenzivnosti emisij na enoto proizvoda najvišje rangirajo², se je v Sloveniji v obdobju 1995–2001 povprečno letno povečeval hitreje (3,4 %) kot v povprečju v celotnih predelovalnih dejavnostih (2,5 %). V naslednjih treh letih se je razlika med rastjo obsega proizvodnje »umazanih« industrij in predelovalnih dejavnosti še povečala. V letu 2002 se je obseg proizvodnje »umazanih« industrij povečal za 4,8 %, skupen obseg proizvodnje predelovalnih dejavnosti pa le za 2 %. V letu 2003 (in enako v prvih devetih mesecih letos) se je razlika med rastjo obsega proizvodnje »umazanih« industrij in proizvodnje predelovalnih dejavnosti povečala na 6 odstotnih točk, kar je največ v obravnavanem obdobju (glej tabelo). Zaradi kakovostnih sprememb v preostalem delu predelovalnih dejavnosti, ki so se odrazile v višji rasti njihove dodane vrednosti (DV) od rasti obsega proizvodnje, je delež "umazanih" industrij v DV predelovalnih dejavnosti v obdobju 1995–1998 stagniral. Po letu 1999 je njihov skupni delež pričel naraščati. Relativno skromnim porastom tega deleža v letih 2001 (za 0,1 odstotno točko) in 2002 (za 0,3 odstotne točke) je v letu 2003 sledil izrazitejši porast (za 1,9 odstotne točke). Porast deleža »umazanih« industrij v letu 2003 je izključno posledica povečanja deleža DV, ustvarjenega v proizvodnji kemikalij (doseženi deleži drugih »umazanih« industrij so bili nižji oziroma nespremenjeni glede na predhodno leto).

Ob hitri rasti dodane vrednosti "umazanih" industrij v Sloveniji se investicije teh industrij v varstvo okolja po zadnjih podatkih zmanjšujejo. Kot kaže slika, je glavnina porasta deleža DV »umazanih« industrij pogojena s porastom, ustvarjenim v proizvodnji kemikalij. Gre za panogo, za katero je značilna visoka rast proizvodnje in velika nagnjenost k investiranju v nove tehnologije, katerih namen je ohraniti oziroma povečati konkurenčnost v svetovnem merilu. Proizvodnja kemikalij je bila tradicionalno označena kot »umazana« industrija, zato je med prvimi poskušala integrirati načela varstva okolja v poslovanje. Tekoči izdatki te panoge za varstvo okolja po zadnjih podatkih (2002) kažejo tendenco zmanjševanja (nominalen 10,6-odstotni padec glede na predhodno leto) in v tem letu predstavljajo 23,2 % vseh tekočih izdatkov predelovalnih dejavnosti za varstvo okolja (v letu poprej je njihov delež znašal 31,5 %). Nižje kot v predhodnem letu (nominalno kar za 43 %) so po zadnjih podatkih (2002) tudi investicije kemijske panoge, namenjene varstvu okolja. Še v letu 2001 je bilo okoli 10 % investicij kemijske panoge namenjeno varstvu okolja, delež omenjenih investicij pa se je po zadnjih podatkih (2002) znižal na 5,4 %.

Kot rezultat kakovostnih sprememb v razvoju predelovalnih dejavnosti se je po letu 1994 energetska intenzivnost predelovalnih dejavnosti zmanjševala, vendar se je v zadnjih letih ta proces precej upočasnil. Raba končne energije na enoto DV predelovalnih dejavnosti kot glavni energetski kazalnik kakovostnih sprememb se je v obdobju 1995–2001 zmanjševala po povprečni letni stopnji 6,6 %. V letu 2002 se je raba končne energije na enoto DV, ustvarjene v predelovalnih dejavnostih, zmanjšala le še za 2,5 %. Še večja upočasnitev zmanjševanja energetske intenzivnosti pa je bila zabeležena v letu 2003, ko je raba končne energije na enoto DV ostala na ravni predhodnega leta. K upočasnitvi zmanjševanja energetske intenzivnosti v predelovalnih dejavnostih je v letu 2002 največ prispevala večja poraba električne energije (v kemijski in kovinski industriji), v letu 2003 pa večja poraba električne energije (v papirni in kemijski industriji) ter zemeljskega plina (v kemijski industriji). Zaradi večje rabe končne energije so se emisije CO₂ iz predelovalnih dejavnosti v letu 2003 povečale za 3,2 %.

Kot eden izmed instrumentov za zmanjševanje emisij toplogrednih plinov, ki jih prinaša novi Zakon o varstvu okolja³ (ZVO), se s prvim januarjem 2005 uvaja trgovanje z emisijami toplogrednih plinov. Pričakujemo, da bo omenjeno trgovanje spodbudilo uporabo čistih oziroma energetsko učinkovitejših tehnologij. Upravljavcem naprav, v katerih poteka dejavnost, ki povzroča emisije toplogrednih plinov, je ministrstvo, pristojno za varstvo okolja, podelilo pravice

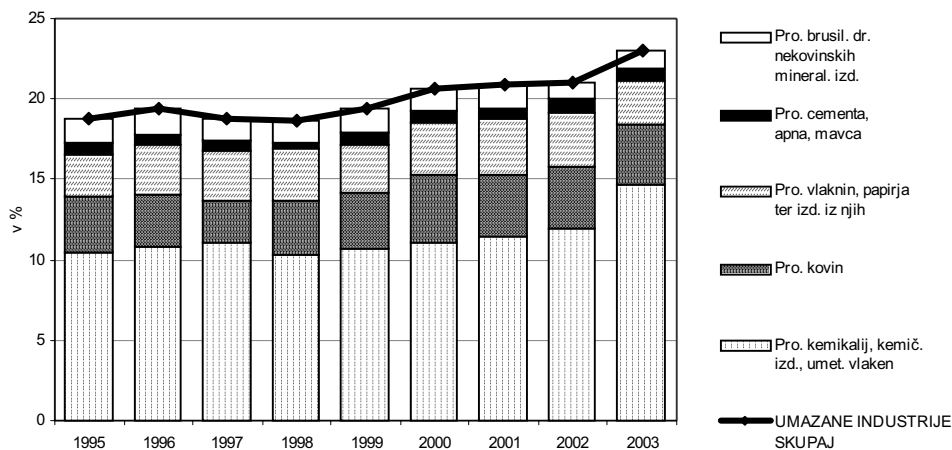
emitirati toplogredne pline na podlagi Državnega načrta razdelitve emisijskih kuponov za obdobje 2005 do 2007. Kriteriji za določitev skupnega števila emisijskih kuponov so prilagojeni izpolnjevanju obveznosti države po Kjotskem protokolu in dosegljivemu tehnološkemu potencialu za zmanjšanje emisij toplogrednih plinov. Če bo podjetje povzročilo več emisij, kot jih lahko glede na izdane emisijske kupone, bo moralo manjkajoče kupone kupiti na trgu. Evropski trg emisijskih kuponov naj bi začel delovati s 1. januarjem 2005.

Tabela: **Indeksi rasti obsega proizvodnje in dodane vrednosti v predelovalnih dejavnostih in "umazanih" industrijah v letih od 1995 do 2004**

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004 ¹
Indeks rasti dodane vrednosti predelovalnih dejavnosti	102,5	105,4	107,4	103,4	103,7	108,9	105,1	104,8	103,9	106,4
Indeks rasti obsega proizvodnje predelovalnih dejavnosti	102,8	100,9	100,2	103,9	100,0	107,0	102,8	102,0	101,6	105,8
Indeks rasti obsega proizvodnje v "umazanih" industrijah	102,4	100,5	100,4	104,5	102,4	108,2	105,4	104,8	107,6	111,8
Proizv. vlaknin, papirja ter izdelkov iz njih	98,0	98,0	99,0	101,9	98,0	104,7	99,0	108,1	94,0	106,8
Proizv. kemikalij, kemičnih izd., umetnih vlaken	103,2	103,4	103,8	105,1	101,6	110,4	108,1	105,9	111,8	117,0
Proizv. dr. nekovinskih mineralnih izdelkov	101,0	106,3	104,8	106,7	103,9	96,4	100,1	100,8	100,7	100,2
Proizvodnja kovin	103,3	89,5	88,5	102,4	105,8	111,9	104,5	102,9	106,8	107,3
Indeks rasti obsega proizvodnje predelovalnih dejavnosti brez "umazanih" industrij	102,9	101,0	100,1	103,8	99,4	106,7	102,2	101,3	100,2	104,4

Vir: SURS; preračuni UMAR.
Opomba: ¹Podatek za obdobje I-IX 2004

Slika: **Delež dodane vrednosti "umazanih" industrij v Sloveniji v obdobju 1995–2003, v % od dodane vrednosti predelovalnih dejavnosti**

Vir: SURS: Bruto domači proizvod, 1995–2003, tekoče cene, 1. december 2004; APP - statistični podatki bilance uspeha gospodarskih družb.

¹ Zmanjšanje skupnih obremenitev, ki jih okolju povzroča proizvodnja predelovalnih dejavnosti, lahko dosežemo s (i) strukturnimi spremembami (z znižanjem deleža okoljsko najbolj problematičnih sektorjev) in/ali s (ii) tehnološkimi in drugimi kakovostnimi izboljšavami (ki znižujejo skupne obremenitve okolja na enoto proizvodnje).

² Železo in jeklo, neželezne kovine, industrijske kemikalije, celuloza in papir ter nekovinski mineralni izdelki.

³ Uradni list RS št. 41/2004.

Energetska intenzivnost

Z vidika trajnostnega razvoja je zmanjševanje energetske intenzivnosti¹ nujno. Današnja družba temelji na pretežni rabi fosilnih goriv, med katerimi naj bi nekaterih pričelo zmanjkovati že v naslednjih nekaj desetletjih (nafta), zato bo varčna raba energije vse pomembnejša. Gospodarsko rast bomo v prihodnosti morali dosežati ob dosti nižji rasti porabe energije. Scenariji² predvidevajo, da se bo od leta 2000 do leta 2030 v EU BDP podvojil, poraba celotne energije pa naj bi se povežala le za 19 %. Te obetavne napovedi seveda temeljijo na predpostavkah precejšnjega izboljšanja energetske učinkovitosti (v smislu večjih izkoristkov) ter na premiku gospodarske strukture v prid energetske manj intenzivnih dejavnosti.

Slovenija na enoto BDP porabi precej več energije kot v povprečju stare članice EU, pri večini drugih novih članic EU pa je energetska intenzivnost še višja. V Sloveniji³ smo v letu 2003 za BDP v višini milijona EUR v stalnih cenah leta 1995 potrebovali 328 toe (ton naftnih ekvivalentov) primarne energije, v EU 25 pa so v letu 2002 tolikšen proizvod uspeli ustvariti z 209 toe primarne energije. To pomeni, da smo v Sloveniji za enoto ustvarjenega bruto domačega proizvoda porabili za dobro polovico (57 %) več energije kot v državah EU. Razlike v energetske intenzivnosti med državami EU so se po vključitvi desetih novih članic močno povečale. Dotlej je razmerje med najmanj energetske intenzivno Dansko in najbolj intenzivno Finsko znašalo nekaj več kot 1 : 2, sedaj pa tovrstno razmerje med Dansko in Litvo znaša kar 1 : 10 (gl. graf).

Relativno visoko energetske intenzivnost v Sloveniji lahko delno pojasnimo z razvojnim zaostankom za povprečjem EU, delno pa s strukturnimi dejavniki. Po porabi energije na prebivalca je v letu 2002 Slovenija za povprečno porabo v EU 25 zaostajala le za 8 %, po razvitosti, merjeni v BDP na prebivalca (v stalnih EUR₉₅), pa je zaostajala za 43 %. Velik zaostanek v razvitosti za EU 25 je tako eden izmed vzrokov za slabo uvrstitev Slovenije po kazalcu energetske intenzivnosti. Tempo zniževanja energetske intenzivnosti bo v veliki meri odvisen od tega, ali bomo uspeli ohranjati nekaj odstotnih točk višjo gospodarsko rast od EU in ob tem zadržati minimalno ali celo ničelno rast porabe energije. Po drugi strani visoki energetske intenzivnosti v Sloveniji botruje tudi obstoječa gospodarska struktura s 27-odstotnim deležem predelovalnih dejavnosti v dodani vrednosti (največ med članicami EU 25). Med njimi so namreč močno zastopane panoge, pri katerih velik delež proizvodnih stroškov predstavlja porabljen energija (kovinska, papirna in kemijska industrija). Te panoge so v letu 2002 ustvarile 9,7 % celotne dodane vrednosti v Sloveniji, kar je eden izmed najvišjih deležev med vsemi članicami EU.

Energetska intenzivnost slovenskega gospodarstva se je v obdobju 1995–1999 precej znižala, v zadnjih štirih letih pa se je proces zniževanja upočasnil. V obdobju 1995–2003 se je energetska intenzivnost v Sloveniji v povprečju zniževala za 2,3 % na leto. To je še vedno prepočasno glede na previsoko raven porabe energije v primerjavi z gospodarsko razvitostjo, sploh če upoštevamo, da se je v tem času (do leta 2002) energetska intenzivnost zniževala tudi v EU 25 (za 1,4 % na leto). Zastoj pri zniževanju energetske intenzivnosti je v Sloveniji zaznati zlasti po letu 1999, v letu 2001 pa se je poraba energije na enoto BDP celo nekoliko povečala. V letu 2003 se je energetska intenzivnost znižala za 1,8 %, saj se je, ob 2,5-odstotni rasti BDP, poraba primarne energije povečala za 0,7 %. K povečanju porabe energije je največ prispevalo 10,6-odstotno povečanje porabe zemeljskega plina (strukturno pozitivno), 0,9-odstotna rast porabe tekočih goriv in po dolgih letih spet neto uvoz električne energije. Slednje je posledica znižanja proizvodnje električne energije za 5,0 % ob hkratnem povečanju porabe elektrike za 6,4 %.

Pri zmanjševanju energetske intenzivnosti so lahko Sloveniji za zgled posamezni primeri držav iz Evropske unije. Energetska intenzivnost v EU se je v obdobju 1991–2001 v povprečju zniževala za 1,1 % na leto, najbolj v Luksemburgu in na Irskem (za 4,6 % oziroma 3,9 %). V preteklem desetletju so v EU ugoden razvoj na tem področju dosegali zlasti z nadomeščanjem zastarele tehnologije (vzhodne nemške dežele), z visoko gospodarsko rastjo, zlasti v energetsko neintenzivnih industrijskih in storitvenih dejavnostih (Irski), ter z zmanjševanjem obsega težke industrije (Luksemburg). V Sloveniji se obseg storitvenih dejavnosti le počasi povečuje, v letu 2003 pa se je delež nekaterih energetsko intenzivnih predelovalnih dejavnosti po deležu v dodani vrednosti celo okrepil.

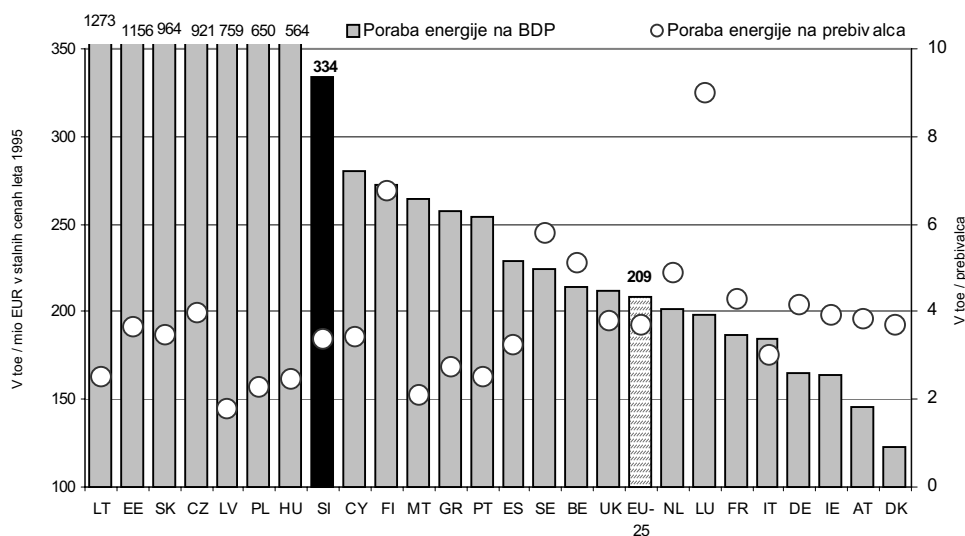
Tabela: **Energetska intenzivnost (poraba primarne energije na enoto BDP) v Sloveniji in Evropski uniji v obdobju 1995–2003, v toe/mio EUR₁₉₉₅**

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Slovenija ¹	394,2	397,5	386,4	365,1	338,5	332,8	336,7	333,5	327,6
EU 25	230,3	235,0	227,6	224,2	217,2	211,6	212,4	209,0	n.p.

Viri: Eurostat (NewCronos); SURS; izračun UMAR.

Opomba: ¹upoštevani podatki SURS o porabi energije in BDP v Sloveniji; preračun na stalne EUR₁₉₉₅ UMAR.

Slika: **Poraba primarne energije na enoto BDP in na prebivalca v Sloveniji¹ in državah Evropske unije v letu 2002, v toe/mio EUR₁₉₉₅**

Viri: Eurostat (NewCronos); SURS; izračun UMAR.

Opomba: ¹upoštevani podatki SURS o porabi energije in BDP v Sloveniji; preračun na stalne EUR₁₉₉₅ UMAR.

¹ Energetska intenzivnost je kvocient med celotno porabo energije in BDP.

² EC, Energy & Transport, Report 2000–2004.

³ Upoštevali smo podatke o porabi primarne energije SURS.

Obnovljivi viri

Spodbujanje rabe obnovljivih virov energije (OVE) je ena izmed glavnih usmeritev evropske energetske politike. Večja raba OVE lahko pomembno prispeva k doseganju kjotskih ciljev, saj na primer izkoriščanje sončne, vetrne, geotermalne in hidroenergije ne povečuje obsega toplogrednih plinov. Večja uporaba obnovljivih virov je v skladu s konceptom trajnostnega razvoja, saj pomeni varčevanje s fosilnimi gorivi, katerih zaloge so omejene. OVE so praviloma domači viri energije, zato večji delež njihove porabe pomeni večjo zanesljivost oskrbe z energijo in manjšo energetska uvozno odvisnost.

Slovenija sodi med države z relativno visokim deležem OVE v porabi primarne energije. V letu 2003 je delež OVE v celotni porabi primarne energije v Sloveniji znašal 10,8 %¹, kar je skoraj dvakrat višji delež kot v EU 25 (5,7 % v letu 2002). Najvišji, več kot tretjinski delež OVE med državami EU ima Latvija, na Švedskem, Finskem in v Avstriji pa ti deleži presegajo 20 %. Najmanjša, po deležu manj kot 2-odstotna, je uporaba OVE v Veliki Britaniji in Luksemburgu. Tako velike razlike so predvsem posledica različnih naravnih danosti v posameznih državah.

Struktura OVE je po državah precej različna, večinoma pa prevladujejo tako imenovani klasični OVE, kot so biomasa in odpadki ter hidroenergija. Povprečna struktura OVE je bila v letu 2002 v EU 25 naslednja: 65,4 % biomasa in odpadki, 26,9 % hidroenergija, 3,9 % geotermalna energija, 3,2 % energija vetra in 0,5 % sončna energija. V istem letu je bila struktura obnovljivih virov v Sloveniji po podatkih SURS naslednja: 61,3 % biomasa, bioplin ter industrijski in komunalni odpadki, 38,7 % hidroenergija (drugi viri v podatkih SURS niso zajeti²). Neklasični OVE kot so geotermalna, vetrna in sončna energija, v celotni porabi primarne energije v večini držav ne pomenijo veliko. Po deležih porabe teh virov izstopajo le Danska z 2,1-odstotnim deležem vetrne energije, Italija z 2,0-odstotnim deležem geotermalne energije ter Ciper z 1,4-odstotnim deležem sončne energije. V drugih državah delež rabe neklasičnih OVE večinoma ne doseže niti 0,5 % celotne rabe energije (gl. graf).

Delež OVE v porabi primarne energije se v Sloveniji v zadnjih treh letih nekoliko zmanjšuje. V letu 2000 je delež OVE dosegel že 11,9 % potrebne primarne energije, nato pa se je do leta 2003 znižal na 10,8 %. Znižanje deleža je bilo posledica vse daljših sušnih obdobj znotraj leta, kar je negativno vplivalo na vodostaje slovenskih rek. Tako je bila proizvodnja elektrike hidroelektrarn v letu 2003 za več kot 17 % nižja kot leta 2000. Izraba lesa in lesnih odpadkov se je v tem obdobju sicer nekoliko povečala, vendar je bil izpad hidroenergije močnejši. Skupna raba OVE je od leta 2000 do leta 2003 upadla za 2,9 %, poraba celotne primarne energije v Sloveniji pa se je v tem času povečala za 7,1 %.

V EU se je v zadnjem obdobju delež OVE le počasi povečeval, precej hitrejša rast na tem področju pa je predvidena v usmeritvah Evropske komisije do leta 2010. V obdobju 1995–2002 se je delež OVE v EU 25 povišal s 5,0 % na 5,7 % (v letu 2002 glede na leto prej se je znižal za 0,1 odstotne točke). Poraba primarne energije se je v omenjenem obdobju povečala za 6,7 %, poraba OVE pa za 20,9 %. Med OVE se je najbolj, skoraj za 9-krat, povečalo izkoriščanje vetrne energije, v absolutnih kategorijah (v toplotnih enotah) pa se je najbolj povečala poraba energije iz biomase in odpadkov. V letih 1995–2001 se je poraba hidroenergije v EU zmerno povečevala, v letu 2002, ki je bilo precej sušno v večjem delu Evrope, pa je močno upadla, in sicer pod raven iz leta 1995. V EU naj bi zaradi doseganja kjotskih ciljev do leta 2010 podvojili delež OVE na 12 %, pri čemer bi morale rabo OVE najbolj povečati države z ugodnejšimi naravnimi danostmi. Glede na dosedanja gibanja bodo zastavljeni cilji težko uresničljivi brez nujnih finančnih ukrepov, kot so davčne olajšave in finančne podpore.

V Sloveniji spodbujamo rabo OVE s subvencioniranjem investicij, s takso za obremenjevanje zraka z emisijami CO₂ ter s prednostnim dispečiranjem kvalificirane proizvodnje električne

energije. Za finančne spodbude za naložbe v učinkovito rabo energije in izrabo OVE je Agencija za učinkovito rabo in obnovljive vire energije v letu 2003 namenila okoli 495 milijonov tolarjev, s čimer je bilo spodbujenih za okoli 2,8 milijard tolarjev investicij. Taksa za obremenjevanje zraka z emisijo CO₂ ostaja eden ključnih instrumentov Slovenije pri izpolnjevanju kjotskih zavez. Uvaja namreč oprostitev, ki so vezane na ukrepe za povečanje učinkovite rabe energije v industriji, uvedbo soproizvodnje električne energije in toplote, zamenjavo uporabe fosilnih goriv z OVE, rekonstrukcijo naprav za oskrbo naselij s toploto idr. Cenovno spodbujanje OVE je zagotovljeno tudi s prednostnim dispečiranjem kvalificirane proizvodnje električne energije (predvsem proizvodnja elektrike v majhnih hidroelektrarnah) z višjo ceno od tržne.

V Sloveniji je še vedno veliko možnosti za razvoj klasičnih OVE. Izkoriščenost slovenskega tehnično izkoristljivega hidropotenciala naj bi do leta 2013 povečali z izgradnjo verige hidroelektrarn na reki Savi s sedanjih 43 % na 52 %. Pokritost z gozdovi je 54-odstotna, kar uvršča Slovenijo v evropski vrh, prirast lesne mase pa je večji od poseka, zato se v zadnjem času pri nas več pozornosti posveča tudi izrabi lesne biomase.

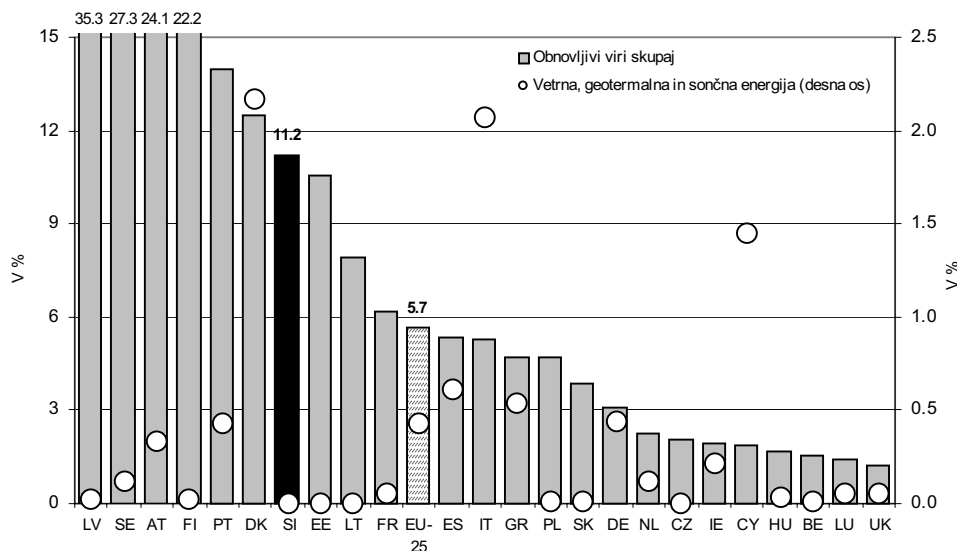
Tabela: **Delež porabe obnovljivih virov v celotni porabi primarne energije v Sloveniji¹ in Evropski uniji v obdobju 1995–2003, v %**

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Slovenija ¹	8,9	9,1	8,2	8,9	9,5	11,9	11,7	11,2	10,8
EU-25	5,0	4,9	5,1	5,3	5,5	5,6	5,8	5,7	np

Viri: Eurostat (NewCronos); SURS; izračun UMAR.

Opomba: ¹podatki SURS o obnovljivih virih vključujejo industrijske odpadke, ni pa podatka o vetrni, geotermalni in sončni energiji.

Slika: **Skupni delež porabe obnovljivih virov in delež porabe vetrne, geotermalne in sončne energije v celotni porabi primarne energije v Sloveniji¹ in državah Evropske unije v letu 2002, v %**

Viri: Eurostat (NewCronos); SURS; izračun UMAR.

Opomba: ¹vetrna, geotermalna in sončna energija niso zajete.

¹ Upoštevali smo podatke o obnovljivih virih SURS, kjer so vključeni tudi industrijski odpadki.

² Evidentiranje in statistično zajemanje porabe OVE, zlasti sončne, geotermalne in vetrne energije, tudi v nekaterih drugih državah EU še ni popolno.

Delež cestnega v blagovnem prometu

Cestni blagovni promet v večini držav močno prevladuje pred drugimi načini prevoza blaga, kot sta prevoz po železnici in po notranjih vodah držav (reke, jezera). Visok delež cestnega v skupnem (cestnem, železniškem in notranjem vodnem) blagovnem prometu v večini evropskih držav je posledica velike prilagodljivosti tega načina transporta (prevoz od vrat do vrat) in višjih eksternih stroškov, ki niso vključeni v cene prevozov. Če bi te stroške upoštevali, bi se konkurenčnost cestnega blagovnega prometa močno zmanjšala, do večjega izraza pa bi na primer prišle primerjalne prednosti železniškega prevoza. Za izgradnjo železniške proge je treba znatno manj prostora kot za avtoceste, poleg tega železniški promet precej manj onesnažuje zrak, potrebuje manj energije na enoto opravljenih storitev in zagotavlja večjo varnost prevozov.

Slovenija sodi med države z relativno nizkim deležem cestnega blagovnega prometa, v njem pa prevladuje mednarodni promet, kar je značilnost majhnih celinskih držav. V letu 2003 je delež cestnega blagovnega prometa v Sloveniji znašal 65,8 %¹, v EU 25 (kot celoti) pa je v zgodnjih devetdesetih letih presegel 70 % in je v letu 2002 znašal že 76,3 %². Razlike med državami glede obsega cestnega blagovnega prometa v celotnem prometu so v mnogočem povezane z zgodovinskimi in geografskimi dejavniki. Od držav evropske petindvajseterice imajo najnižje deleže cestnega blagovnega prometa baltiške države (med 30 % in 50 %). Podpovprečne (okoli dvotretjinske) in med seboj zelo podobne deleže cestnega blagovnega prometa imajo tudi države nekdanje Avstro-Ogrske (gl. graf), na območju katere je bilo že v drugi polovici 19. stoletja izgrajeno osnovno železniško omrežje. Dobro razvito železniško omrežje v teh državah omogoča relativno večjo konkurenčnost železniških prevozov v primerjavi s cestnim. V kar desetih državah EU 25 več kot 90 % vseh prevozov blaga opravijo po cestah. Najvišje deleže (več kot 95 %) cestnega blagovnega prometa imajo Ciper, Malta, Grčija in Irska, ki so manjše otoške države, zaradi česar je cestni prevoz najbolj razširjen, saj je konkurenčnejši na krajše razdalje.

V strukturi cestnega blagovnega prometa v večjih državah praviloma prevladuje delež notranjega prometa, v manjših celinskih državah pa delež mednarodnega. Tako v Italiji, Veliki Britaniji, Franciji, Nemčiji, ter na Finskem in na Švedskem deleži mednarodnega cestnega v skupnem cestnem blagovnem prometu dosegajo največ okoli 20 %. Na drugi strani pa je v Luksemburgu skoraj ves cestni blagovni promet mednarodni, Litva ima več kot 80-odstotni delež, Slovenija pa 70-odstotnega.

Delež cestnega v skupnem blagovnem prometu se v EU vztrajno povečuje, kar je značilno tudi za Slovenijo, kjer se delež cestnega prometa, upoštevajoč tudi prve ocene za leto 2004, približuje povprečju EU. Po podatkih Evropske komisije se je v obdobju 1993–2003 v EU 15 celotni blagovni promet, merjen v tonskih kilometrih, povečal za 30 %. Pri tem se je cestni blagovni promet povečal za 38 %, železniški blagovni promet pa je zabeležil zgolj skromno rast v višini 3 %. V EU 25 se je delež cestnega prometa v skupnem blagovnem prometu z 72,1 % v letu 1995 povečal na 76,3 % v letu 2002. V Sloveniji se po popravljenih podatkih SURS delež cestnega prometa v letih 2001–2003 ni spreminjal in je znašal 65,8 %, kar je za 14,0 odstotne točke več kot v letu 1995. Podatek za prvo polletje leta 2004 kaže, da se utegne delež cestnega prometa v tem letu približati 70 odstotkom.

Prometna politika, tako v Sloveniji kot v EU, želi povečati ali vsaj ohraniti delež železnice v blagovnih prevozih, pri čemer ima na voljo raznovrstne ukrepe. Oživitve železniškega prometa skuša EU spodbuditi s harmonizacijo pravil in postopkov, ki urejajo to dejavnost (licence, dovoljenje) ter z liberalizacijo evropskega trga železniških prevoznih storitev. Cilj EU je ustvariti enoten evropski železniški sistem, ki bo konkurenčnejši cestnemu

prometu. V cestnem prometu je bila liberalizacija v okviru EU dokončana že leta 1998, ko je bila med članicami sproščena kabotaža (prevoz blaga med dvema državama, ki nista domicilni državi prevoznika), pri železniškem blagovnem prometu pa so bili mednarodni prevozi med državami EU sproščeni šele v letu 2003. V Sloveniji je do liberalizacije trga železniških storitev prišlo ob vključitvi v EU, vendar je pri nas trenutno bolj kot vstop morebitne konkurence pomembno vprašanje prestrukturiranja našega edinega prevoznika - Slovenskih železnic. Le-ta se je preoblikoval v Holding Slovenske železnice s formalno ločenimi družbami za tovorni promet, potniški promet in infrastrukturo, poslovni rezultati pa so se od leta 2002, ko je izguba dosegla 12.5 mlrd SIT, precej izboljšali in za leto 2004 že pričakujemo pozitivni izid. K ohranjanju deleža železniškega blagovnega prometa v Sloveniji bi lahko pripomogla ustrezna cenovna in davčna politika, ki bi v ceno cestnega blagovnega prometa v večji meri zajela njegove zunanje stroške. Priložnost za izboljšanje (zmanjšanje vrednosti indikatorja) predstavlja tudi nadaljnji razvoj koprškega pristanišča, na katerega so v veliki meri vezani železniški prevozi, ter razvoj slovenskega železniškega omrežja (izgradnja drugega tira Divača-Koper), ki bi omogočil povečan obseg železniških prevozov.

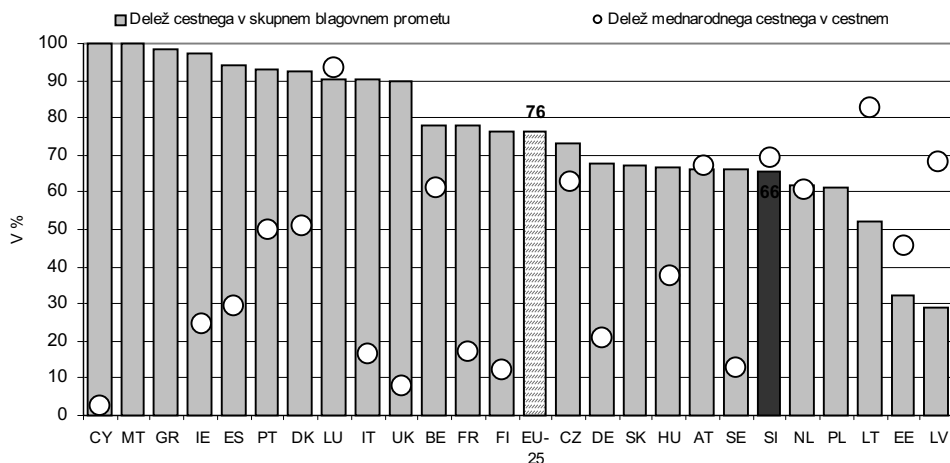
Tabela: Delež cestnega¹ v skupnem (cestnem, železniškem in notranjem vodnem) blagovnem prometu (merjeno v tkm) v Sloveniji in Evropski uniji v obdobju 1995–2003, v %

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Slovenija	51,8	57,6	57,6	57,3	60,4	64,8	65,8	65,8	65,8
EU-25	72,1	72,6	72,3	73,6	74,8	74,7	75,7	76,3	np

Viri: Eurostat (NewCronos); SURS; izračun UMAR.

Opomba: ¹pri cestnem prometu gre za obseg prevozov v državi registriranih tovornih vozil, pri železniškem in notranjevodnem prometu pa za obseg prevozov na nacionalnem ozemlju.

Slika: Delež cestnega¹ v skupnem (cestnem, železniškem in notranjem vodnem) blagovnem prometu ter delež mednarodnega cestnega v skupnem cestnem blagovnem prometu (merjeno v tkm) v Sloveniji in državah Evropske unije v letu 2002, v %

Viri: Eurostat (NewCronos); SURS; izračun UMAR.

Opomba: ¹pri cestnem prometu gre za poročanje v državi registriranih tovornih vozil.

¹ Upoštevani so podatki SURS.

² Pri podatkih EUROSTAT se cestni promet nanaša na vozila, registrirana v posameznih državah, železniški in notranji vodni promet pa na prevoze na teritoriju posamezne države.

Intenzivnost kmetovanja

Povprečna intenzivnost kmetovanja¹ naj bi se v EU in s tem tudi v Sloveniji v prihodnje zmanjšala, s tem pa povečala varnost hrane in varovanje okolja. Razmeroma visoke finančne spodbude, ki jih skupna kmetijska politika EU namenja kmetijskim pridelovalcem za kritje izgube dohodka na trgu, so namreč vse bolj pogojene z doslednim izpolnjevanjem strogih okoljskih standardov, ti pa intenzivnost kmetovanja zelo omejujejo.

V obdobju 1995–2002 se je intenzivnost kmetovanja, merjena s porabo makrohranil v mineralnih gnojilih ter obsegom integrirane in ekološke pridelave, v Sloveniji zmanjšala, vendar pa se je hkrati povečala skupna prodaja pesticidov. V letu 2002 se je skupna poraba mineralnih gnojil v primerjavi z letom 1995 sicer povečala za 4 %, vendar pa se je poraba treh najpomembnejših makrohranil v njih, to je dušika, fosforja in kalija (NPK), zmanjšala za 1 %² (gl. tabelo). Ker se je v tem obdobju površina pognojnih kmetijskih zemljišč³ povečala, se je poraba NPK na enoto teh površin zmanjšala še bolj, za 9 %. Hkrati sta v tem obdobju razmeroma hitro naraščala število kmetij in obseg zemljišč z *integrirano in ekološko pridelavo*. Integrirana pridelava v Sloveniji je uveljavljena že dalj časa, prve ekološke kmetije pa so se pričele pojavljati v letu 1998. Njihovo število je do leta 2002 naraslo na 1.150, kar je predstavljalo dober odstotek vseh kmetij in 3 % vseh kmetijskih obdelovalnih površin v Sloveniji. Okoljsko ugodni rezultati pa niso bili doseženi pri *pesticidih*, saj se je njihova prodaja v letu 2002 v primerjavi z letom 1997⁴ povečala za več kot 16 %. Znotraj teh je bil porast velik pri prodaji herbicidov in insekticidov, manjši pa pri prodaji fungicidov.

V letu 2003 so bili po vseh opazovanih kazalnikih doseženi okoljsko ugodni rezultati: zmanjšali sta se tako poraba makrohranil v mineralnih gnojilih na enoto pogojenih zemljišč, kot tudi skupna prodaja pesticidov; ekološko in integrirano obdelane kmetijske površine pa so se povečale. Za kmetijsko pridelavo je bilo porabljenih nekaj manj kot 178 tisoč ton *mineralnih gnojil*, ki so vsebovala 70 tisoč ton rastlinskih makrohranil. To je sicer malenkost več kot v letu prej, vendar pa manj na enoto pogojenih zemljišč⁵. Po tem preračunu se je poraba NPK zmanjšala za 4 %; kalija za 7 %, fosforja za 6 % in dušika za 1 %. *Prodaja pesticidov* se je po porastu v letu 2002 znižala na 1.434 ton aktivnih snovi, to je za 3 %. Za skoraj desetino se je zmanjšala poraba fungicidov, ki imajo med njimi največji delež, hkrati pa se je povečala predvsem poraba insekticidov. Vzrok je tudi v vremensko sušnem in vročem letu, ko je bilo manj bolezenskih okužb in povečana nevarnost napadov insektov. Še naprej se je povečevalo število kmetij, *vključenih v ekološko kontrolo*; 1.415 kmetij je na ekološki način obdelovalo 20 tisoč ha kmetijskih zemljišč, kar je za 30 % več kot v letu prej in je predstavljalo že 4,2 % vseh kmetijskih zemljišč v uporabi. Povečalo se je tudi število kmetij in površina zemljišč v integriranem načinu obdelave. Na ta način je bilo obdelanih nadaljnjih 12 tisoč ha zemljišč, kar je predstavljalo 2,5 % vseh kmetijskih zemljišč v uporabi.

Primerjava intenzivnosti slovenskega kmetijstva z evropskim pokaže, da je poraba NPK gnojil v Sloveniji še vedno višja kot v povprečju v EU 15, po deležu ekološko obdelanih površin pa smo to povprečje že presegli. Poraba NPK gnojil na enoto kmetijskih zemljišč v uporabi⁶ je v Sloveniji v letu 2002 znašala 137 kg/ha, v EU 15 pa 114 kg/ha. Višja poraba kot v Sloveniji je bila le na Nizozemskem, v Belgiji in Nemčiji. V primerjavi z letom prej se je poraba na površino v EU 15 v povprečju znižala za 4,2 %, v Sloveniji pa manj, za 0,8 %. Pri *pesticidih* primerjava prodaje med državami ni smiselna (v grafu primerjamo le stopnje rasti), saj gre pri tem za seštevke aktivnih snovi z izredno različno stopnjo toksičnosti. V Sloveniji se proda visok delež biološko šibkejših vrst pesticidov, ki se zato uporabljajo v neprimerno večjih količinah. Kljub temu enostavna primerjava prodaje na enoto kmetijskih zemljišč za leto 2001 (zadnji dosegljivi podatek) kaže na okoljsko razmeroma ugodno

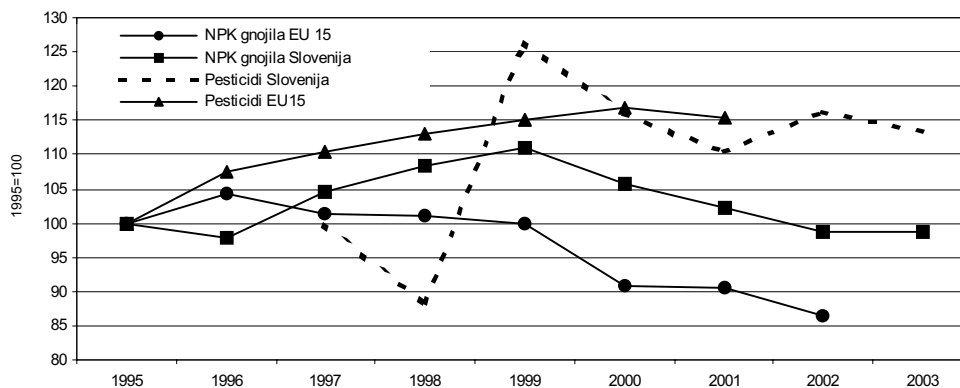
sliko; v Sloveniji je bila v letu 2001 po znižanju glede na leto 2000 že skoraj enaka povprečju EU 15. Po deležu *ekološko obdelanih površin* med vsemi kmetijskimi površinami v uporabi pa je Slovenija, kot kažejo prvi začasni podatki, v letu 2003 že prehitela povprečje EU 25 (EU 25 3,4 %, Slovenija 4,2 %). Med posameznimi evropskimi državami so po relativnem obsegu takšnega načina obdelovanja kmetijskih površin še vedno velike razlike, največjo rast na tem področju pa sta v letu 2003 dosegli Francija in Španija.

Tabela: Kazalniki intenzivnosti kmetovanja v Sloveniji v obdobju 1995–2003

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Poraba NPK gnojil									
skupaj, v tisoč t	70,6	69,2	73,9	76,6	78,5	74,6	72,3	69,8	69,8
na enoto pogojenih zemljišč, v kg/ha	178,9	176,9	179,7	187,2	189,3	172,3	166,4	162,3	155,9
Prodaja pesticidov									
skupaj aktivna snov, v tisoč t	-	-	1,27	1,12	1,61	1,47	1,40	1,47	1,43
Ekološko kmetovanje									
število kmetij	-	-	-	41	331	596	883	1.150	1.415
površina, v tisoč ha	-	-	-	-	-	5.280	10.828	15.404	20.018

Vir: SURS, MKGP, Fitosanitarna uprava, Kmetijski zavod Maribor, preračun UMAR.

Slika: Primerjava rasti porabe NPK gnojil in prodaje pesticidov v Sloveniji in v EU 15 v obdobju 1995–2003 (1995=100 oz. pri pesticidih v Sloveniji 1997=100)

Vir: Eurostat, EAA, SURS, MKGP, preračun UMAR.

Opomba: V agregat prodaje pesticidov v EU 15 sta za leto 2000 vključena podatka za Španijo in Luksemburg iz leta 1999. Za Luksemburg je podatek iz tega leta vključen tudi v agregat prodaje pesticidov v EU 15 za leto 2001.

¹ Intenzivnost kmetovanja merimo s kazalniki porabe mineralnih gnojil in prodaje pesticidov ter obsega ekološkega in integriranega načina kmetijske pridelave. Poleg naštetih je pomemben tudi kazalnik porabe organskih gnojil, ki lahko ob prevelikih količinah prav tako močno obremenjujejo okolje, vendar pa ga v našo analizo ne vključujemo, ker o njem ni podatkov.

² Statistični urad RS je v letu 2004 revidiral podatke o porabi mineralnih gnojil v Sloveniji v obdobju 1995–2002. Revizija temelji na natančnejši oceni njihove proizvodnje in izločanju napak zaradi občasnega dvojnega štetja iz uvoza in domače proizvodnje.

³ Pognojena kmetijska zemljišča so vse površine kmetijskih zemljišč v uporabi brez trajnih pašnikov in travnikov z enkratno rabo ter brez skupnih pašnikov. Po revidiranih statističnih podatkih se je njihova površina v obdobju 1995–2002 povečala za 8,9 %, s 395 na 430 tisoč ha.

⁴ Podatke o prodaji pesticidov od leta 1997 zbira Fitosanitarna uprava RS.

⁵ V letu 2003 se je površina pogojenih zemljišč povečala za 4 %, s 430 na 448 tisoč ha.

⁶ Za primerjavo s tujino smo opravili preračun na enoto kmetijskih zemljišč v uporabi, ker podatkov o pogojenih zemljiščih v tujini nismo zasledili.

Intenzivnost poseka lesa

Intenzivnost poseka lesa¹, ki je osnovni kazalec gospodarske izkoriščenosti gozdov, je v Sloveniji relativno nizka, čeprav je les eno izmed redkih nacionalnih naravnih bogastev. Površina gozdov, ki pokriva več kot polovico ozemlja Slovenije, se še vedno povečuje, kar pa s Programom razvoja gozdov v Sloveniji (Ur. l. RS št. 14/1996) ni načrtovano. Odmaknjena in za kmetijsko pridelavo manj primerna zemljišča se zaraščajo hitreje, kot se krčijo gozdovi na primestnih območjih in na območjih intenzivnega kmetovanja.

V obdobju 1995–2002 se je nadaljevalo povečevanje površine gozdov in njihove lesne zaloge, čemur je sledil tudi povečan obseg letnega poseka lesa, ki pa je kljub temu ostal na izjemno nizki ravni. Površina gozdov je bila v letu 2002 za 5 % večja kot v letu 1995, lesna zaloga za 21 %, letni posek lesa pa za več kot četrtino (gl. tabelo). Kljub temu je bilo v tem obdobju posekanega najmanj lesa v zadnjih nekaj desetletjih. Intenzivnost poseka lesa se je v obravnavanem obdobju povečala le za 2,4 odstotne točke in je v letu 2002 kar za 22 odstotnih točk zaostajala za načrtovano z gozdnogospodarskimi načrti.

V letu 2003 so bili doseženi ugodnejši rezultati, saj je bila intenzivnost poseka med najvišjimi v zadnjih nekaj letih. Površina gozdov je ob koncu leta znašala 1.158 tisoč hektarjev, kar je za 1 % več kot leto prej. Lesna zaloga in prirastek lesa sta se povečala za 3 %, posek lesa pa celo za 14 %. Ker se je količina letnega poseka lesa povečala precej bolj kot količina letnega prirastka, se je tudi intenzivnost poseka lesa precej zvišala, s 37,3 % na 41,2 %. Letna količina poseka je bila ponovno največja v zadnjih nekaj letih, vendar še vedno le v višini 73 % dovoljenega po gozdnogospodarskih načrtih za obdobje 2001–2010. Porasla je predvsem zaradi sanacije gozdov po visokih letnih temperaturah, suši in napadih insektov, ki so močno poškodovali v takšnih vremenskih razmerah oslABLJENA drevesa. Neugoden pa je podatek o višini negovalnega poseka, ki je za razvoj gozdov najpomembnejši, a v Sloveniji kljub temu že desetletja prenizek. V letu 2003 se je glede na predhodnje leto še znižal, in sicer za 1 %. Gozdarji ugotavljajo, da je ta problem prisoten le v zasebnih gozdovih, in sicer predvsem pri strokovno ali fizično zahtevnejših opravilih in nevarnejših redčenjih, ko prihodki od prodaje lesa ne pokrijejo stroškov njegove pridobitve in transporta.

Intenzivnost poseka lesa v Sloveniji je v primerjavi z intenzivnostjo v večini drugih evropskih državah zelo nizka. Za povprečjem v državah EU 15 je v obdobju 1995–2000, za katerega imamo zadnje primerljive podatke, zaostajala kar za 21 odstotnih točk (Poročilo o razvoju, 2002). Slovenija pa zaostaja tudi po drugih sorodnih kazalnikih gospodarjenja z gozdovi, kot je na primer *proizvodnja gozdnih sortimentov* (hlodov, lesa in drv), preračunanih na enoto površine gozdov (gl. graf). Ta je bila ta v obdobju 1998–2002 v evropski petindvajseterici 2,15 m³/ha, v Sloveniji pa le 1,89 m³/ha.

Izboljšanje gospodarjenja z gozdovi obeta uvrstitev gozdarstva med prednostne naloge Enotnega programskega dokumenta RS (EPD) za obdobje 2004–2006, s katerim je bila zastavljena podlaga za izvajanje dolgoročne razvojne politike in dolgoročnega proračunskega načrtovanja na tem področju. V EPD je gozdarstvu v tem obdobju namenjenih 4,7 mio EUR (od tega bo polovico sredstev prispevala EU), kar je dva- in polkrat toliko sredstev, kot jih je bilo iz državnega proračuna porabljenih za vsa gojitvena in varstvena dela v gozdovih v letu 2003. S temi finančnimi sredstvi naj bi se pripomoglo k prestrukturiranju gozdarstva v smeri povečane ekološke stabilnosti in gospodarske vrednosti gozdov, ob tem pa tudi izkoriščenosti proizvodnih potencialov gozdnih rastišč.

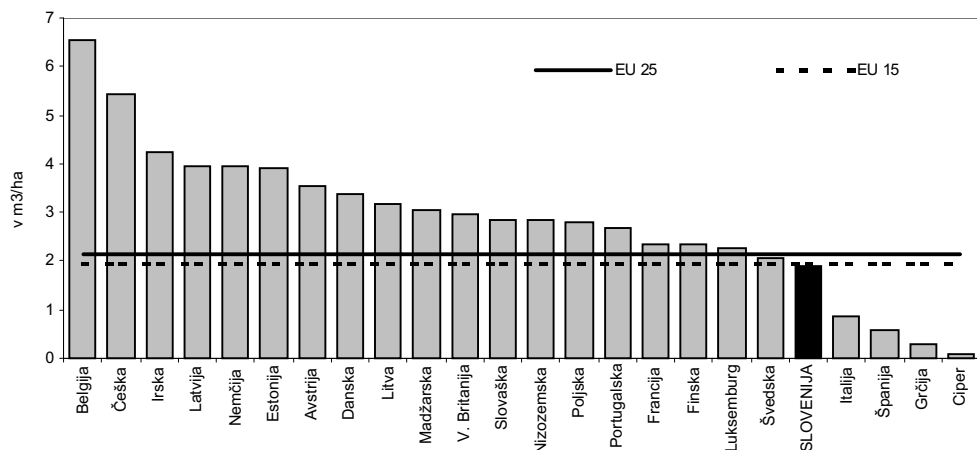
Tabela: Intenzivnost poseka lesa v Sloveniji v obdobju 1995–2003

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	GGN* 2001–2010
površina gozda, v tisoč ha	1.098	1.099	1.110	1.111	1.116	1.134	1.143	1.150	1.158	1.142
lesna zaloga, v tisoč m ³	228.493	231.521	231.663	232.688	237.276	262.795	267.912	276.574	285.735	266.704
letni prirastek, v tisoč m ³	5.995	6.086	6.124	6.140	6.248	6.872	6.925	7.102	7.290	6.923
letni posek, v tisoč m ³	2.092	2.330	2.567	2.470	2.396	2.609	2.614	2.646	3.007	4.101
intenzivnost poseka, v %	34,9	38,3	41,9	40,2	38,3	38,0	37,7	37,3	41,2	59,2

Vir: SURS, Zavod za gozdove Slovenije.

Opomba: *Gozdnogospodarski načrti za obdobje 2001–2010.

Slika: Povprečna letna proizvodnja gozdnih sortimentov v Sloveniji in EU 25 v obdobju 1998–2002

Vir: Eurostat (NewCronos).

¹ Intenzivnost poseka lesa je razmerje med letnim posekom in prirastkom lesa.

***Indikatorji
socialnega razvoja***

Stopnja dolgotrajne brezposelnosti

Stopnja dolgotrajne brezposelnosti¹ je pomemben indikator problemov trga dela in socialne povezanosti. V Sloveniji je v zadnjem času relativno nizka. Vrh je zabeležila v letu 2000, ko je znašala 4,1 % (povprečje EU 25 je takrat znašalo 3,8 %), že v letu 2001 pa se je znižala na 3,5 % in se približno na tej ravni ohranila tudi v letu 2002 in 2003 (glej tabelo).² Tako kot celotna stopnja brezposelnosti je tudi stopnja dolgotrajne brezposelnosti med ženskami nekoliko višja kot med moškimi. Ob rahlem povečanju števila brezposelnih in stopnje brezposelnosti v letu 2003 se stopnja dolgotrajne brezposelnosti v letu 2003 ni povečala, saj se je v strukturi brezposelnih delež dolgotrajno brezposelnih nekoliko zmanjšal. V letu 2003 (po podatkih SURS-ove ankete o delovni sili) je bilo med brezposelnimi kar 54,7 % dolgotrajno brezposelnih, 34,8 % brezposelnih pa je bilo zelo dolgotrajno brezposelnih (več kot 2 leti). Stopnja zelo dolgotrajne brezposelnosti³ se v Sloveniji po najvišji vrednosti v letu 2000 (2,7 %) znižuje in je v letu 2003 znašala 2 %, kar je bistveno manj kot v povprečju novih članic, kjer znaša kar 4 % in približno toliko kot znaša v EU 15 (1,9 %) (EC, 2004).

Dolgotrajnost brezposelnosti povečuje pasivnost iskalcev zaposlitve. To pomembno prispeva k veliki razliki med registrirano in anketno brezposelnostjo, saj tisti, ki ne iščejo zaposlitve, niso anketno brezposelni. Prav tako spreminja delovne navade brezposelnih in zmanjšuje njihove možnosti za ponovno zaposlitev. Zaradi zavedanja o tem problemu ima Slovenija za dolgotrajno brezposelne posebne programe v okviru aktivne politike zaposlovanja.

Stopnja tveganja revščine z dohodkom v naravi je med brezposelnimi bistveno višja (v letu 2002: 38,4 %) kot med delovno aktivnimi (3,7 %). Čeprav je stopnja dolgotrajne brezposelnosti in stopnja brezposelnosti med ženskami nekoliko višja kot med moškimi, je stopnja tveganja revščine med brezposelnimi moškimi nekoliko višja kot med brezposelnimi ženskami.

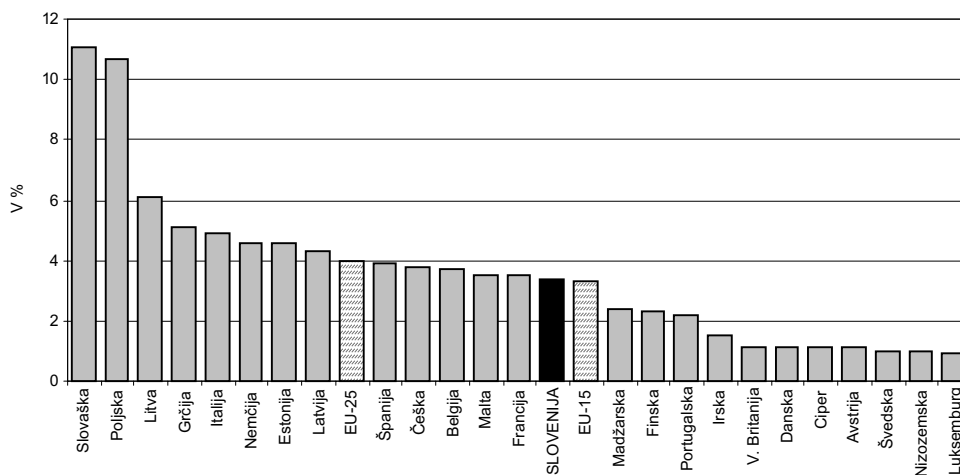
Izobraženost in usposobljenost sta pomembna dejavnika pri zaposlitvi in dobra preventiva pred revščino. Med dolgotrajno brezposelnimi tudi v Sloveniji prevladujejo brezposelni brez izobrazbe. Skoraj ena tretjina dolgotrajno brezposelnih je brez dokončane osnovne šole ali z dokončano osnovno šolo. Sledi jim velik delež dolgotrajno brezposelnih z nižjo ali srednjo poklicno izobrazbo, ki predstavljajo tipično strukturno brezposelnost, kjer gre za profile, po katerih podjetja ne povprašujejo več. Brezposelne osebe z višjimi stopnjami izobrazbe praviloma lažje najdejo zaposlitev. To potrjujejo tudi stopnje brezposelnosti po šolski izobrazbi, saj je bila stopnja brezposelnosti med nizko izobraženimi (dokončana ali nedokončana osnovna šola in nižja strokovna izobrazba) v letu 2003 kar 11,2-odstotna, stopnja brezposelnih z višjo ali visoko izobrazbo pa samo 3,7-odstotna. Strokovnjaki OECD so izračunali, da v povprečju povečanje časa, namenjenega izobraževanju in usposabljanju, za 10 % povečuje verjetnost, da bo oseba delovno aktivna za 0,4 odstotne točke in zmanjšuje verjetnost, da bo oseba brezposelna, za 0,2 odstotne točke (OECD, 2004a, str. 185). Delež ljudi, ki so šolanje zapustili pred 16. letom starosti, v spodnji četrtini porazdelitve dohodkov v Sloveniji znaša 52 %, kar nakazuje, da je zgodnja opustitev šolanja pomemben dejavnik revščine (Russell, H. and Whelan, C., 2004, str. 10). Po podatkih EUROSTAT-a strukturni indikator zgodnjega opuščanja šolanja za Slovenijo ni problematičen, saj je po primerljivih podatkih iz leta 2001 ta delež (7,5 %) bistveno nižji kot v povprečju v EU 15 (18,9 %) ali EU 25 (17,3 %).

Tabela: Stopnje dolgotrajne brezposelnosti v Sloveniji in EU, v %

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Slovenija								
Skupaj	3,4	3,4	3,3	3,2	4,1	3,5	3,4	3,4
Moški	3,7	3,6	3,3	3,4	4,0	3,4	3,4	3,3
Ženske	3,1	3,3	3,3	3,0	4,1	3,6	3,4	3,6
EU 15								
Skupaj	4,9	4,9	4,4	4,0	3,5	3,1	3,1	3,3
Moški	4,2	4,2	3,7	3,3	2,9	2,7	2,7	2,9
Ženske	5,9	5,8	5,4	4,7	4,2	3,7	3,6	3,7
EU 25								
Skupaj	n.p.	n.p.	4,4	4,1	3,8	3,8	3,9	4,0
Moški	n.p.	n.p.	3,7	3,5	3,4	3,3	3,4	3,6
Ženske	n.p.	n.p.	5,4	5,0	4,7	4,5	4,5	4,5

Vir: Eurostat.

Slika: Stopnje dolgotrajne brezposelnosti v državah EU 25 v letu 2003

Vir: Eurostat.

¹ Stopnja dolgotrajne brezposelnosti je indikator socialne povezanosti in predstavlja del nabora 18 Laekenskih indikatorjev, s katerimi spremljamo napredek na področju blažitve revščine in socialne izključenosti. Merimo jo kot delež dolgotrajno brezposelnih (brezposelni več kot 1 leto) v aktivnem prebivalstvu.

² Zaradi mednarodne primerljivosti so uporabljeni podatki EUROSTAT-a, ki jih zbirajo v Evropski anketi o delovni sili, in ne podatki iz SURS-ove ankete o delovni sili, ki kažejo nekoliko višjo raven stopnje dolgotrajne brezposelnosti (npr. 4,4 % v letu 2000).

³ Stopnjo zelo dolgotrajne brezposelnosti merimo kot delež brezposelnih v aktivnem prebivalstvu, ki so brezposelni več kot 2 leti.

Pričakovano trajanje življenja in umrljivost dojenčkov

V Sloveniji se je pričakovano trajanje življenja podaljšalo tudi v letu 2003 - pri moških nekoliko bolj kot pri ženskah. Po krajšem zastoju v prvi polovici devetdesetih let se je pričakovano trajanje življenja v Sloveniji začelo po letu 1995 ponovno podaljševati. V obdobju 1995–2003 se je podaljšalo pri obeh spolih enako, za 2,9 leta. Pri moških je doseglo 73,2 leta, pri ženskah pa 80,7 leta. Razlika med življenjskim pričakovanjem žensk in moških, ki se je v obdobju 1996–2000 zmanjšala od 8 na 7,2 leta, v letih 2001 in 2002 pa povečala na 7,6 leta, se je v letu 2003 ponovno nekoliko zmanjšala, in sicer na 7,5 leta.

Stopnje umrljivosti moških so se v letu 2003 v večini starostnih skupin znižale bolj kot pri ženskah. V obdobju 1995–2000 so se stopnje umrljivosti pri moških znižale v skoraj vseh starostnih skupinah. Hitreje so se zniževale v starostni skupini do 65 let, po tem letu pa malo počasneje. Pri ženskah je v starosti do 30. leta umrljivost (ki je sicer nizka) stagnirala, v starosti od 30 do 64 let je upadala počasneje, v starosti nad 65 let pa hitreje kot pri moških. Zniževanje stopenj umrljivosti se je nadaljevalo tudi po letu 2000. Pri ženskah so se v letih 2001 in 2002 stopnje umrljivosti znižale v skoraj vseh starostnih skupinah. V letu 2003 so se znižale le pri otrocih in v večini starostnih skupin med 30. in 64. letom, v starosti 15–29 ter 65 let in več pa se je umrljivost žensk nekoliko povečala. Pri moških je bilo do leta 2003 zniževanje stopenj umrljivosti nekoliko počasnejše, v letu 2003 pa v večini starostnih skupin hitreje kot pri ženskah. Razlika v življenjskem pričakovanju med moškimi in ženskami v 65. letu starosti ostaja v letu 2003 enaka kot v letu 2002, tj. 4,4 leta, v 85. letu starosti pa se je zmanjšala od 1,4 leta v letu 2002 na 1,1 leta v letu 2003.

Slovenija je po pričakovanem trajanju življenja moških še naprej na meji med starimi in novimi članicami Evropske unije, po pričakovanem trajanju življenja žensk pa že presega Dansko in Portugalsko. Povprečno pričakovano trajanje življenja moških v Evropski uniji (EU 25) je bilo leta 2002 (zadnji podatek) 74,8 leta (2,5 leta več kot v Sloveniji), pričakovano trajanje življenja žensk pa 81,1 leta (1,2 leta več kot v Sloveniji). Najdaljše pričakovano trajanje življenja žensk ima med državami članicami EU še naprej Španija (leta 2003 83,7 leta), sledijo ji Francija in Italija (82,9) ter Švedska (82,4). Najdaljše pričakovano trajanje življenja moških med članicami EU pa imajo Švedska (77,9 leta), Španija (77,2) in Italija (76,9). Slovenija ima še vedno daljše pričakovano trajanje življenja kot druge nove članice EU iz vzhodne in srednje Evrope, pri ženskah pa tudi daljše kot Danska in Portugalska. V letu 2003 je najnižje pričakovano trajanje življenja tako moških kot žensk med sedanjimi članicami EU imela Latvija (65,5 oziroma 76,8 let).

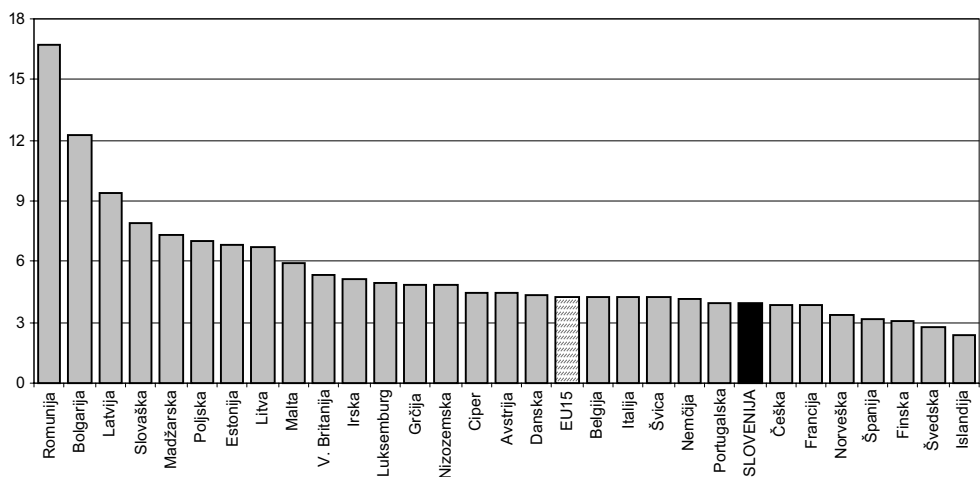
Umrljivost dojenčkov je v Sloveniji v letu 2002 dosegla doslej najnižjo raven, v letu 2003 pa se je ponovno nekoliko povečala, vendar ostaja nižja od povprečja EU. Število umrlih dojenčkov do dopolnjenega prvega leta starosti na 1000 živorojenih se je od leta 1980 dalje znižalo za tri četrtine: od 15,3 v letu 1980 na 5,5 v letu 1995, v drugi polovici devetdesetih let se je gibalo med 4,5 in 5,5, v letu 2002 pa je padlo na 3,8, kar je najmanj do sedaj. V letu 2003 se je umrljivost dojenčkov v Sloveniji povečala na 4,0, kar je še vedno manj od povprečja EU 15 (glej tabelo). V EU 15 se je umrljivost dojenčkov lani znižala za 0,1 in dosegla 4,3 umrle dojenčke na 1000 živorojenih. Najnižjo umrljivost dojenčkov med sedanjimi članicami Evropske unije so tudi v letu 2003 imele Švedska (2,8), Finska (3,1) in Španija (3,2), nižjo kot Slovenija pa še Češka, Francija in Portugalska. Umrljivost dojenčkov je med sedanjimi članicami najvišja v Latviji (leta 2003 9,4). Tako kot v drugih razvitejših državah na zniževanje umrljivosti dojenčkov v Sloveniji vplivajo predvsem specifični preventivni ukrepi na področju prenatalnega in neonatalnega zdravstvenega varstva ter vpliv gospodarske rasti na splošno blaginjo, ki vlada v družbi.

Tabela: Pričakovano trajanje življenja in umrljivost dojenčkov v Sloveniji in v EU, 1995–2003

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Pričakovano trajanje življenja									
Slovenija									
moški	70,3	70,3	71,0	71,1	71,4	71,9	72,1	72,3	73,2
ženske	77,8	78,3	78,6	78,7	78,8	79,1	79,6	79,9	80,7
razlika	7,5	8,0	7,6	7,6	7,4	7,2	7,5	7,6	7,5
EU-15									
moški	73,9	74,2	74,6	74,6	74,9	75,3	75,5	75,8	n.p.
ženske	80,4	80,6	80,9	80,9	81,2	81,4	81,6	81,6	n.p.
razlika	6,5	6,4	6,3	6,3	6,3	6,1	6,1	5,8	-
Razlika EU 15 - Slovenija									
moški	3,6	3,9	3,6	3,5	3,5	3,4	3,4	3,5	-
ženske	2,6	2,3	2,3	2,2	2,4	2,3	2,0	1,7	-
EU-25									
moški	72,8	73,2	73,5	73,5	73,8	74,4	74,7	74,8	n.p.
ženske	79,7	79,9	80,2	80,2	80,4	80,8	81,1	81,1	n.p.
razlika	6,9	6,7	6,7	6,7	6,6	6,4	6,3	6,3	-
Razlika EU 25 - Slovenija									
moški	2,5	2,9	2,5	2,4	2,4	2,5	2,6	2,5	-
ženske	1,9	1,6	1,6	1,5	1,6	1,7	1,4	1,2	-
Umrlijivost dojenčkov (na tisoč živorojenih)									
Slovenija	5,5	4,7	5,2	5,2	4,5	4,9	4,2	3,8	4,0
EU-25	6,7	6,4	5,9	5,7	n.p.	5,2	5,0	n.p.	n.p.
razlika	1,2	1,7	0,7	0,5	-	0,3	0,8	-	-
EU-15	5,6	5,5	5,2	5,1	5,0	4,7	4,6	4,4	4,3
razlika	0,1	0,8	0,0	0,0	0,5	-0,2	0,5	0,7	0,3

Vir: SURS, Eurostat.

Slika: Umrlijivost dojenčkov na tisoč živorojenih v izbranih evropskih državah, 2003

Vir: Eurostat.

Prebivalstvo v gospodinjstvih brez delovno aktivnih članov

Indikator prebivalstvo v gospodinjstvih brez delovno aktivnih članov¹ sodi med strukturne kazalnike socialne povezanosti in posredno meri ogroženost z revščino ter socialno izključenostjo. Brezposelnost namreč poleg slabe izobrazbe najpomembneje povečuje tveganje revščine in socialne izključenosti. Poleg tega pa predstavlja gospodinjstvo, kjer ni nihče delovno aktiven (čeprav gospodinjstvo sestavljajo člani v aktivni dobi), nestimulativno okolje, kjer njegovi člani izgubljajo kontakt s svetom dela. Gospodinjstva brez delovno aktivnih članov imajo zaradi pomanjkanja materialnih virov tudi omejen dostop do sredstev, potrebnih za primeren življenjski standard, ki je eden pomembnih ciljev socialnega razvoja tudi v okviru Strategije gospodarskega razvoja Slovenije 2001–2006. K izboljšanju materialnega in posredno tudi socialnega položaja gospodinjstev dolgoročno prispeva izboljšana izobrazbena sestava prebivalstva, ki jo omogoča vključenost mladine v izobraževanje, povečano formalno in neformalno izobraževanje odraslih ter učinkovita aktivna politika zaposlovanja.

V Sloveniji je leta 2002 v gospodinjstvih, kjer ni bil nihče delovno aktiven, živelo 8,1 % oseb, starih od 18–64 let. Ta delež je od leta 1996 do 1998 upadal, se v letu 1999 dvignil na 10,2 %, v letu 2000 je pričel ponovno upadati in je bil leta 2002 za 2,1 odstotne točke nižji kot leta 1999. Omenjeni delež je bil v Sloveniji v obdobju 1996–2002 v povprečju za 2,5 odstotni točki nižji kot v EU 15, kjer je bilo tudi upadanje precej počasnejše kot v Sloveniji.

Ogroženost z revščino in socialno izključenostjo, merjena z deležem oseb v gospodinjstvih brez delovno aktivnih članov, je bila leta 2002 v Sloveniji za okrog 4 odstotne točke nižja kot v EU-25. Najvišji delež oseb, ki živijo v gospodinjstvih brez delovno aktivnih članov, je med starimi članicami EU izkazovala Belgija (16,3 %), najnižjega pa Portugalska (5,4 %). Tudi med novimi članicami, kjer je bila leta 2002 povprečna stopnja po oceni Eurostat-a 12-odstotna, so razlike precejšnje, čeprav ne tako velike, kot med državami petnajsterice (glej tabelo). Najvišjo stopnjo med novimi članicami je izkazovala Madžarska (15,6 %), najnižjo pa Slovenija (8,1 %), ki ji sledi Češka (9,9 %).

¹ Predstavljajo osebe, stare od 18 do 64 let, ki živijo v potencialno aktivnem gospodinjstvu, vendar so delovno neaktivne.

Tabela: **Delež oseb starih od 18 do 64 let, ki živijo v gospodinjstvih brez delovno aktivnih članov v Sloveniji, Evropski uniji, Bolgariji in Romuniji, v letih 1996–2002, v %**

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Slovenija	9,7	9,5	9,3	10,2	10,1	9,9	8,1
EU 15	13,8s	13,7s	13,4s	12,9s	12,4	12,2s	12,1
10 novih članic skupaj	np	np	np	12,5s	12,6s	12,3s	12,0s
Avstrija	9,5	9,1	9,7	9,5	9,9	9,9	10
Belgija	16,7	16,6	16,9	15,5	15	16,5	16,3
Nemčija	13,8	14,5	14,5	14,1	13,8	13,8	13,8s
Grčija	10,8	10,9	10,6	10,7	10,5	10,5	10,1
Španija	12,8	12	10,9	9,4	8,3	8,1	8,1
Francija	13,8	14,2	14,1	14	13,5	13	13,1
Irska	14,5	14	np	10,9	9,8	10	9,9
Italija	13,6	13,6	13	12,8	12,3	11,9	11,5
Luksemburg	9,8	8,9	9	8,5	8,2	8,9	8,9s
Nizozemska	12,6	11,6	11,4	10,5	10,7	9,7	9,5
Portugalska	7	6,9	5,9b	5,4	5,2	5	5,4
Velika Britanija	16,7	15,9	15,7	15	14,4	14,2	14,3
Češka	np	7,4	8,3	9,4	10,2	10,5	9,9
Estonija	np	11,7	10,1	11,6	11	12	11,3
Latvija	np	np	14,5	15,4	15,9	14	11,8
Litva	np	np	11,4	9,6	10,2	11,2	10,2
Madžarska	18,3	18,1	18	16,8	15,8	15,6	15,6
Poljska	np	11,3	np	np	np	np	np
Slovaška	np	np	np	11,8	13	11,6	12,9
Bolgarija	np	np	np	np	17,1	19,1	18,3
Romunija	np	np	np	np	9	8,9	11,8

Vir: Eurostat (NewCronos).

Opombe: s) - ocena Eurostata; b) prekinjena serija; manjkajo podatki za skandinavske države (Danska, Švedska, Finska), ker zaradi drugače izvedene Ankete o delovni sili nimajo na voljo podatkov za gospodinjstva, zaradi česar obravnavanega kazalca ne morejo izračunavati; podatki za Malto, Ciper in agregat EU 25 niso dosegljivi.

Tveganje revščine

Stopnja tveganja revščine se v Sloveniji zmanjšuje že od leta 1997, hkrati se od leta 1999 zmanjšuje tudi relativna vrzel tveganja revščine. Stopnja tveganja revščine je v letu 2002 znašala 11,9 %, kar pomeni, da je 11,9 % oseb živelo v gospodinjstvih z neto ekvivalentnim dohodkom v višini 79.172 SIT na osebo¹ ali manj (prag revščine). Stopnja tveganja revščine se je leta 2002 v primerjavi z letom 1997 zmanjšala za 2,1 odstotni točki (v primerjavi z letom 2001 za eno odstotno točko). Če med dohodke gospodinjstev vštevamo tudi dohodke v naravi, je stopnja tveganja revščine še nižja (9,9 %), saj dohodki v naravi pomembno povečujejo gospodinjске dohodke ter s tem zmanjšujejo revščino. Stopnja tveganja revščine, izmerjena na osnovi upoštevanja dohodkov v naravi, je v povprečju za 2 odstotni točki nižja kot stopnja, izračunana le z dohodki v denarju. Relativna vrzel tveganja revščine² je leta 2002 znašala 20,1 % (leta 1999 22,0 %). Ta podatek pove, koliko so osebe oddaljene od praga tveganja revščine in najbolj ponazarja globino revščine. Leta 2002 se je v primerjavi z letom poprej relativna vrzel zmanjšala za 1,5 odstotnih točk. Stopnje tveganja revščine se razlikujejo glede na starost in spol in še očitneje glede na različne socialnoekonomske skupine. Revščina je višja med starimi nad 65 let (21,4 %) kot med otroki do 15. leta starosti (10,5 %). Tudi med ženskami je revščina vseskozi višja kot med moškimi. Razlika se je v letu 2002 celo nekoliko povečala (pri ženskah je bila stopnja tveganja revščine 12,6 %, pri moških pa 11,1 %). V kolikor opazujemo revščino po socialnoekonomskih skupinah, ugotovimo, da imajo najvišjo stopnjo tveganja revščine brezposelni (39,1 % leta 2002) in ljudje, ki živijo sami; v tej skupini imajo najvišje tveganje revščine enočlanska moška gospodinjstva (38,4 %). V primerjavi z letoma 2000 in 2001 se je v vseh socialnoekonomskih in starostnih kategorijah stopnja tveganja revščine zmanjšala (nekoliko se je povečala le med najemniki stanovanj). Revščina se je pomembno zmanjšala tudi v enostarševskih gospodinjstvih (leta 2001 je znašala stopnja revščine 18,0 %, leta 2002 14,8 %) in v gospodinjstvih s tremi ali več otroki (leta 2001 18,7 %, leta 2002 pa 13,4 %).

Po kazalnikih tveganja revščine in dohodkovne neenakosti dosega Slovenija ugodnejše rezultate tako v primerjavi s povprečjem EU 15 kot v primerjavi z novimi članicami, nekoliko slabša kot v povprečju EU 15 pa je učinkovitost socialnih transferjev. V Sloveniji je bila leta 2001 (za EU so zadnji podatki na voljo za leto 2001) stopnja tveganja revščine (12,9 %) za 2,1 odstotne točke nižja kot v povprečju v evropski petnajsterici (15 %), kjer sicer obstajajo precejšnje razlike med posameznimi državami. Najnižjo stopnjo tveganja revščine ima Švedska (9 %), najvišjo pa Irska (21 %), kjer se ta stopnja celo povečuje (gl. tabelo). V primerjavi z povprečjem v novih članicah, pri katerih se med dohodke gospodinjstev všttevajo tudi dohodki v naravi, je bila stopnja tveganja revščine v Sloveniji v letu 2001 nižja za 4,4 odstotne točke. Razlike med novimi članicami so prav tako znatne. Češka izkazuje najnižjo stopnjo (8 %), Slovaška pa najvišjo (21 %) (glej graf). Nižja kot v povprečju v EU 15 je v Sloveniji tudi neenakost porazdelitve dohodka, izražena z razmerjem med najvišjim in najnižjim dohodkovnim kvintilom. V letu 2001 je bila 3,6-odstotna, v povprečju EU 15 pa 4,4-odstotna. Tudi neenakost, izmerjena z Ginijevim količnikom, je bila v letu 2001 v Sloveniji (24 %) nižja kot v EU 15 (28 %). V primerjavi z EU 25 je dohodkovna neenakost v Sloveniji (po obeh kazalcih) še nižja. Podatki o primerjavi stopenj tveganja revščine pred socialnimi transferji in po njih posredno kažejo na nekoliko večjo učinkovitost evropske socialne politike v primerjavi s slovensko. Stopnja tveganja revščine bi bila leta 2001 v Sloveniji višja za 7,3 odstotne točke, če država prebivalstvu ne bi zagotavljala socialnih prejemkov, v EU 15 pa bi bila višja za 9 odstotnih točk.

¹ Prag za izračun stopnje tveganja revščine za štiričlansko družino znaša 166.262 SIT.

² Relativna vrzel tveganja revščine je razlika med pragom tveganja revščine in mediano ekvivalentnega dohodka oseb pod pragom tveganja revščine, izražena kot odstotek od praga tveganja revščine.

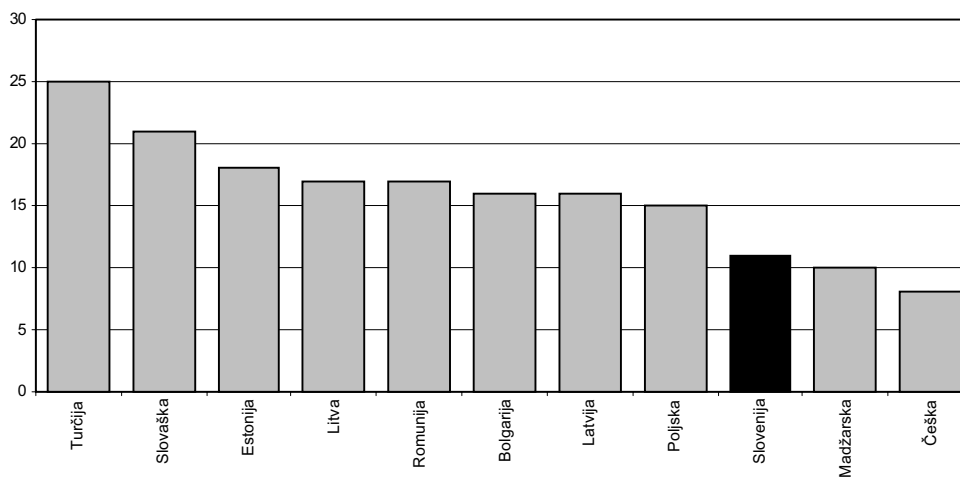
Tabela: Stopnja tveganja revščine pred in po socialnih transferjih v Sloveniji in državah EU 15 v letih 1996–2002 (dohodki v naravi niso vključeni)

	Stopnja tveganja revščine po socialnih transferjih							Stopnja tveganja revščine pred socialnimi transferji						
	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Slovenija	12,2	14,0	13,8	13,6	13,0	12,9	11,9	np	19,5	19,8	20,5	20,2	20,2	18,8
EU 15	16 s	16 s	15 s	15 s	15 s	15s	np	25 s	25 s	24 s	24 s	23 s	24	np
Avstrija	14	13	13	12	12	12	np	25	24	24	23	22	22	np
Belgija	15	14	14	13	12	13	np	27	26	26	25	24	23	np
Danska	9	9	12	11	11	10	np	28	27	27	24	23	29	np
Nemčija	14	12	11	11	10	11	np	22	22	22	21	20	21	np
Grčija	21	21	21	21	20	20	np	22	23	22	22	22	23	np
Španija	18 p	20 p	18 p	19 p	18	19	np	26 p	27 p	25 p	23 p	22	23	np
Francija	15	15	15	15	16	15	np	26	26	25	24	24	24	np
Irska	19	19	19	18	20	21	np	34	32	32	30	31	30	np
Italija	20	19	18	18	18	19	np	23	22	21	21	21	22	np
Luksemburg	11	11	12	13	12	12	np	24	22	23	24	23	23	np
Nizozemska	12	10	10	11	10	11	np	24	23	21	21	21	21	np
Portugalska	21	22	21	21	21	20	np	27	27	27	27	27	24	np
Finska	8	8	9	11	11	11	np	23	23	22	21	19	19	np
Švedska	np	9	10	9	11	9	np	np	28	28	28	27	17	np
Velika Britanija	18	18 p	19 p	19 p	19	17	np	29	30 p	30 p	30 p	29	29	np

Vir: Eurostat (NewCronos) - za države EU 15. Za Slovenijo: SURS, Prva statistična objava, Kazalniki socialne povezanosti, sprejeti v Laekenu, 1997 - 2002; št.135, september 2004. Za SLO je uporabljen podatek "brez dohodkov v naravi", ker je le tako dosežena primerljivost z EU 15. Za nove članice EU podatki o stopnjah tveganja revščine brez dohodkov v naravi razen za Slovenijo niso dosegljivi.

Opombe: "p" ocena države, "s" ocena Eurostata, "np" ni podatka.

Slika: Stopnja tveganja revščine po socialnih transferjih v Sloveniji, nekaterih novih članicah EU in državah kandidatkah v letu 2001 (dohodki v naravi so vštet)

Vir: Eurostat (NewCronos); SURS.

Opombe: Podatki v grafu vsebujejo dohodek v naravi in so za opisane države medsebojno primerljivi; Slovaška - podatek za leto 2003; Latvija in Turčija - podatek za leto 2002.

Druge publikacije UMAR	Analize, raziskave in razvoj	UMAR
	Poročilo o razvoju 2005	

Zbirka Delovni zvezki letnik 2005	<p>4/2005: Vpliv cene nafte na inflacijo, M. Hafner</p> <p>3/2005: Regulirane cene v Sloveniji 1992–2004, B. Vasle</p> <p>2/2005: Značilnosti finančnih ukrepov industrijske politike v Sloveniji, A. Murn</p> <p>1/2005: Poslovanje gospodarskih družb v letu 2003, J.M. Novak</p>
letnik 2004	<p>6/2004: Razvoj malih in srednje velikih podjetij v Sloveniji in Evropski uniji, L. Žakelj</p> <p>5/2004: On the possibility of negative effects of EU entry on output, employment, wages and inflation in Slovenia, A. Brezigar</p> <p>4/2004: Future GDP growth in Slovenia: Looking for room for improvement, E.L.W. Jongen</p> <p>3/2004: An analysis of past and future GDP growth in Slovenia, E.L.W. Jongen</p> <p>2/2004: Dejavnosti slovenskega gospodarstva v luči poslovanja gospodarskih družb v letih 2002 in 2003, R. Kmet Zupančič, M. Koprivnikar Šušteršič, M. Kovač, G. Kovačič, J. Kušar, J. Povšnar, E. Zver</p> <p>1/2004: Productivity growth and functional upgrading in foreign subsidiaries in the slovenian manufacturing sector, M. Rojec, B. Majcen, A. Jaklič, S. Radošević</p>
Pomladansko / Jesensko poročilo	<p>Pomladansko poročilo 2004</p> <p>Jesensko poročilo 2004</p>
Zbirka Analize, raziskave in razvoj	<p>Poročilo o razvoju 2005</p> <p>Slovenia – On the Way to the Information Society, 2004</p> <p>Slovenija v novem desetletju: trajnost, konkurenčnost, članstvo v EU – povzetek</p> <p>Slovenia in the New Decade: Sustainability, Competitiveness, Membership in the EU – summary</p> <p>Slovenija v novem desetletju: trajnost, konkurenčnost, članstvo v EU (SGRS 2001–2006)</p> <p>Slovenia in the New Decade: Sustainability, Competitiveness, Membership in the EU</p>
IB revija	<p>IB revija 4/2004</p> <p>VSEBINA: <i>Bojan Radej:</i> K trajnostni obravnavi ekonomske multifunkcionalnosti; <i>Anton Komat:</i> Triplet, ki kodira današnji svet; <i>Iztok Ostan:</i> Znanje in razredna struktura kot dejavnika trajnostnega razvoja v Sloveniji; <i>Marjan Ravbar:</i> Razpotja naselbinskega omrežja v Sloveniji: težnje, razvojne dileme in možni scenariji; <i>Branka Hlad, Renata Slabe Erker:</i> Ekonomski razvoj in ohranjanje biotske raznovrstnosti; <i>Art Kovačič:</i> Trajnostni izzivi slovenske konkurenčnosti po vključitvi v Evropsko unijo; <i>Miroslav Verbič:</i> Razkrivanje preferenc kot pristop k ekonomskemu vrednotenju okoljskih vrednot ter naravne in kulturne dediščine: analiza predpostavk in uporaba ekonometričnih tehnik; <i>Matej Matija Grobelšek:</i> Zasebni sektor ni panacea za težave prestrukturiranja vodopreskrbe; <i>Tjaša Bole:</i> Trajnostni razvoj in pristno varčevanje; <i>Aleksandra Murks:</i> Trgovanje z emisijami in uresničevanje toplogrednega protokola; <i>Renata Slabe Erker, Bojan Radej:</i> Eksperimentalna identifikacija okoljskega implementacijskega deficita v Sloveniji s pomočjo indeksa okoljske trajnosti Svetovnega ekonomskega foruma; <i>Janez Filipič:</i> Okoljska regulacija in konkurenčnost države. PREDSTAVITVE (pripravil Bojan Radej): <i>Juan Martinez-Alier in Klaus Schlüpmann:</i> Uvod k ekološki ekonomiji: energija, okolje in družba; <i>Richard B. Norgaard:</i> Za metodološki pluralizem; <i>Smith Gerald Alonzo:</i> Teleološki pogled na bogastvo: zgodovinski oris; <i>Dung Tran Huu:</i> Poraba, produkcija in tehnološki napredek: enoten entropični pristop.</p>
Journal for Institutional Innovation, Development and Transition	<p>IB Review, Vol. 7/2003</p> <p><i>Ansgar Belke, Ralph Setzer:</i> On the Benefits of a Stable Exchange Rate for the EU Accession Countries; <i>Thomas Dufhues:</i> Transformation of the Financial System in Vietnam and its Implications for the Rural Financial Market - an update; <i>Bruno S. Frey:</i> Direct Democracy for Transition Countries; <i>Maurizio Bovi:</i> The Nature of the Underground Economy - some Evidence from OECD Countries; <i>Dennis C. Mueller, Helmut Dietl, Evgeni Peev:</i> Ownership, Control and Performance in Large Bulgarian Firms.</p> <p>Summaries.</p>
Internet	http://www.gov.si/umar

Naročilnica	Analize, raziskave in razvoj	UMAR
	Poročilo o razvoju 2005	

Ime, priimek, podpis		
Naslov naročnika		
ID št. za DDV	Zavezanec za DDV ☐ DA ☐ NE	Datum:
Označiti z X	Periodika	SIT
	Pomladansko/Jesensko poročilo. Letna naročilna za eno publikacijo 2.500 SIT. Analiza gospodarskih gibanj v Sloveniji s ciljno projekcijo razvoja v prihodnjih letih, ocenami nacionalnih računov in obsežno dokumentacijo.	5.000
	Spring/Autumn Report. Letna naročilna za eno publikacijo 3.500 SIT.	7.000
	Poročilo o razvoju. Prikaz in ocena usmeritev ciljnih aktivnosti SGRS 2001-2006 s pomočjo izbranih krovnih indikatorjev.	3.000
	Development Report	3.000
	Info UMAR/IMAD Info. 1 izvod brezplačno. Koristne informacije o UMAR. Slovensko, angleško.	
	Delovni zvezki. Objave detaljnih rezultatov analiz, podatkovnih serij in metodoloških razprav.	2.200
	IB revija. Štiri številke letno (vključuje mednarodno IB Review). Revija za strokovna in metodološka vprašanja gospodarskega, prostorskega in socialnega razvoja. Enojna št. 3.000 SIT.	13.000
	IB Review (Journal for Institutional Innovation, Development, and Transition)	3.500
	Ekonomsko ogledalo. 12 številik letno. Cena za en izvod 1.500 SIT.	16.000
	Slovenian Economic Mirror. 12 številik letno. Cena za en izvod 1.500 SIT.	16.000
	Knjižne izdaje	SIT
	M. Stare, R. Kmet Zupančič, M. Bučar: Slovenia – On the Way to the Information Society , 2004	4.600
	Poročilo o človekovem razvoju Slovenija 2002–2003 (knjiga in CD).	2.500
	Poročilo o človekovem razvoju Slovenija 2002–2003 (knjiga ali CD).	1.900
	Human Development Report Slovenia 2002–2003 (knjiga in CD).	5.000
	Human Development Report Slovenia 2002–2003 (knjiga ali CD).	4.300
	Slovenija v novem desetletju: trajnost, konkurenčnost, članstvo v EU (SGRS 2001–2006) – povzetek	1.000
	Slovenija in the New Decade: Sustainability, Competitiveness, Membership in the EU – summary	1.500
	Slovenija v novem desetletju: trajnost, konkurenčnost, članstvo v EU (SGRS 2001-2006)	3.500
	Slovenija in the New Decade: Sustainability, Competitiveness, Membership in the EU	7.000
	B. Radej, A. Pirc Velkavrh, L. Globevnik: Indikatorji o okolju in razvoju / Indicators on environment and development , 1999, 216 str.	1.880
	J. Seljak: Kazalec uravnoveženega razvoja / Sustainable Development Indicators , 2001	3.000
	Matija Rojec: Prestrukturiranje z neposrednimi tujimi investicijami: Slovenija/Restructuring with foreign direct investment: The Case of Slovenia , 1998.	2.000
	Strategija R Slovenije za vključitev v Evropsko unijo , ekonomski in socialni del, 1998.	2.500
	J. Potočnik, B. Majcen: Slovenija in EU , 1996, 290 str. Koristi in stroški približevanja EU, tudi na panožni ravni. Izračuni z modelom splošnega ravnotežja.	2.500
	F. Cimperman, A. Kožar, F. Kuzmin, L. Pfajfar, B. Plešec, M. Simončič, I. Strmšnik, A. Strojanc: Kvartalni ekonometrični model slovenskega gospodarstva , 1996, 164 str.	1.900
	Strategija gospodarskega razvoja (SGRS) , 1995.	12.500
	Zbirka sedmih knjig (knjige je možno naročiti tudi posamezno).	
	B. Radej: Onesnaženje naprodaj , 1994, 166 str.	1.900
Davek	8,5 % DDV v ceno še ni vključen.	
Popusti	Na količino – po dogovoru (pri naročilu večjega števila izvodov ene publikacije do 25%).	
Naročilo in informacije	UMAR, Gregorčičeva 27, 1000 Ljubljana; telefon 01-478-1043; fax 01-478-1070. E-mail: gp.umar@gov.si. Naročene publikacije in račun vam bomo poslali po pošti.	
Obnavljanje	Naročilo se avtomatično obnavlja za naslednje leto.	
Odpoved	Pisna odpoved naročilnice velja po izteku leta, za katero je bila naročilnica obnovljena.	